EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

O carte în mod unanim considerată drept obra maestra a literaturii hispano-americane; și, în același timp, marea carte a pădurii tropicale, evocată în toată splendoarea ei stranie și crudă, scenă principală a acțiunii și personaj de primă importanță; o carte scrisă la mare tensiune, revelînd realități cutremurătoare, unde implacabilitatea destinului se încrucișează cu setea de justiție socială, cu năzuința spre o existență cît de cît omenească; și unde viața, moartea și dragostea capătă dimensiuni și sensuri necunoscute încă.

Lei 8,25

40

1968

JOSÉ EUSTACIO RIVERA • VÎLTOAREA

CM

Mihai Noica

JOSÉ EUSTACIO RIVERA

VÎLTOAREA

COLECȚIA MERIDIANE

CM

José Eustacio Rivera

Vîltoarea

Traducere și prefață de
Ileana Georgescu

Editura pentru Literatură Universală

București — 1968

Desenul copertei de *Pompiliu Dumitrescu*

José Eustacio Rivera

LA VORÁGINE

Tercer Festival del Libro Cubano, La Habana

PREFAȚĂ

...Sfîrșit de veac în America Latină. Privindu-l, asemeni lui José Eustacio Rivera, de pe umerii înalți ai Anzilor, din Columbia, ne apar mai limpezi, mai pregnante, semnele vremii pe care a trăit-o romancierul. La prima vedere, o epocă de spor demografic, de creștere economică, de progres material. În cîteva decenii, se dublează populația. Surse noi de bogăție se descopăr, se multiplică, se definesc. Oamenii pătrund tot mai adînc înăuntrul continentului, în căutare de aur, petrol, cauciuc, salpetru. Se construiesc poduri și căi ferate, intră în viața zilnică poșta, școlile, băncile, ziarele. Telegraful aduce știri de peste mări și țări despre prețurile mărfurilor, cursurile de bursă și mersul afacerilor. Se exportă, se cumpără, se contractează cu marile capitale: Londra, Paris, New York. Deceniile cuprinse de istorici între 1880—1910 marchează penetrația capitalismului străin și începuturile intervenției imperialiste la sud de Río Grande. Datorită acestui fapt creșterea economică este febrilă, violentă, convulsionată. Vechii prepotențe concretizate în *caudillos* și latifundiari i se adaugă noua aviditate a întreprinzătorilor, businessmenilor și agenților lor. Atacată cu mijloacele cupidității și neomeniei, natura pare a opune un chip feroce, amenințător. Stăpînirea banului imprimă raporturilor omenești brutalitate și lipsă de scrupule. Îndoita apăsare — feudală și capitalistă — asupra „celor de jos" se ma-

nifestă cu o crudă sinceritate care sfîşie, în viaţă ca şi în literatură, ultimele văluri ale romantismului patriarhal. Sfîşierea e resimţită în Columbia mai dureros decît oriunde. O prestigioasă tradiţie culturală, manifestată în constituirea şcolii filologice în frunte cu Rufino José Cuervo, în cultivarea eleganţei în proză (Jorge Isaac) şi a rafinamentului în poezie (José Asunción Silva), pune, prin contrast, într-o lumină mai crudă *caudillismul*, revoltele militare şi luptele civile care se ţin lanţ. Scriitorul este încă un copil cînd rebeliunea condusă de liderul liberal Uribe Uribe aprinde pentru trei ani incendiul luptei fratricide şi pricinuieşte moartea a 30.000 de oameni[1]. La aceasta se adaugă lovitura care duce la ruperea, din teritoriul Columbiei, a fîşiei necesare — imperialismului — pentru construirea şi stăpînirea canalului de Panamá. Mutilarea ţării, criza financiară care urmează şi alternarea, în continuare, de dictatură şi rebeliúne definesc circumstanţa columbiană în prag de secol nou. Columbia idilică din *Maria* rămîne departe, în urmă. Este vremea, acum, a adevărurilor atroce, reflectate realist, implacabil : este vremea dezvăluită cu copleşitoare forţă tragică în romanul *La vorágine* (Vîltoarea).

José Eustacio Rivera trăieşte, însă, şi în primele decenii ale veacului nostru. E martor al marilor evenimente şi frămîntări care anunţă o nouă epocă : aceea a protestului de masă şi a mişcărilor de eliberare naţională şi socială. Izbucneşte, în 1910, revoluţia mexicană, uriaşă vîlvătaie crescută din setea de *tierra y libertad*. Urmează, în 1914, primul război mondial, cu sechelele lui de criză şi instabilitate, dar şi cu aşteptarea, după atîtea suferinţe,

[1] Luis Alberto Sánchez, *Historia general de América*, Santiago de Chile, 1956, vol. II, p. 343.

a unei schimbări în bine, spre dreptate socială. Istoria are întotdeauna un versant al speranţei şi asupra lui se profilează, acum, aurora revoluţiei socialiste din Octombrie. Toate acestea nu apar direct în opera lui Rivera, dar dau lumii create de el un dramatism sporit şi un patos justiţiar care aveau să devină caracteristici permanente ale narativei hispano-americane.

...Fire contemplativă, concentrată asupră-şi, căutînd totuşi, cu un fel de frenezie, alimentul vieţii interioare în afară : în peisaj, în viaţa rurală, în acţiune, în polemică. Compensaţia visului ? Îndrăzneala timidului ? Sau înţeleapta alcătuire a vieţii ? Oricum ar fi, contactul lui Rivera cu realitatea este, prin exaltare şi instabilitate, prin adîncime răscolitoare şi entuziasm explosiv, o altă pasiune trăită, ca orice pasiune, cu un complex acompaniament de bucurie, aprehensiune, remuşcare. Mărturiile contemporanilor şi ale scriitorului însuşi confirmă dualitatea aceasta sui generis care-l stăpîneşte: poezia avidă de aventură exterioară, truculentă ; aventura înţeleasă ca proiecţie a poeziei. „Era un om timid şi taciturn în relaţiile obişnuite. Înalt, puţin oacheş, ochii şi mustăţile foarte negre; privire dulce, gest potolit — da senzaţia unui contemplativ prin excelenţă. Iubea singurătatea, poate datorită anilor de copilărie petrecuţi în *selva*. Imaginaţia îi funcţiona în legătură cu stimulenţii exteriori, atît în vers cît şi în proză"[1]. Schiţa aceasta de portret, datorită lui Luis Alberto Sánchez, se cere completată cu mărturisirile scriitorului însuşi despre celălalt termen al dualităţii caracterului său : ispita acţiunii, patriotismul, nobila năzuinţă de a lupta împotriva înrobirii omului. Este însăşi

[1] Luis Alberto Sánchez — *Escritores representativos de América*, Madrid 1957, vol. II, p. 247.

cauza care-l face să-şi scrie cartea şi să se indigneze cînd nu este înţeleasă: „Cum nu-ţi poţi da seama — scrie Rivera unui prieten — de scopul patriotic şi umanitar care însufleţeşte opera şi cum nu te alături strigătului meu în favoarea atîtor oameni înrobiţi în propria lor patrie? Cum să nu pui în mişcare acţiunea oficială pentru a le rupe lanţurile? Dumnezeu ştie bine că în plăsmuirea cărţii nu am ascultat de alt mobil decît de acela de a căuta să salvez pe aceşti nefericiţi care au pădurea tropicală drept temniţă?"

...Viaţă scurtă, cu sfîrşit brutal, neaşteptat, şi sens ascensional, de ridicare prin talent deasupra circumstanţelor nefavorabile ale naşterii. Viaţă împărţită între două îndeletniciri care erau, în definitiv, două forme ale devoţiunii faţă de ceilalţi: cunoaşterea directă a locurilor şi oamenilor ţării sale, identificarea cu ei, şi exprimarea lor în planul exigent, durabil, al unei arte umaniste. Cunoaşterea începe din copilărie: scriitorul se naşte în 1888 la Neiva, între cele două ramuri ale Anzilor, în preajma luxuriantei *selva*. Priveşte cu ochi mari, cercetători, chipul şi viaţa indienilor, truda muncilor agricole, la care — familia era împovărată de nevoi şi de copii — trebuie să participe în curînd alături de tată şi fraţi. Lunga strădanie de a depăşi modestia condiţiei familiale începe cu frecventarea colegiului Santa Librada în oraşul natal şi apoi cu înscrierea la Şcoala normală de institutori din Bogotá, pe care o absolvă în 1909. Ocupă funcţiuni anodine şi continuă studiile la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice din capitală, trecîndu-şi teza de licenţă în 1917. Avocat, deputat — trecător — în congres, participant la grupul intelectualilor denumit *centenariştii*, Rivera nu va dobîndi totuşi o deosebită importanţă ca personalitate a vieţii politice. Volumul de sonete *Tierra de promisión*,

publicat în 1921, îi aduce, o dată cu revelaţia autenticei sale vocaţii — literatura —, notorietatea şi inevitabilele polemici în care contemplativul Rivera se apără, atacînd. *Pămîntul făgăduinţei* era un fel de declaraţie de demnitate poetică a peisajului şi naturii americane. O declaraţie impresionantă prin elan şi vibraţie, dar nu prin cunoaşterea concretă a „adevărurilor americane". Aceasta va veni mai tîrziu, în mod treptat, şi se va datora, oarecum paradoxal, nereuşitei politice a autorului, faptului că nu izbuteşte, în tot cursul vieţii sale, să treacă dincolo de funcţiuni de mîna a doua, care-l ţin departe de capitală, în contact nemijlocit cu realităţile ţării, cu adevărul lor crud. Într-adevăr, după prima misiune, aceea de secretar al delegaţiei care participă la serbările centenarului Independenţei în Mexic şi Perú, Rivera este numit inspector al zăcămintelor petrolifere, calitate care-l readuce pe meleagurile natale, după ce străbate Anzii Meridionali şi Podişul Anahuacului. Începe să descopere şi să divulge în ziare relele sociale constatate, în special îngrozitoarele abuzuri comise împotriva indienilor şi peonilor albi care strîngeau cauciucul — *los caucheros*. Adună o documentaţie impresionantă asupra temei, mai ales după ce devine membru al comisiunii de demarcare a frontierei între Columbia şi Venezuela. Parcurge acum întinderile sălbatice — *los llanos* — din bazinul Orinocului, provinciile Casanare şi Meta. Îl pasionează să exploreze şi să observe aceste ţinuturi unde stăpîneşte sărăcia şi exploatarea, conflictele şi violenţa. Încearcă zadarnic să arate în Congres racilele din aceste *caucherías*. Hotărăşte atunci să zguduie conştiinţele prin transpunerea adevărului în forma prestigioasă, solemnă, a operei de artă. Bolnav de teribilele friguri tropicale *beri-beri*, Rivera foloseşte convalescenţa pentru a scrie romanul *Vîltoa-*

rea (1922—1924). Elaborarea nu este nici repede, nici uşoară. Prima versiune e amplificată, vehemenţa limpezită artistic şi povestirea aventurii lui Arturo Cova şi a prietenilor săi pierduţi în „infernul verde" apare în 1924 şi apoi în formă definitivă în 1928. Este *marea carte a selvei*, evocată amplu, poemativ, în splendoarea ei stranie şi crudă; este totodată un *arzător protest împotriva degradării umane* la care erau supuşi *los caucheros*. Cartea purta toate semnele sau, mai bine zis, toate cicatricele adevărului. Înalta valoare artistică şi legătura directă cu viaţa au asigurat cărţii un succes necunoscut pînă atunci, ca rapiditate şi proporţii, de literatura columbiană. Adăugînd textului trei fotografii şi încadrînd relatarea între un prolog şi un epilog pe care le semnează cu propriu-i nume, Rivera a sporit, probabil intenţionat, impresia de autenticitate. Printr-o confuzie nu o dată întîmplată între adevărul faptic şi cel artistic, publicul a crezut cu tărie în realitatea întîmplării, identificîndu-l pe autor cu personajul principal, Arturo Cova. Convingerea era atît de puternică, încît un preot, grijuliu de moralitatea semenilor, s-a prezentat lui Rivera, somîndu-l să-şi legitimeze relaţiile cu eroina romanului, Alicia. Critica a mers mai departe: ea a şi argumentat pretinsa identitate. Iată ce scria Eduardo Castillo: „*Vîltoarea* este un roman vizibil autobiografic. Însuşi Rivera s-a însărcinat să ne-o divulge cu naivă complezenţă, aşezînd într-una din primele pagini ale cărţii, ca portret al protagonistului, propria lui efigie. Dar chiar dacă nu ne-ar fi revelat faptul, tot ar fi fost uşor să-l verificăm din predilecţia cu care ne zugrăveşte pe erou şi faptele sale." Pentru a da cărţii eficienţa socială pe care i-o dorea, Rivera s-a ferit să dezmintă aceste supoziţii. Uneori le-a încurajat chiar, ca atunci cînd, răspunzînd întrebării unui ziarist, a afirmat: „Eu am văzut toate

aceste lucruri. Personajele care figurează în carte sînt toate fiinţe vii şi unele poartă numele lor proprii". În aceste condiţii, romanul a avut, desigur, nu numai numeroşi admiratori entuziaşti, ci şi critici încruntaţi sau veninoşi, recrutaţi mai ales dintre cei care se simţeau vizaţi prin violenta critică a nedreptăţilor sociale. Aceasta nu a făcut decît să sporească faima şi răspîndirea cărţii. Pentru prima dată, drumul care se deschidea în faţa scriitorului era neted, promiţător. Dar succesul are ispite şi destinul surprize potrivnice surîsurilor de viitor. Numit delegat naţional la Congresul de imigrare şi emigrare care se ţine la La Habana în 1928, Rivera se duce din Cuba la New York pentru a se îngriji de difuzarea romanului său: o nouă ediţie, eventuale traduceri. Se îmbolnăveşte neaşteptat în acest oraş şi moare la 1 decembrie 1928, la patruzeci de ani, de o maladie ciudată: după unii pneumonie, după alţii congestie cerebrală, pe baza vechiului paludism, contractat în timpul rătăcirilor sale prin *selva*.

*

Consideraţiile de mai sus despre epocă, personalitatea autorului şi experienţa sa de viaţă se referă la rădăcinile istorice — adînci şi viguroase — ale operei lui Rivera. Din ele s-a ridicat — la lumina talentului şi în aerul liber al intenţiilor sale artistice — tumultuoasa eflorescenţă estetică a *Vîltoarei*. Bogată, multiformă, stranie, nedisciplinată, ea s-a oferit generos discuţiilor critice. Le pricinuia, înainte de orice, simpla apariţie a romanului, următoare sonetelor din *Pămîntul făgăduinţei*. Raportul dintre aceste două şi singure cărţi ale autorului rămîne şi astăzi interesant de precizat. Fireşte, nu se poate vorbi

de evoluţie. Există, între ele, o distanţă prea mare pentru a fi acoperită de o dezvoltare liniştită, în continuare. O distanţă nu numai între genuri — sonetul inevitabil festiv, elegant, decantat şi romanul amplu, pletoric, diurn — ci şi între două vîrste şi şcoli literare. Apărute în 1921, sonetele lui Rivera rămîn totuşi tributare trecutului: modernismului lui Rubén Darío şi, prin el, parnasianismului francez. O poezie stilizat descriptivă, de strălucire coloristică şi perfecţiune formală, cu o urmă, în atitudine, de mîndrie splendidă care venea de mai înainte, de la romantici. Prin realismul vehement, tulbure, implacabil, ca şi prin preocuparea de aspectul social al condiţiei umane, *Vîltoarea* se deschide spre viitor, anunţă şi determină curentul criollismului care va domina arta narativă hispanoamericană în deceniile următoare. Schimbarea aceasta se înfăptuieşte în strînsă legătură cu ceea ce s-ar putea numi cucerirea autenticităţii. În *Pămîntul făgăduinţei* lauda naturii americane are încă ceva livresc, imitativ. În poet se simte cititorul, atent şi inteligent, al poeziei altora — a lui Guillermo Valencia sau José Santos Chocano, de pildă. *Vîltoarea,* dimpotrivă, este rodul unei cutremurătoare experienţe vitale. Fără lecţii sau modele, trăirea este împinsă aici pînă la limita delirului şi halucinaţiei. De aci senzaţia de originalitate şocantă, copleşitoare pe care au avut-o, de la început, cititorii romanului. Şi, totuşi, marea schimbare intervenită între cele două cărţi se efectuează în sensul anumitor calităţi care le rămîn comune, împiedecînd ruperea, contrastul total. Iubirea pentru pămîntul american, simţul grandiozităţii naturii, sensibilitatea la valorile pictorice, stăpînirea măiestrită a cuvîntului sînt tot atîtea fire care duc de la poet la prozator. Chiar vitalitatea sălbatică, monstruoasă, care se

revarsă în *Vîltoarea* se presimte, fireşte, strunită, în versuri ca acestea:

> *Atropellados por la pampa suelta,*
> *los raudos potros en febril disputa...*
> (Învălmăşiţi în pampa slobozită,
> se-nfruntă vajnic armăsari sălbatici...)

În al doilea rînd, discuţiile critice au fost stimulate de vizibila varietate a cărţii. Varietate manifestată la toate nivelele şi sub toate aspectele artistice: în trifurcaţia tematică, în succesiunea tehnicelor narative, în contrastele de ton. Perspectiva timpului trecut de la apariţia *Vîltoarei* şi o analiză mai adîncită a operei ne îndreptăţesc a afirma că nu e vorba de vreo şovăială sau neglijenţă în compoziţie, ci de adoptarea, perfect justificată artistic, a unei libere şi schimbătoare fluenţe epice.

Cu deplin temei, comentatorii[1] au observat că romanul se desfăşoară în trei direcţii de interes, acoperind trei teme diferite: frumuseţea terifică, fatală a pădurii „devoratoare de oameni", iubirea violentului, instabilului şi fascinantului Arturo Cova pentru Alicia şi, în sfîrşit, revoltătoarele nedreptăţi, mizeria şi sclavia care domnesc în *selva*. În realitate temele se succed cu abilitate, decurg una din alta, se alătură, se petrec. Începutul romanului stă sub semnul iubirii ilegitime şi persecutate dintre protagonişti care îşi caută refugiu în pădurea virgină; prinsă în „infernul verde" dragostea lor, hăituită şi exacerbată, se extremizează, oscilînd între ură şi sacrificiu. O dată cu răpirea Aliciei de infamul Barrera, apele romanului curg pe alt făgaş: Cova străbate jungla în cău-

[1] A. Valbuena Briones: *Literatura hispanoamericana,* Barcelona, 1965, pp. 376—389.

tarea iubitei, dar în timpul acestor disperate rătăciri iubirea lui se înnobilează, prefăcîndu-se într-un fel de sete de dreptate, mai ales după întîlnirea cu bătrînul Silva. În această parte a romanului domină tema pădurii şi a injustiţiei sociale, pentru ca sfîrşitul — regăsirea Aliciei, uciderea lui Barrera şi a lui El Cayeno — să marcheze revenirea temei iubirii şi îndrumarea temei exploatării spre soluţionare. Deznodămîntul aparţine pădurii. Memoriul acuzator — însuşi romanul — lăsat de Cova la ultimul popas este găsit, dar autorul lui şi însoţitorii săi se pierd, înghiţiţi de *selva*. Dispariţia lor, lăsarea romanului oarecum neterminat, în necunoscut, confirmă modalitatea compoziţională a „curgerii".

Ceea ce mi se pare remarcabil în arta narativă a lui Rivera este faptul că fluenţa explicită nu împiedică ordinea implicită. Sub varietatea „curgătoare" a temelor se poate descoperi o procedare necesară a spiritului, un fel de inferenţă în care pădurea malefică apare ca termenul dat, stabilit, ca baza inferenţei ; iubirea lui Arturo Cova şi treptata lui sensibilizare la suferinţele altora funcţionează ca punte logică, ca termen mijlociu şi mijlocitor, iar termenul final, rezultatul inferenţei, îl constituie atitudinea protestatară, condamnarea unei forme de sălbăticire umană.

În această perspectivă, *Vîltoarea* dezvăluie profunzimi sporite şi noi semnificaţii. Elementele ei componente se vădesc a fi totodată centre calitative şi valorice ale căror relaţii sînt determinate de asemenea de dualitatea mai sus explicată : „structură liberă — logică subiacentă acestei libertăţi".

Prima componentă a romanului, natura, este neîndoielnic centrul originalităţii artistice. Valoarea şi succesul operei se datorează în cea mai mare măsură noutăţii cu

care este concepută şi reprezentată natura în multiplicitatea funcţiilor ei artistice : spaţiu mirific, putere fatală, personaj mitic.

Rivera abordă natura, la început, cu atitudinea şi calităţile unui mare peisagist : viziune plastică, simţul detaliului semnificativ, capacitatea de a surprinde în concret poezia, simbolul. În momentele de linişte sufletească, ele duc la tablouri de neîntrecută frumuseţe, precum această dimineaţă în *selva* :

„În timp ce sorbeam cafeaua, ne învăluiau aburul dimineţii, un miros de fîn proaspăt, de pămînt reavăn, de lemn de curînd tăiat. Freamăte uşoare se strecurau undeva în evantaiele palmierilor. Din cînd în cînd, în lumina transparentă a stelelor, cîte un palmier îşi clătina capul, aplecîndu-l cu umilinţă spre răsărit. O bucurie neaşteptată ne umfla vinele, în timp ce spiritele noastre, dilatate ca şi pampa, se avîntau, recunoscătoare vieţii şi creaţiei."

Tabloul se situează în linia mare a descrierii naturii americane aşa cum a fost ilustrată de la Chateaubriand şi Echeverría la Jorge Isaac şi poeţii modernişti. În genere însă, poziţia lui Rivera ca pictor al naturii este mai complexă : el continuă într-un fel şi neagă într-altul această tradiţie peisagistică. O preia şi o respinge. Pentru a ne explica aparenta contradicţie, să ne gîndim că toţi predecesorii lui Rivera, cu diferenţe inerente epocii şi temperamentelor artistice, înfăţişează geografia lumii noi ca o formă a feeriei. În proporţii mărite, cu un tiv de mister şi melancolie, dar nu mai puţin feerie prin culori sclipitoare, frumuseţe mirifică, ambianţă de vrajă şi mai ales prin dispoziţia personală de a se lăsa încîntaţi de splendoare şi răpiţi de farmec. În numele adevărului, Rivera curmă idila omului cu natura, schimbă semnul frumuseţii.

Din intactă, ingenuă, binevoitoare, o face violentă, crudă, amenințătoare. O dublează de teamă și groază. Păstrează splendoarea radiantă, uluitoare, dar o transferă în monstruos. Continuă grandoarea, dar nu ca să încînte, ci ca să zdrobească. Rivera plăsmuiește — și e conștient de acest lucru — o feerie antifeerică.

„Pentru prima dată pădurea inumană se desfășură înaintea mea în toată oroarea ei. Arbori diformi sînt prizonieri ai lianelor venetice, care îi leagă la mari distanțe de palmieri și atîrnă în curbă elastică, asemeni unor plase prost întinse, care tot îngrămădind, de-a lungul anilor, frunze uscate, vreascuri și fructe, se rup ca un sac de putregaiuri, vărsînd pe iarbă reptile oarbe, salamandre, păienjeni păroși.

Pretutindeni, liana *matapalo* — caracatiță agățătoare a pădurii (...) trilioanele de furnici devastatoare care taie mantia pădurii (...) Termita îmbolnăvește (...)

Nici urmă de privighetori îndrăgostite, nici de grădini ca la Versailles, nici de panorame sentimentale. Numai glasul gutural al broaștelor hidropice, bălăriile colinelor mizantropice, mlaștinile pline de putregai ale rîurilor. Găsești aici numai parazitul afrodisiac care acopere solul cu albine moarte, profuziunea de flori imunde ce se contractă cu spasme sexuale și al căror miros vîscos amețește ca un drog ; liane vătămătoare al căror puf orbește animalele..."

Adevărata originalitate a lui Rivera începe însă abia o dată cu animizarea naturii, cu transfigurarea ei antropomorfică. Autorul *Vîltoarei* nu se mulțumește cu aparența peisajului — forme și culori — ci ambiționează să descopere, dincolo de el, forța care îl însuflețește, să facă să apară sufletul ascuns al pădurii. Picturii îi succede magia. Într-adevăr, mai ales în partea a doua a romanului,

selva devine o prezență magică — forță și persoană totodată — susceptibilă de a contagia și ucide pe nesocotitul care pătrunde în adîncurile ei. Pădurea îl înconjoară cu o tăcere sepulcrală, îi fură orizontul, îl întemnițează într-o singurătate plină de mister și de primejdii nevăzute. Pentru el, viața nu mai e decît tresărire și spaimă, pîndă și groază, pînă cînd, amețit de „beția verde" a junglei, pradă delirului și halucinației, sfîrșește, ca grupul lui Cova, „devorat" de forța răzbunătoare care sălășluiește în arbori. De aci pînă la mitificarea pădurii, pînă la crearea zînei monstruoase Mapiripana nu mai este decît un pas pe care Rivera îl face firesc și sigur, datorită puterii de a retrăi mentalitatea primitivă și de a o reda cu virtuozitate artistică. Această viziune magică a naturii care va face școală în narativa hispanoamericană are prea puțin de a face cu vechea figură retorică a prosopopeii. Este vorba de o profundă identificare — să spunem cuvîntul — ontică cu izvoarele vieții, de o misterioasă comunicație și de miraculoase schimburi între om și regnurile naturii. Meritul lui Rivera este de a împăca frenezia vitală și mitul cu luciditatea mentalității moderne, de a sugera că magia malefică a pădurii este proiectarea și transfigurarea unor împrejurări reale ținînd fie de situația personajului — obsesie, boală — fie de sistemul social — asuprire, mizerie. O dovedește bunul și lealul Franco care, prizonier și el în „infernul verde", se împotrivește dîrz și demn delirului lui Cova și o dovedește însuși autorul cînd vorbește de răzbunarea arborilor răniți de lăcomia oamenilor, de mirosul cauciucului care produce un fel de nebunie colectivă. Se verifică din nou structura cărții : sub exuberanță — rigoarea, sub mirajul văzut — sensul gîndit.

2—882

Al doilea element component al cărţii — iubirea frămîntată şi fugară a celor doi tineri — alcătuieşte centrul patetismului, prin ea însăşi şi mai ales prin protagonistul necontestat, al ei şi al romanului: Arturo Cova. O iubire proscrisă de prejudecăţi şi interese meschine, silită să caute refugiu în locuri sălbatice şi curmată prin moartea tragică a îndrăgostiţilor, este întotdeauna mişcătoare. Ea devine patetică atunci cînd, ca în cazul de faţă, firea eroului, neputinţa lui de a fi fericit, o preface în dezbinare, îndoială, suferinţă. Fugind de singurătate, sfîşiat între nevoia de puritate şi plăcerea brutală, violent şi instabil, poet visător, sensibil şi aventurier irascibil, Cova are neîndoielnic ceva din farmecul „frumoşilor tenebroşi" pe care i-a imaginat romantismul. Duce cu el dubla fatalitate de a chema dragostea şi de a o tortura, de a se pierde pe el şi de a pierde pe celălalt. Arturo Cova este însă mai mult decît un erou romantic, chiar dacă i-am concede sumbra fascinaţie a lui Heathcliff din *Wuthering Heights*. Este mai mult prin tentaţia etică pe care o simte şi o urmează la fel de pasionat şi de mîndru ca tentaţia amoroasă. Oroarea nedreptăţilor suferite de *los caucheros* şi destinul bătrînului Clemente Silva operează în Cova un fel de convertire pe care Rivera o păstrează în limitele personajului, dar care nu schimbă mai puţin destinul acestuia. Atrăgătorul Cova este acum atras de un ţel superior, sublimat de iubire, în care dăruieşte fără să primească: iubirea pentru cel năpăstuit. Amantul patetic devine purtătorul unui alt fel de patetism, patetismul binelui, rezultat al nobilului curaj de a înţelege şi curma durerea altora. Şi îşi urmează noul destin. Prin redobîndirea Aliciei şi a dragostei ei, prin naşterea fiului său, îndrăgostitul Cova învinge; prin memoriul acuzator şi strădania de a deschide *selva* dreptăţii

şi omeniei, justiţiarul Cova îşi pierde — mai exact îşi sacrifică — viaţa. Moartea aceasta este una dintre morţile adevărate, care restituie demnitatea umană, şi dovada cea mai convingătoare a nobleţii sale o găsim în sentimentul de „nemeritat", de indignare morală pe care ni-l trezeşte sfîrşitul tragic al eroului.

În ultimii ani personajul Arturo Cova a fost din nou şi poate mai adînc interpretat[1]. Discuţia mi se pare un semn clar al vitalităţii personajului, al capacităţii lui de a creşte în dimensiune şi profunzime umană, poate chiar dincolo de intenţiile imediate ale autorului. S-a insistat astfel, în primul rînd, asupra dimensiunilor umane ale personajului, asupra lipsei de idealizare. În ciuda unor trăsături autobiografice, autorul nu şovăie să creeze o distanţă faţă de personaj, să-l prezinte într-o lumină nu întotdeauna favorabilă. O ciudată înclinaţie spre contrazicere îl face adesea pe Cova să întreprindă acţiuni paradoxale sau gratuite. Are momente cînd urăşte pe Alicia pentru că aceasta i s-a dăruit, este gata să-l înşele pe prietenul său Franco pe care îl stimează şi să-i seducă soţia pe care în realitate nu o doreşte. Cedează mereu orgoliului sau violenţei. Săvîrşeşte fapte de care îi pare rău sau îi e ruşine. Le răscumpără însă prin sinceritate şi generozitate şi mai ales prin simpatia pentru cel năpăstuit. Care este atunci rădăcina adîncă a nobleţii şi a slăbiciunilor lui Arturo Cova? Care este secretul aurei pe care fără îndoială o are şi explicaţia destinului său? Arturo e un nemulţumit fundamental, adică un nesatisfăcut cu toate circumstanţele, chiar cînd ele sînt con-

[1] Ne referim la articolul lui José Emilio Pacheco intitulat *Cine este Arturo Cova?*, publicat în Revista de la Universidad de México, martie 1964 p. 23 şi la *Cursul de istoria literaturii hispanoamericane*, ţinut de Paul Alexandru Georgescu la Universitatea din Bucureşti în anul 1965—66.

trarii. Nemulțumit cînd o are pe Alicia și nemulțumit cînd o pierde, plictisit în Bogotá și trist departe de capitală, sufocat de viața civilizată și revoltat de cea primitivă. Ceea ce dovedește că nemulțumirea lui nu este circumstanțială, ci esențială. Și, de altfel, nici nu este o simplă nemulțumire, ci o profundă iritare, o disperare, o furie. Cova este continuu mîniat. Și nu numai că este, dar se încăpățînează să fie. Se ferește cu grijă de ceea ce l-ar putea împăca sau satisface. Toate necazurile și suferințele lui ar fi putut fi evitate dacă ar fi cerut mîna Aliciei, calea simplă și sigură; alege însă calea cea mai complicată, cea mai primejdioasă, dar singura în stare să-i justifice profunda lui neîmpăcare cu lumea și cu el însuși. Căci Arturo Cova suferă de o pasiune faustică: nu aceea de a ști totul, ci aceea de a fi totul. A fi într-un singur fel îl umple de furie, a nu avea decît o singură determinare — a sa — îl deznădăjduiește. Este deci un rebel față de principiul fundamental al fiecărei ființe: a fi ea însăși. El contestă și suferă din cauza acestui *principium individuationis*. Face parte din rîndul personajelor care doresc cu pasiune toate formele ființei. Ar vrea să aibă conștiința omului și nemișcarea placidă a pietrei, să se înrădăcineze în pămînt ca un arbore și să se piardă în văzduh ca o pasăre... O mărturisește el însuși: „am plîns pentru ceea ce nu am fost, pentru ceea ce nu voi mai fi niciodată". Sub o formă mai benignă, pasiunea totalității ontice se prezintă în forma nostalgiei altui aer, altei stări, altei vieți. Nostalgie care îl urmărește pretutindeni. Ar vrea mereu altceva. Acest permanent „aș vrea" este fundamental pentru înțelegerea psihologiei eroului. Foarte curioasă, pentru un aventurier, pentru un om de acțiune existența la modul acesta condițional. Dar în realitate Cova nici nu este un aventu-

rier sau, dacă vreți, încearcă marea, imposibila aventură a totalității.

Conceput la mare înălțime, personajul lui Rivera suferă în planul realizării artistice de neajunsuri care trebuiesc menționate. În planul practic, căutînd echivalențele freneziei totalității, Rivera nu a găsit decît acțiunea dezlănțuită, a dat preferință violenței. Nu asistăm la înalta neliniște a unei firi meditative, ci la alerta unui aventurier expeditiv. Nu mîna la frunte, ci degetul pe trăgaci. Este adevărat că Arturo Cova nu consideră acțiunea ca o soluție, ci ca o disperată lipsă de soluție. Din acest steril energetism îl salvează descoperirea treptată a sensului existenței și moartea tragică.

Cu aceasta ajungem la cea de a treia componentă a *Vîltorii*: protestul împotriva nedreptății, dorința de a schimba realitatea socială. Aș putea spune că aici se află centrul generozității, dar ar trebui să adaug imediat că, de data aceasta, cuvîntul cuprinde multe lucruri. În primul rînd curajul de a privi și numi pe față atrocitatea. Lunga povestire a lui Clemente Silva, bătrînul pornit în căutarea fiului său robit și ucis de exploatatorii cauciucului, pare un episod desprins din *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* a lui Bartolomé de Las Casas. O acumulare de orori pe care omenirea le crezuse dispărute de cîteva secole. Rivera aruncă cea mai crudă lumină asupra teribililor traficanți și stăpîni de *caucherías*: iată-l pe El Cayeno, fost ocnaș evadat din Guayana, pe „generalul" Váquiro care aliază prostia, vanitatea și beția, pe „madona" Zoraida Ayram care își vinde cu egală dezinvoltură corpul, prietenii și cauciucul, pe colonelul Funes, sinistru organizator de asasinate în masă pentru înlăturarea concurenților, pentru exemplu și, bănuim, pentru plăcere. Sfîrșitul unora din ei, de pildă al

lui El Cayeno, este de o oroare neînchipuită, la fel cu acela al lui Barrera. Arturo Cova pregătește sau chiar execută aceste pedepse sîngeroase și nu își poate opri, în clipa morții rivalului, un strigăt de triumf. Generozitatea înseamnă de asemenea a nu pierde din vedere linia subțire și tremurătoare care desparte perversiunea de nefericire. O alcătuire socială strîmbă și inumană permite sălbăticirea celor care „împinși de nenorocire din anonimatul orașelor s-au năpustit asupra întinderii pustii, căutînd un țel oarecare vieții lor sterile." „Avînd drept dușman pădurea, nu știu cu cine să se lupte și se năpustesc unii contra celorlalți, și se ucid și se subjugă în răgazurile rupte luptei lor semețe împotriva pădurii." Sălbăticia nu e fatalitate naturală, ci mecanism social. În sfîrșit, generozitatea implică puterea de a imagina acele pămînturi limpezi de rușinea robiei, redate bucuriei simple a vieții. Prin vorbele înțeleptului don Rafo, Rivera a aruncat și această privire spre speranță. „Pămîntul acesta te îndeamnă să te bucuri de el și să suferi cu el. Aici pînă și muribundul dorește să sărute țărîna în care va putrezi. E deșertul, dar nimeni nu se simte singur; e înfrățit cu soarele, cu vîntul, cu furtuna. Nici nu se teme de ele, nici nu le blestemă."

Pornind de la viziunea malefică a selvei, *Vîltoarea* termină cu posibilitatea unei imagini eliberatoare. Tărîmul silniciei și al crimei a fost străbătut de un personaj care nu s-a complăcut în descompunere, ci dimpotrivă, s-a opus degradării și a plătit cu viața această împotrivire față de acele forțe telurice, care i se par lui Zum Felde că domină nestingherit romanul[1]. Trebuie din nou să amintim că, explicit, la nivelul varietății tematice, se desfășoară destul de numeroase scene de oroare telurică, dar, implicit, la nivelul atitudinii și mesajului autorului, *Vîltoarea* dobîndește unitate tocmai prin oroarea față de oroare, prin nostalgia elevației și plenitudinei umane care străbate, de la un capăt la altul, romanul. Autorul ne face să simțim puternic că în altă parte, în alte împrejurări, Arturo, Alicia, Franco, Rafael, Silva și mulți alții ar fi putut avea altă soartă, ar fi cunoscut dacă nu fericirea, cel puțin mulțumirea și bucuriile simple ale vieții pe care le presimt, le doresc, le visează. Prin acest subiacent umanism al aspirației, *Vîltoarea* nu stinge luminile, ci le întărește.

[1] *La narrativa hispanoamericana*, México, 1959, p. 233—239.

*

În voluminoasa sa cercetare asupra narativei hispano-americane[1], Luis Alberto Sánchez se întreabă ce fel de roman este *Vîltoarea*: regional, de aventuri, roman-confesiune? Răspunsul, util pentru determinarea mai de aproape a modalității epice a operei, este destul de greu, deoarece, cu libertatea compozițională pe care i-o cunoaștem, Rivera a folosit toate aceste forme romanești, sub diferite perspective și dînd fiecăreia altă funcție artistică. Sub raportul cadrului, romanul e impregnat de un puternic colorit local; peisajul, personajele secundare, ambianța au o savoare și o truculență columbiană. În economia generală a cărții, ele servesc însă numai ca receptacul pentru erou, problemă și mesaj, care nu sînt regionale, ci — așa cum am văzut — general umane. Sub raportul centrului narativ, romanul este scris la persoana întîia, apare, voit, ca jurnalul lui Arturo Cova. Dar dacă

[1] Luis Alberto Sánchez, *Proceso y contenido de la novela hispano-americana*, Madrid, 1953, p. 314.

îmbracă forma confesiunii, *Vîltoarea* nu posedă, totuşi, materia ei. Dintre calităţile confesării, se fac simţite cele mai puţin importante : gesticulaţia lirică şi încercările de autoportret. În schimb, cele esenţiale, precum complacerea în propria intimitate, interiorizarea, minuţia psihologică şi, în genere, situaţia de „ferestre închise şi aer stătut" din încăperile sufleteşti ale eroului care se mărturiseşte lipsesc categoric din jurnalul lui Cova. Şi este semnificativă constatarea accesibilă oricărui cititor atent că cea mai mare parte a materiei narative poate fi convertită în relatarea la persoana a treia, ceea ce dovedeşte că forma confesiunii constituie un procedeu compoziţional. Dacă nu ar fi general, aş spune că este un artificiu menit a comunica în mod direct, cu mai multă pregnanţă emotivă, calitatea frenetică a acţiunii, caracterul excesiv al întîmplărilor. Ca substanţă *Vîltoarea* este deci un roman de acţiune, de aventuri, situate însă la nivelul zbaterii patetice a eroului şi avînd sensul social nobil arătat mai sus. Autorul a simţit şi a scris cartea în acest sens : a făcut din fugă şi urmărire leit-motivul romanului şi a imprimat personajelor şi situaţiilor o stare de alarmă permanentă, un dinamism continuu. Ceea ce nu înseamnă că ritmul acţiunii rămîne acelaşi în tot romanul. Precipitat, sacadat, zorit parcă să ajungă la despărţirea amanţilor în prima parte, el se desfăşoară mai lent, cu meandre — descrieri şi comentarii — în episodul Silva din partea a doua, extinzîndu-se într-o urzeală de intenţii, curse şi lovituri în partea a treia, justiţiară.

Partea cea mai discutată şi discutabilă — raportată la gustul şi obişnuinţele noastre stilistice — este tonul emfatic, retorica artificioasă, fraza efectistă. Uneori succesiunea de exclamaţii, invocaţii, imprecaţii se revarsă într-o

cascadă care descumpăneşte. Trebuie totuşi menţionat că nu este vorba de o tonalitate generală. Negrii, indienii, peonii vorbesc cu totul diferit : simplu, pitoresc, cu irizări de emoţie sau de umor, recurgînd mereu la forma sentenţioasă şi ironică totodată a înţelepciunii populare, folclorice. Femeile de asemenea se exprimă mai natural, cu un fel de rezervă mintală şi cu un practicism semnificative. Alicia face trecerea spre vorbirea exacerbată, explozivă, „altisonantă" a eroului. Iar acesta, caracter irascibil, pasionat, luptînd cu primejdii şi regrete, pradă frigurilor şi delirului pădurii, nu putea să nu cadă în ceea ce nouă, azi, ne par excese stilistice.

*

Criticii observă adesea faptul că în literatura hispano-americană doctrinele şi curentele care în Europa s-au succedat cu oarecare logică — fie ea o logică a contradicţiei — în literatura hispano-americană au sosit cu întîrziere şi au fost practicate simultan, cu forme curioase de sincretism. Constatarea este poate mai puţin valabilă astăzi decît în perioada dintre cele două războaie mondiale. Harta romanului hispano-american actual, cu cele două tendinţe ale sale : realistă şi imaginativă, socială şi interiorizată, este mult mai uşor de citit decît aceea europeană — complicată, confuză, cabalistică.

Fără a fi străină de tendinţa care promovează visul şi experienţa intelectuală — un Borges, Onetti, Cortazar — cartea lui Rivera stă, în chip de prezenţă tutelară, la începuturile realismului narativ hispano-american, căruia i-a imprimat o fizionomie proprie, inconfundibilă. Pentru a caracteriza acest fel nou de realism, s-au propus diferite epitete dintre care cel mai des revin acelea de magic

şi atroce. Primul vrea să definească raporturile de adîncă comuniune ale romancierilor hispano-americani cu o natură vitalizată şi animizată dincolo de ceea ce mintea logică europeană este obişnuită să conceapă, al doilea se referă la curajul şi sinceritatea crudă cu care sînt dezvăluite aspectele inumane ale realităţii. Acest lucru se cere accentuat cu tărie. Realismul lui Rivera şi al întregului curent care l-a urmat — indigenismul sau criollismul — nu înseamnă delectare în sordid — aşa cum există astăzi exemple în romanul european, ci pur şi simplu obligaţia sincerităţii, exigenţa adevărului. Ca atare, el este incompatibil cu tendinţa „cuminte" de a nivela realitatea, de a-i reduce extremele la ceea ce este mijlociu, comod, obişnuit. Arta lui Rivera se opune acestei nivelări care, în definitiv, constituie încă o formă de a încerca adormirea conştiinţelor şi oprirea vremii. Rivera vrea, dimpotrivă, să trezească şi să deschidă drum. De aceea, realismul lui nu nivelează viaţa cu prudenţă, „fără exageraţiuni", ci o explorează în toată măreţia — chiar dacă ameţitoare — ei verticalitate : în ceea ce are ea înalt, sublim, generos, dar şi în ceea ce este oroare şi atrocitate. Important ne pare faptul că, în această lume a contrastelor violente, Riviera a dat exemplul unei orientări fundamentale spre omul viitor, spre împlinirile corespunzătoare simţului său de puritate şi dreptate. Din acest punct de vedere, *Vîltoarea* este poate mai actuală astăzi decît în anul apariţiei, acum patru decenii.

ILEANA GEORGESCU

PROLOG

Domnule ministru,

Conform dorinţei excelenţei-voastre, am pus în ordine, în vederea publicării, manuscrisele lui Arturo Cova, transmise acestui minister de către consulul Columbiei la Manaos.

Am respectat, în aceste pagini, stilul nefericitului scriitor, pînă şi incorectitudinile lui, subliniind numai regionalismele mai marcante.

Cred, dacă şi excelenţa-voastră este de aceeaşi părere, că această carte nu ar trebui să fie publicată înainte de a mai avea şi alte ştiri de la acei *caucheros*[1] columbieni de la Río Negro şi Guainia. Dacă însă excelenţa-voastră ar hotărî contrariul, o rog să binevoiască a-mi comunica în timp util datele pe care le va fi cules, pentru a putea să le adaug, în chip de epilog.

Prea supus servitor al excelenţei-voastre,
José Eustacio Rivera.

[1] *Cauchero* — muncitor la o exploatare de cauciuc.

...*Cei care au crezut un timp că inteligența mea ar iradia extraordinar, ca o aureolă a tinereții mele, cei care m-au uitat imediat ce am pășit pe cărările nefericirii, cei care, amintindu-și vreodată de mine, s-ar gîndi la înfrîngerea mea și s-ar întreba de ce nu am fost ceea ce aș fi putut fi, să știe că destinul implacabil m-a smuls și m-a azvîrlit în pampă, ca să rătăcesc, hoinar, ca vînturile și, asemenea lor, să mă sting fără să las altceva decît zgomot și dezolare.*

(Fragment dintr-o scrisoare a lui Arturo Cova)

PRIMA PARTE

Înainte de-a fi iubit cu pasiune vreo femeie, mi-am jucat inima la noroc şi mi-a cîştigat-o Violenţa. N-am ştiut nimic de extazurile îmbătătoare, nici de confidenţa sentimentală, nici de cursa privirilor laşe. Mai curînd decît îndrăgostit, am fost întotdeauna dominatorul, ale cărui buze nu au cunoscut ruga. Şi rîvneam totuşi la darul divin al dragostei ideale, care să-mi incendieze sufletul şi să-l facă să-mi lumineze corpul precum flacăra lemnul care o alimentează.

Cînd ochii Alicei mi-au adus nenorocirea, eu renunţasem de mult la speranţa de-a întîlni o dragoste curată. Zadarnic braţele mele — obosite de libertate — s-au întins către alte femei, implorînd lanţuri. Nimeni nu-mi ghicea visul. În sufletul meu continua tăcerea.

Alicia a fost o dragoste uşoară; mi s-a dăruit fără şovăiri, nădăjduind să găsească în mine dragostea pe care o căuta. Nici măcar nu se gîndise să se căsătorească cu mine în acele zile în care părinţii ei, patronaţi de preot, complotaseră s-o căsătorească, hotărîţi să mă supună prin forţă. Şi ea îmi dezvălui planurile lor viclene.

— O să mor singură, îmi spunea ; nefericirea mea e o piedică pentru viitorul tău.

Apoi, cînd au alungat-o din sînul familiei şi cînd judecătorul a declarat avocatului meu că mă va arunca în temniţă, i-am spus, într-o seară, în ascunzişul ei, cu hotărîre :

— Cum aş putea să te părăsesc ? Să fugim ! Împarte soarta mea, dar dă-mi dragostea.

Şi am fugit.

În acea noapte, prima noapte petrecută la Casanare, am avut insomnia drept confidentă.

Prin perdeaua de tul care ne apăra de ţînţari, vedeam pe cerul nesfîrşit clipirea stelelor. Frunzişul palmierilor ce ne adăposteau amuţise deasupra noastră. O tăcere nesfîrşită plutea în atmosferă, albăstrind transparenţa aerului. Lîngă hamacul meu, pe îngustul ei pat de campanie, Alicia dormea, cu o respiraţie agitată.

Sufletul meu zbuciumat se lăsă copleşit de gînduri chinuitoare : Ce-ai făcut cu propriul tău destin ? Ce-ai făcut cu această fată pe care o jertfeşti pasiunilor tale ? Dar visurile tale de glorie şi setea de triumf, dar celebritatea ta ce abia se înfiripă ? Nebunule ! Laţul care te leagă de femei îl înnoadă doar plictiseala. Dintr-un orgoliu pueril te-ai înşelat cu bună-ştiinţă, atribuind acestei fete ceea ce niciodată n-ai descoperit în vreuna. Şi ştiai doar că idealul nu se caută, ci fiecare îl poartă în sine. Capriciul tău satisfăcut, ce farmec mai are corpul pe care l-ai dobîndit pe un preţ atît de mare ? Căci sufletul Aliciei nu ţi-a aparţinut niciodată, şi chiar

dacă acuma primeşti căldura sîngelui ei şi-i simţi respiraţia aproape de umărul tău, spiritul tău e tot atît de departe de ea ca şi constelaţia taciturnă care coboară acum la orizont.

În clipa aceea m-am simţit fără curaj. Nu pentru faptul că energia mea ar fi slăbit în faţa răspunderii actelor mele, ci pentru că începeam să mă las cuprins de un sentiment de plictiseală. Nu dădusem prea mare importanţă faptului de-a o poseda, chiar dacă îl plătisem cu cele mai mari nebunii ; dar după nebunii şi posesiune ?...

Casanare nu mă înfricoşa cu legendele-i înfiorătoare. Spiritul de aventură mă îndemna să le sfidez, sigur fiind că voi scăpa nevătămat din pampa cea primejdioasă şi că voi avea cîndva, în oraşe necunoscute, nostalgia pericolelor trăite. Iar Alicia mă încurca, întocmai ca nişte lanţuri prinse de picior. Dacă cel puţin ar fi fost mai oţelită, mai puţin novice, mai agilă ! Sărmana de ea părăsise Bogotá în condiţiile cele mai grele : nu ştia să călărească, razele soarelui o congestionau şi cînd, uneori, voia să meargă pe jos, trebuia să fac şi eu la fel, răbdător, ducînd animalele de căpăstru.

Niciodată nu dădusem asemenea dovezi de răbdare. Cu toate că eram fugari, înaintam încet, incapabili de-a ne abate de pe drum, pentru a evita întîlnirea cu alţi drumeţi, în cea mai mare parte ţărani, care se opreau cînd ne vedeau trecînd, întrebîndu-ne mişcaţi :

— De ce plînge copila, domnule ?

Trebuia să trecem noaptea prin Cáqueza, de teamă că autoritățile ar putea să ne oprească. În repetate rînduri am încercat să rup firul de telegraf, trăgînd de el cu hățul calului ; dar am renunțat, din dorința secretă de-a fi capturat de cineva care, scăpîndu-mă de Alicia, avea să-mi redea acea libertate de spirit care nu se pierde niciodată în închisoare. Am trecut pe lîngă sat la căderea nopții și ne-am îndreptat spre lunca rîului, printre trestii foșnitoare, pe care mîrțoagele noastre, în trecere, le decapitau. Ne-am adăpostit într-un crîng unde mergea o mică moară de zahăr. O auzisem gemînd de departe, și prin lumina cuptorului în care se cocea mierea treceau, una după alta, umbrele boilor care trăgeau pîrghia de roată și a băiețașului care-i îmboldea. Niște femei pregătiră cina și-i dădură Aliciei o fiertură de ierburi ca să-i scadă febra.

Am rămas acolo o săptămînă.

Peonul pe care l-am trimes la Bogotá după vești mi-a adus știri îngrijorătoare. Scandalul era în toi, ințețit de insinuările dușmanilor mei, fuga noastră era comentată, iar jurnalele exploatau aventura. Scrisoarea prietenului căruia mă adresasem cerîndu-i intervenția sa, conținea acest pasaj : „O să vă aresteze ! Nu-ți rămîne alt refugiu decît Casanare. Cine și-ar fi putut închipui că un om ca tine va căuta deșertul ?"

În aceeași seară Alicia m-a prevenit că treceam drept niște oaspeți suspecți. Stăpîna casei o întrebase dacă eram frați, soți legitimi sau

numai prieteni, și stăruise, cu vorbe lingușitoare, să-i arate cîteva din monedele pe care le făceam, dacă era adevărat că le fabricam, „ceea ce nu era nimic rău, dat fiind că timpurile erau grele".

În ziua următoare am plecat înainte de-a se lumina de ziuă.

— Nu crezi, Alicia, că fugim de-o fantomă care nu are altă putere decît aceea pe care i-o atribuim noi ? N-ar fi mai bine să ne întoarcem ?

— Vorbești atîta de lucrul ăsta încît am convingerea că te-ai săturat de mine ! De ce m-ai luat ? Căci ideea a pornit de la tine. Pleacă, lasă-mă ! Nici tu, nici Casanare nu meritați chinul ăsta !

Și izbucni iarăși în plîns.

Gîndul că nefericita se credea părăsită mă umplu de tristețe, căci Alicia îmi mărturisise cauza nenorocirilor ei. Pe vremea cînd o cunoscusem voiau s-o căsătorească cu un moșier bătrîn. Ea se îndrăgostise încă din adolescență de un văr de-al ei, un tînăr palid și plăpînd, cu care se logodise în taină. Apoi apărusem eu, și bătrînelul, alarmat de riscul de-a scăpa prada, înmulțise darurile de preț și ințețise asediul, ajutat de familia încîntată. Atunci Alicia, căutîndu-și eliberarea, mi se aruncase în brațe.

Dar primejdia nu trecuse : bătrînul, în pofida a tot ceea ce se întîmplase, voia să se căsătorească totuși cu ea.

— Lasă-mă ! repetă, sărind de pe cal. Nu vreau nimic de la tine ! Plec pe jos și-o să

găsesc eu un suflet milostiv pe drumurile astea ! Netrebnicule ! Nu vreau nimic de la tine.

Eu, care am trăit destul ca să ştiu că nu e înţelept să răspunzi unei femei mînioase, am rămas mut, de o muţenie agresivă, în timp ce ea, aşezată jos, rupea smocuri de iarbă cu o mînă tremurătoare...

— Alicia, asta îmi dovedeşte că nu m-ai iubit niciodată.

— Niciodată !

Şi-şi întoarse privirea în altă parte.

Apoi se plînse de neruşinarea cu care o înşelasem :

— Crezi că n-am observat asiduităţile tale faţă de tînăra aceea de la moară şi toată făţărnicia ta ca s-o seduci, pretinzînd că întîrzierea noastră acolo se datora sănătăţii mele şubrede ? Dacă acum te porţi aşa, ce va fi mai tîrziu ? Lasă-mă ! N-am să merg la Casanare niciodată, iar cu tine, nici în cer !

Reproşul acesta, adus infidelităţii mele, mă făcu să roşesc. Nu ştiam ce să spun. Aş fi dorit s-o îmbrăţişez pe Alicia, mulţumindu-i pentru gelozia ei cu o sărutare de despărţire. Dacă voia s-o părăsesc, purtam eu oare vreo vină ?

Şi tocmai cînd descălecam, pregătindu-mă să născocesc vreo explicaţie, am zărit coborînd pe povîrniş un om, care venea spre noi în galop. Alicia, neliniştită, se agăţă de braţul meu.

Individul, descălecînd la o mică distanţă de noi, înaintă cu pălăria în mînă.

— Domnule, îngăduiţi-mi o vorbă.

— Eu ? îi răspunsei cu o voce hotărîtă.

— Da, dumneavoastră. Şi desfăcîndu-şi *ruana*[1], îmi întinse o hîrtie făcută sul. Naşul meu vă trimite hîrtia asta spre notificare.

— Cine e naşul dumitale ?

— Naşul meu, primarul.

— Asta nu-i pentru mine, îi spusei, dîndu-i înapoi hîrtia, fără s-o fi citit.

— Nu sînteţi dumneavoastră cei care au fost la moara de zahăr ?

— Nici gînd. Eu sînt numit intendent la Villavicencio, iar doamna e soţia mea.

Ascultînd asemenea afirmaţii, rămase nehotărît.

— Eu credeam, îngînă, că dumneavoastră sînteţi falsificatorii de monede. Cei de la moară au anunţat autorităţile satului să-i aresteze, dar naşul meu era la cîmp, căci primăria e deschisă numai în zilele de tîrg. A primit şi cîteva telegrame, iar cum eu sînt acuma vătăşel...

Fără a-i lăsa timp să mai dea şi alte explicaţii, i-am ordonat să aducă calul doamnei. Alicia, ca să-şi ascundă paloarea, îşi acoperi faţa cu voalul de la pălărie. Omul acela inoportun ne privea plecînd, fără să rostească un singur cuvînt. Dar, deodată, încălecă pe iapă, se aşeză în samarul care-i servea drept şa şi porni alături de noi, surîzînd :

— Dumneavoastră semnaţi notificarea ca să vadă naşul că am executat ordinul. Semnaţi ca intendent.

— Ai vreun toc ?

[1] Un fel de cuvertură, care seamănă cu un *poncho*.

— Nu, dar găsim noi mai încolo. Dacă nu semnaţi, primarul mă înhaţă.

— Cum aşa ? îi răspunsei, fără să mă opresc.

— Aţi fi foarte bun, domnule, dacă m-aţi ajuta, dac-o să ocupaţi într-adevăr un post. Am neplăcerea de-a mi se pune în sarcină furtul unei juncane şi m-au adus arestat, dar naşul meu mi-a fixat satul drept închisoare ; şi-apoi, pentru că nu era vătăşel în sat, mi-a făcut mie onoarea. Eu mă numesc Pepe Morillo Niete şi mi se spune *Pipa*.

Hoţul de vite, vorbăreţ, mergea la dreapta mea, povestindu-şi păţaniile. Îmi ceru geamantanul cu haine şi-l aşeză de-a curmezişul samarului, pe pulpe, avînd grijă să nu cadă.

— N-am cu ce să-mi cumpăr o *ruana* decentă, spuse, şi starea în care mă găsesc m-a silit să umblu desculţ. Aşa, precum prea bine văd domniile-voastre, port pălăria asta care are mai mult de doi ani şi pe care am luat-o de la Casanare.

Alicia, auzindu-i vorbele, întoarse spre el nişte ochi înspăimîntaţi :

— Dumneata ai trăit în Casanare ? îl întrebă.

— Da, doamnă, şi cunosc cîmpia şi exploatările de cauciuc de pe rîul Amazoanelor. Mulţi tigri şi multe vipere am mai omorît, cu voia lui Dumnezeu.

În momentul acela ne-am întîlnit cu nişte cărăuşi care-şi mînau catîrii. Pipa îi interpelă :

— Aveţi bunătatea şi împrumutaţi-mi un creion pentru o mică semnătură.

— Nu „cărăm" aşa ceva.

— Ai grijă să nu vorbeşti de Casanare în prezenţa doamnei, îi spusei cu voce joasă. Mergi alături de mine şi cu prima ocazie o să-mi dai numai mie informaţiile care pot fi utile intendentului.

Prietenosul Pepe vorbi cît putu, făcînd risipă de hiperbole. Înnoptă cu noi în apropiere de Villavicencio, transformat în paj al Aliciei, pe care o distra cu flecăreala lui. În aceeaşi noapte o şterse, furîndu-mi calul şi şaua.

În timp ce spiritul meu era tulburat de aceste amintiri, se ivi deodată o lumină roşietică. Era focul, cu reflexe de insomnie, aprins la cîţiva metri de hamacuri, pentru a înlătura pînda tigrului şi alte primejdii ale nopţii. Îngenuncheat în faţa focului ca în faţa unei divinităţi, don Rafo îl înteţea cu propria-i suflare.

Liniştea se prelungea peste melancolicele singurătăţi, iar spiritul meu era pătruns de o senzaţie de infinit ce se revărsa din constelaţiile apropiate.

Şi din nou au pus amintirile stăpînire pe mine. Cu ceasul scurs, dispăruse iremediabil şi jumătate din fiinţa mea, şi trebuia să încep o viaţă nouă, diferită de cea de pînă atunci, viaţă în care îmi angajam tinereţea ce-mi mai rămăsese, ba chiar şi temeiul iluziilor mele, căci dacă ar mai înflori, poate că n-ar mai exista nimeni căruia să i le aduc ofrandă, sau poate că zeităţi necunoscute ar ocupa altarul căruia îi erau destinate. Alicia nutrea desigur aceleaşi gînduri, şi în felul acesta îmi era, deo-

potrivă, motiv de remuşcare, dar şi de balsam al frămîntării, tovarăşă a îngrijorării mele ; era şi ea ca o sămînţă dusă de vînt, fără să ştie unde, şi temătoare de pămîntul care o aştepta.

Fără îndoială, avea un caracter pasionat : hotărîrea pe care ţi-o dau lucrurile ireparabile triumfa uneori asupra timidităţii ei. Alteori regreta că n-a luat otravă.

— Cu toate că nu te iubesc aşa cum vrei tu, îmi spunea, vei înceta oare să fii pentru mine bărbatul care mi-a dat experienţa vieţii, dar m-a dat totodată şi pradă nenorocirii ? Cum aş putea uita rolul pe care l-ai jucat în viaţa mea ? Cum ai putea să plăteşti ceea ce îmi datorezi ? Desigur, nu sucind capul ţărăncilor din hanuri şi nici făcîndu-mă să doresc sprijinul tău pentru ca apoi să mă părăseşti. Dacă acesta ţi-e gîndul, nu te depărta de Bogotá, căci mă cunoşti doar. Odată şi odată vei răspunde de toate astea !

— Ştii că sînt ridicol de sărac ?

— Mi-au repetat-o destul în vremea cînd veneai să mă vezi. Sprijinul pe care ţi-l cer nu e cel al banilor, ci al inimii tale.

— De ce implori ceea ce m-am grăbit să-ţi ofer în mod spontan ? Pentru tine am părăsit totul, m-am aruncat în aventură, oricare ar fi urmările. Dar vei avea oare curajul să suferi şi să nu-ţi pierzi încrederea ?

— N-am făcut pentru tine toate sacrificiile ?

— Dar ţi-e teamă de Casanare.

— Mi-e teamă pentru tine.

— Soarta potrivnică e una, şi noi sîntem doi !

Acesta a fost dialogul nostru în cabana de la Villavicencio, în noaptea în care am aşteptat pe şeful jandarmeriei. Scurt şi gros, cu părul cărunt, îmbrăcat în haine kaki, cu mustăţi zbîrlite, acest *quídam* duhnea a rachiu.

— Bună ziua, domnule, i-am spus, cu un ton dispreţuitor, cînd şi-a proptit sabia în prag.

— Oh, poete ! Copila asta este sora demnă a celor nouă muze ! Nu fi egoist cu prietenii !

Şi-mi zvîrli în obraz o duhoare de alcool.

Aşezîndu-se pe bancă, se atinse de Alicia şi, răsuflînd greu, o prinse de încheieturile mîinilor :

— Ce boboc de fată ! Nu-ţi mai aduci aminte de mine ? Sînt Gámez y Roca, generalul Gámez y Roca ! Cînd erai mică te ţineam pe genunchi.

Şi încercă s-o ţină din nou.

Alicia, indignată, izbucni :

— Neruşinatule, neruşinatule ! Şi-l împinse departe de ea.

— Ce pofteşti ? îl întrebai printre dinţi, în timp ce închideam uşile. Şi-l scuipai în faţă.

— Ce înseamnă asta, poete ? Aşa răspunzi cavalerismului celui care nu vrea să te zvîrle în temniţă ? Lasă-mi mie fata, căci sînt prieten cu părinţii ei, iar la Casanare o să-ţi moară. Eu o să-ţi păstrez secretul. Corpul delict pentru mine, pentru mine ! Lasă-mi-o mie, pentru mine !

Înainte de a-şi fi terminat vorba, apucai mînios unul din pantofii Aliciei şi, împingîndu-l pe general spre perete, îl lovii peste faţă şi în cap cu tocul. Mormăind ceva, beţivul se prăvăli

peste sacii de orez, care erau îngrămădiţi într-un colţ al odăii.

Tot acolo sforăia, cînd, după o jumătate de oră, Alicia, don Rafo şi cu mine fugeam în căutarea cîmpiilor nesfîrşite.

— Iată cafeaua, spuse don Rafo, oprindu-se în faţa perdelei care ne apăra de ţînţari. Treziţi-vă, copii, am ajuns la Casanare.

Alicia ne salută cu un ton cordial şi cu aerul liniştit :

— O să răsară soarele ?

— Mai întîrzie încă : ursa mică de-abia a ajuns deasupra colnicului. Şi don Rafo ne arătă lanţul de munţi, spunîndu-ne : Să ne luăm rămas bun, căci n-o să-i mai vedem. Nu mai sînt decît cîmpii, cîmpii şi iar cîmpii.

În timp ce sorbeam cafeaua, ne învăluiau aburul dimineţii, un miros de fîn proaspăt, de pămînt reavăn, de lemn de curînd tăiat. Freamăte uşoare se strecurau în evantaiele palmierilor. Din cînd în cînd, în lumina transparentă a stelelor, cîte un palmier îşi clătina capul, aplecîndu-l cu umilinţă spre răsărit. O bucurie neaşteptată ne umfla vinele, în timp ce spiritele noastre, dilatate ca şi pampa, se avîntau, recunoscătoare vieţii şi creaţiei.

— Casanare vrăjeşte, repeta Alicia. Nu ştiu prin ce miracol, dar de îndată ce-am păşit în cîmpie, mi s-a risipit teama ce mi-o inspira.

— Pămîntul acesta, spuse don Rafo, te întăreşte ca să te bucuri de el şi ca să suferi pe el. Aici pînă şi muribundul doreşte să sărute

ţărîna în care va putrezi. E deşertul, dar nimeni nu se simte singur ; e înfrăţit cu soarele, cu vîntul, cu furtuna. Nici nu se teme de ele, nici nu le blestemă.

Spunînd acestea, don Rafo mă întrebă dacă ştiam să călăresc tot atît de bine şi dacă eram tot atît de curajos în faţa pericolelor ca tatăl meu.

— Ceea ce se moşteneşte nu se fură, îi răspunsei cu îngîmfare, în timp ce Alicia, cu chipul luminat de flacăra focului, zîmbea încrezătoare.

Don Rafo, un om de peste şaizeci de ani, fusese tovarăş de arme cu tatăl meu, în diferite campanii. Păstra încă aerul acela de demnitate care-i trădează pe unii oameni care şi-au pierdut rangul. Barba căruntă, ochii liniştiţi, chelia lucioasă, se potriveau bine cu statura-i mijlocie, iar simpatia binevoitoare pe care o degaja era contagioasă. Cînd auzise numele meu la Villavicencio şi aflase că urma să fiu arestat, pornise să mă caute ca să-mi aducă îmbucurătoarea ştire că Gámez y Roca îi jurase că se va interesa de soarta mea. De la sosirea noastră făcuse diferite cumpărături pentru noi, îndeplinind însă însărcinările date de Alicia. Se oferi să fie ghidul nostru la dus şi la întors ; cînd se va întoarce de la Arauca va trece să ne caute la crescătoria de vite a unuia dintre clienţii săi, unde urma să fim găzduiţi cîteva luni.

Se găsea din întîmplare la Villavicencio, în drum spre Casanare. După ce sărăcise şi devenise văduv, îndrăgise şesurile pe care, cu banii

daţi de ginerele său, le străbătuse în fiecare an ca negustor de vite şi vînzător ambulant de mărunţişuri.

— Sînteţi cu adevărat încredinţat că am scăpat de ancheta generalului ?

— Fără îndoială.

— Ce spaimă am tras din cauza canaliei aceleia ! comentă Alicia. Tremuram ca o frunză ! Să apară la miezul nopţii ! Şi să spună că mă cunoaşte ! Dar a avut ce-a meritat.

Don Rafo lăuda, ridicînd în slăvi, îndrăzneala mea : eram omul nimerit pentru Casanare !

În timp ce vorbea, scotea piedicele cailor. Îi dădui şi eu o mînă de ajutor, şi după puţin furăm gata să ne continuăm drumul. Alicia, care ne lumina cu o lanternă, ne rugă să aşteptăm răsăritul soarelui.

— Va să zică, aşa-zisul Pipa e o vulpe a cîmpiei ? întrebai pe don Rafo.

— Cel mai viclean dintre bandiţi : a reuşit să fugă de cîteva ori. După ce-şi vindecă febra prin închisori, se întoarce cu îndrăzneală sporită să-şi exercite tîlhăria. A fost căpetenia unor indieni sălbateci, ştie graiurile mai multor triburi şi e vîslaş şi îmblînzitor de cai.

— Şi tot atît de ascuns şi de prefăcut pe cît de servil, adăugă Alicia.

— Aţi avut noroc că nu v-a furat decît un singur animal. Poate că mai dă încă tîrcoale pe-aici...

Alicia mă privi, nervoasă, dar anecdotele lui don Rafo îi potoliră neliniştea.

Şi aurora se ivi în faţa noastră, fără să ne dăm seama de clipa anume a răsăritului. Începu să plutească peste ierburi un abur trandafiriu, care se ondula în atmosferă ca un văl uşor. Stelele adormiră şi în depărtarea de opal, la nivelul pămîntului, apăru un reflex de incendiu, o dungă de culoare violentă, un cheag de rubin. În măreţia zorilor, spintecară aerul raţele, cu ţipetele lor stridente, bîtlanii posaci, ca nişte fulgi ce plutesc, papagalii de smarald cu zbor tremurător, multicolorele *guacamayas* [1]. Şi de pretutindeni, din ierburi şi din văzduh, din mlaştini şi din palmieri, se ridica un suflu de bucurie, care era viaţă intensă, claritate, palpitaţie. Între timp, în roşeaţa zorilor care-şi desfăceau mantia imensă, săgetă prima scînteiere a soarelui şi, încet, astrul imens, ca o cupolă, în faţa taurului şi a fiarei mirate, se revărsă pe cîmpii, înroşindu-se înainte de-a urca în azur.

Alicia, în lacrimi şi aproape înnebunită, mă îmbrăţişa şi repeta ca o rugăciune :

— Doamne, Doamne ! E soarele, soarele !

Apoi, continuîndu-ne drumul, ne afundarăm în imensitatea cîmpiei.

Puţin cîte puţin, bucuria de a vorbi cedă oboselii. Pusesem întrebări numeroase la care don Rafo răspundea cu autoritatea unui cunoscător. Ştiam acum ce e o *mata* [2], un *cano* [3], un

[1] *Guacamaya* — papagal american cu coadă lungă.
[2] Grup de arbori şi tufişuri în cîmpie.
[3] Pîrîu.

zural[1] şi, în sfîrşit, Alicia văzu cerbii. Păşteau vreo şase într-o pădure şi, cînd ne simţiră după miros, îşi ciuliră spre noi urechile neliniştite.

— Nu-ţi risipi gloanţele, porunci don Rafo ; cu toate că ţi se par aproape, sînt la o depărtare de peste 500 de metri. Fenomene optice ale regiunii.

Conversaţia devenea dificilă, căci don Rafo păşea înainte, ducînd de căpăstru un animal, în urma căruia mergeau la trap celelalte, prin ierburile pîrjolite de soare. Aerul cald sclipea ca o lamă de metal şi, în reverberaţia atmosferii, în ambianţa dezolantă, se insinua, în depărtare, masa negricioasă a unei păduri. Erau clipe cînd parcă se auzea vibraţia luminii.

Descălecam adeseori ca să-i răcoresc tîmplele Aliciei, frecîndu-i-le cu o lămîie verde. În chip de umbrelă, purta pe pălărie un fular alb, ale cărei margini le uda cu lacrimi ori de cîte ori o întrista amintirea căminului. Cu toate că mă făceam că nu-i văd lacrimile, mă îngrijorau obrajii ei aprinşi, temîndu-mă de o congestie. Dar era imposibil să găseşti un refugiu care să te apere de violenţa soarelui : nici un copac, nici o grotă, nici un palmier.

— Vrei să te odihneşti ? îi propuneam îngrijorat ; iar ea îmi răspundea surîzînd :

— Cînd o să ajungem la umbră ! Dar acoperă-ţi faţa, reverberaţia te arde !

Spre seară, oraşe fantastice păreau a se ivi la orizont. Petele negricioase ale pădurii produceau mirajul, profilînd pe cer panaşe de palmieri, pe deasupra cupolelor de *ceibas* şi *copeyes*, ale căror flori roşietice evocau petele acoperişurilor.

Caii, care mergeau liberi, orientîndu-se în cîmpie, începură s-o ia la galop, depărtîndu-se destul de mult de noi.

— Au simţit adăpătoarea, observă don Rafo. N-o să ajungem la *mata* înainte de-o jumătate de oră, dar acolo o să ne încălzim proviziile.

Pădurea era înconjurată de mlaştini imunde, de mîl plutitor, peste care zburau mici păsări acvatice, ce ţipau strident, legănîndu-şi cozile. După un mare înconjur, am pătruns în desimea pădurii, ocolind terenul mlăştinos, unde se adăpau caii pe care eu îi mînam la umbră. Don Rafo curăţi cu un cuţit bălăriile care înconjurau un arbore enorm, încărcat de festoane gălbui, de unde plouau, spre marea spaimă a Aliciei, omizi verzui şi inofensive. Agăţarăm hamacul, acoperindu-l cu o apărătoare mare de ţînţari, pentru a o feri pe Alicia de albinele care, avide de sudoare, i se prindeau în bucle. Focul consolator începu să fumege, redîndu-ne liniştea.

Eu puneam pe foc lemnele pe care mi le aducea don Rafo, în timp ce Alicia se oferea să mă ajute.

— Asta nu-i treabă pentru dumneata.

— Nu mă enerva, ţi-am poruncit să te odihneşti şi trebuie s-o faci.

Ofensată de atitudinea mea, începu să se legene, în ritmul pe care piciorul i-l dădea hamacului. Dar cînd pornirăm să căutăm apă, mă rugă să n-o las singură.

[1] Imensă regiune de canaluri de irigaţie naturală.

— Vino, dacă vrei, îi spusei.
Şi ea ne urmă pe o cărare plină de mărăcini. Laguna cu ape gălbui era acoperită de frunze uscate. Printre ele înotau nişte broaşte ţestoase mici, numite *galápagos,* care scoteau la suprafaţă capetele lor roşietice ; ici şi colo caimanii numiţi *cachirres* îşi arătau pe pînza de apă ochii lor fără pleoape. Bîtlani meditativi, stînd într-un picior, încreţeau cu o lovitură bruscă de cioc balta tristă, ai cărei aburi malefici pluteau sub arbori ca un giulgiu mortuar. Rupînd o ramură, pornii să mătur cu ea vegetaţia acvatică, dar don Rafo mă opri repede, ca şi ţipătul Aliciei : îşi făcuse apariţia un *güio* [1], cu gura căscată, gros ca o bîrnă şi care, sub focurile mele de revolver, se scufundă, mişcînd apa bălţii şi stropind malurile cu noroi.
Şi ne-am întors cu căldările goale.
Cuprinsă de panică, Alicia se aplecă tremurînd sub apărătoarea de ţînţari. O cuprinse ameţeala, dar berea îi potoli greţurile. Înţelesei, înspăimîntat, ce se petrece cu ea şi, fără să ştiu cum, îmbrăţişînd-o pe viitoarea mamă, mi-am plîns toată nefericirea.

După ce am văzut-o adormită, m-am îndepărtat cu don Rafael. Ne-am aşezat la rădăcina unui arbore şi i-am ascultat sfaturile de neuitat.
Nu trebuia, deocamdată, îmi spunea el, să-i dezvălui Aliciei starea în care se găsea, dar trebuia s-o înconjor de toate îngrijirile posibile.

[1] Boa constrictor.

Vom face drumul în etape scurte şi ne vom întoarce la Bogotá, înainte de a se fi împlinit trei luni. Acolo lucrurile vor lua altă înfăţişare.
De altfel, legitimi sau naturali, copiii erau concepuţi la fel şi iubiţi în aceeaşi măsură. Era o problemă de mediu. Aşa se priveau lucrurile la Casanare.
Don Rafo avusese un timp ambiţia să facă o căsătorie strălucită, dar destinul hotărîse altfel. Tînăra cu care trăia pe atunci întrecu soţia visată, căci, considerîndu-se inferioară, avu drept podoabă modestia, socotindu-se totdeauna îndatorată sorţii ei bune. A fost astfel mai fericit în viaţa de familie decît fratele său, a cărui soţie, sclavă a legalităţii şi a minciunilor sociale, îi inspiră oroare faţă de lumea bună, pînă în ziua în care divorţul îl făcu să se reîntoarcă la simplitate.
În viaţă nu trebuie să dai înapoi în faţa nici unei dificultăţi, căci numai înfruntîndu-le de aproape îţi dai seama dacă pot sau nu să fie soluţionate. Era adevărat că don Rafo prevedea că familia mea va face scandal dacă mă încurcam cu Alicia sau o conduceam la altar. Dar nu trebuie privit aşa de departe, căci temerile merg adesea dincolo de realitate. Nimeni nu putea să-mi garanteze că mă născusem pentru a fi căsătorit şi, chiar dacă ar fi fost aşa, cine putea să-mi dea altă soţie decît aceea pe care mi-o hărăzise soarta ? Şi prin ce era oare Alicia mai prejos decît mine ? Nu era inteligentă, binecrescută, simplă şi de origină onestă ? Ce cod, ce înscrisuri, ce ştiinţă mă învăţase că prejudecăţile trebuie să aibă prioritate asupra realită-

ţilor? Prin ce eram eu mai bun ca alţii, dacă nu prin operele mele? Omul de talent trebuie să fie asemeni morţii, care nu recunoaşte categorii. De ce unele fete tinere mi se păreau superioare? Poate că datorită unui consens iraţional al opiniei publice, de a cărei prostie mă lăsam contagiat, poate că datorită strălucirii pe care o dă bogăţia? Dar aceasta, provenind de obicei din nişte surse tulburi, nu e şi ea relativă? Nu sînt oare, bogătaşii noştri, mizeri în comparaţie cu cei din străinătate? N-aş ajunge şi eu la o „mediocritate de aur" dacă aş fi relativ bogat? În cazul acesta mi-ar mai păsa mie de ceilalţi, cînd ar veni să mă tămîieze?

— Dumitale ţi se pune o singură problemă importantă, faţă de care celelalte nu mai contează: să cîştigi bani ca să susţii decent modestia. Restul vine de la sine.

Tăcut, cîntăream în minte argumentele pe care le ascultam, separînd adevărul de exagerare.

— Don Rafo, îi spusei, eu privesc lucrurile sub un alt aspect, căci concluziile dumitale, deşi întemeiate, nu mă preocupă în momentul de faţă; ele intră în orizontul meu, dar sînt departe. În ceea ce-o priveşte pe Alicia, problema cea mai gravă o port în mine, căci, fără să fiu îndrăgostit, trăiesc ca şi cum aş fi; cavalerismul meu înlocuieşte ceea ce nu poate da tandreţea şi am convingerea intimă că el mă va duce pînă la sacrificiu pentru o femeie care nu e a mea, pentru o dragoste pe care n-o cunosc... Am dobîndit în ochii multor femei faima unui desăvîrşit cuceritor, datorită obiceiului de a simula,

pentru ca sufletul meu să nu se simtă singur. Am căutat pretutindeni ceva în care să-mi amăgesc neliniştea şi am căutat cu bună-credinţă, dornic să-mi schimb viaţa şi să mă salvez de perversiune; dar oriunde a poposit speranţa mea, nu a găsit decît un vid jalnic, înfrumuseţat de fantezie şi repudiat de deziluzie. Şi, înşelîndu-mă astfel cu propriul meu adevăr, am ajuns să cunosc toate pasiunile, dar şi dezgustul lor, şi continui, dezorientat, caricaturizînd idealul, ca să mă sugestionez că mă apropii de mîntuire. Himera pe care o urmăresc e omenească, şi ştiu bine că de la ea pornesc drumurile spre triumf, spre tihnă, spre dragoste. Dar zilele au trecut şi tinereţea mi se ofileşte, fără ca iluzia mea să-şi găsească drumul, căci, trăind între femei simple nu am aflat simplitatea, nici dragostea între îndrăgostite, nici credinţa printre cele credincioase. Inima mea e ca o rocă acoperită de muşchi, unde niciciînd nu lipseşte o lacrimă. Astăzi m-aţi văzut plîngînd, dar nu din slăbiciune sufletească, căci mi-e destul de ciudă pe viaţă; mi-am plîns aspiraţiile înşelate, visele spulberate, am plîns pentru ce n-am fost, pentru ce nu voi mai fi niciodată!

Ridicasem între timp vocea şi am înţeles că Alicia se deşteptase. M-am apropiat de ea încetişor şi am surprins-o trăgînd cu urechea.

— Ce vrei? i-am spus.

Tăcerea ei mă deconcertă.

A trebuit să ne continuăm drumul pînă la plantaţia de palmieri apropiată, după cum hotărîse don Rafo, pentru că pădurea era deosebit

de periculoasă : multe leghe jur împrejur animalele nu găseau apă decît aici, iar noaptea veneau şi fiarele. Am pornit de acolo, înaintînd la pas, iar la ceasul cînd seara începea să suspine, sub ultimele lumini roşietice ale amurgului ne-am pregătit pentru popas. În timp ce don Rafo aprindea focul, m-am întors prin ierburi pentru a priponi caii. Briza amurgului răcorea deşertul şi deodată, la intervale neregulate, ceva, ca un plînset de femeie, îmi ajunse la ureche. Instinctiv, mă gîndii la Alicia, care mă întrebă apropiindu-se :

— Ce ai ? Ce ai ?

Întorcîndu-ne în direcţia de unde venea plînsul acela cu suspine, am ascultat amîndoi fără a putea descifra misterul : un palmier *macanilla,* subţire ca o pensulă, plecîndu-se sub briză, făcea să-i plîngă ciucurii în amurg.

După opt zile zărirăm ferma Maporita. În apropierea ogrăzilor, o baltă se aurea în soare. Ne întîmpinară nişte dulăi enormi care ne împrăştiară animalele cu lătratul lor înverşunat. În faţa barierei de la intrare, unde stătea întins la soare un *bayetón* [1] roşu, don Rafo, înălţîndu-se în scări, exclamă :

— Domnul fie lăudat !

— ...Şi preasfînta sa mamă, răspunse o voce de femeie.

— Nu vine nimeni să potolească cîinii ăştia ?

[1] Cuvertură de lînă cu o despicătură la mijloc, prin care se trece capul, de care se servesc călăreţii.

— Vine.

— Unde e niña Griselda ?

— La rîu.

Priveam cu plăcere curăţenia din curte, plină de çampanule, imortele, maci şi alte plante tropicale. Bananii cu frunze fremătătoare şi zdrenţuite din jurul grădinii îşi împrăştiau răcoarea peste tot ; îi împrejmuia un gard de bambus care ocrotea şi locuinţa ; în vîrful lui, un păun îşi desfăşura splendoarea.

În sfîrşit, o bătrînă mulatră apăru la uşa bucătăriei, ştergîndu-şi mîinile de poalele fustei.

— Pui, pui ! strigă, zvîrlind coji de fructe găinilor care scormoneau în ogradă. Intraţi, niña Griselda se scaldă. Cîinii nu muşcă, au muşcat destul !

Şi se întoarse la treburile ei.

Am intrat singuri în odaia care servea drept sală şi al cărei unic mobilier îl constituiau două hamace, o *barbacoa* [1], două banchete, trei cufere şi o maşină de cusut Singer. Alicia, sufocată de căldură, abia se mai putea ţine pe picioare, plîngîndu-se de oboseală, cînd intră niña Griselda, desculţă, cu cămaşa de baie pe braţ, cu pieptenele înfipt în păr şi bucăţile de săpun într-o jumătate de tidvă.

— Scuzaţi-ne, îi spuserăm.

— Ferma şi cu mine sîntem la dispoziţia dumneavoastră. Ah ! e şi don Rafo aici ? Ce face în şopron ?

Şi ieşind în curte, îi spuse, familiar :

[1] Un fel de pat rustic.

— Uitucule! Iar nu mi-ai adus jurnalul de mode! Sînt foc pe dumneata. Încă una ca asta, şi ne certăm furcă!

Era o femeie oacheşă şi trupeşă, nici înaltă nici scundă, cu figura plină şi ochi simpatici. Rîdea, arătînd nişte dinţi laţi şi foarte albi, în timp ce, cu o mişcare vie a mîinii, îşi storcea părul ud, care picura pe corsajul desfăcut. Întorcîndu-se spre noi, întrebă:

— V-au adus cafea?

— Nu vă deranjaţi...

— Tiana, Bastiana, ce-i cu voi?

Şi, aşezîndu-se pe hamac lîngă Alicia, o întrebă dacă diamantele cerceilor ei erau veritabile şi dacă adusese şi altele ca să le vîndă.

— Doamnă, dacă vă plac.

— Vă dau în schimbul lor maşina asta.

— Mereu în goană după afaceri, o tachină don Rafo.

— De fel. Dar ne pregătim să plecăm de pe pămînturile astea.

Şi povesti cu căldură că Barrera venise să caute oameni pentru exploatările de cauciuc de la Vichada.

— Iată o ocazie în care te poţi căpătui: se dă hrană şi cinci pesos pe zi. Aşa i-au spus lui Franco.

— Şi cine-i acest Barrera? Cel care tocmeşte oamenii? întrebă don Rafo.

— Nárciso Barrera, cel care a adus mărfuri şi grămezi de galbeni să-ţi umpli pumnii.

— Şi ai încredere în individul ăsta?

— Taci din gură, don Rafo! Şi ia seama să nu-l descurajezi pe Fidel. Să vezi şi să nu crezi: să i se dea banii înainte şi să nu vrea să părăsească peticul ăsta de pămînt! Ţine mai mult la vaci decît la nevastă! Şi asta cu toate că am trecut şi pe la preot, la Pore, căci nu eram căsătoriţi decît civil.

Alicia surîse, privindu-mă cu coada ochiului.

— Niña Griselda, să nu fie călătoria asta o decepţie!

— Don Rafo, cel care nu riscă, nu trece marea. N-o să-mi spuneţi acum că o ofertă care-a entuziasmat pe toată lumea nu face două parale. Iar acolo, la crescătorie, n-o să rămînă nimeni. Bătrînul a trebuit să se certe cu oamenii ca să-l ajute să termine muncile. Nimeni nu mai vrea să facă nimic! Şi noaptea sînt nişte petreceri... Şi ce credeţi? Clarita e şi ea acolo! Eu i-am interzis lui Fidel să rămînă la ei, dar nici n-a vrut s-audă! A plecat de luni. Îl aştept mîine.

— Dumneata ai spus că Barrera a adus mărfuri multe? Şi le-a dat ieftin?

— Da, don Rafo. Nu mai are rost să-ţi desfaci baloturile. Lumea a cumpărat de toate. De ce nu mi-ai adus jurnalele de modă, tocmai acum cînd am atîta nevoie? Trebuie să iau cu mine numai rochii una şi una.

— Ţi-am adus unul.

— Dumnezeu să te răsplătească!

Bătrîna Sebastiana, zbîrcită ca o smochină uscată, cu păr cărunt şi braţe tremurătoare, ne întinse cîte o ceşcuţă de cafea amară, pe care nici Alicia nici eu n-o puturăm bea. Don

Rafo o savură pe a lui, sorbind-o din farfurioară. Niña Griselda se grăbi să aducă o miere neagră pe care o scoase dintr-o garafă.

— Vă mulţumesc, doamnă.

— Şi fata asta frumoasă e soţia dumitale? Dumneata eşti ginerele lui don Rafo?

— Ca şi cum aş fi.

— Şi dumneavoastră sînteţi tot din Tolima?

— Eu sînt din departamentul acesta; Alicia din Bogotá.

— S-ar crede că eşti îmbrăcată ca să mergi la un bal, atît eşti de elegantă. Ce rochie frumoasă şi ce mai ghetuţe! Rochia asta ai croit-o dumneata?

— Nu, doamnă, dar mă pricep puţin la croitorie. Am urmat timp de trei ani un curs de croitorie, la şcoală.

— Mă înveţi şi pe mine? Nu-i aşa că mă înveţi? Pentru asta am cumpărat maşina de cusut. Şi ia uite ce mai minunăţii de ştofe am aici. Mi le-a dăruit Barrera cînd a venit să mă vadă. Şi Tianei i-a dat. Unde-i a ta?

— E atîrnată în cuier. Mă duc s-o aduc.

Bătrîna ieşi.

Niña Griselda, încîntată de faptul că Alicia se oferise s-o înveţe să croiască, îşi scoase cheile de la cingătoare şi, descuind cufărul, ne arătă nişte pînzeturi în culori vii.

— Dar astea sînt nişte etamine obişnuite.

— Mătase veritabilă, don Rafo. Barrera e omul cel mai generos. Ia priveşte vederile fabricii din Vichada, unde vrea să ne ia. Spune, cu mîna pe inimă, că nu sînt o adevărată minune clădirile astea şi că fotografiile nu sînt nemaipomenite? Barrera le-a împărţit în dreapta şi-n stînga. Ia uitaţi-vă cîte am lipit pe cufăr.

Erau nişte ilustrate în culori. Se vedeau pe ele, pe malul în povîrniş al unui rîu, case cu două etaje, cu balcoane pline de lume. Vaporaşe cu aburi scoteau fum în micul port.

— Aici trăiesc peste-o mie de oameni şi toţi cîştigă o livră pe zi. Acolo voi îngriji de muncitori. Închipuiţi-vă cîţi bani o să adun numai cu hrana lor! Şi cu ce va mai cîştiga şi Fidel... Uite, pădurile astea sînt exploatările de cauciuc. Are dreptate Barrera cînd spune că o ocazie ca asta n-are să se mai ivească.

— Ce rău îmi pare că-s aşa de şubredă, altfel aş merge şi eu cu fecioru-meu, spuse bătrîna, ghemuindu-se din nou pe prag. Asta e ştofa, adăugă, despăturind o ţesătură roşie de bumbac.

— Cu rochia asta o să pari un tăciune aprins.

— Albule, îmi răspunse bătrîna, e mai rău să nu semeni cu nimic.

— Haide, îi porunci niña Griselda, du-te şi adă nişte *topochos* [1] coapte pentru caii lui don Rafo. Dar, mai întîi, spune-i lui Miguel să se mai dea jos din hamac, căci nu aşa o să scape de friguri; să scoată apa din barcă şi să vadă de undiţe, poate că vreun peşte o fi înghiţit momeala pînă acuma. S-o fi lăsat prins şi vreun somn mititel. Şi dă-ne ceva de mîncare, că albii ăştia vin de departe. Vino aici, niña Alicia, fă-te comodă. Vom locui amîndouă în odaia asta.

[1] Un fel de banane.

Şi, oprindu-se în faţa mea, adăugă cu un aer uşor obraznic :

— Ţi-o răpesc ! Aţi dormit vreodată separaţi ?

Am fost cu adevărat mîhnit pentru don Rafael, văzînd eşecul negoţului său. Avea dreptate niña Griselda : toată lumea se aprovizionase cu mărfuri.

Totuşi, la două zile după sosirea noastră, au venit de la crescătorie nişte oameni uscăţivi şi palizi. *Bayetón*-ul pe care călăreţii îl lăsau să atîrne peste genunchi ascundea aspectul trist al cailor uzi.

De pe malul celălalt strigară după barcă şi, crezînd că n-au fost auziţi, traseră cîteva focuri de armă. Văzînd că barca întîrzie, fără să descalece, băgară caii în rîu, pe care-l trecură, cu hainele strînse în jurul capului.

Se apropiară. Purtau pantaloni de pînză, cămaşă pe dinafară, numită *lique* şi pălării cu boruri mari din fetru castaniu. Cu picioarele goale, apăsau cu degetul mare inelul scărilor.

— Bună ziua, spuseră cu voce tărăgănată, printre lătrăturile cîinilor.

— Cît pe-aci să ne omorîţi, aşa, numai ca să vă arătaţi glumeţi, exclamă niña Griselda.

— Era pentru barcă...

— Ce barcă ! Aici nu-i trecere publică.

— Am venit să vedem marfa...

— Intraţi, dar lăsaţi-vă mîrţoagele afară.

Oamenii descălecară şi cu căpestrele, care le serveau drept hăţuri, legară animalele la intrare,

sub *samán* [1] ; se apropiară şi se lăsară pe vine cu indolenţă, lîngă pielea pe care don Rafo îşi întinsese măruntişurile.

— Ia priviţi ce mai curele extra ; iată şi cuţite garantate ; uitaţi-vă cu atenţie la centura asta de piele, cu teacă pentru pistol, totul e de prima calitate.

— Ai adus chinină ?

— Din cea mai bună, şi pilule pentru friguri.

— Cît costă aţa ?

— Zece centime bobina.

— O laşi la cinci ?

— Ia-o cu nouă.

Pipăiau totul, examinau, comparau, aproape fără să vorbească. Pentru ca să ştie dacă o ţesătură se decolora, îşi udau cu salivă degetele şi o frecau. Don Rafo le arăta totul cu metrul de măsurat, risipind laude pentru fiecare lucru. Lor nu le plăcu nimic.

— Îmi laşi cuţitul ăsta cu douăzeci de reali ?

— Ia-l.

— Îţi dau pentru nasturi ce ţi-am spus ?

— Ia-i.

— Dar îmi dai pe deasupra şi acul ca să-i cos ?

— Ia-l.

Cumpărară astfel fleacuri de doi sau trei pesos. Omul cu carabina, deznodîndu-şi capătul batistei, întinse un galben.

— Opreşte-ţi costul, valorează 20 de dolari.

Şi-l sună de oţelul armei.

[1] Arbore tropical.

— Unde-i restul ?
— De ce nu cumpăraţi de toţi banii ?
— Preţurile astea nu le atingi nici cu carabina. Du-te la crescătorie să vezi pe ce preţuri de nimic se dau lucrurile.
— Rămas bun !
Şi încălecară.
— Ascultă, bătrîne, strigă, întorcîndu-se, cel cu aspectul mai mizer : Barrera ne-a poruncit să-ţi ridicăm marfa, aşa că e mai bine s-o ştergi cu ea cu tot. Eşti avizat : întinde-o cu marfă cu tot ! Dacă nu ţi-o luăm acuma e pentru că e prea puţină şi prea scumpă !
— Şi de ce să mi-o luaţi ? întrebă don Rafo.
— Pentru a isprăvi cu concurenţa !
— Îţi închipui, nenorocitule, că bătrînul ăsta e singur ? izbucnii, punînd mîna pe cuţit, spre spaima femeilor.
— Ascultă, spuse omul, deasupra capului meu nu e decît pălăria. Oricît de mare ar fi pămîntul, îmi rămîne sub picioare. Cu tine n-am nimic de împărţit. Dar dacă doreşti, se va găsi o porţie şi pentru tine.
Dînd pinteni calului, îmi azvîrli în obraz obiectele cumpărate şi se îndepărtă în galop pe cîmpie, împreună cu tovarăşii săi.

În noaptea aceea, către ora zece, Franco se întoarse acasă. Cu toate că barca aluneca fără zgomot pe apa adîncă, dulăii o simţiră şi dădură imediat alarma.
— E Fidel, e Fidel, spunea niña Griselda, izbindu-se de hamacele noastre.

Ieşi în curte, în cămaşă de noapte, înfăşurată din cap pînă-n picioare într-un şal de culoare închisă, urmată de don Rafael.
Alicia, căreia îi era frică de întuneric, mă strigă din odaia ei :
— Arturo, ai auzit ? Au venit nişte oameni.
— Da, nu te teme, nu ieşi. E stăpînul casei.
Cînd am ieşit afară, în vestă de lînă şi fără pălărie, un grup, cu o torţă aprinsă, trecea pe sub banani. Lanţul bărcii răsună cînd aceasta fu trasă la mal, iar din ea coborîră doi oameni înarmaţi.
— Ce s-a întîmplat pe aici ? spuse unul, îmbrăţişînd-o pe niña Griselda.
— Nimic, absolut nimic ! Cum se face că vii la o asemenea oră ?
— Ce oaspeţi au sosit ?
— Don Rafael şi doi prieteni de-ai lui, bărbat şi nevastă.
Franco şi don Rafo, după o îmbrăţişare prietenoasă, se îndreptară, împreună cu micul grup, spre bucătărie.
— Sînt foarte îngrijorat, pentru că în seara asta, întorcîndu-mă la crescătorie cu cireada de tauri, am aflat că Barrera a trimis oameni aici. N-au vrut să-mi împrumute un cal, dar cum a început cheful, am luat barca. Ce-au vrut banditii ăia ?
— Să-mi ia mărunţişurile, răspunse umil don Rafo.
— Şi ce s-a întîmplat, Griselda ?
— Nimic ! Dar era cît pe-aci să se încaiere, căci tînărul străin i-a înfruntat cu cuţitul în

mînă. Ce mai spaimă am tras! Am scos un ţipăt! Haide, intraţi, adăugă stăpîna casei, palidă şi tremurînd, şi pînă ce aduce cafeaua, agaţă-ţi hamacul în verandă, eu dorm în odaie cu doamna.

— Nici vorbă de aşa ceva: Alicia şi cu mine o să ne culcăm în şopron, am intervenit, apropiindu-mă de grup.

— Nu dumneata comanzi aici, răspunse niña Griselda. Vino să faci cunoştinţă cu acest *llanero* [1], e bărbatul meu.

— Servitorul dumneavoastră, spusei, îmbrăţişîndu-l la rîndul meu.

— Puteţi să vă bizuiţi pe mine! Pentru mine e suficient să fiţi prietenul lui don Rafael.

— Şi dacă ai vedea ce nevastă frumoasă are! Cu obrajii mai coloraţi decît un *merey* [2]. Şi ce mîini măiestre pentru a tăia mătasea şi ce meşteră e ca să te înveţe!

— Servitorul dumneavoastră, repetă Franco.

Era subţire şi palid, de statură mijlocie, poate puţin mai în vîrstă ca mine. Numele i se potrivea bine cu caracterul; înfăţişarea şi cuvintele îi erau mai puţin elocvente decît inima. Trăsăturile regulate ale feţei, accentul, felul în care dădea mîna arătau pe omul binecrescut, care nu se născuse în pampă, ci doar venise să trăiască aici.

— Dumneata eşti originar din Antioquia?

[1] Locuitor al preriei.
[2] Fruct specific Americii Latine.

— Da, domnule. Am făcut ceva studii la Bogotá, am intrat apoi în armată şi am fost trimis la garnizoana din Arauca, dar am dezertat de acolo în urma unei neînţelegeri cu căpitanul meu. După care am venit aici cu Griselda, ocupîndu-ne de această fermă pe care n-o voi părăsi pentru nimic în lume. Şi repetă: pentru nimic în lume!

Niña Griselda făcu o strîmbătură de nemulţumire, dar nu spuse nimic. Dîndu-şi seama că e în cămaşă de noapte plecă, pretextînd că trebuie să se îmbrace, apărînd cu mîna făcută căuş flacăra unei lumînări.

Şi nu se mai întoarse.

În timpul acesta bătrîna Tiana aţîţă focul în vatra formată din trei pietre, deasupra cărora atîrna o sîrmă de care se prindea căldăruşa sau oala. Am făcut cerc în jurul călduţei pîlpîiri a focului, aşezîndu-ne pe rădăcini de *guadua* [1] sau pe ţeste de caiman, ce serveau drept scăunele. Tînărul care venise cu Franco mă privea cu simpatie, sprijinind între genunchii săi goi o puşcă cu două ţevi. Cum hainele de pe el erau umede, ca să-şi usuce pantalonii, îi suflecă pe pulpele-i cu muşchi noduroşi. Se numea Antonio Correa şi era fiul Sebastianei. Cu spatele lui lat şi cu pieptul bombat părea un idol indigen.

— Mamă, spuse, scărpinîndu-se în cap, cine şi-a vîrît nasul şi s-a dus să trăncănească la crescătorie despre mărfurile aduse?

[1] Specie de bambus gigantic din America.

— Ce e rău în asta? Dînd de știre se face vînzare.
— Bine, dar cine a avut treabă acolo în seara în care au venit albii ăștia?
— De unde să știu eu? Le-o fi dat de veste niña Griselda.
De data aceasta Franco fu acela care făcu o mutră nemulțumită. După o scurtă tăcere, întrebă:
— De cîte ori a venit Barrera, mulatro?
— N-am băgat de seamă. Eu am tot timpul treabă în bucătărie.
După ce sorbirăm cafeaua și don Rafo povesti unele întîmplări din călătoria noastră, Franco, stăruind în îngrijorarea lui, întrebă:
— Și Miguel și Jesús ce-au făcut? Au căutat porcii în savană? Au reparat poarta ogrăzii? Cîte vaci se mai mulg?
— Numai două, care au viţeii mari. Pe celelalte a pus niña Griselda să le dea drumul c-a început molima și vitele tinere sînt omorîte de *zancudo*[1].
— Și unde sînt pierde-vară ăștia?
— Miguel, cu friguri. Nu știu cine face leacul: sînt cinci frunzulițe de iarba-mielului, dar culese de sus, căci cele de jos te fac să vomiți. Am fiertura aici, dar nu vrea s-o înghită. Nu se mai gîndește decît la arborii de cauciuc.

[1] Un fel de țînțar nociv, al cărui ac ascuțit răzbate și prin îmbrăcăminte.

își omoară timpul jucînd cărți cu Jesús, care abia așteaptă să plece și el.
— Ei bine, atunci să ia barca de la crescătorie și să plece chiar acum și să nu se mai întoarcă niciodată. Nu admit în casa mea nici limbuți, nici spioni. Mulatro, du-te în șopron și spune-le s-o șteargă repede de tot: nu-mi datorează nimic și nu le datorez nimic.
După ce Sebastiana ieși, don Rafael se interesă de situația de la crescătorie: era oare adevărat că totul merge anapoda?
— Nu mai e nici urmă din ce știai dumneata. Barrera a întors totul pe dos. Nici nu se mai poate trăi acolo. Mai bine i-ar da foc.
Povesti apoi că muncile fuseseră suspendate deoarece văcarii se îmbătau și se împărțeau în grupuri pentru ca să se ascundă în anumite locuri din cîmpie, unde, pe furiș, oamenii lui Barrera le vindeau băuturi alcoolice. Uneori lăsau să le fie omorîți caii, expunîndu-i în mod stupid loviturilor taurilor, alteori se lăsau prinși de cureaua lațului, sau primeau împunsături mortale atunci cînd apucau taurul de coarne, spre a-l trînti la pămînt; mulți se întorceau pentru a chefui cu Clarita; aceștia își istoveau animalele pariind și făcînd curse nebunești și nimeni nu pedepsea dezordinea și nici nu normaliza situația, căci, avînd în față mirajul apropiatei călătorii spre exploatările de cauciuc, nimeni nu se mai gîndea să muncească, considerîndu-se în pragul bogăției. În felul acesta n-au mai

rămas cai buni, ci numai mînji, şi nici văcari, ci numai petrecăreţi ; şi bătrînul Zubieta, proprietarul crescătoriei, beat şi gutos, neştiind nimic din ceea ce se întîmpla, tolănit în hamac, lăsa ca Barrera să-i cîştige banii la zaruri, în timp ce Clarita îi da rachiu din gura ei, şi peonii lui Barrera să taie pînă la cinci vite pe zi, aruncînd pe cele care, jupuite, nu li se păreau îndeajuns de grase.

Şi, culmea, indienii *guahibos* de pe coastele lui Guanapolo, care omorau sute de vite cu săgeţile lor, asaltaseră ferma Hatico, răpind femeile şi omorînd bărbaţii. Incendiul fusese stăvilit numai de către rîu, dar şi în ultimele nopţi se mai vedea îndepărtata strălucire a vîlvătaiei.

— Şi ce ai de gînd să faci dumneata cu ferma ? îl întrebai.

— S-o apăr ! Cu zece călăreţi curajoşi şi cu puşti bune, n-o să lăsăm nici un indian în viaţă.

În momentul acela se întoarse Sebastiana.

— Oamenii pleacă.

— Mamă, ia seama să nu-mi ia chitara.

— Mai aveţi să le spuneţi ceva ?

— Da, să spună bătrînului Zubieta să nu mă aştepte. C-o să-i mai conduc crescătoria cînd o să-mi dea oameni mai buni.

Ieşirăm după mulatră, în curte. Noaptea era întunecoasă şi începuse să burniţeze. Franco ne urmă în sală şi se întinse în hamac. Afară, cei ce plecau, cîntau în cor :

Corazón, no seás caballo :
aprendé a tener vergüenza ;
al que te quiera, quérelo,
y al que no, no le hogás fuerza. [1]

Zgomotul vîslei în unda apei şi plesnitura bruscă a ploii stinseră ecoul cîntecului.

Am petrecut o noapte proastă. Am izbutit să adorm cînd se întețea cîntatul cocoşilor. Am visat că Alicia înainta singură printr-o savană lugubră, către un loc sinistru, unde o aştepta un bărbat, care putea să fie Barrera. Ascuns printre ierburile înalte, pîndeam cu puşca mulatrului în mînă ; dar ori de cîte ori încercam să ţintesc pe seducător, ea se schimba în mîinile mele într-un şarpe îngheţat şi ţeapăn. De la gardul ogrăzii, don Rafo îşi agita pălăria, strigînd : „Vino ! Nu mai e nimic de făcut !"

O vedeam apoi pe niña Griselda, înveşmîntată în aur, într-o ţară ciudată, căţărată pe o stîncă, la poalele căreia curgea un fir albicios de cauciuc. De-a lungul lui, pe brînci, o mulţime de oameni beau din el. Franco, urcat pe un morman de puşti, dojenea pe cei însetaţi cu aceste cuvinte : „Nenorociţilor, dincolo de pădurile astea se află «tărîmul celălalt !»". Şi la picioarele fiecărui copac murea cîte un om, iar

[1] Inimă, nu fi vanitoasă.
Învaţă să te ruşinezi.
Cine te iubeşte, iubeşte-l
Şi cine nu, nu-l sili.

eu strîngeam țestele lor și le expediam în bărci, pe un rîu tăcut și întunecos.

Și iarăși o vedeam pe Alicia, despletită și goală, fugind de mine printre mărăcinii unei păduri întunecate, luminată de licurici uriași. Purtam în mînă o bardă scurtă și, prins de centură, un vas de metal. M-am oprit în fața unei *araucarii* cu fructe violete pe trunchi, asemănătoare cu arborele de cauciuc, și am început să-i crestez scoarța ca să se scurgă cauciucul. „De ce mă sîngerezi ? șopti o voce aproape stinsă. Eu sînt Alicia ta și am fost preschimbată în liană."

M-am trezit pe la nouă dimineața, lac de sudoare, agitat. Cerul, după ploaie, strălucea spălat și albastru. O briză ușoară îndulcea marile călduri.

— Albule, iată cafeaua, murmură mulatra. Don Rafo și ceilalți bărbați au plecat călări, iar femeile se scaldă.

În timp ce mîncam, ea se așeză pe jos și începu să strîngă cu dinții ochiurile lanțului de la medalia pe care o purta la gît.

— Vreau să port medalia asta, căci e sfințită și face adevărate minuni. Să vedem dacă Antonio se hotărăște să mă ia cu el. I-am pus în cafea, pentru cazul că m-ar părăsi, inima unei păsărele numite *piapoco*. Poate să ajungă foarte departe și să străbată lumea ; dar acolo unde o să audă cîntînd o pasăre ca asta, o să fie cuprins de tristețe și o să se întoarcă, căci vraja face ca tristețea să-i aducă în minte patria și ferma și dragostea uitată. Și după dorul ăsta,

cel ce suspină trebuie s-o pornească la drum, iar dacă nu, moare de durere. Medalia ajută și ea dacă e atîrnată la gîtul celui care pleacă.

— Antonio are intenția să plece la Vichada ?

— Cine știe ! Franco nu vrea să se despartă de fermă, dar femeia nu se gîndește decît la călătorie. Antonio va face ce-i va spune patronul.

— Si de ce-au plecat băieții astă-noapte ?

— Fiindcă patronul nu-i mai putea suporta. E bănuitor. Jesús a fost la crescătorie în seara în care ați sosit, nu ca să-l cheme pe Barrera, ci să-i spună să nu vină pe aici. Asta a fost totul. Dar patronul e ager și i-a dat afară.

— Vine des Barrera ?

— Eu nu știu. Dacă vorbește cumva cu Griselda o face la rîu, căci ea, cînd e să muște din momeală, se arată nepricepută dacă se află în barcă. Barrera e mai bun decît patronul ; Barrera e o ocazie. Dar patronul nu e ușor de dus și femeia se teme de el după cele întîmplate la Arauca. I-au șoptit cîțiva la ureche că se ține căpitanul după ea, și atunci el i-a luat-o înainte : i-a dat două lovituri de pumnal !

În momentul acela conversația noastră fu întreruptă, căci se apropia un trio animat, Alicia, niña Griselda și un bărbat elegant, cu cizme înalte, îmbrăcat în alb și pe cap cu o pălărie de fetru cenușiu.

— Iată-l pe don Barrera. Doreai să-l cunoști, nu-i așa ?

— Domnule, spuse înclinîndu-se, socot îndoit norocul meu, care, în mod cu totul neașteptat, mă aduce la picioarele unui bărbat atît de demn de frumoasa lui soție.

Și, fără să mai invoce alt motiv, sărută, în prezența mea, mîna Aliciei. Strîngînd-o apoi pe-a mea, adăugă lingușitor :

— Lăudată fie mîna care-a cizelat strofe atît de frumoase. Ele au fost pentru mine, în Brazilia, o adevărată desfătare a spiritului : îmi trezeau nostalgie și suspine, căci e un privilegiu al poeților să încătușeze de inima patriei pe fiii împrăștiați în lume și să-i facă supuși ai ei în țări străine. Întotdeauna am cerut mult soartei, dar niciodată n-aș fi aspirat la cinstea de-a vă mărturisi personal sincera mea admirație.

Cu toate că eram pornit împotriva acestui om, recunosc că am fost sensibil la adulație și că vorbele lui au atenuat neplăcerea pe care mi-o provocase galanteria pe care o avusese față de încîntătoarea mea amantă.

Ceru iertare pentru faptul că e nevoit să intre în sală cu cizmele de cîmp ; și, după ce se interesă de sănătatea stăpînului casei, mă rugă să accept un pahar de whisky. De fapt, observasem că niña Griselda ținea în mînă o sticlă.

După ce Sebastiana puse paharele pe bufetul de bambus și bărbatul se aplecă să le umple, observai că purta la centură un revolver nichelat și că sticla nu era plină.

— Încă un pahar, doamnă. V-ați convins, cred, că băutura asta nu e tare.

— Cum ? am spus încruntat. Și tu ai băut ?

— Domnul Barrera a insistat atîta. Și mi-a dăruit sticluța asta de parfum, îngăimă, scoțînd-o din coșulețul în care o ascunsese.

— Un dar neînsemnat. Iertați-mă, l-am adus special...

— Dar nu pentru soția mea. Probabil că pentru niña Griselda ! Sau poate că vă cunoașteți dinainte toți trei ?

— De loc, domnule Cova, nu am avut încă asemenea plăcere.

Alicia și niña Griselda roșiră.

— Am aflat, explică Barrera, că ați sosit aici din spusele tinerilor care au venit aseară la crescătorie. Știrea că șase călăreți, fără îndoială niște hoți, au încercat, în numele meu, să pună mîna pe marfă, mi-a pricinuit o adîncă mîhnire și imediat ce s-a luminat de ziuă am pornit la drum, ca să vă prezint respectuoasele mele regrete pentru acest atentat incalificabil. Iar acest whisky și acest parfum, umile ofrande ale celui care, în afară de inimă, nu are ce oferi, erau menite să ateste sentimentele fierbinți pe care le nutresc pentru stăpînii acestei case.

— Auzi, Alicia ? Dă sticla de parfum niñei Griselda.

— Nu sînteți și dumneavoastră stăpînii acestei ferme ? spuse niña Griselda cu mustrare în voce.

— Tot așa îi consider și eu, căci, oriunde se află, sînt, în baza dreptului de simpatie, stăpîni a tot ceea ce-i înconjoară.

În ciuda aerului meu agresiv, omul nu se lăsă descumpănit, ci dimpotrivă, dădu o altă întor-

sătură conversației. Se întîmplau asemenea lucruri la Casanare, încît sufereai gîndindu-te la ce va deveni acest pămînt privilegiat, leagăn puternic al ospitalității, cinstei și muncii. Dar cu emigrații din Venezuela, care infectau ținutul ca o invazie dăunătoare de lăcuste, nu se mai putea trăi. Cîte a avut el de tras cu voluntarii care-i cereau angajamente ! Mulți dintre ei i se prezentau exploatîndu-și condiția de exilați politici, iar în realitate nu erau decît niște delicvenți vulgari, fugiți din temnițe. Dar era primejdios să-i refuzi chiar de la început, dat fiind excesele la care se puteau deda. Fără îndoială că acestei categorii îi aparțineau și cei ce încercaseră să-l jefuiască pe don Rafael. Niciodată n-ar fi putut să-l despăgubească de atîtea neplăceri întreprinderea de la Vichada ! Era adevărat și ar fi o ingratitudine să nu recunoască și să nu spună că i se încredințaseră unele posturi măgulitoare. În primul rînd, fusese trimis în Brazilia, rezidența celor mai de seamă acționari, cu un transport important de cauciuc, și că aceștia îl rugaseră să accepte să gireze exploatarea ; dar refuzase, considerînd că nu avea aptitudinile necesare. Ah ! dacă ar fi putut să ghicească atunci că eu voiam să trăiesc în deșert ! Dacă eu i-aș indica un candidat, cu cîtă mîndrie i-ar propune numele ; și dacă acest candidat ar accepta să plece cu el, cu certitudinea că va fi numit...

— Domnule Barrera, l-am întrerupt, niciodată n-am auzit că în Vichada ar exista întreprinderi de importanța celei a dumneavoastră.

— Oh ! Nu a mea ! Sînt un modest funcționar, căruia i se plătește doar două mii de livre anual, în afară de cheltuieli.

Îndreptă asupra mea, cu îndrăzneală, o privire ademenitoare, își trecu pe față o batistă de mătase, își mîngîie nodul de la cravată și își luă rămas bun, rugîndu-ne, în repetate rînduri, să salutăm din partea sa pe cei absenți și să le transmitem protestul său pentru agresiunea banditilor. Avea intenția, de altfel, să revină pentru a-și prezenta regretele personal.

Niña Griselda îl întovărăși pînă la rîu și rămase acolo un timp mai îndelungat decît cel necesar pentru a-și lua rămas bun.

— De unde-a mai apărut și individul ăsta ? am spus cu un ton răstit, privind-o fix pe Alicia, imediat ce-am rămas singuri.

— A venit călare pe malul celălalt și niña Griselda l-a trecut cu barca.

— Tu îl cunoșteai ?

— Nu.

— Ți se pare interesant ?

— Nu.

— Ai hotărît să-i accepți parfumul ?

— Nu.

— Foarte bine !

Și, smulgîndu-i sticluța din buzunarul șorțului, am spart-o, azvîrlind-o cu furie în curte, aproape la picioarele niñei Griselda, care se întorcea.

— Ești nebun, omule, nebun de legat !

Alicia, umilită şi surprinsă în acelaşi timp, deschise maşina şi începu să coasă. Erau momente în care se auzea numai zgomotul pedalelor şi pălăvrăgeala papagalului pe băţul lui.

Niña Griselda, înţelegînd că nu trebuie să ne lase singuri, spuse, surîzătoare şi vicleană :

— Capriciile astea ale lui Barrera mă amuză. Acum i-a venit ideea să găsească nişte smaralde şi a pus ochii pe cele de la cerceii mei. Mi le-ar fura din urechi !

— Să nu le ia cu cap cu tot, i-am răspuns, subliniind înţepătura cu un hohot de rîs plin de înţeles.

Şi am ieşit în curte, fără să ascult explicaţiile ei alarmate :

— Bine face că nu discută cu mine, căci l-aş încuia de la început !

Urcat pe gardul de bambus, în plin soare, dam frîu liber proastei mele dispoziţii, cînd zării plutind în depărtare, pe deasupra palmierilor, un nor de praf, gros şi unduios. La puţin timp după aceea, am desluşit silueta unui călăreţ care, venind în fugă, învîrtea în mînă un laso, întorcîndu-se brusc în şa. O turmă mare făcu să răsune pampa şi cîţiva paznici traversară bancul de nisip mai înainte ca în faţa ochilor mei să apară herghelia de iepe din care, uneori, se desprindea cîte o mînză sălbatică, nebună de tinereţe, cabrîndu-se în sărituri jucăuşe. Auzeam acum desluşit strigătele călăreţilor care porunceau să fie deschisă poarta ; şi abia avui timp să-i ascult, căci animalele, nechezînd, nervoase, sălbatice, năvăliră în ogradă.

Franco, don Rafael şi mulatrul Correa descălecară de pe caii care, gîfîind, plini de spumă, îşi frecau de gard capetele lor tremurătoare.

— Egoiştilor, de ce nu m-aţi invitat şi pe mine ?

— Cel care se scoală de dimineaţă departe ajunge. O să te vedem altă dată aruncînd laţul.

În timp ce întăreau porţile ocolului, legîndu-le cu bîrne groase, veniră femeile să privească printre deschizăturile gardului animalele fremătătoare, care se învîrteau în cerc, dornice să doboare îngrăditura. Alicia, cu ştofa în mînă, striga entuziasmată, privind amestecul confuz de crupe lucioase, de coame zbîrlite, de copite sonore.

— Acela e pentru mine ! E cel mai frumos. Uitaţi-vă la celălalt cum bate din picioare !

Şi din crupele fremătătoare, din praful călcat în copite şi din nechezăturile rebele, se ridica un suflu de bucurie, de forţă şi brutalitate.

Correa era fericit.

— Am prins pe „pişicher". E ăla mare, negru, cu coamă lungă şi picioare albe. I-a sunat ceasul. Mai bine pentru el dacă nu s-ar fi născut. Nu ştiu nici un *zambo*[1] căruia să nu-i fie frică de el, dar o să-mi spuneţi chiar dumneavoastră dac-o să-l poată trînti pe fiul mamei mele.

[1] Mulatru (în Ecuador, Columbia, Chile şi Bolivia).

— Măi, mulatru blestemat, ce ai de gînd să faci ? mormăi bătrîna. Ce, calul ăsta te-a născut ?

Stimulat de prezența noastră, îi spuse Aliciei :

— Îl voi dresa în cinstea dumneavoastră. Imediat ce luați masa, încalec pe el.

Și, ca și cum ar fi simțit mireasma parfumului care fusese vărsat în curte, își dilată nările, repetînd :

— Ah ! Miroase a femeie, miroase a femeie !

N-a vrut să ia masa. A înghițit doar un pumn de banane prăjite, și-a tăiat o bucată de carne și și-a umezit limba cu cafea foarte tare. După aceea, cu șaua pe umăr, în timp ce Sebastiana bombănea, a ieșit în ogradă să ne aștepte.

Am mîncat și noi destul de frugal, exaltați de noutatea spectacolului la care urma să asistăm. Alicia făcu în gînd o scurtă rugăciune, încredințînd lui Dumnezeu pe mulatru.

— Oameni buni, se văicărea Bastiana, n-o să lăsați ca bestia să-mi omoare băiatul !

Am scos lațurile, din piele netăbăcită, și niște curele scurte, numite *sueltas*, de o jumătate de metru lungime, la capetele cărora erau prinse inele mari din fibre de agavă împletite.

Deoarece mînzul evita lațurile, ascunzîndu-se printre celelalte animale, Franco porunci să se împartă herghelia, pentru care fu deschisă bariera ocolului alăturat. Cînd calul, rămas singur, puse picioarele de dinainte pe îngrăditură, mulatrul îl prinse cu lațul. Animalul făcu niște sărituri mari, plecîndu-și ceafa sub furca stîlpului

de care era prinsă frînghia vibrantă, din care ieșeau încă aburi ; la capătul ei se sugrumă, plin de furie, într-un sughiț plin de spaimă, pînă ce se prăbuși la pămînt, sleit, zvîcnind mînios din picioare.

Franco se așeză pe crupa calului și, apucîndu-l de urechi, îi îndoi spre spate gîtul semeț, în timp ce mulatrul îi punea căpăstrul, după ce îi prinsese piedicele și îi legase, strîns, o curea împletită în coadă. Numai așa îl puteau stăpîni, și în loc să-l ducă de căpăstru, îl trăgeau de coadă, pînă ce nefericitul animal, zbătîndu-se pe pămînt, fu scos din îngrăditură. Acolo îi legară ochii, și șaua îi apăsă pentru prima oară spinarea neîmblînzită.

În mijlocul unei învălmășeli zgomotoase dădură drumul la iepe, care puseră stăpînire pe cîmpie ; și armăsarul, față în față cu pampa, tremura neîncrezător, înfuriat.

În clipa în care urma să i se scoată piedicile de la picioare, călărețul strigă :

— Mamă, dă-mi scapularul !

Franco și don Rafael își cerură caii, dar îmblînzitorul îi opri să-i țină mînzul :

— Rămîneți în urmă și, dacă vrea să se rostogolească pe jos, împiedecați-l, ca să nu mă prindă sub el.

Apoi, în țipetele Sebastianei, își agăță relicva la gît, își făcu semnul crucii și, cu un gest rapid, scoase banda de pe ochii calului.

Nici catîrca sălbatică care se zbate îngrozită cînd tigrul i se aruncă în spinare, nici taurul

furios care mugeşte, alergînd în arenă imediat după ce i s-au înfipt cîteva *banderillas,* nici lamantinul cînd simte harponul nu se dezlănţuie cu atîta violenţă ca armăsarul acela cînd primi prima lovitură de bici. Se scutură cu un nechezat mînios şi se năpusti, în faţa ochilor noştri îngroziţi, într-o goană frenetică ce făcu să scapere pămîntul, în timp ce ceilalţi doi călăreţi îl urmăreau, agitîndu-şi *ruanas.* Descrise mai multe cercuri mari, făcînd salturi teribile şi, asemeni unui centaur care sare, silueta omului, lipită de şa, se suia în aer, ca un vîrtej de ierburi înalte, pînă ce nu se mai văzu, în depărtare, decît pata albă a cămăşii.

La căderea serii se întoarseră. Palmierii îi salutau cu tremurătoare mişcări de cap.

Apăru mînzul sleit, acoperit de sudoare, zdrobit, surd la bici şi la pinteni. De data aceasta, fără să i se mai acopere ochii, îi scoaseră şaua, ducîndu-l în lovituri, apoi rămase nemişcat şi singur în faţa cîmpiei.

Bucuroşi, îl îmbrăţişarăm pe Correa.

— Ce părere aveţi de fecioru-meu ? repeta mîndră Sebastiana.

— Lui i se datorează totul, sublinie Franco. A avut ideea să vă ofere cea mai frumoasă sărbătoare din Casanare. Din pură întîmplare am încercuit iepele de la crescătorie şi am prins armăsarul ăsta, care este al meu şi al dumneavoastră. Aţi văzut ce s-a întîmplat.

La căderea nopţii, acel rege al pampei, umilit şi învins, îşi luă rămas bun de la domeniile lui, sub luna plină, cu un nechezat deznădăjduit.

Mărturisesc, cu remuşcare, că în săptămîna aceea am făcut o prostie. Am făcut curte niñei Griselda, cu un deplin şi ruşinos succes.

În zilele în care Alicia a zăcut cu friguri, am înconjurat-o cu cele mai delicate atenţii, dar acum, cercetîndu-mi conştiinţa, îmi dau seama că plăcerea de a o simţi aproape pe stăpîna casei, în timp ce-o îngrijea pe bolnavă, era la fel de importantă ca bolnava însăşi.

Într-o zi, cînd niña Griselda trecu pe lîngă hamacul meu, am prins-o de şold cu o mînă insinuantă. Strîngînd pumnul, schiţă gestul de a mă lovi, privi spre locul unde dormea Alicia şi începu să mă gîdile :

— Secătură, ştiam eu că eşti un muieratic.

În timp ce se apleca spre pieptul meu, cerceii, mişcîndu-i-se dintr-o parte în alta, îi loveau pomeţii.

— Astea sînt smaraldele la care rîvnea Barrera ?

— Da, dar le păstrez pentru tine.

— Cum aş putea să ţi le iau ?

— Aşa, spuse, muşcîndu-mă brusc de ureche.

Şi, înecîndu-se de rîs, mă lăsă singur.

Apoi se întoarse, cu degetul pe buze, ca să mă roage :

— Să nu afle bărbatu-meu ! Şi nici nevastă-ta !

Totuşi, lealitatea învinse clocotul sîngelui şi gonii ispita cu un nobil dispreţ. Eu, care cunoscusem toate voluptăţile, urma să pătez onoarea unui prieten, seducîndu-i nevasta, care nu era pentru mine decît o femelă şi încă una vulgară? Dar la baza hotărîrii mele îşi croia drum o altă idee. Alicia începuse să se poarte cu mine nu numai cu indiferenţă, ci şi cu un dispreţ abia ascuns. Din momentul acela am început să simt pentru ea o adevărată pasiune, ba ajunsesem chiar s-o idealizez.

Am crezut că fusesm orb faţă de distincţia amantei mele. În realitate nu e frumoasă, dar pe unde trece bărbaţii surîd. Ceea ce îmi plăcea în mod deosebit la ea era farmecul privirii ei triste, aproape dispreţuitoare, căci nenorocirea dăduse spiritului ei o reţinere dureroasă. Pe buzele-i discrete, glasul se liniştea cu un fel de uguială foarte elocventă, în timp ce genele, lungi, se lăsau pe ochii de migdală întunecată, cu o clipire de aprobare. Soarele dăduse tenului ei o nuanţă uşor bronzată şi, cu toate că era împlinită, mi se părea mai înaltă, iar aluniţele de pe obraz mai palide.

Cînd o cunoscusem îmi făcuse impresia unei fete pasionate şi uşuratice. Acum, era aureolată de nimbul suferinţei pe care o purta demn şi sobru, cu conştiinţa apropiatei maternităţi. Într-o zi am provocat suprema revelaţie şi ea mi-a răspuns aproape cu mînie:

— Nu ai nici un fel de ruşine?

Îmbrăcată în rochii luminoase de olandă, avea un aer de mare prospeţime, cu decolteul simplu, şi părul dezordonat, în ale cărei bucle era înnodată o panglică de mătase albastră ce părea un fluture care fîlfîie din aripi. Cînd se aşeza să coasă, mă lungeam în hamacul din faţa ei, cu aerul de a nu mă ocupa de ea, dar privind-o pe furiş. Răceala cu care se purta cu mine mă umplea de nelinişte în aşa măsură, încît, în repetate rînduri, am întrebat-o mînios:

— Oare nu vorbesc cu tine?

Avid de a cunoaşte cauza rezervei ei, am ajuns să cred că ar fi geloasă şi am încercat să fac o discretă aluzie la niña Griselda, în a cărei tovărăşie era în permanenţă şi în poala căreia obişnuia să plîngă.

— Ce-ţi spune de mine stăpîna casei?

— Că eşti mai prejos de Barrera.

— Cum? Ce vrea să spună cu asta?

— Nu ştiu.

Mărturisirea aceasta salvă definitiv onoarea lui Franco, căci din momentul acela niña Griselda mi se păru detestabilă.

— Mai prejos de Barrera pentru că nu-i fac curte?

— Nu ştiu.

— Şi dacă i-aş face?

— Fă cum îţi dictează inima.

— Alicia, ai băgat de seamă ceva?

— Ce naiv eşti! Crezi că toate femeile se îndrăgostesc de tine?

Rănit în orgoliul meu, am fost ispitit în momentul acela s-o apuc de braţe şi să-i strig, de nenumărate ori:

— Proasto ! Întreab-o cine m-a muşcat aşa !

Don Rafo apăru în prag.

Venea de la crescătorie, unde se dusese în dimineaţa aceea ca să ofere caii. Franco şi niña Griselda, care îl întovărăşeau, urmau să se întoarcă după amiază. El venise mai devreme, cu barca, ca să discute cu mine o afacere şi să-mi ceară consimţămîntul. Bătrînul Zubieta ceda, pe credit şi la un preţ foarte mic, o mie de tauri, sau chiar mai mulţi, cu condiţia ca să fie adunaţi de noi, dar cerea garanţii, şi Franco dădea ferma lui în gaj. Era o bună ocazie de-a ne asocia : cîştigul putea fi mare.

Bucuros, îi spusei lui don Rafo :

— Voi face ceea ce doreşti dumneata. Şi adăugai, strîngînd-o pe Alicia în braţe : Banii ăştia vor fi pentru tine !

— Eu voi aduce drept contribuţie caii mei şi voi pleca imediat la Arauca să cer să mi se plătească unele datorii. Aş putea aduna pînă la o mie de pesos, şi cu banii ăştia vom putea acoperi cheltuielile de strîngere a animalelor. În plus, ferma fiind dată în gaj, bătrînul va încheia afacerea cu Franco, de ale cărui servicii va avea întotdeauna nevoie, mai cu seamă acum cînd crescătoria e paralizată de dezordinea care domneşte printre văcari.

— Mai am în buzunar încă treizeci de lire. Iată-le. Iată-le. Voi păstra ceva numai pentru anumite cheltuieli ale Aliciei şi pentru a plăti întreţinerea noastră în casa asta.

— Foarte bine. Am să plec peste trei zile şi am să fiu înapoi pe la mijlocul lunii viitoare, înainte de marile ploi, căci iarna se apropie. La sfîrşitul lui iunie vom ajunge cu animalele la Villavicencio. Apoi la Bogotá ! La Bogotá !

După ce Alicia şi don Rafael ieşiră în curte, fantezia mea îşi desfăcu aripele :

Mă văzui iarăşi între condiscipolii mei, povestindu-le aventurile mele la Casanare, exagerînd brusca mea bogăţie, în timp ce ei mă felicitau, pe jumătate surprinşi, pe jumătate invidioşi. I-aş invita să mănînce în casa mea, pentru că atunci aş avea una proprie, cu o grădină în faţa odăii mele de lucru. Din timp în timp, Alicia ne-ar lăsa singuri, chemată de plînsetele mititelului, care s-ar numi Rafael, în amintirea tovarăşului nostru de drum.

Familia mea, realizînd un vechi proiect, s-ar fi stabilit la Bogotá, şi cu toate că severitatea părinţilor mei i-ar îndemna să mă respingă, le-aş trimite pe doică cu mititelul, în zilele de sărbătoare. La început ar refuza să-l primească, dar cu timpul, surorile mele, curioase, l-ar lua în braţe, exclamînd : „E leit Arturo". Iar mama, cu chipul scăldat în lacrimi, bucuroasă, l-ar răsfăţa, chemîndu-l şi pe tata ca să-l vadă ; dar bătrînul, inexorabil, s-ar retrage în odăile lui, tremurînd de emoţie.

Încetul cu încetul, succesele mele literare m-ar face să dobîndesc iertarea. Mama ar fi de părere că ar trebui să mi se arate toată înţelegerea. După ce aş lua examenele la facultate, s-ar uita totul. Pînă şi prietenele mele, intrigate de purtarea mea, ar ascunde trecutul

meu cu această frază : „Ah ! nebuniile lui Arturo !"

— Vino încoa, visătorule, spuse don Rafo, sorbind ultimele picături de brandy din proviziile mele. Să ciocnim toţi trei pentru bogăţie şi dragoste.

Nesăbuiţi ! Ar fi trebuit să ciocnim pentru durere şi moarte.

Gîndul bogăţiei se transformă în zilele acelea într-o obsesie atotstăpînitoare, şi ajunsesem să mă sugestionez cu atîta putere, încît mă credeam un bogătaş plin de fast, venit în pampă pentru a da avînt activităţii sale financiare. Pînă şi în accentul Aliciei descopeream indolenţa celor care proiectează viitorul, susţinuţi de abundenţa prezentului. E adevărat că ea continua să rămînă claustrată în misterul ei, dar eu mă mîngîiam cu ideea : extravaganţe de femeie bogată.

Cînd Fidel m-a anunţat că fusese încheiat contractul, nu am avut nici cea mai mică surpriză. Era ca şi cum administratorul averii mele m-ar fi informat asupra modului satisfăcător în care reuşise să-mi îndeplinească voinţa.

— Franco, o să meargă totul strună ! Şi, dacă totuşi afacerea n-ar reuşi, am cu ce răspunde !

Atunci, pentru prima oară, Fidel m-a întrebat despre scopul călătoriei mele în pampă. Lucid, pentru a evita o posibilă indiscreţie pe care ar fi comis-o tovarăşul meu de drum, i-am răspuns :

— Nu ţi-a spus nimic don Rafael ? Şi am adăugat, după răspunsul său negativ : Capricii, capricii ! Mi s-a năzărit să cunosc Arauco, să cobor pe Orinoco şi să ajung în Europa. Dar Alicia se simte aşa de prost, că nu ştiu ce să fac. Apoi, afacerea asta îmi surîde. Vom realiza ceva important.

— Îmi pare rău că îndrăzneaţa asta de Griselda încearcă s-o transforme pe soţia dumneavoastră în croitoreasă.

— Nu are nici o importanţă. Pentru Alicia e o distracţie să pună în practică ceea ce a învăţat la şcoală. Acasă îşi împarte timpul între pictură, pian şi broderie...

— Lămuriţi-mi o îndoială : caii lui don Rafo sînt de la dumneavoastră ?

— Ştii cît de mult îl stimez. Mi s-a furat cel mai bun cal, cu şaua şi cu tot bagajul.

— Da, într-adevăr, mi-a povestit don Rafo... Dar au rămas cîţiva buni.

— Obişnuiţi, cei pe care îi călărim.

— O să-i placă bătrînului Zubieta. E un adevărat noroc să facem o afacere ca asta cu un om atît de neîncrezător ! Probabil că ne-a făcut ofertă ca să evite anumite istorii cu Barrera. Niciodată n-a vîndut o asemenea cireadă. Cumpărătorilor le răspundea : „Dar nu mai am nimic de vînzare ! Nu mi-au mai rămas decît 3-4 animale !" Şi, ca să-l îmbie să vîndă, trebuia să i se depună, sub pretext că i se încredinţează spre păstrare, banii destinaţi cumpărării, cu certitudinea că aurul va rămîne acolo. O dată, un negustor de vite din Sogamoso,

comerciant cu experiență, trecut prin multe, a procedat în felul acesta ca să cîștige bunăvoința bătrînului ; s-a îmbătat cu el timp de cîteva zile. Dar cînd a fost să se strîngă turma de tauri, Zubieta a întins în afara ogrăzii *bayetón*-ul său și a dezlegat baierele pungii clientului, spunîndu-i : „La fiecare tăuraș care iese, zvîrlă-mi aci o monetică de 20 de dolari, că eu la numărat nu mă pricep". Cînd banii s-au isprăvit, cumpărătorul a propus : „Nu mai am bani ! Dați-mi pe credit animalele care au rămas". Zubieta a început să zîmbească : „Prietene, nu dumitale îți lipsesc banii, ci mie îmi prisosesc animalele". Și, strîngîndu-și *bayetón*-ul, a plecat, neclintit în hotărîrea sa.

Satisfăcut de norocul meu, ascultam anecdota.

— Franco, i-am spus, bătîndu-l pe umăr, nu te mira de nimic ! Bătrînul știe el ce face ! O fi auzit de numele meu !...

— Om vînturatic, om vînturatic, cît ești de schimbător !

— Noroc, niña Griselda, ce înseamnă tutuitul ăsta ?

— Ți s-au urcat afacerile la cap ? Dar ca să faci parale, tot Vichada e mai bună. Ia-mă și pe mine. Vreau să plec cu tine.

Încercă să mă îmbrățișeze, dar o dădui la o parte cu cotul. Ezită, surprinsă :

— Știu, știu ! Ți-e frică de bărbatu-meu !

— Nu, ci mă dezguști dumneata !

— Ingratule ! Niña Alicia nu știe nimic. M-a prevenit numai să nu dau crezare vorbelor tale.

— Ce tot spui ? Ce tot spui ?

— Că omul de la cîmpie e sincer, dar munteanului să nu-i dai nici un deget.

Palid de mînie, am intrat în sală.

— Alicia, nu-mi place intimitatea ta cu niña Griselda. Poate să te contagieze cu vulgaritatea ei. Nu trebuie să mai dormi în aceeași odaie cu ea.

— Vrei să ți-o las singură. Nu ești în stare să respecți nici pe cel ce te găzduiește.

— Proasto ! Iarăși gelozia ta ridicolă ?

Am lăsat-o plîngînd și m-am dus în șopron. Bătrîna Tiana cîrpea cămașa mulatrului care, pe jumătate gol, o aștepta să termine, întins pe spate pe o piele, cu mîinile sub cap.

— Albule, lungește-te în hamacul ăsta. E o căldură de iad.

Zadarnic am încercat să adorm. Mă supăra cotcodăcitul unei găini care scormonea în mărăciniș, în timp ce tovarășele ei, cu ciocurile deschise, gîfîiau la umbră, indiferente la insistențele cocoșului care venea să le tragă de aripă.

— Nenorocitele astea nu te lasă nici să dormi.

— Mulatro, îi spusei, care e patria ta ?

— Cea unde mă aflu.

— Ești columbiană prin naștere ?

— Sînt numai cîmpeancă, de pe lîngă Manare. Se spune că aș fi din Cravo sau din Pauto, dar nu sînt de pe acolo. Eu sînt din toate cîm-

piile astea. De ce altă patrie, dacă sînt aşa de frumoase şi aşa de mari cîmpiile? Bine spune zicala: „Unde e Dumnezeul tău? Acolo unde răsare soarele!"

— Şi cine e tatăl tău? îl întrebai pe Antonio.

— Trebuie să-l ştie mama.

— Fiule, important e că te-ai născut.

Cu un surîs înduioşat, întrebai:

— Mulatrule, pleci la Vichada?

— Am fost ispitit cîteva zile, dar a aflat patronul şi m-a certat. Şi cum se spune că sînt păduri şi iar păduri, unde nu poţi merge călare, ce mă fac? Eu sînt ca animalele: nu vreau decît cîmpie şi libertate.

— Pădurile sînt pentru indieni, adăugă bătrîna.

— Şi indienilor le place savana: iar dovada, răul pe care îl fac. Dar nu e unul care să poată prinde un taur cu laţul. E nevoie să se zvîrle pe cal şi calul să gonească! Îi prind de-a-n picioarele, în fugă, tăindu-le pe rînd nuca genunchiului, de mai mare minunea! Omoară pînă la patruzeci de animale pe zi şi mănîncă unul, iar pe celelalte le lasă pradă vultanilor. Sînt îndrăzneţi şi cu albii: pe răposatul Jaspe l-au surprins la ieşirea din tufişuri, doborîndu-l şi tîrîndu-l cu cal cu tot, apoi l-au atacat fără veste şi l-au înjunghiat. Degeaba am strigat. Noi eram dezarmaţi, ei erau cam douăzeci şi trăgeau cu săgeţile în toate părţile.

Bătrîna, strîngîndu-şi tulpanul pe care îl purta pe cap, interveni:

— Asta pentru că Jaspe îi urmărea cu văcarii şi cu cîinii. Cînd omora vreun indian, aprindea focul şi făcea ca şi cum l-ar fi mîncat fript, ca să-l vadă fugarii sau paza care străjuia sus pe palmieri.

— Mamă, asta a fost pentru că indienii i-au omorît familia, şi cum pe aici nu sînt autorităţi, fiecare trebuie să-şi facă singur dreptate. Aţi văzut ce s-a întîmplat la Hatico? I-au măcelărit pe toţi cu cuţitele şi tăciunii mai fumegă încă. Albule, trebuie să organizăm o ceată să-i hăituim.

— Nu, nu! Să-i vînaţi ca pe fiare? E neomenos.

— Ce nu le faci tu, îţi fac ei ţie.

— Nu te mai pune contra, corcitură certăreaţă. Albul e mai citit ca tine. Întreabă-l mai bine dacă mestecă tutun şi dă-i şi lui o frunză.

— Nu mulţumesc, bătrînico, nu obişnuiesc.

— Iată-ţi zdrenţele, că ţi le-am cîrpit, îi spuse mulatrului, întinzîndu-i cămaşa. Acum rupe-le iar în pădure. Ai adus *vengavenga*? De cît timp ţi-am cerut!

— Dacă mi se dă cafea, aduc.

— Ce mai e şi *vengavenga* asta?

— Poruncă de la stăpînă. Scoarţa unui copac care te face iubit.

Sensibilitatea mea nervoasă a trecut prin mari crize, în cursul cărora raţiunea încerca să se separe de creier. În ciuda exuberanţei mele fizice, greutatea de a gîndi, la mine cronică, se accentuează continuu, aşa încît nici în somn nu mă eliberez de viziunile imaginaţiei. La mine

impresiile ajung deseori la un maximum de potenţă, datorită excitabilităţii, dar adesea o impresie se transformă într-una contrarie, la cîteva minute numai după ce s-a format. Astfel, în termeni muzicali, străbat gama entuziasmului pentru a cădea apoi în melancolia cea mai rafinată, trec de la mînie la blîndeţe înţelegătoare, de la prudenţă la elanuri nebuneşti. În străfundul sufletului meu, întocmai ca în golfurile oceanice : mareea urcă şi coboară cu intermitenţă.

Organismul meu refuză excitantele alcoolice, cu toate că acestea ştiu să înece necazurile. În puţinele rînduri în care m-am îmbătat, am făcut-o din trîndăvie sau din curiozitate : pentru a omorî plictisul sau pentru a cunoaşte senzaţia aceea tiranică ce coboară pe băutori la animalitate.

În ziua în care s-a despărţit de noi don Rafo, am simţit o vagă durere, prevestitoare de nenorociri apropiate, certitudine de absenţă eternă. Văzîndu-l plecînd, mă entuziasmam şi eu pentru afacerea care începea să se realizeze prin demersurile ce-i fuseseră încredinţate. Dar întocmai cum negura se urcă spre vîrfuri, simţeam urcînd în sufletul meu un abur de tristeţe, care îmi umezea ochii. Şi am băut cu înverşunare paharele care au precedat despărţirea.

Am redobîndit astfel, pentru cîteva clipe, o însufleţire nestatornică, dar cu sufletul înnegurat de ecoul stăruitor al suspinelor Aliciei, îi spusei lui don Rafael, într-o îmbrăţişare disperată :

— De astăzi voi rămîne ca într-un pustiu !

Eu înţelegeam că acest pustiu era legat de sufletul meu.

Îmi amintesc că Fidel şi Correa, temîndu-se de un eventual atac al oamenilor lui Barrera, urmau să-l însoţească pe călător pînă la Tame. Acolo vor angaja pentru întreprinderea noastră văcari călări şi nu vor putea să zăbovească mai mult de o săptămînă pînă la întoarcerea lor la Maporita.

„Îţi încredinţez casa mea", îmi spusese Franco, şi eu acceptasem cu neplăcere această sarcină. De ce nu mă luau şi pe mine ? Îşi închipuiau oare că eram mai puţin bărbat decît ei ? Poate că mă întreceau în îndemînare, dar nu în îndrăzneală şi în ardoare.

În ziua aceea am simţit pentru ei un brusc resentiment şi, înnebunit de alcool, eram pe punctul de-a striga : „Cel care are în grijă două femei se culcă cu amîndouă !"

După ce au plecat, am intrat în dormitor ca s-o consolez pe Alicia. Stătea ghemuită în pat, cu faţa ascunsă între braţe, plîngînd cu sughiţuri. M-am aplecat s-o mîngîi, dar imediat a făcut gestul de a-şi acoperi picioarele cu rochia. Apoi m-a respins cu bruscheţe.

— Pleacă de-aici ! Nu mai rămăsese decît să te văd beat !

Atunci, în prezenţa ei, am îmbrăţişat-o pe niña Griselda.

— Nu-i aşa că tu mă iubeşti ? Şi că am băut numai două păhăruţe ?

— Dacă le-ai bea cu coajă de chinină, nu ţi s-ar sui la cap.

— Da, dragostea mea! Fac tot ce vrei tu! Tot ce vrei tu!

Cu siguranţă că atunci, cînd s-a dus în bucătărie cu sticla, a pus în ea *vengavenga*. Dar eu am căzut într-un somn adînc, la picioarele Aliciei. Şi în seara aceea n-am mai băut.

M-am deşteptat cu sufletul înnegurat de tristeţe, prost dispus, nervos. Miguel sosise de la crescătorie pe un cal ce-şi rodea zăbala, greu de stăpînit, şi vorbea cu Sebastiana în şopron.

— Am venit să-mi iau cocoşul şi să văd dacă Antonio îmi împrumută chitara lui.

— Acum cel ce porunceşte aici e albul. Cere-i voie să-ţi iei cocoşul. Chitara nu pot să ţi-o dau, căci stăpînul ei nu-i aici.

Omul descălecă şi se apropie de mine cu timiditate.

— Cocoşelul ăsta e al meu şi vreau să-l păstrez legat pentru luptele de cocoşi care-au să se ţină. Dacă mă lăsaţi să-l iau, aştept să se întunece ca să-l pot prinde în pom.

Noul-venit îmi păru suspect.

— Domnul Barrera nu te-a însărcinat cu nimic?

— Pentru dumneavoastră, nu.

— Atunci pentru cine?

— Pentru nimeni.

— Cine ţi-a vîndut şaua asta, îl întrebai, recunoscînd-o pe a mea, aceea care îmi fusese furată la Villavicencio.

— Domnul Barrera a cumpărat-o acum două săptămîni de la cineva care a venit din interior.

A spus că o vindea pentru că o viperă îi omorîse calul.

— Şi cum îl cheamă pe cel care a vîndut-o?

— Eu nu l-am văzut. Am auzit doar povestea.

— Şi tu obişnuieşti să te foloseşti de şaua lui Barrera? ţipai, apucîndu-l de ceafă. Dacă nu-mi mărturiseşti unde-i Barrera, unde se ascunde, te snopesc în bătaie! Dar dacă răspunzi cinstit la întrebarea mea, îţi dau cocoşul, chitara şi două livre.

— Daţi-mi drumul, ca să nu dau de bănuit că vă spun.

Pornii cu el spre ogradă, şi îmi spuse:

— A rămas ascuns pe malul celălalt pentru că n-a venit semnalul ştiut, adică un *bayetón* întins pe partea cea roşie, pe poarta gardului. De aia m-a trimes, spunîndu-mi că dacă nu e pericol, să scot şaua de pe cal şi să-l aştept. El are să vină la căderea nopţii şi ca să-i dau de veste, trebuie să cînt din chitară, dar n-am putut să vorbesc cu femeia.

— Nu-i spune nimic.

Şi l-am obligat să scoată şaua de pe cal.

Se întunecase, şi numai la marginea pampei crepusculul îşi dilua urma sa sîngeroasă. Bătrîna Sebastiana ieşi din bucătărie, ducînd, aprinsă, lampa de petrol. Celelalte femei se rugau, înşirînd mătăniile, cu un murmur lugubru. Am lăsat pe omul acela să mă aştepte şi m-am dus în camera lui Antonio după chitară. Am luat-o pe întuneric din cui şi am scos puşca cea cu două ţevi.

Rugăciunea fiind terminată, m-am prezentat cu mîinile goale în faţa niñei Griselda :

— Te aşteaptă în *patio* un bărbat.

— Ah ! Miguelito ! A venit să ia chitara ?

— Da. E bine să i-o dai. Du-i-o dumneata. E în partea aceea.

După ce ieşi am încercat, zadarnic, să descopăr în ochii Aliciei vreo complicitate. Era obosită şi voia să se culce devreme.

— Nu doriţi să vedeţi cum răsare luna ? întrebă Sebastiana.

— Nu, îi spusei. Am să te chem eu dacă o să am nevoie de ceva.

Pe furiş, am luat sticla şi am ascuns-o sub *ruana* mea. Senin, fără ca figura mea să trădeze vreo intenţie tragică, am anunţat-o pe niña Griselda, imediat ce s-a întors :

— Sebastiana poate să rămînă aici în sală. Eu o să-mi atîrn hamacul în galeria şopronului. Am nevoie de aer proaspăt.

— E o idee bună. Cu căldurile astea nici nu se mai poate dormi, observă mulatra.

— Dacă vrei, propuse niña Griselda, lasă uşa larg deschisă.

La auzul acestor cuvinte, am simţit o satisfacţie plină de răutate. I-am dorit noapte bună, adăugînd cu intenţie :

— Miguel mi-a făgăduit să cînte un *corrido* [1]. Am să mă culc şi eu curînd.

La puţin timp după aceea, stinseră lumina.

[1] Poem specific pampei.

Prima grijă a fost să văd dacă erau cîinii în *patio*. I-am chemat în şoaptă, căutîndu-i peste tot cu mare precauţie. Nimic. Din fericire îi urmaseră probabil pe călători.

Am ajuns la şopron după mirosul tutunului pe care-l fuma omul acela.

— Miguelito, nu vrei o înghiţitură ?

Îmi dădu înapoi sticla, scuipînd :

— Ce amar e romul ăsta !

— Spune-mi : cu cine are întîlnire Barrera ?

— Nu ştiu bine cu care din ele.

— Cu amîndouă ?

— Se prea poate.

Inima începu să-mi zvîcnească, iuţindu-şi bătăile. Vocea mi se îneca în gîtul uscat.

— Barrera e un om generos ?

— Ştie să amăgească. Spune că dă toată marfa pe care o vrea cumpărătorul, îl pune să semneze într-un registru şi îi dă un petic oarecare, spunîndu-i : „Restul mărfii se află la Vichada". Eu mi-am pierdut încrederea în el.

— Cîţi bani ţi-a dat ?

— Cinci pesos, dar mi-a luat o chitanţă pentru zece. Mi-a promis c-o să mă îmbrace din cap pînă-n picioare, dar pînă acum nu mi-a dat nimic. Aşa face cu toţi. A şi trimes oameni la San Pedro de Arimena ca să pregătească pirogile pe Muco. Crescătoria a rămas aproape pustie. A plecat pînă şi Jesús, dar s-a abătut pe la Orocué cu un cuvînt de-al bătrînului Zubieta către autorităţi.

— Bine. Ia-ţi chitara şi cîntă.

— E încă prea devreme.

Am aşteptat aproape o oră. Ideea că Alicia ar putea să-mi fie necredincioasă îmi aprindea mînii bruşte şi, pentru a nu izbucni în plîns, îmi muşcam mîinile.

— Dumneata te gîndeşti să-l omori ?

— Nu, nu ! Vreau să ştiu numai ce caută aici.

— Dacă vine s-o întîlnească pe nevestica dumitale ?

— Ei, nici aşa !

— Ar fi urît din partea dumitale să nu-i faci nimic.

— Crezi c-ar trebui să-l omor ?

— Asta-i treaba dumitale. Fii însă atent la ceea ce fac eu. Aşteaptă la barieră, căci am să-ncep să cînt.

L-am ascultat. La puţin timp îmi spuse :

— Nu te îmbăta. Şi ocheşte cum trebuie.

Mai tîrziu, pe deasupra bananilor, luna aruncă o strălucire şovăitoare, care crescu necontenit pînă învălui imensitatea. Chitara îşi înalţă sunetul ei melancolic, ca un preludiu al cîntecului :

Pobrecita palomita
que el gavilán la cogió ;
aquí va la sangrecita,
por donde se la levó. [1]

Cu fiinţa întreagă concentrată în ochi, îndreptam ţeava puştii spre rîu, spre ogradă, în toate părţile. Păunul de pe acoperişul bucătăriei răni noaptea cu ţipetele lui stridente. Afară, pe o cărare, printre ierburile înalte, cîinii începură să latre.

aquí va la sangrecita
por donde se la levó.

Femeile aprinseră lumina în odaie. Bătrîna Tiana apăru pe prag ca un suflet rătăcitor.

— Noroc, Miguel : niña Griselda spune s-o laşi să doarmă.

Cîntăreţul amuţi şi apoi veni să mă caute.

— Am uitat să-ţi spun că trebuia să-i duc barca. Plec. Cînd ne întoarcem, trage asupra celui din faţă. Dacă îl atingi, eu o să-l arunc caimanilor şi gata socoteala !

L-am văzut îndepărtîndu-se cu barca, pe apa întunecată, spre locul unde arborii îşi întindeau umbrele lor nemişcate. Intră apoi în zona obscură a bălţii, şi n-am mai auzit decît plesniturile vîslei, strălucitoare ca un iatagan lat.

Am aşteptat pînă în zori. Nu s-a întors nimeni. Dumnezeu ştie ceea ce s-ar fi întîmplat !

Cînd s-a crăpat de ziuă, am pus şaua pe calul lui Miguel şi puşca în oblîncul şeii. Niña Griselda, care ducea o găleată cu apă ca să stropească plantele, mă observa, îngrijorată.

— Ce vrei să faci ?

— Îl aştept pe Barrera căci l-au prins zorile pe-aici.

— Am impresia că exagerezi !

[1] Sărmana porumbiţă,
a înhăţat-o eretele ;
uite-aici dîra de sînge,
pe unde s-a dus ea.

7—882

— Ascultă, niña Griselda : Cît îţi datorăm ?
— Ce tot îndrugi acolo, omule ?
— Ceea ce auzi. Casa dumitale nu-i pentru oameni. Nici dumneata nu se cade să te culci în ierburi, cînd ai casă proprie.
— Pune frîu limbii. Ai băut ?
— Nu însă din lichiorul pe care ţi l-a adus Barrera.
— A fost oare pentru mine ?
— Vrei să spui c-a fost pentru Alicia ?
— Dumneata nu poţi s-o obligi nici să te iubească, nici să te urmeze, căci dragostea e ca vîntul : suflă în orice parte.
Auzind vorbele astea, dădui repede sticla pe gît şi coborîi arma. Niña Griselda o luă la fugă. Împinsei uşa. Alicia, pe jumătate îmbrăcată, stătea pe pat.
— Înţelegi tu ce se întîmplă din cauza ta ? Îmbracă-te. Plecăm. Repede ! Repede !
— Arturo, pentru numele lui Dumnezeu...
— Am să-l omor pe Barrera sub ochii tăi.
— Cum o să faci o crimă ca asta ?
— Nu mai plînge. Ai şi început să jeleşti mortul ?
— Dumnezeule... Ajutor !
— Am să-l omor ! Am să-l omor. Şi după aceea pe tine şi pe mine, pe toţi. Nu sînt nebun ! Şi să nu spună nimeni că sînt beat. Nebun ? Nu ! Minţi ! Nu sînt nebun ! Ia-mi focul ăsta care îmi arde creierul. Unde eşti ? Atinge-mă ! Unde eşti ?
Sebastiana şi niña Griselda încercau să mă ţină.

— Linişteşte-te ! Linişteşte-te ! Pentru numele lui Dumnezeu. Sînt eu. Nu mă recunoşti ?
Mă aruncară într-un hamac şi încercară să-l coasă pe dinafară, dar, cu o smucitură violentă din picioare, am rupt sforile şi, înşfăcînd-o de coc pe niña Griselda, am tîrît-o în *patio*.
— Codoaşo ! Codoaşo ! Şi, dîndu-i un pumn în obraz, am umplut-o de sînge.
Apoi, într-un delir nebunesc, am început să rîd. Zumzetul casei, care se învîrtea în jurul meu într-un cerc iute, îmi răcorea capul, mă distra. „Aşa ! Aşa ! Să nu se oprească, căci sînt nebun !" Convins că eram vultur, agitam braţele şi mă simţeam plutind în vînt, pe deasupra palmierilor şi a cîmpiei. Voiam să cobor ca s-o prind în gheare pe Alicia şi s-o ridic deasupra unui nor, departe de Barrera şi de răutate. Şi urcam atît de sus, încît băteam cerul cu aripile şi soarele îmi ardea părul şi eu aspiram splendoarea lui de foc.
Cînd convulsia s-a transformat în criză, am încercat să umblu, dar simţeam cum pămîntul îmi fuge de sub picioare în direcţie contrarie. Sprijinindu-mă de zid, intrai în sala goală. Fugiseră. Mi-era sete şi golii din nou sticla. Pusei mîna pe armă şi, pentru a-mi răcori obrajii, mi-i apăsam pe ţevile puştii. Trist — pentru că Alicia mă părăsise — începui să plîng. Apoi strigai, declamatoriu :
— N-are importanţă că mă laşi singur ! Nu-mi pasă, sînt un om bogat ! Nu vreau nimic de la tine, nici de la fiul tău, nici de la nimeni ! De ţi s-ar naşte mort bastardul ăsta ! Poate nici

nu-i fiul meu! Pleacă cu cine-ţi place! Nu eşti decît o amantă oarecare.

Apoi am început să trag cu puşca.

— Unde e Franco, de ce nu iese să-şi apere femeia? Aici sînt! Eu voi răzbuna moartea căpitanului. Pe cel care apare, îl omor! Pe Barrera nu, nu pe Barrera, pentru ca Alicia să plece cu el. O schimb pe brandy, pe o sticlă, nu mai mult!

Şi, luînd sticla pe care o aveam, încălecai armăsarul, cu puşca în bandulieră, şi pornii în goana mare pe cîmpia impasibilă, aruncînd în aer chemarea asta răguşită şi diabolică:

— Barrera, Barrera! Alcool, alcool!

După o jumătate de oră, cei de la crescătorie mă văzură trecînd. De pe partea cealaltă a rîului îmi strigau şi îmi făceau semne. Biciuii animalul şi, trecînd prin vadul pe care mi-l arătaseră, ieşii în *patio*, împrăştiind oamenii cu pieptul calului, într-un vacarm de proteste.

— Faceţi loc! Cine porunceşte aici? De ce se ascunde Barrera? Să iasă!

Şi, atîrnînd puşca de şa, sării jos, dezarmat. Toţi aşteptau, nedumeriţi. Parte din ei surîseră, uitîndu-se unii la alţii.

— Ei bine, tinere! La urma urmei, ce vrei?

Cuvintele acestea fuseseră rostite de o femeiuşcă cu nasul acvilin, cu figura urîţită de machiaj, cu părul oxigenat şi braţele plăpînde, pe care le ţinea ca pe nişte toarte, prinse de cordonul rochiei sale ţipătoare.

— Vreau să joc zaruri! Nimic altceva decît să joc! Buzunarul ăsta e plin cu monede de aur.

Şi aruncai cîteva în sus, iar ele se rostogoliră pe pămînt.

Atunci am auzit vocea răguşită a bătrînului Zubieta, care poruncea din odaia vecină:

— Clarita, spune domnului să intre.

Crescătorul de vite, urcat în hamac, în cămaşă şi pantaloni scurţi, şedea întins pe spate, cu burta voluminoasă în sus; avea ochi de linx, figura plină de pistrui şi părul roşu. Întinzîndu-mi mîinile, care, pe lîngă că erau aspre, păreau şi umflate, scoase printre dinţi un fel de hohot de rîs.

— Iartă-mă, domnule, că nu pot să mă scol.

— Eu sînt asociatul lui Franco, cumpărătorul celor o mie de tauri şi, dacă vrei, ţi-i plătesc cu bani gheaţă.

— Asta-i bine, foarte bine chiar! Dar trebuie să-i aduni dumneata, căci oamenii mei n-au cai şi-apoi nu sînt buni de nimic.

— O să găsesc eu văcari cu cai buni, aşa că n-o să las să-mi fie luaţi la Vichada.

— Îmi placi. Bine grăit!

Am ieşit să-mi strîng lucrurile şi am văzut-o pe Clarita şoptind cu Barrera în timp ce-i turna apă pe mîini dintr-o jumătate de tidvă. Văzîndu-mă, se ascunseră în dosul casei.

— Unde-i hoţul care-a pus mîna pe galbenii pe care i-am aruncat aici?

— Vino şi-i ia, răspunse un bărbat, în care recunoscui pe individul cu carabină, care voise

să pună mîna pe marfa lui don Rafael. Şi poate că ne socotim şi pentru afacerea de ieri. Acuma să te văd, neruşinatule !

Înaintă ameninţător, privind spre locul unde se ascunsese stăpînul său, ca şi cum ar fi aşteptat un ordin. Fără să-i las timp, îl strivii cu o singură lovitură de pumn !

Barrera alergă, exclamînd :

— Domnule Cova, ce se întîmplă ? Poftiţi aici. Nu luaţi în seamă spusele unui peon. Un domn ca dumneavoastră...

Cel lovit se duse să se aşeze lîngă balustradă şi, fără să-şi ia ochii de la mine, începu să-şi şteargă sîngele ce-i curgea din nas.

Barrera îl certa cu vorbe aspre : „Bădăranule, obraznicule ! Domnul Cova merită tot respectul !" Dar, în timp ce mă invita să intru în galerie, făgăduindu-mi că aurul îmi va fi restituit, omul scoase şaua de pe calul meu, păstră puşca şi eu uitai de armă. În bucătărie oamenii făceau comentarii.

În odaie, Clarita îi povestea probabil bătrînului cele întîmplate, căci tăcură, văzîndu-mă.

— Domnul pleacă astăzi ?

— Nu, prietene Zubieta. Nici nu-mi trece prin gînd aşa ceva. Am venit să beau şi să joc, să dansez şi să cînt !

— E o cinste pe care n-o merităm, spuse Barrera. Domnul Cova este una din gloriile ţării noastre.

— Glorie, pentru ce ? întrebă bătrînul. Ştie să călărească ? Ştie să arunce laţul ? Ştie să se lupte cu taurii ?

— Da ! Da ! strigai. Tot ce doreşti !

— Aşa îmi place, aşa îmi place ! Şi se aplecă spre pielea de tigru pe care o avea sub hamac. Clarita, dă-ne nişte brandy, îi spuse, arătîndu-i garafa.

Barrera, ca să nu fie nevoit să bea, ieşi în galerie şi peste puţin timp se întoarse cu un pumn de galbeni.

— Galbenii ăştia sînt ai dumitale.

— Minţi ! Din clipa asta sînt ai Claritei.

Ea îi primi şi-mi mulţumi cu complimentul acesta :

— Învăţaţi cum trebuie să vă purtaţi ! E o fericire să întîlneşti cavaleri !

Zubieta rămase pe gînduri. Deodată, porunci să fie apropiată masa şi, după ce golirăm alte păhăruţe, arătă un săculeţ atîrnat de un corn, pe peretele din faţă :

— Clarita, dă-ne „dinţii Sfintei Polonia".

Clarita puse zarurile pe masă.

Fără îndoială că noua mea prietenă m-a favorizat în noaptea aceea, la jocul acela plebeu, necunoscut mie. Aruncam nervos zarurile şi cîteodată cădeau sub hamac. Atunci bătrînul, între rîsete şi tuse, întreba :

— M-a cîştigat ? M-a cîştigat ?

Şi ea, într-un nor de fum de tutun, aplecînd lanterna, răspundea :

— A dat şase-şase. E un băiat norocos !

Barrera, prefăcîndu-se că are încredere în cuvintele femeii, întărea cele spuse de Clarita ; îi era însă frică să nu se termine cumva băutura.

Clarita, ameţită, îmi strîngea mîna, fără să se sinchisească ; bătrînul, beat, fredona un cîntec obscen, rivalul meu îmi surîdea ironic, pe deasupra luminii tremurătoare ; eu, pe jumătate inconştient, dublam mizele. Pe pragul uşii, peonii urmăreau jocul cu interes.

Cînd am rămas stăpîn pe întreaga grămăjoară de fasole care reprezenta o valoare convenită între noi, Barrera a propus să jucăm pe întreaga sumă, golindu-şi de galbeni buzunarele vestei.

— Jumătate-jumătate, o sută de tauri, strigă bătrînul, lovind tare cu pumnul în masă. Am observat atunci că pantofii adversarului meu călcau pe pantofii Claritei, şi am avut presentimentul că se apropie momentul înşelăciunii.

— Să jucăm în tovărăşie.

În clipa aceea întinse mîinile ei avare peste grămada de boabe. Rubinul inelului i se aprinse cu reflexe de sînge.

Zubieta îşi blestemă soarta cînd lovitura mea de zar îl învinse.

— Acum e rîndul dumitale, îi spusei lui Barrera, făcînd să sune zarurile.

Le luă fără să clipească şi, în timp ce le agita, le schimbă cu altele, încercînd să ne distragă atenţia cu o glumă de proastă calitate. Dar cînd aruncă zarurile pe masă, le prinsei dintr-o dată :

— Canalie, zarurile astea sînt măsluite.

Se încinse imediat o ceartă şi lampa se rostogoli pe jos. Strigăte, ameninţări, blesteme. Bătrînul căzu din hamac, cerînd ajutor. Eu, în întuneric, împărţeam pumni în dreapta şi-n stînga, oriunde auzeam vreo voce de bărbat.

Cineva trase, cîinii lătrau, uşa scîrţîia în învălmăşeala celor ce fugeau, şi eu o închisei cu un brînci, fără să ştiu cine rămăsese înăuntru.

Barrera striga în curte :

— Banditul ăsta a venit să mă omoare şi să fure pe domnul Zubieta. M-a pîndit toată noaptea. Am scăpat datorită lui Miguel, care a împiedecat crima înştiinţîndu-mă că mă pîndeşte ! Puneţi mîna pe mizerabilul ăsta ! Ucigaşule ! Ucigaşule !

Eu, dinăuntru, îi aruncam ocări îndrăzneţe, iar Clarita mă ruga, încercînd să mă domolească :

— Nu ieşi, nu ieşi că te ciuruiesc cu gloanţele !

Bătrînul gemea înspăimîntat :

— Aprindeţi că scuip sînge ! Aprindeţi că scuip sînge !

După ce mă ajutară să trag zăvorul, am simţit ceva umed la încheietura mîinii. Primisem o lovitură de pumnal în braţul stîng.

Cu noi în odaie mai rămăsese o persoană, care îmi puse în mînă un winchester. Simţind că mă atinge cineva, încercai, bîjbîind, să văd cine e, dar o voce îmi repeta, pe şoptite :

— Fii atent, sînt eu, Mauco chiorul, prietenul tuturor !

De afară, împingeau uşa. Şi eu, fără să rămîn un moment în acelaşi loc, trăgeam, găurind tăbliile uşii şi luminînd odaia cu fulgerările împuşcăturilor. Apoi, agresiunea luă sfîrşit. Am rămas cufundaţi în cea mai înfricoşătoare linişte şi urechea mea, la pîndă, puse stăpînire pe întuneric. Prin găurile pe care le deschiseseră

gloanţele mele, observam cu un ochi prudent. Era lună şi curtea rămăsese pustie.

Din cînd în cînd surprindeam rumoare de voci şi rîsete, care veneau de cine ştie unde. Durerea începuse să mă chinuie şi ameţeala alcoolului mă doborî la pămînt. Am pierdut sînge, atît cît a vrut Dumnezeu, în faţa tovarăşilor mei care, înspăimîntaţi, şopteau prin colţuri :

— Pare că-şi dă sufletul !

— Apă, apă ! Sînt rănit ! Mor de sete !

În zori, deschiseră uşa odăii şi mă lăsară singur. M-am deşteptat, cu o durere surdă, în strigătele pe care le scotea stăpînul crescătoriei, certîndu-şi peonii, indolenţi, care nu voiseră să-l scape din încăierare.

— Mulţumită tînărului, repeta, mulţumită tînărului. Am verificat ! Avea dreptate, zarurile erau măsluite şi cu ele escrocul ăsta de Barrera mi-ar fi furat banii. Am găsit un zar aici sub masă. Are mercur înăuntru.

— Nu puteam intra din cauza împuşcăturilor.

— Şi cine a rănit pe Cova ?

— Cine poate şti ?

— Să vă duceţi să-i spuneţi lui Barrera că nu vreau să-l mai văd pe-aici ; are corturile lui, să rămînă acolo. Dacă nu ştie la ce servesc drumurile, tînărul de-aici o să-l înveţe cu carabina.

Clarita şi Mauco cel chior veniră în ajutorul meu, aducînd o căldare cu apă caldă. Au descusut mîneca cămăşii, pentru ca să mi-o scoată fără să-mi vatăme braţul umflat şi apoi,

umezind marginile pînzei care se lipise, au descoperit rana, mică dar adîncă, deschisă în muşchiul de lîngă umăr. Au spălat-o cu rachiu şi, înainte de a-mi pune pe braţ cataplasma călduţă, chiorul exclamă cu o oncţiune rituală :

— Nu-ţi pierde credinţa, c-o să mă rog.

Observam cu admiraţie pe omuleţul acela de culoare pămîntie, cu obrajii fleşcăiţi şi buzele vinete. Puse pe jos, cu o grijă minuţioasă, toiagul în care se sprijinea, iar deasupra pălăria slinoasă cu boruri roase, care avea drept panglici o frunză de *cabuyas*, pe jumătate răsucită. Printre zdrenţe i se vedeau cărnurile hidropice, mai ales abdomenul, care se revărsa în falduri. Îşi întoarse, clipind către uşă, ochiul chior pentru a dojeni pe băieţii care se apropiau.

— Asta nu-i un lucru de joacă. Dacă nu credeţi, ştergeţi-o, căci se pierde puterea.

Haimanalele rămaseră, pline de fervoare, ca într-o biserică, şi bătrînul Mauco, după ce făcu în aer cîteva semne magice, mormăi o litanie, care se numea „rugăciunea dreptului judecător".

Satisfăcut de intervenţia sa, îşi luă pălăria şi toiagul şi spuse, aplecîndu-se asupra pielei de taur, unde eram întins :

— Nu te lăsa doborît de durere. Încă o rugăciune ca asta, şi scapi.

O privii cu uimire pe Clarita, ca şi cum aş fi vrut să dobîndesc certitudinea că era adevărat tot ceea ce se întîmpla. Clarita era absolut convinsă, plină de un respect fanatic. Pentru a-mi risipi îndoielile, îmi explică :

— Băiatule, Mauco se pricepe la medicină. El e cel care omoară viermii, rugîndu-se. Vindecă oamenii şi animalele.

— Nu numai asta, adăugă omuleţul. Ştiu multe rugăciuni pentru felurite lucruri : pentru găsirea vitelor pierdute, pentru înmormîntare, pentru a deveni nevăzut în faţa duşmanilor. Cînd s-a făcut recrutarea pentru războiul cel mare, au venit să mă ia şi pe mine, dar eu i-am schimbat în crîng de banani. O dată au pus mîna pe mine înainte de-a termina rugăciunea, m-au închis într-o odaie, învîrtind cheia de două ori în broască, dar m-am prefăcut în furnică şi m-am strecurat afară. Dacă n-aş fi fost eu acolo, nu ştiu ce s-ar fi întîmplat cu încăierarea de aseară. Eram gata să mă evapor, cînd au intrat, şi să-i învălui pe toţi în pîcla mea. Imediat ce-am ştiut că eşti rănit, am spus rugăciunea aceea „vindece-se cine se vindecă" şi hemoragia s-a oprit.

Cădeam încet într-o linişte somnambulică, mă învăluia o vagă dorinţă de-a dormi. Vocile se îndepărtau de auzul meu şi ochii mi se umpleau de umbră. Am avut impresia că mă cufund într-un puţ adînc, în al cărui fund nu ajungeam niciodată.

Un sentiment de ciudă făcea ca amintirea Aliciei, răspunzătoare de tot ceea ce se întîmpla, să-mi fie odioasă. Dacă aveam şi eu vreo vină oarecare pentru momentele grele prin care treceam, era aceea de-a nu fi fost destul de sever cu ea, de-a nu-i fi impus cu orice preţ autoritatea şi dragostea mea. Cu acest raţionament absurd, îmi otrăveam sufletul şi-mi aprindeam inima.

Mi-a fost oare într-adevăr necredincioasă ? Pînă la ce punct a ameţit-o seducţia lui Barrera ? A existat oare seducţia asta ? În ce moment a putut ajunge pînă la ea influenţa lui ? Cuvintele revelatoare rostite de niña Griselda nu erau dictate cumva de viclenie, şi numai ca să mă hotărască în favoarea ei, calomniindu-mi iubita ? Poate că uneori fusesem eu cel nedrept şi violent, dar ea trebuia să mă ierte, chiar dacă nu i-aş cere iertare, pentru că-i aparţineam cu toate calităţile şi defectele mele. Se mai adăuga, pentru dezvinovăţirea mea, şi faptul că *vengavenga* mă dusese pînă la nebunie. Cînd fusesem cu mintea întreagă îi dădusem vreun motiv să se plîngă ? Atunci, de ce nu venea să mă caute ?

Uneori mi se părea c-o zăresc sosind, cu pălăria cu pene moi, întinzîndu-mi, între suspine, braţele. „Ce om hain te-a rănit din cauza mea ? De ce stai întins pe jos ? Cum de nu-ţi dau un pat ?" Şi, scăldîndu-mi obrazul în lacrimi, se aşeza la căpătîiul meu, oferindu-mi drept pernă braţele ei tremurătoare, pieptănîndu-mi părul spre spate cu o mînă drăgăstoasă şi înduioşată.

Obsesia provocîndu-mi halucinaţii, mă aplecam spre Clarita, îndepărtîndu-mă însă cînd o recunoşteam.

— Băiete, de ce nu te odihneşti pe genunchii mei ? Mai vrei limonadă pentru fierbinţeală ? Să-ţi schimb bandajul ?

Uneori auzeam tusea nerăbdătoare a lui Zubieta, în galerie.

— Femeie, pleacă de-acolo, oboseşti bolnavul. Parc-ar fi bărbatu-tău !

Clarita strîngea din umeri.

Şi de ce femeia asta, care era o zgură a lupanarului, un instrument de josnică plăcere, o tîrfă rătăcitoare şi înfometată, nu mă abandona ? Ce misterioasă răscumpărare a sufletului căuta cînd mi se oferea, ca oricare femeie cinstită, ca Alicia, ca toate acelea care mă iubiseră ?

Cîteodată mă întreba cîte livre îmi mai rămăseseră în buzunar. Erau puţine şi ea le păstra ascunse în sîn, dar într-un moment în care ne lăsaseră singuri, îmi citi la ureche o hîrtie : „Zubieta îţi datorează 250 de tauri, Barrera 100 de livre şi eu ţi-am păstrat 28".

— Clarita, tu mi-ai spus c-a fost fără înşelătorie cîştigul meu la joc. Ţi-l dăruiesc pe tot ţie, pentru că ai fost atît de bună cu mine.

— Ce tot spui acolo, băiete ? Îţi închipui oare că te îngrijesc din interes ? Vreau numai să mă întorc acasă, în ţara mea, să le cer iertare părinţilor, să îmbătrînesc şi să mor lîngă ei. Barrera mi-a promis să-mi plătească drumul pînă în Venezuela ; în schimb, abuzează de mine, neţinînd seama decît de pofta lui. Zubieta spune că vrea să se însoare cu mine şi să mă ducă la Ciudad Bolivar, lîngă bătrînii mei. Încrezătoare în această făgăduială, am trăit beată aproape două luni, pentru că el mă dojenea mereu cu aceleaşi cuvinte : „Care va fi soţia mea ? Aceea care bea împreună cu mine !"

Am fost adusă pe meleagurile astea de colonelul Infante, un *guerrillero* venezuelan care-a cucerit Caicara. Acolo, m-au jucat la zaruri ca pe un simplu obiect şi m-a cîştigat un oarecare Puentes, dar Infante m-a răscumpărat în momentul lichidării socotelilor. După ce a fost învins şi-a trebuit să se refugieze în Columbia, m-a abandonat prin locurile astea. Alaltăieri, cînd ai venit călare cu puşca la oblîncul şeii, trecînd peste oameni, cu cascheta căzută pe ceafă, semănai cu omul meu. Apoi, cînd am aflat că eşti poet, am prins numaidecît drag de tine.

Mauco venea să se roage pentru rană şi am avut tactul să simulez o totală convingere în eficacitatea rugăciunilor lui. Se aşeza pe hamac să mestece tutun, rozîndu-l dintr-un colac care semăna cu o bucată de pastramă uscată şi inundînd podeaua cu scuipături. Apoi îmi dădea informaţii despre Barrera :

— Îşi trece timpul în cort, scuturat de friguri. M-a întrebat numai cît timp o să rămîi dumneata aici. Cine ştie de ce i-oi sta dumneata ca un ghimpe în coastă ?

— De ce n-a venit Zubieta să-şi ocupe hamacul ?

— Pentru că-i neliniştit şi se teme de-o nouă încăierare. Doarme în bucătărie şi se baricadează pe dinăuntru.

— Barrera a mai fost la Maporita ?

— Nu poate din cauza frigurilor.

Afirmaţia asta mă liniştea, căci eram gelos pe Alicia şi chiar şi pe niña Griselda. Ce-or fi făcînd ? Cum vor fi judecînd purtarea mea ? Cînd vor veni oare să mă vadă ?

În prima zi în care am avut puterea să mă scol, mi-am legat braţul cu o batistă trecută pe după gît ca un bandaj şi am ieşit în galerie. Clarita amesteca cărţile lîngă hamacul în care îşi făcea siesta bătrînul. Casa, de culoarea paiului, construită doar pe jumătate, murdară ca nici una alta, nu avea alt ungher locuibil decît acela pe care îl ocupam eu. Bucătăria, cu pereţii acoperiţi de funingine, avea în faţa intrării o mocirlă, formată de apele pe care le aruncau bucătăresele, murdare, asudate, zdrenţuroase. În *patio*, zgrunţuros şi impracticabil, se uscau la soare, sub zumzuitul muştelor, numeroase piei de animale, iar un vultan rupea din ele fîşii sîngerii. În şopronul văcarilor vegheau cocoşeii de luptă, legaţi pe nişte prăjini, iar pe jos zburdau cîini şi purcei.

Fără să fiu văzut, m-am apropiat de barieră. În ogrăzile împrejmuite cu trunchiuri groase de copaci, bătute în cuie, cireada de tauri, prizonieră, se chinuia de sete. În dosul casei, pe o scoarţă întinsă pe gunoaie, dormeau cîţiva peoni. Nu departe, pe malul rîului, se zăreau corturile rivalului meu, iar la orizont, în direcţia fermei Maporita, se pierdea curba palmierilor... Alicia se gîndea poate la mine !

Clarita, zărindu-mă, veni spre mine cu umbreluţa ei de moar alb :

— Băiete, soarele poate să-ţi irite rana. Vino la umbră. Nu mai face imprudenţe de felul ăsta !

Şi surîdea, arătîndu-şi dinţii de aur.

Deoarece îmi vorbea în mod intenţionat cu voce tare, bătrînul, auzind-o, interveni şi el :

— Asta-mi place ! Tinerii nu trebuie să trîndăvească în pat.

M-am aşezat pe bîrna ce servea drept balustradă şi am pornit la interogatoriul pe care-l plănuisem :

— La ce preţ aveţi intenţia să ne daţi animalele ?

— Despre care animale e vorba ?

— Despre cele stabilite în contractul încheiat cu Franco.

— Cu el, în realitate, n-am hotărît nimic. Ferma pe care o dă în gaj nu valorează mare lucru. Dar cum dumneata plăteşti înainte, ar fi bine să le aduni, dacă ai cai, iar preţul îl stabilim noi pe urmă.

Clarita ne întrerupse :

— Cînd îi dai lui Cova cei două sute cincizeci de tauri pe care ţi i-a cîştigat ?

— Ce vorbă-i asta ? Care două sute cincizeci ? Şi, ridicîndu-se din hamac, continuă : Şi dac-ai fi pierdut dumneata, cu ce-ai fi plătit ? Arată-mi şi mie livrele pe care le-ai adus.

— Ce înseamnă asta ? replică femeia. Poate eşti tu singurul om bogat ? Cel care pierde, plăteşte !

Bătrînul îşi băgă degetele printre ochiurile hamacului. Deodată propuse :

8—882

— Mîine e duminică şi îmi dai revanşa la lupta de cocoşi.
— Foarte bine !

Mult admirate domnule Cova,

Ce putere nefastă are alcoolul, care umileşte raţiunea umană, coborînd-o pînă la stupiditate, pînă la crimă ? Cum a putut el să-mi altereze temperamentul meu blînd, într-o altercaţie care mi-a înnebunit într-atît limba, încît am putut să ofensez prin cuvinte demnitatea dumneavoastră, cînd în realitate meritele dumneavoastră îmi impun o supunere care mă înalţă şi mă umple de mîndrie ?

Dacă aş putea să mă arunc în public în faţa dumneavoastră, pentru ca să mă călcaţi în picioare înainte de a-mi ierta jignirile nedemne, crimele, n-aş întîrzia să vă cer această favoare ; dar cum nu am nici măcar dreptul de-a vă oferi această satisfacţie, iată-mă, ţintuit aici şi bolnav, blestemînd insultele trecute, care din fericire nu au ajuns nici măcar să stropească faima binemeritată de care vă bucuraţi.

Cum mă simt înjosit de grosolăniile mele, atît timp cît nu mă onoraţi cu bunăvoinţa dumneavoastră, nu trebuie să vi se pară ciudată condiţia lamentabilă în care vin la dumneavoastră, ca un negustoraş de duzină care încearcă să introducă în domeniile poeziei oferta unei afaceri burgheze. Cu alte cuvinte — iertaţi-mi îndrăzneala — bunul nostru prieten, domnul Zubieta, îmi datora sume importante, pentru bani împrumutaţi şi pentru mărfuri ; mi i-a plătit cu nişte tauri care se află în ţarcuri şi pe care eu i-am primit în speranţa că poate veţi avea nevoie de ei dumneavoastră. Vedeţi-i deci şi, dacă binevoiţi să le acordaţi oarecare valoare, să ştiţi că cel mai mare cîştig al meu va fi acela de-a vă fi putut fi util cu ceva.

Nefericitul dumneavoastră admirator, slugă preasupusă la picioarele dumneavoastră,

Barrera.

Scrisoarea aceasta mi-a fost înmînată fiind de faţă şi Clarita. Băieţandrul care mi-o adusese, văzîndu-mă cum păleam de mînie, începuse să se retragă, prudent, deoarece răspunsul meu întîrzia.

— Spune neruşinatului ăstuia că va şti, cînd va fi singur cu mine, ce preţ pun pe adulaţiile lui.

În timpul acesta, Clarita recitea hîrtia.

— Băiete, văd că nu-ţi spune nimic despre ce-ţi datorează, nici de lovitura de pumnal, nici de glontele tras ; căci el a fost acela care te-a rănit. În ziua aceea, văzîndu-te venind, a pregătit pistolul şi şi-a ascuţit cuţitul. Cît despre Miyán, omul pe care l-ai lovit în *patio*, să fii cu ochii în patru, ăsta are ordine precise. Şi să mai ştii că Zubieta nu-i datorează nimic, fiindcă nu i-a împrumutat nimic. Barrera i-a dat în

păstrare nişte galbeni, în nădejdea c-o să-i fur eu ; dar bătrînul i-a îngropat. Apoi l-a tras pe sfoară cu zarurile pe care le ştii. În fiecare dimineaţă mă întreabă : „I-ai scos gălbiorii ? Din ei am să-ţi dau şi pentru călătoria aceea a ta. Se vede însă că nu-ţi arde să te întorci în ţară." Omul ăsta are planuri sinistre.

— Dă-mi scrisoarea să i-o arăt bătrînului.

— Nu-i spune nimic, căci e foarte viclean. Ştie că Barrera e periculos şi, ca să-l ocupe cu ceva, i-a dat taurii din îngrăditură ; dar pentru ca să nu-i poată scoate, a poruncit să fie ascunşi toţi caii. Şi după ce i-a închiriat pe cei mai proşti, a trimis emisari în toate părţile ca să spună că anul ăsta nu vinde nici un animal. Şi deoarece Barrera a aflat asta, pentru a dezminţi faptul, bătrînul a încheiat un simulacru de afacere cu Fidel Franco, fără să-l prevină că e un simplu vicleşug faţă de oaspetele incomod.

— Aşa încît n-o să ne vîndă nici un animal ?

— Se pare că are oarecare simpatie pentru tine.

— Cum aş putea face să-i cîştig bunăvoinţa?

— E foarte simplu. Să dai drumul vitelor pe care le-a vîndut lui Barrera. E de-ajuns să sperii animalele, ca ele să sfărîme îngrăditurile.

— Îmi ajuţi s-o fac în noaptea asta ?

— Cînd vrei. Va fi de-ajuns să mă apropii de barieră, cu rochia asta albă, pentru ca taurii să se sperie. Important e ca să nu fie călcaţi în picioare şi ucişi peonii care veghează în jurul îngrăditurii. Din fericire se retrag devreme.

— Şi n-ar putea să ne descopere ?

— De fel. Bărbaţii şi femeile care nu s-au angajat, puţini la număr, se duc la corturi să joace cărţi imediat ce bătrînul se culcă. Mă voi duce şi eu, ca să nu fiu bănuită ; şi cînd vei socoti că e timpul, mă aştepţi în galerie cu pielea de tigru pe care o ţine Zubieta în sală, sub hamacul cel părăsit. Luăm pielea cu noi sub banani şi o scuturăm în faţa ogrăzii... Cel care-ar putea să ne vadă, va crede că ne-am deşteptat din cauza zgomotului făcut de animale.

Am ascuns adînc în sufletul meu dorinţa de răzbunare, aşa cum poţi ţine un scorpion la sîn : în fiecare clipă se deştepta ca să-şi înfigă acul în mine.

Cînd seara se lăsă peste păşuni, văcarii se întoarseră cu cireada cea numeroasă. O duseseră să pască în amurg, printre ierburi înalte şi bălţi nemişcate, unde, adăpîndu-se, boturile animalelor ştergeau imaginea vreunei stele crepusculare. Băiatul care slujea drept călăuză venea înainte, ritmînd după trapul iepei sale cîntecul pueril care îmblînzeşte vitele sălbatice. Îl urmau, în grupuri, taurii cu capete venerabile şi coarne enorme, solemni în captivitate, lăsînd să li se prelingă un fir de spumă din boturi, cu ochi adormiţi, pe care îi înroşeşte, cu un foc neaşteptat, furia. În urmă, în pasul cailor, în fluierăturile monotone şi prelungite, înaintau şirurile de peoni, pe marginile cirezii formidabile şi letargice.

Închiseră din nou cireada în ocol, cu răbdătoare îndemînare, avînd grijă ca animalele să nu se împrăştie. Abia se auzea cîntecul monoton şi melancolic al călăuzei, mai eficace decît sunetul de corn al turmelor de pe meleagurile mele. Barierele fură trase şi legate cu liane rebele. Cînd se întunecă, aprinseră în jurul ţarcului focuri de bălegar uscat, pe placul animalelor, care priveau absorbite focurile şi fumul, rumegînd liniştit, sub bolta înstelată.

În timpul acesta eu mă gîndeam la planul nostru pentru noapte, luptîndu-mă cu spaima care îmi îngheţa tîmplele şi mă făcea să-mi încrunt sprîncenele. Dar certitudinea răzbunării, posibilitatea de a face duşmanului meu un rău, dădea strălucire ochilor, spirit cuvintelor, ardoare hotărîrii.

Pe la ora opt, chiorul Mauco protestă împotriva focurilor, pentru că nu-i lăsau pe cocoşii de luptă să doarmă. Cum nimeni nu vru să le stingă, aduse cocoşii în camera mea.

— Dă-le adăpost, căci sînt cocoşi buni. Dar dacă nu dorm, nu fac nici două parale.

Mai tîrziu, liniştea cuprinse crescătoria. Felinarele de la corturi îşi întindeau raza luminoasă peste ierburile înalte din apropiere.

Clarita se întoarse aproape beată.

— Curaj, băiete, urmează-mă !

Trecînd pe sub banani, ajunserăm la îngrăditura ţarcului. O pace adîncă se întindea asupra cirezii adormite. Afară strănutau caii paznicilor. Atunci Clarita, urcată pe gard, scutură pielea cu pete de aur.

Imediat, cireada începu să se învolbureze, încleştîndu-se împotriva zăplazului, cu lovituri spăimîntate de coarne, ca un val vertiginos mînat de un avînt nimicitor. O vită îşi zdrobi pieptul de uşă şi muri pe loc, călcată în picioare de cireadă. Paznicii începură să cînte şi veniră în grabă, călări, iar cireada se opri ; imediat însă începu să se legene din nou în valuri vijelioase ; gardul trosni în mugete, izbituri, împunsături de coarne. Şi întocmai cum o avalanşă dezrădăcinează pădurile şi se afundă în defileul satanic, cireada mugitoare sfărîmă gardul din trunchiuri de arbori al închisorii şi se revărsă pe cîmpie, în noaptea sfioasă, cu o bubuitură de cataclism, cu o convulsie de mare înfuriată.

Peonii şi femeile alergară cu lămpi, cerînd ajutor. Chiar şi Zubieta, tot încuiat, întreba, strigînd, ce se întîmplă. Cîinii urmăreau oamenii care alergau, găinile, speriate, cotcodăceau, vultanii din arborele cel mai apropiat despicară umbra cu zborul lor stîngaci.

Între spărturile zăplazului rămaseră zdrobite zece vite, iar mai departe, patru cai. Clarita veni cu aceste amănunte care întăriră taina complicităţii noastre.

Cînd am pus la locul ei pielea de tigru, pustiul răsuna încă.

A doua zi, după ce am auzit comentariile întîmplării nocturne şi invectivele bătrînului, care-şi

ascundea bucuria lăuntrică sub ocări, m-am sculat.

— Fir-ar al dracului ! Eu n-am nici o vină că vitele s-au speriat. Spuneţi-i lui Barrera să se ducă să şi le strîngă dacă are pe ce să-şi suie oamenii. Dar să-mi plătească mai întîi caii care s-au pierdut. Fir-ar al dracului !

— Domnul Barrera vrea să vină aici să discute cu dumneavoastră despre cele întîmplate azi-noapte.

— Să nu vină aici, căci tînărul e înarmat şi nu mai vreau alte plictiseli pe proprietăţile mele.

— Mi se pare, spuse cineva, c-a fost spiritul răposatului Julián Hurtado care s-a ivit în ţarc, şi de aia s-au speriat animalele. Unul dintre paznici a văzut un chip alb pe zăplaz, în partea în care a fost îngropat Hurtado.

— O fi fost într-adevăr el.

— Da, pentru că ne-a apărut şi în altă noapte, cu o lanternă în mînă, la marginea savanei, mergînd fără să atingă pămîntul.

— Şi de ce nu l-aţi întrebat, pentru numele lui Dumnezeu, ce voia ?

— Pentru c-a stins luminiţa şi noi am rămas aproape fără simţire.

— Bandiţilor, zbieră Zubieta, voi aţi fost atunci cei care au săpat între rădăcinile roşcovului. Să nu dea sfîntul să vă prind în hoinărelile astea, că trag un glonte în voi !

Cînd am ieşit în *patio,* am găsit o mulţime de oameni, dar Barrera nu era printre ei. Făcînd pe inocentul, m-am apropiat de ţarc, unde cîţiva oameni spintecau taurii ucişi.

— N-a servit la nimic, spunea unul, c-am ieşit în faţa animalelor, alergînd în galop şi cîntîndu-le în întuneric, ca să văd dacă se liniştesc. Eram prea departe şi numai datorită calului meu n-am murit călcat în picioare.

Cîteva clipe mai tîrziu, întorcîndu-mă spre casă, am văzut-o pe Clarita cum vindea rom, într-o jumătate de nucă de cocos, oamenilor. Erau o mulţime de oameni necunoscuţi, şi sub *bayetones* cîntau cocoşii. Unii discutau, făcînd pariuri pe ascuns, sau ascuţeau pintenii cocoşilor sau, cu o gură de rachiu, le frecau coastele, ridicîndu-le aripa. Cu labele legate cu sfori, scurmînd pămîntul, rivalii, cu pene strălucitoare şi gîturi congestionate, se sfidau. În sfîrşit, Zubieta luă o bucată de cărbune şi trase pe podeaua şopronului un cerc neregulat. Se aşeză pe scaunul lui, sprijinindu-l de o coloană, bău din sticlă şi, cu un rîs aspru, propuse :

— Pariez o sută de tăuraşi pe cel roşu împotriva celui cu pene aurii şi verzi.

Clarita, din spatele grupului, dădu din cap ca să-mi facă semn să nu pariez. Dar eu, cu aroganţa omului insolvabil, mă apropiai, spunînd :

— Aleg celălalt cocoş şi pariez pe el cele două sute cincizeci de animale pe care le-am cîştigat la zaruri.

Bătrînul evită să răspundă.

Un individ îi spuse atunci, strîngînd pumnul :

— Pariază zece tauri pe livrele de-aici sau pe restul de bani pe care-i păstrez la centură.

Zubieta nu acceptă nici de data asta. Dar omul insistă, cu încăpățînare :

— Uite, patroane, sînt „vulturași" și „reginuțe" pentru ascunzișul dumitale de sub palmieri.

— Minți ! Dar dacă auru-i bun, ți-l schimb pentru monede de hîrtie.

— Nu se prinde !

— Dă-mi o livră ca s-o văd.

Bătrînul cercetă moneda pe toate părțile, cu ochi lacomi, pipăi gravura, o făcu să sune și apoi o încercă cu dinții. Strigă mulțumit :

— S-a făcut ! Să înceapă lupta împotriva cocoșului verde-auriu.

— Dar cu condiția ca Mauco cel Chior s-o șteargă, căci poate să facă farmece cocoșului.

— Ce farmece pot să-i fac eu ?

Fu scos de-acolo, cu toate bombănelile lui, și închis în bucătărie.

Adversarii ridicară cocoșii în sus și, după ce le umeziră pintenii cu salivă, îi frecară cu lămîie, spre bucuria publicului. Apoi, la ordinul arbitrului luptei, puseră cocoșii, față în față, în interiorul cercului.

Crescătorul de cocoși, suit pe balustradă, striga :

— Ura, cocoșelule ! La ochi, că e roșu ; la picior, că e fraged ; la aripă, că e deschisă ; la cioc, că e frumos ; la gît, că e țeapăn ; la subțioară, că e grasă ; la moarte, că ea e soarta mea !

Combatanții se priviră cu mînie, ciugulind în nisip, umflîndu-și, pe spinarea rasă și sîngerie, colereta de pene tremurătoare, în culori vii. Într-un zbor simultan, cu o strălucire albastră, săgetară aerul, pe deasupra capetelor lor, disprețuind împunsătura și lovitura de aripă. Furioși, în strigătele spectatorilor care măreau pariurile, se atacară în repetate rînduri, împungîndu-se cu adevărate lovituri de pumnal, înhățîndu-se, gîfîind, iar acolo unde prindea ciocul, intra și pintenul, cu furie ucigașă, în scînteiere de pene, în zgomot de monede, în ovațiile și aplauzele oamenilor, împroșcați de sînge arzător, cînd spectatorii văzură rostogolindu-se cocoșul auriu-verzui, cu craniul deschis, convulsionîndu-se sub laba învingătorului ; acesta se umflă în pene deasupra muribundului și salută victoria cu un cucurigu triumfal.

În momentul acela pălii : Franco trecuse bariera, urmat de cîțiva călăreți.

Zubieta, văzîndu-i pe noii-veniți, nu fu mai puțin impresionat. Tîrîndu-și piciorul, le ieși în întîmpinare :

— Pe voi, tovarăși, pe unde vă poartă pasul ?

— Doar pîn-aici, spuse Franco, descălecînd. Și mă îmbrățișă cu efuziune.

— Ce știri de pe la ferma mea ? Ce-ai pățit la braț ?

— Nimic ! Nu vii de la Maporita ?

— Am venit direct din Tame ; dar i-am poruncit ieri mulatrului Correa să se abată pe-acasă și să te-aducă și pe tine, împreună cu caii. Îmbrățișarea asta ți-o trimite don Rafael. Și-a continuat călătoria fără complicații, slavă Domnului ! Unde putem scoate șeile de pe cai ?

— Aici, în şopron, spuse Zubieta. Şi le strigă jucătorilor : Hai, ştergeţi-o de-aici cu distracţia voastră, am nevoie de umbrar.

Oamenii, luîndu-şi cocoşii, porniră în direcţia corturilor, în sunet de ghitare şi de *maracas*[1]. Văcarii scoaseră şeile de pe cai.

— E adevărat c-a fost zarvă mare aseară ?

— De ce mă-ntrebi ?

— De azi-dimineaţă am văzut numai ciurde de vite care aleargă singure şi ne-am gîndit că s-o fi întîmplat cine ştie ce sau c-o fi venit indienii. Dar trecînd prin ţarcuri...

— Da, Barrera a lăsat cireada să fugă. Nu ştiu ce va face fără cai...

— Dacă ne plăteşti bine, ne învoim să prindem cîte vite vrei, răspunse Franco.

— Eu nu mai îngădui fugăriri pe savanele mele, pentru că vitele se spetesc alergînd.

— Voiam să vă spun că, deoarece mîine vom începe strîngerea taurilor asupra cărora ne-am învoit...

— Eu n-am semnat nici o hîrtie cu nimeni şi nici nu-mi amintesc de vreo învoială de felul ăsta !

Şi-n timp ce vorbea se lovea peste pulpa piciorului.

După ce bătrînul se instală din nou în hamac, apăru jucătorul care pierduse, spunînd :

— Iertaţi-mă că vă întrerup.

— Ia dă-ncoa livrele pe care ţi le-am cîştigat.

[1] *Maracа* — dovleac plin de pietricele.

— Tocmai despre asta voiam să vă vorbesc şi eu. Pe cocoşul verzui l-au înnebunit, cocoşului verzui i-au dat chinină, căci Mauco cel Chior a cumpărat încă de ieri pilule la corturi şi chiar dumneata le-ai amestecat cu boabele de porumb. Domnul Barrera a vrut, în ciuda celor întîmplate, ca eu să pariez împotriva dumitale, ca să-ţi dovedească că nici dumneata nu joci cinstit şi că nu trebuie să-l mai discreditezi faţă de domnul Cova.

— Asta o s-o aranjaţi mai pe urmă, îi întrerupse Franco, scuturîndu-l pe bătrîn, căruia îi sărise muştarul. Important e să lămurim chiar acum ce-i cu afacerea noastră, căci te înşeli dacă-ţi închipui că te poţi juca cu mine.

— Franquito, ai venit să mă omori ?

— Am venit să strîng vitele pe care mi le-ai vîndut, şi pentru asta am adus văcarii cu mine. Le voi aduna, fie ce-o fi ! Şi dacă nu, să ne ia dracu !

Văcarii, bucuroşi de un nou spectacol, se strînseră în jurul hamacului. Văzîndu-i, Zubieta exclamă :

— Domnilor, vă iau martori că glumeam.

Şi, cadaveric, deoarece Franco avea revolver, se întoarse către mine, cu pleoapele umede :

— Tinere, pentru Dumnezeu ! Îţi plătesc numaidecît vitele tale. Franquito, nu-mi vorbi în felul ăsta, că mă sperii !

Omul cu cocoşul, care se considera abil, spuse :

— Legalitatea e pentru toţi. Plăteşte-i şi domnului Barrera şi pe urmă, pace bună. El e pe punctul de-a pleca la Vichada şi dumneata eşti răspunzător de întîrziere şi de prejudicii.

Bătrînul, aşezîndu-se între Fidel şi mine, izbucni într-o violentă dojană :

— Banditule ! Banditule ! Habar n-ai cu cine vorbeşti. Vrei să te dau afară în lovituri de ciomag ? De ce te amesteci între domnii ăştia, care sînt clienţii şi prietenii mei dragi ? Spune-i lui Barrera al tău să ia seama, căci prietenii mei vor face să fiu respectat.

Şi, sprijinindu-se de umerii noştri, îi trase un picior.

După ce Franco îmi văzu rana şi-i povestii cele întîmplate, îşi luă carabina pentru a-l înfrunta pe Barrera şi plecă în fugă. Clarita îl opri în *patio*.

— Ce vrei să faci ? Noi ne-am şi răzbunat. Şi-i povesti cum au fugit vitele.

Văzînd hotărîrea acelui om leal, care îşi risca viaţa pentru mine, am fost cuprins de remuşcare şi am vrut să-i mărturisesc ceea ce se întîmplase la Maporita, ca să mă omoare.

— Franco, îi spusei. Eu nu sînt demn de prietenia ta. Am lovit-o pe niña Griselda.

Descumpănit, mă întrebă cu voce sugrumată :

— A greşit cu ceva ? Faţă de soţia ta ? Faţă de tine ?

— Nu, nu ! M-am îmbătat şi le-am jignit pe amîndouă, fără nici un motiv. Se împlinesc

şapte zile de cînd le-am lăsat singure. Descarcă carabina asta în mine !

Azvîrlind-o jos, se aruncă în braţele mele :

— Probabil c-ai avut dreptate, iar dacă n-ai avut, ţi-o dau eu !

Şi ne-am despărţit fără să mai rostim un singur cuvînt.

Atunci Clarita îmi strînse mîna.

— De ce nu mi-ai spus că ai soţie ?

— Pentru că noi doi nu trebuie să vorbim despre ea.

Rămase gînditoare, cu privirea plecată, învîrtind între degete şnurul unei chei. Apoi mi-o oferi, spunînd :

— Aurul tău se află aici !

— Ţi l-am oferit doar, şi dacă nu-l accepţi în dar, păstrează-l ca plată pentru îngrijirile pe care mi le-ai dat în timpul bolii mele.

— Ar fi fost mai bine dacă ai fi murit !

Am văzut-o îndepărtîndu-se spre bucătărie, unde muzicanţii beau *guarapo*[1]. De acolo, rosti tare ca s-o aud :

— Spuneţi-i lui Barrera că eu tot cu el plec.

Şi, înciudată, începu să joace, ridicîndu-şi rochia mai sus de genunchi, între glume şi aplauze.

Inima mea, eliberată de apăsarea neliniştii, începu să bată cu vioiciune. Nu mai aveam altă amărăciune decît aceea de a o fi jignit pe Ali-

[1] Băutură făcută din sucul trestiei de zahăr, nefermentat încă.

cia, dar cît de dulce era gîndul împăcării care se anunţa ca o mireasmă de cîmp semănat, ca lumina zorilor în zare! Din tot trecutul nostru va rămîne numai urma durerilor, pentru că sufletul e ca trunchiul copacului, care nu păstrează amintirea înfloririlor trecute, ci numai pe aceea a rănilor care i-au fost deschise în scoarţă. Dar, nenorociţi sau fericiţi, trebuia să bem paharul pînă la fund, pentru ca mai tîrziu, dacă fatalitatea ne-ar fi purtat pe drumuri diferite, să ne apropie amintirea, atunci cînd am fi dat de stînci asemeni acelora care ne-au sîngerat cîndva, sau de perspective care ne-au surîs odinioară atunci cînd nutream iluzia că ne iubeam, că dragostea noastră era nemuritoare.

Am încercat şi dorinţa de-a mă izola pentru totdeauna în aceste cîmpii fascinante, trăind cu Alicia într-o casă surîzătoare, pe care aş fi ridicat-o cu propriile mele mîini, pe malul unui rîu cu ape opace sau pe oricare din colinele acestea minuscule şi verzi unde se află un puţ verde-albăstrui, lîngă un palmier. Acolo, pe înserate, s-ar fi adunat vitele şi eu, fumînd pe prag, ca un patriarh primitiv, cu sufletul domolit de melancolia peisajului, aş fi privit apusurile de soare în orizontul îndepărtat, unde se naşte noaptea, şi, eliberat de aspiraţii zadarnice, de amăgirea triumfurilor efemere, m-aş fi mărginit să îngrijesc de bucata de pămînt pe care-aş fi putut-o cuprinde cu ochii, să mă bucur de lucrările cîmpului, să mă împac cu singurătatea.

La ce bun oraşele? Poate că izvoarele poeziei mele se aflau în secretul pădurilor virgine,

în mîngîierea vînturilor, în graiul necunoscut al lucrurilor; să cînt ceea ce spune, stîncii, unda care se desparte, norul mlaştinii, steaua imensităţilor ce păstrează liniştea lui Dumnezeu. Acolo, în cîmpiile acelea, visam să rămîn cu Alicia, să îmbătrînesc în mijlocul tinereţii copiilor noştri, să ne apropiem de sfîrşit înaintea sorilor ce se năşteau, să ne simţim inimile obosite faţă de seva năvalnică a vegetalelor seculare, pînă în ziua în care aş fi plîns eu lîngă cadavrul ei sau ea lîngă al meu.

Franco hotărî să nu merg în savană, căci braţul ar fi putut să mi se cangreneze dacă rana s-ar fi inflamat. Apoi aveau puţini cai şi era mai bine să fie păstraţi pentru nişte văcari pricepuţi. Raţionamentul acesta mă umplu de amărăciune.

Cincisprezece călăreţi porniră de la crescătorie la ora două dimineaţa, după ce sorbiră în grabă cafeaua neagră tradiţională. Lîngă şei, pe crupa dreaptă a cailor, erau înfăşurate laţurile, al căror capăt era înnodat de coada fiecărui animal. Văcarii purtau cîte un *bayetón*, înfăşurat în jurul coapselor, pentru a se apăra de tauri, iar la brîu cuţitul dinţat pentru tăiatul coarnelor. Franco îmi dădu revolverul, dar atîrnă carabina de oblîncul şeii.

Somnul mă învinse din nou. Ah! dacă aş fi putut presimţi atunci ceea ce avea să se întîmple!

Puţin după răsăritul soarelui sosi mulatrul Correa, aducînd, legaţi unul de altul, caii lui

don Rafael. Îi ieşii în întîmpinare, prin faţa corturilor, şi-l văzui pe Barrera care se rădea. Clarita şedea pe un cufăr şi-i ţinea oglinda. Fără să le răspund la salut, am pornit alături de calul mulatrului şi am intrat în ocol.

— Ai văzut-o pe Alicia ? Ce veşti îmi aduci ?

— Pe ea n-am putut-o vedea, căci plîngea închisă în cameră. Niña Griselda v-a trimis geamantanul ăsta cu rufe, ca să vă puteţi primeni. Iese într-una să vadă dacă nu sosiţi. Făcea bagajele şi-a spus că astăzi vor fi aici.

Vestea asta mă înveseli. În sfîrşit, tovarăşa mea venea să mă caute.

— Vin cu barca ?

— Patroana a pus să fie înşeuaţi trei cai.

— Şi te-au întrebat de mine ?

— Mama spunea c-o să-i umpleţi patronului capul cu fel de fel de istorii.

— Ştiu ce mi s-a întîmplat la braţ ?

— Ce vi s-a întîmplat ? V-a trîntit vreun animal ?

— O rană uşoară, dar acuma sînt bine.

— Unde mi-aţi pus pocnitoarea ?

— Puşca ? Trebuie să fie în corturi împreună cu şaua mea. Du-te şi cere-le.

Rămas singur, o îndoială chinuitoare puse stăpînire pe mine. Barrera fusese oare din nou la Maporita ? Eu îl supravegheam, prin Mauco, zi şi noapte ; dar oare chiorul îmi spunea adevărul ? Şi mă fulgeră gîndul : dacă Barrera se ferchezuieşte, înseamnă că ştie de venirea Aliciei. Poate că da, poate că nu.

Dar Alicia va şti să se poarte. Apoi, omului aceluia îi era frică de mine. De ce nu-l îndepărtam din gîndul meu ca să mă dăruiesc numai bucuriei acelei vizite ? Dacă Alicia mă căuta însemna că, ascultîndu-şi inima, vine să mă recucerească — puţin speriată, încă susceptibilă — şi să mă lege de ea pentru totdeauna. Cu un ton grav, cu o nuanţă de resentiment, îmi va reproşa probabil greşelile ; şi, ca să le dea o şi mai mare amploare, s-ar putea ajuta de acel gest obişnuit şi de neuitat cu care îşi pecetluia gura, strîngîndu-şi buzele, pentru a umple de graţie gropiţele din obraji. Şi, dorind să ierte, mi-ar repeta că iertarea e imposibilă, chiar dacă îndreptarea mea ar întrece intenţia şi rugămintea.

În ceea ce mă priveşte, mi-aş fi pus şi eu în joc abilitatea pentru a întîrzia momentul îngemănatului sărut de împăcare. De pe malul rîului i-aş întinde ceremonios mîna ca să iasă din barcă, avînd grijă să vadă braţul meu bolnav în eşarfă, pentru ca apoi să răspund cu greu întrebărilor ei grăbite : „Eşti rănit ? Eşti rănit ?" „Nimic grav, doamnă !" „Paloarea ta îmi face rău."

Acelaşi lucru l-aş fi făcut, apropiindu-mă de calul ei, dacă ar fi venit pe uscat.

Mă gîndii să mă înfăţişez înaintea ei aşa cum nu mă văzuse niciodată : cu oarecare neglijenţă în îmbrăcăminte, cu părul răvăşit, cu obrazul umbrit de barbă, luînd înfăţişarea unui bărbat muncitor, mirosind a mosc. Deşi Mauco obişnuia să-mi radă faţa cu cuţitul lui de tăiat

curele, hotărîi să nu recurg la serviciile lui în ziua aceea, pentru a mă deosebi de rivalul meu.

Am decis apoi să plec de la crescătorie fără să le mai aştept pe femei şi să apar într-o seară, amestecat printre văcari, trăgînd în urma calului meu vreun taur furios, care m-ar fi urmărit gîfîind şi mi-ar fi doborît calul, pentru ca Alicia, aproape leşinată de spaimă, să mă vadă cum supun animalul şi cum îl trîntesc la pămînt, apucîndu-l de coadă o singură dată, lăsîndu-i pe peoni cu răsuflarea tăiată.

Mulatrul se întoarse de la corturi cu arma şi şaua.

— Domnul Barrera e foarte mîhnit. Nu ştia că lucrurile astea erau acolo. I-am auzind spunînd că vor trimite oameni să adune animalele împrăştiate.

— Îţi interzic să ai de-a face cu ei. Dacă nu vrei să pleci singur, merg şi eu cu tine.

— Unde v-au spus ai noştri că-şi vor petrece noaptea ?

— La Matanegro.

— Dar don Fidel mi-a indicat valea Pauto. Plec, căci mă prinde noaptea şi nu mai pot da de ei.

— Pune rufele astea în odaia mea şi adu-mi carabina. Plecăm unde vrei tu. Te însoţesc.

M-am dus la bucătărie să-mi iau rămas bun de la Zubieta. L-am strigat de cîteva ori. N-a răspuns nimeni.

După ce ne-am îndepărtat îndeajuns de mult de crescătorie, încît să nu se mai zărească decît

vîrfurile palmierilor, mulatrul descălecă ca să încarce puşca.

— E totdeauna bine să fii prevăzător. Puţină pulbere şi armat pînă-n dinţi.

— De ce precauţiile astea ?

— Ne pot ajunge din urmă oamenii lui Barrera. De aceea am spus că mergem pe valea Pauto, ca să ne audă băieţii care reparau porţile ocolului. Acum o luăm pe unde ai spus dumneata.

Am mers încă trei leghe, cînd mulatrul îmi întrerupse din nou gîndurile, îndreptate toate spre Alicia.

— Iertaţi-mă. Vreau să vă consult asupra cazului meu. Clarita îmi face ochi dulci.

— Eşti îndrăgostit de ea ?

— Tocmai aici e buba. Acum cincisprezece zile mi-a şoptit felurite vorbe dulci : „Ce negrişor bine făcut ! Pe mine, dacă mă provoacă cineva aşa..."

— Şi ce i-ai răspuns ?

— Mi-a fost ruşine...

— Şi-apoi ?

— Pentru asta vreau sfatul dumneavoastră : mi-a propus să-l spînzurăm pe bătrînul Zubieta şi să plecăm împreună.

— De ce ? Cum ? Pentru ce ?

— Pentru ca să spună unde-a îngropat aurul.

— Cu neputinţă ! Cu neputinţă ! Asta-i ideea lui Barrera.

— Probabil, căci iată ce mi-a spus Barrera după aceea : „Dacă mulatrul ăsta s-ar îmbrăca bine, ce băiat chipeş ar mai fi şi cum ar mai

plăcea femeilor! Cunosc o tînără persoană care-l iubeşte tare mult."

— Şi ce i-ai răspuns?

— „Persoana asta tînără se culcă cu dumneata" ; astea sînt vorbele pe care i le-am azvîrlit în obraz, dar pe blestematul ăsta nu-l poate jigni nimic. A început să clevetească pe seama lui Zubieta, spunînd că nu plăteşte munca mulatrilor, iar cînd i se abătea să dea vreunuia ceva, scotea zarurile ca să-l jupoaie la joc. Şi asta cam aşa e.

Cum începusem să mă înăbuş de căldură, i-am poruncit să mă scoată la vreo băltoacă ca să-mi pot astîmpăra setea.

— Pe aici nu dăm de apă nicăieri. Dar dincolo de dune e un *jagüey*[1] grozav.

Începurăm să străbatem nişte întinderi imense, cu un pămînt atît de uscat şi de tare, încît răzuia copitele cailor. Şi trebuia să înaintăm pe acolo, căci pe lături, un labirint de şanţuri naturale îşi întindea reţelele lui uscate, cunoscute numai de tigru şi de şarpe.

Adăpătoarea era un puţ mic cu apă sălcie şi tulbure, groasă ca un sirop, murdărită de patrupedele regiunii. Văzînd-o, am simţit o repulsie instinctivă, dar Correa m-a îmbiat, dîndu-mi exemplu. Agăţîndu-se de scara şeii, scoase, printre picioarele cailor însetaţi, cornul său plin.

[1] Groapă plină de apă.

— Acoperiţi-l cu batista, ca să servească drept sită.

Făcui aşa de cîteva ori, scuturînd vietăţile mici care se lipeau de dosul pînzei umede.

— Albule, pe aici au trecut oameni străini. Iată urma unui catîr potcovit, şi ăsta nu-i lucru obişnuit pe-aici, prin savane, unde nu-s pietre.

Mulatrul avea dreptate, căci după ce ne-am îndepărtat puţin de puţ, am distins două puncte care se mişcau în depărtare.

— Ăştia sînt nişte oameni care s-au pierdut.

— Par mai degrabă vite.

— Pun rămăşag că sînt oameni.

Probabil că ne văzuseră, căci se îndreptară spre noi. Acum puteam deosebi umbrela roşie a celui care mergea înainte, lovind catîrul cu scările, înfăşurat într-un cearşaf imens, aşa cum purtau matroanele de la ţară. Îi aşteptarăm sub umbra rară a unui *moriche*, cu curiozitate şi neîncredere.

În timp ce Correa aranja din nou bagajele, sosiră necunoscuţii şi ne salutară, strigînd tare :

— Ajutor justiţiei, care s-a rătăcit !

— Acum şi întotdeauna, răspunse mulatrul cu naivitate.

— Arătaţi-ne drumul spre Hato Grande.

— Dînsul este domnul judecător din Orácué, iar eu secretarul lui, şi pe deasupra şi călăuză.

Auzind cuvintele astea, întrebai dacă funcţionarul în chestiune era cel ce iscălea José Isabel Rincón Hernández ; am pus întrebarea aceasta, căci auzisem că, din simplu zilier ajunsese muzicant în fanfara municipală, iar apoi ju-

decător al districtului Casanare, unde devenise celebru din pricina abuzurilor.

— Da ! răspunse cel cu umbrelă. Eu sînt domnul judecător şi cel care v-a vorbit este un simplu scrib.

Chipul de ftizic al domnului judecător era galben-verzui ca fierea, ca şi ochelarii săi de celuloid, şi respingător ca şi dinţii săi plini de tartru. Cu un aer rizibil, ca de maimuţă, îşi sprijinea umbrela de umăr, ca să-şi şteargă gîtul cu un prosop, blestemînd obligaţiile funcţiei lui de judecător, care îi impunea atîtea sacrificii, ca acela de a călători, călărind pe un animal prost prin ţinuturi sălbatice, în contact inevitabil cu oameni ignoranţi şi de rînd, supus riscului de a întîlni indieni sau fiare sălbatice.

— Du-ne chiar acum, porunci, cu accent declamator, întorcîndu-şi catîrul, la acea crescătorie infernală unde un oarecare Cova comite zilnic crime, şi unde prietenul meu, potentatul Barrera, e expus unor pericole serioase, fiindu-i ameninţate viaţa şi averea ; unde fugarul Franco abuzează de principiile mele tolerante, care îi impun numai o purtare corectă şi nimic altceva. Vă rog să vă puneţi, în mod necondiţionat, în serviciul justiţiei şi să ne schimbaţi aceste animale cu altele mai bune !

— Vă înşelaţi, domnule, atît în concepţiile dumneavoastră cît şi asupra drumului pe care îl căutaţi. Nici crescătoria nu se află pe-aici, nici persoanele pe care le numiţi nu sînt toate aşa cum credeţi dumneavoastră, nici caii mei nu sînt bunuri fără stăpîn şi disponibile.

— Află dumneata, tinere necuviincios, îmi răspunse el mîniat, că nu fără un motiv serios ne aventurăm singuri prin aceste pampe. Mesagerul pe care mi l-a trimis Zubieta, cerînd cu disperare ajutor împotriva lui Barrera, a fost urmat de un trimis al acestuia, pentru a cere ajutor împotriva delicventului Cova. Am venit să aducem protecţia noastră, iar dumneavoastră beneficiaţi deasemeni de ea, căci justiţia e ca cerul, care ne acoperă pe toţi. Şi dacă e adevărat că empireul ne acoperă în zadar, nu e mai puţin adevărat că relaţiile dintre oameni fac necesară susţinerea unanimă a binelui comun. Orice contribuţie e legală şi derivă din dreptul public. Dacă dumneavoastră nu vreţi să ne serviţi drept călăuză, vărsaţi-mi o sumă echivalentă aceleia pe care o călăuză plină de bunăvoinţă ar cere-o pentru serviciile sale.

— Ne aplicaţi o amendă ?

— În mod irevocabil şi fără drept de apel, întări secretarul. Luaţi în consideraţie că acum nu ni se mai plătesc salariile.

— Fiţi deci atenţi, le răspunsei răutăcios, crescătoria e aproape şi noi mergem la Corozal. Mergeţi de-a lungul acestei savane, continuaţi-vă drumul pe marginea pădurii, treceţi rîul, urmaţi firul apei şi de acolo, înainte de-a trece o jumătate de oră, veţi zări casa.

— Auzi ? bombăni judecătorul. E ceea ce spuneam şi eu. M-ai făcut să umblu prin soare, pe drumuri nebătute, prin ierburi înalte, tragice, încălcîndu-ţi obligaţiile tale de cunoscător. Îţi aplic o amendă de cinci pesos !

Şi, după ce-a redus-o pe a noastră la tutun şi la chibrituri, au dispărut la orizont, în direcţia contrarie, cea indicată de noi.

Correa îmi lămuri cîteva amănunte privind încurcătura pe care o avusese Franco la Arauca. Un tînăr numit Heli Mesa, „care e colon, acum, la rîul Caracarate", a venit odată la Maporita şi, în timp ce pliveau în grădina de zarzavat, i-a povestit cele întîmplate, la care fusese martor. Franco era locotenent în garnizoana locală şi luase o casă departe de cazarmă, pe malul rîului. Căpitanul începu să urmărească cu asiduităţile sale pe niña Griselda şi, pentru a-i face curte în voie, îşi ţinea subalternul consemnat în post. Acesta, aflînd intenţiile şefului său, părăsi într-o noapte postul şi alergă acasă. Nimeni n-a ştiut ce s-a întîmplat în dosul uşilor. Căpitanul a apărut cu două lovituri de pumnal în piept, slăbit peste măsură din pricina sîngelui pierdut şi a murit de febră în aceeaşi săptămînă, după ce făcuse justiţiei unele declaraţii favorabile acuzatului.

Nici bărbatul, nici femeia nu au fost urmăriţi niciodată, deşi au dispărut în chiar noaptea nenorocirii. Numai judecătorul din Orocué le trimetea, cu de la sine putere, citaţii de înfăţişare în faţa justiţiei, echivalente cu nişte cambii, căci aurul răspundea în locul lor într-un mod atît de neruşinat, încît citaţiile se rezumau în a spune : „Trimiteţi suma pentru luna aceasta".

În timp ce vorbeam se iscă brusc un vînt, din ce în ce mai puternic, făcînd să fluture coamele cailor şi jucîndu-se cu pălăriile noastre. La puţin timp, nori negri ca nişte demoni se ridicară spre soare, devorînd lumina, şi-un bubuit subteran făcu să se cutremure pămîntul. Correa mă anunţă că se apropie furtuna, şi străbăturăm cîmpiile într-un galop întins, îndemnînd animalele, cărora le dădusem drumul, ca să se apere în libertate. Căutam adăpostul pădurilor îndepărtate. Ieşirăm pe un loc întins, unde palmierii gemeau, scuturaţi de vînt cu atîta violenţă, încît îi făcea să dispară din spaţiu, îndoindu-i pe pămînt pentru ca să măture praful de pe ierburile crispate.

Pe pante, cu o grabă oarecum disciplinată, se adunau turmele, conduse de taurii ce mugeau, cu cozile aplecate într-o parte, înfruntînd vîntul, adunînd femelele înfricoşate şi formînd în jurul lor un zid categoric şi ocrotitor ; apele curgeau în sens opus, iar stolurile de raţe fîlfîiau în înălţimi ca nişte frunze împrăştiate. Deodată, închizînd depărtările, norul cel teribil îşi lăsă cortinele între cer şi pămînt sfîşiat de fulgere, zguduit de tunete, convulsionat de vijelie, care venea în goană, împingînd întunecimea.

Uraganul a fost atît de furios, că aproape ne smulgea de pe cai, care se opriseră, întorcîndu-şi crupele spre furtună. Descălecarăm repede şi, apărîndu-ne de aversă cu cuverturile, ne-am trîntit în ierburile înalte cu faţa la pămînt. Spaţiul care ne despărţea de palmieri se întunecă, aşa că nu vedeam decît un singur arbore, cu o tulpină groasă şi cu nişte aripi lungi, care se înălţa ca un steag al vîntului, scînteind ca iasca

sub fulgerarea care îl aprinsese ; era frumos şi cutremurător spectacolul acelui palmier eroic, care-şi mişca în jurul trunchiului despicat fibrele panaşului său în flăcări şi murea pe locul său, fără să se umilească, fără să amuţească.

După ce trecu ciclonul, văzurăm că lotul de animale dispăruse, aşa că pornirăm în urmărirea lor. Uzi leoarcă, în vîntul vijelios, călărirăm leghe după leghe fără să le întîlnim şi mergînd după norul care alerga ca un zid negru ; în cele din urmă dădurăm de stîncile rîului Meta, care se revărsase. De acolo privirăm cum clocoteau valurile învolburate pe ale căror creste scînteiau fulgerele, cu şerpuirea lor implacabilă, în timp ce malul rîpos se surpa, tîrînd după el fîşii de pădure virgină şi ridicînd coloane înalte de apă. Zgomotul asurzitor al căderii era urmat de pocnetul lianelor, pînă cînd, în cele din urmă, fîşia de pădure începu să se învîrte în valuri, ca o plută a spaimei.

Apoi, printre ierburile umede, unde palmierii începeau, sfioşi, să se îndrepte, continuarăm să căutăm animalele, mergînd fără încetare ; în sfîrşit, coborî asupra noastră noaptea. Mergeam trist în urma lui Correa, în pîlpîirea ultimelor fulgere, intrînd pînă la chinga şeii în terenurile joase, inundate. Deodată, de pe culmea unui platou, zărirăm nişte focuri îndepărtate care păreau a înveseli pădurea.

— Acolo îşi au tabăra tovarăşii noştri, să mergem !

Şi, bucuros, începui să-i strig.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai strigaţi, căci sînt indienii !

Şi pornirăm din nou prin deşertul întunecat, în care începeau să se audă răgetele panterelor, fără a ne putea hotărî să facem vreun popas, fără adăpost, fără ţel, pînă ce aurora tîrzie deschise palatul ei de aur speranţei noastre aproape stinse.

Abia se lumină de ziuă, cînd văzurăm nişte văcari care împingeau înaintea lor pe „naşa" boilor dresaţi, indispensabilă în orice cireadă, căci serveşte la liniştirea taurilor prinşi de curînd. Răsărise soarele, şi pe petele de lumină pe care le întindea pe cîmpie, înaintau animalele, retezînd capetele gramineelor.

Fidel nu era între călăreţii care ne salutară, dar Correa îi strigă pe nume, dînd apoi nenumărate amănunte asupra furtunii, a dispariţiei animalelor şi a întîlnirii cu indienii.

— Cumetre Ugenio, e pentru prima oară că mă rătăcesc noaptea în savanele astea şi, culmea, cu albul ăsta atît de resemnat, care n-are nici măcar braţe bune. O să credeţi că sînt un mulatru neputincios.

— Asta ni se întîmplă la toţi, cumetre Antuco : omul din savană nu bea fiertură şi nu întreabă de drum ; dar cu apă, tunete şi fulgere, nu poţi răspunde de nimic.

— Şi voi aţi fost după vite ? Cum v-a mers ?

— Rău al dracului. Ne-am bucurat că plouă şi spre seară am venit încoa. Am vegheat toată noaptea fără să vedem nici coadă de animal,

căci vitele s-au speriat de furtună şi n-au mai vrut să iasă din pădure. E drept că dis-de-dimineaţă au ieşit cîteva, dar nu le-am putut atrage, cu toate că „naşa" s-a purtat straşnic, invitîndu-le mereu cu mugetele ei. Am hotărît atunci să ne aruncăm cu gloabele pe ele, să vedem dacă nu putem prinde cîteva. Dar erau vite bătrîne şi ne-am ostenit de pomană. Am aruncat toţi laţurile, fără nici un folos, în afară de flăcăul ăla străin, care şi-a omorît calul, galopînd în întuneric. De aceea vine pe jos, cu şaua în spinare.

— Cumetre Tista, strigă Correa, vino şi încalecă calul meu, că tot am poftă să-mi dezmorţesc picioarele.

Ca nu cumva să se creadă că eram zdrobit de oboseală, evocai imaginea Aliciei, ca să-mi dau curaj, şi spusei :

— Cumetre Sidoro, cîte animale aţi prins ieri cu laţul ?

— Vreo cincizeci. Dar după-amiază o plouat cu pumni ; între Miyán şi Fidel e aproape război.

— Ce s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat că Miyán a apărut cu oamenii lui ca să spună că are nevoie de ocolurile de la Matanegra ; voia să închidă acolo taurii care fugiseră în învălmăşeala aceea şi pe care veniseră să-i strîngă din nou. Franco n-a vrut să le spună nici o vorbă, dar cînd a văzut că aduseseră şi cîinii, i-a sărit ţandăra. În timpul ăsta, ceilalţi oameni din bandă, care au de altfel cai proşti, se apropiară de „naşă" şi spuseră că taurii prinşi, care nu aveau urechile marcate, erau cei care

fugiseră de la Barrera şi-au vrut să ni-i ia cu forţa. Atunci ne-am luat la harţă, şi Franco a îndreptat puşca asupra lui Miyán.

— Şi ce-au făcut oamenii lui Barrera ?

— Unii s-au întors, alţii umblă pe-aici, înarmaţi. O să avem de furcă. Şi, culmea, aţi lăsat să vă scape şi caii.

— Nu asta-i partea cea mai rea, exclamă unul căruia îi spuneau cumătrul Jabián ; grav e că judecătorul e la crescătorie, după cît se spune. L-au găsit rătăcind prin savane, şi Miyán i-a dat un văcar să-l ducă pînă la fermă. Cu justiţia nu ne punem, căci ne ia pe nepusă masă. Noi vrem să plecăm.

— Tovarăşi, le spusei, eu vă garantez că nu vi se întîmplă nimic.

— Şi cine garantează pentru dumneata, care eşti cel pe care-l caută autorităţile ?

Fidel nu-şi pierdu curajul şi nu-l mustră pe mulatru ; se bucură chiar să vadă că braţul meu rănit putea să ţină frîurile. Era de părere că toţi caii trebuie să se fi întors la păşunile obişnuite, aşa că-i vom găsi la Maporita.

Am observat că avea unele reticenţe privitor la lămuririle pe care i le ceream despre cearta lui cu Miyán.

— Discuţia asta nu face două parale. De altfel, în savană, e loc pentru multe morminte, esenţial e ca să fie ceilalţi morţii, iar noi groparii.

Spuse asta surîzînd, dar se alarmă la ştirea că văcarii voiau să ne părăsească.

— Vor pleca cu siguranţă, căci toţi au încurcături cu justiţia pentru furturi de vite.

— Şi la ce oră vom continua strîngerea vitelor ? îl întrebai, devorînd prînzul din carne friptă, pe care mi-o tăiam singur dintr-o ciozvîrtă de bou, ce sfîrîia pe spuză.

— Aşteptăm numai „naşa". A fost o greşeală s-o ducem la Guanapalo, cu toate că ştiam că indienii vînează pe-aici, din care pricină cirezile se retrag în pădure. Prin părţile astea mai sînt încă vreo două mii de tauri, care de care mai buni. Caii mai rezistă încă la două curse, ceea ce înseamnă treizeci de tauri prinşi, căci călăreţul care aruncă laţul fără să prindă nimic plăteşte amendă.

— Şi oamenii lui Barrera, unde sînt ?

— Priveşte-i : în zori erau pe movilele acelea. Nu sînt de meserie, cu excepţia lui Miyán, care e un as în ceea ce priveşte *el coleo*[1]. I-am înştiinţat personal că, dacă cîinii lor ne sperie vitele, să se pregătească să dea ochi cu dracu şi să-l salute din partea noastră, pentru că-i vom trimite în iad.

În timpul acesta, oamenii coborîră cu „naşa" în josul unei coaste şi o lăsară într-un păpuriş, în grija cîtorva băieţi. În partea opusă unei păduri de palmieri se zăreau coarnele taurilor care păşteau nepăsători. Înaintam dispuşi în arc ca să cădem asupra lor ca o avalanşă, la strigătul şefilor ; dar vitele ne simţiră şi fugiră spre

[1] Sistem de-a doborî vita, apucînd-o de coadă.

pădure, rămînînd doar cîte un taur sfidător, care-şi ridica coarnele ca să sperie caii.

Atunci caii se năpustiră asupra taurilor în debandadă pe deasupra hăţişurilor şi a movilelor de termite cu o iuţeală vertiginoasă ; fugarii oboseau văzînd cu ochii sub zumzuitul laţurilor, care, larg deschise, spintecau aerul, pentru ca apoi să le cadă pe coarne. Fiecare văcar arunca laţul pe cîte un taur, ferind apoi spre stînga, pentru ca restul funiei înfăşurate să cadă departe de cal, iar acesta să poată rezista smuciturii taurului prins de coadă, fără să se încurce în frînghie sau să i se înmoaie picioarele.

Simţindu-se prins, animalul neîmblînzit sărea în tufişuri şi se năpustea în urma călăreţului, scuturîndu-şi semiluna de pumnale. Adesea împungea calul care, înnebunit, se cabra ca să-şi doboare călăreţul peste coarnele inamice. Atunci venea în ajutor *bayeton*-ul : sau cădea întins, pentru ca taurul să-l împungă în timp ce calul se calma, sau, aprins ca o capă de toreador, se mişca deconcertant în mîinile văcarului, descălecat între timp, fără spectatori şi fără aplauze, pînă ce animalul, apucat de coadă, cădea doborît. Omul îl priponea cu îndemînare, îi găurea nările cu cuţitul şi îi trecea prin ele funia, ale cărei capete fuseseră înnodate de coada calului său, pentru ca vita să rămînă legată, prin cartilaj, de mijlocul vibrant al funiei duble. În felul acesta era dus de „naşă" şi, după ce animalul era lăsat în cireadă, călăreţul se suia din nou pe crupa calului, dădea drumul

unui capăt al funiei şi o trăgea, smucind-o, prin nările dureroase şi sîngerînde.

Eu călăream vesel un căluţ roşiatic, pe care întinderea fără margini îl înnebunea. Văzînd pe ceilalţi cai năpustindu-se asupra cirezii de vite, porni după ei cu o atît de agilă violenţă, încît, într-o clipă, cîmpia îi trecu pe sub copite. Şi, din obişnuinţă, începu să urmărească un taur bălţat ; aruncai laţul de mai multe ori, cu o mînă neîndemînatecă, dar, deodată, animalul, întorcîndu-se împotriva mea, îşi înfipse coarnele în pîntecul calului. Acesta, cu abdomenul spintecat, mă aruncă la pămînt cu o lovitură furioasă şi fugi, încurcîndu-se în propriile-i măruntaie, pînă ce taurul, înfuriat, îl omorî, lovindu-l cu coarnele.

Dîndu-şi seama de pericolul în care mă aflam, doi călăreţi porniră iute în ajutorul meu. Taurul se refugie spre mlaştini. Correa îmi dădu calul său şi, călărind zelos în urma lui Franco, văzui că Miyán, întrecîndu-mă în iuţeală, îşi îndrepta calul asupra taurului ; dar acesta, în momentul în care omul se apleca să-l apuce de coadă, îl străpunse cu un corn prin ureche, dintr-o parte într-alta a capului, îl smulse de pe cal şi, ridicîndu-l în sus, ca pe-o păpuşă, deschise cu coapsele nefericitului o brazdă adîncă în ierburile înalte. Surd la strigătele noastre, animalul trăgea mortul după el, apoi — clipă atroce — călcîndu-l în picioare, îi smulse capul dintr-o lovitură şi, aruncîndu-l departe, începu să lovească trunchiul mutilat cu copitele şi cu

coarnele, pînă ce carabina lui Fidel îi străpunse capul, cu două gloanţe.

Strigarăm după ajutor, dar nu veni nimeni ; alergai cu ştirea în toate părţile, dar fără să întîlnesc pe cineva. În cele din urmă dădui de doi văcari care ţineau calul şi taurul, legaţi la fiecare capăt al funiei. Văzîndu-mă, o tăiară cu cuţitele, ca să vină la chemarea mea.

Şi am început să fugim, mai palizi decît cadavrul.

Cînd am ajuns la locul nenorocirii, oamenii duceau spre pădure rămăşiţele victimei pe un hamac făcut dintr-un *bayeton,* pe care-l ţineau de cele patru capete. Franco avea cămaşa plină de sînge şi-şi potolea agitaţia strigînd în mijlocul peonilor tăcuţi. Mortul zăcea pe spate pe un palmier doborît şi-l ţineau acoperit cu propriul său *poncho,* în aşteptarea rigidităţii cadaverice.

Atunci ne-am dus să căutăm, în tufişurile călcate în picioare, ceea ce mai rămăsese din cap, dar n-am găsit nimic. Cîinii înconjuraseră taurul care zăcea la pămînt şi-i lingeau coarnele.

În plin soare, ne-am întors pe colină. Correa alunga cu o ramură muştele care se aşezau pe mort. Lîngă o băltoacă apropiată, Franco se curăţa de cheagurile de sînge. Tovarăşii lui Miyán îşi făceau planuri cum să danseze la veghea mortuară.

— Cît despre mine, bodogănea unul, aş fi preferat să-l fi ucis încă de ieri, dar în prezenţa

noastră. Căci povestea asta că l-a omorît taurul, cînd noi am auzit desluşit împuşcăturile, nu stă în picioare. Nu era nici un motiv ca să fie tîrît în ierburi şi să i se taie capul. E o cruzime care supără pe Dumnezeu.

— Nu ştiţi cum s-a întîmplat nenorocirea ?

— Ba da, domnule. Asasinul, taurul : mortul, Miyán ; complicii, noi, iar cei nevinovaţi, dumneavoastră. De asta plec înainte cu ştirea, pentru ca să se sape groapa şi să se pregătească muzica şi băutura şi să se taie giulgiul, pentru cine îl merită.

Aşa vorbi şi, bombănind ameninţări printre dinţi, se îndepărtă în grabă.

Nu voiam să văd mortul. Simţeam o adevărată repulsie numai să-mi închipui corpul acela spintecat, incomplet, livid, care fusese sălaşul unui suflet duşman. Mă urmărea amintirea ochilor acelora aprinşi şi pizmaşi pe care îi vedeam pretutindeni şi mă făcea să mă asigur că am revolverul la cingătoare. Ochii aceia, unde căzuseră ? Atîrnau oare în vreun mărăciniş, lipiţi de osul frontal rupt, goliţi, respingători, picurînd de sînge ? Unde era capul acela obtuz, centru de viclenie, filtru de răzbunare, vizuină de răutate şi de ură ? Îl auzisem trosnind sub lovitura cornului încovoiat, care îl lovise la tîmpla cealaltă, în timp ce pălăria cu cureluşă sălta în aer ; l-am văzut cînd taurul, smulgîndu-l din ceafă, l-a zvîrlit în sus, ca pe un balon păros. Ce s-a întîmplat cu el ? Unde sîngera ? L-a îngropat oare animalul cu copitele cînd, lovind cadavrul, a călcat în picioare bălăriile ?

Cortegiul mortuar trecu încet prin faţa mea ; un om mergea pe jos, ţinînd de căpăstru calul funebru şi călăreţii, tăcuţi, veneau în urmă. Cu toată scîrba, care făcea să mi se încreţească pielea, mi-am îndreptat ochii asupra rămăşiţelor pămînteşti. Întins de-a latul şeii, cu pîntecul la soare, corpul decapitat înainta, croindu-şi drum printre ierburi, cu degetele rigide, ca şi cum le-ar fi apucat pentru ultima oară. Zăngănind, pe călcîile goale atîrnau pintenii, pe care nimeni nu se gîndise să-i scoată, iar de partea cealaltă a şeii, în paranteza pe care o făceau braţele, din ciotul gîtului, cu numeroşi nervi gălbui, ca nişte rădăcini mici, smulse de curînd, picura sîngele. Calota craniului şi mandibulele vecine lipseau : nu mai era decît maxilarul inferior, care rîdea într-o parte, ca şi cum şi-ar fi bătut joc de noi. Şi rîsul acela fără chip şi fără suflet, fără buze care să-l corecteze, fără ochi care să-l umanizeze, mi se păru răzbunător, torturant, şi încă şi astăzi, cu tot timpul scurs, revăd acea grimasă de dincolo de mormînt şi mă cutremur de spaimă.

Mai tîrziu, cînd oamenii din cortegiu începură să fumeze şi conversaţiile deveniră zgomotoase, Franco propuse :

— Deoarece va trebui să întrerupem strîngerea animalelor atîta timp cît nu se normalizează situaţia, e bine să ne întoarcem ca să ne căutăm caii. Văcarii care au cai buni să vină

aici ; ceilalţi să ducă „naşa" în urma mortului. Vă vom ajunge la căderea nopţii.

Numai şapte peoni ascultară. Înainte de-a ne despărţi de celălalt grup, am rugat pe unul din băieţi s-o ia înainte cu veşti de la noi, pentru a preveni spaima Aliciei cînd ar fi zărit cortegiul, care în momentul acela intra în pădurea de palmieri ce se vedea în depărtare, ca între coloanele unei bazilice descoperite. Boii care însoţeau „naşa" lungeau procesiunea.

Cu toate că mulatrul îmi arătă savanele în care înnoptasem în ajun, mi-a fost imposibil să le recunosc, din cauza asemănării cu celelalte ; dar urmele vijeliei se recunoşteau după ramurile smulse, după trunchiul cîtorva palmieri asupra cărora căzuse trăsnetul, după păşunile culcate la pămînt. În tot timpul acesta, amintirea mutilatului mă urmărea ; şi, cuprins de o spaimă pe care n-am mai resimţit-o niciodată, am vrut să fug de cîmpia aceea sălbatică, unde se respira un aer războinic şi unde moartea îţi călărea în spate, pe crupa calului. Atmosfera aceea de coşmar îmi strîngea inima şi simţeam că trebuie să mă reîntorc în lumea civilizată, la moliciune, la visare şi la linişte.

Răscolit şi frămîntat, am rămas în urma tovarăşilor mei, cînd ne ajunseră din urmă cîinii. Deodată, haita lătrătoare, adulmecînd aerul, înconjură o baltă ascunsă între trestiile înalte. În timp ce călăreţii galopau trăgînd focuri, am văzut o ceată de indieni care se risipeau prin tufişuri, fugind în patru labe, şi atît de repede, încît de-abia li se ghicea fuga după tremurul

ierburilor înalte. Fără ţipete sau lamentaţii, femeile se lăsau asasinate, iar bărbatul care încerca să întindă arcul cădea sub gloanţe, şi imediat după asta era sfîrtecat de dulăi. Şi atunci apărură, hotărîţi, un grup mare de indieni şi înconjurară caii pentru ca să le frîngă nuca genunchiului cu ciomegile şi să doboare, într-o luptă corp la corp, pe călăreţi. Decimaţi de la primele încăierări, se răzleţiră în timpul fugii, întrecîndu-se la fugă cu caii, pentru a se refugia în desişurile încîlcite ale pădurii.

— Aici, Dolar, aici, Martel ! strigai eu deodată, apărînd un indian care, fugind iute în zigzag, încerca să scape de doi dulăi feroci. Urmărindu-l într-una, îl văzui cum, paralel cu curbele pe care le descria, o luă înapoi pe aceleaşi urme, sărind cu dibăcie, fără să lase să-i scape peştii înşiraţi pe sfoară. Ajungînd lîngă mine, se opri, şi eu, necunoscîndu-i intenţiile, am tras de frîu. Dar, în genunchi, deschise braţele :

— Domnule intendent ! Domnule intendent ! Eu sînt Pipa ! Fie-vă milă de mine !

Şi, fără să-mi aştepte răspunsul, sări de frica cîinilor pe crupa roibului meu, înconjurîndu-mă cu braţele, temător :

— Iertare, iertare ! O să vă spun ce s-a întîmplat cu calul.

Crezînd că individul mă atacă, oamenii alergară în ajutorul meu şi Correa îl trînti la pămînt dintr-o lovitură cu patul puştii ; dar mai mult timp i-a trebuit să cadă decît să se scoale din nou, exclamînd :

— Noi sîntem prieteni ! Eu sînt pajul doamnei.

— Ia te uită la mîncătorul ăsta de vite, căpetenie de bandă, hoț de ferme, după care am alergat de-atîtea ori ! Ei, acum o să-mi plătești !

— Domnule, nu vă înșelați, nu vă grăbiți, nu mă confundați ; indienii m-au înhățat, m-au dezbrăcat și domnul intendent m-a eliberat. El mă cunoaște bine și doamna lui are nevoie de mine !

Cum toți ceilalți îl învinuiau de incendiile din Hatico, se prefăcu a plînge cu lacrimi amare, uluit de această calomnie. Apoi, arătîndu-se rușinat că e gol, mă apucă strîns de șolduri și-și puse picioarele peste ale mele, pentru ca să nu-l muște cîinii. Iar eu, trecînd de la surpriză la milă, îl luai pe crupa calului, pornind în direcția crescătoriei, în protestele tovarășilor mei care-l amenințau cu castrarea, ca represalii pentru fărădelegile lui.

Imediat ce-și recăpătă încrederea, prizonierul începu discursul său mincinos, pe care-l întrerupea ca să-mi ceară să le poruncesc văcarilor s-o ia înainte.

— N-o fac pentru mine, spunea, ci pentru dumneavoastră : poate să le scape vreun glonte care să ne pătrundă prin spate.

Apoi, pe tonul amantului care convinge șoptind la ureche, adăugă :

— Cum ar fi fost posibil ca domnul intendent să ajungă în capitala sa fără să i se facă o primire demnă ? Grija asta nu m-a lăsat să adorm

în noaptea aceea și m-am urcat pe calul dumneavoastră ca să duc știrea în oraș ; eram de altfel atît de hotărît să mă întorc cît mai grabnic, încît v-am lăsat propria-mi iapă cu șaua pe ea. Dar, aflînd ce vă așteaptă pentru răpirea doamnei, am judecat în felul ăsta : dacă-l închid, nimeni nu mă scapă de nașul meu ; dacă-i percheziționează bagajele, opresc totul ; calul valorează mai mult decît iapa mea, dar i le vor lua pe amîndouă, și e preferabil ca eu să dau o mică raită prin Casanare și să mă întorc la sfîrșitul verii ca să restitui tot, și cal și harnașament. Străbătînd însă savanele astea, m-au atacat oamenii unui oarecare Barrera, spunînd că aș umbla să fur vite ; voiau să mă ducă prins la Hatico și mi-au furat pînă și pălăria și, pentru că rămăsesem fără cal, am fost făcut prizonier de către indienii *guahibos*. Dar uitam să vă întreb de doamna. Cum se simte ?

În orice altă situație m-ar fi distrat pitoreasca urzeală a dezvinovățirilor sale ; dar noaptea se apropia, și singurul lucru pe care îl doream era să ajungem din urmă mortul, pentru ca s-o împiedec pe Alicia să-l vadă.

Prin cîmpii, în lumina scăzută a înserării, mergeau, la pas, doi călăreți.

I-am ajuns, dar nu le puteam desluși chipurile ; Franco însă îi recunoscu :

— Unde sînt cei cu cadavrul ?

— Căpeteniile văcarilor au hotărît să arunce cadavrul în rîu, căci nu se mai putea îndura duhoarea. După aceea au plecat în ținuturile lor, căci nu mai voiau să lucreze.

— Nici noi nu vă mai însoţim, declarară cîţiva oameni.

— Mie nu-mi plac oamenii de nimic şi prefer să rămîn singur. Cel ce vrea să-şi ia plata ce i se cuvine să vină cu mine.

Rostiră cu emfază :

— Preferăm libertatea.

— Încotro au apucat-o ceilalţi ?

— Spre malul rîului Guachiría.

— Rămas bun, deci !

Şi o porniră la galop, în noapte.

Cei rămaşi, patru la număr, am pornit cu toată iuţeala în căutarea crescătoriei, aproape pierdută în întunericul în care clipea doar o lumină. Cu toate că Pipa ne implora să nu fie părăsit, l-am forţat să descalece.

Rămas în urmă, ca o întunecată fantomă, ne urmărea în beznă.

Cînd ne-am apropiat de ocoluri mă înfioră o teamă ciudată. De acolo vedeam cum liniştea dormea asupra umbrarului şi că un foc mare lumina în curte. Am privit spre corturi, dar nu le-am mai văzut. În galop, am ajuns la poartă, dar calul, speriat, nu voia să intre înăuntru. Mauco şi cîteva femei veniră în grabă :

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Plecaţi repede că vă înhaţă !

— Ce s-a întîmplat ? Unde-i Alicia ? Unde-i Alicia ?

— Bătrînul Zubieta doarme, îngropat, şi noi ne mîngîiem cu focul ăsta.

— Ce s-a întîmplat ? Spune repede !

A trebuit să-l ameninţ ca să ne lămurească : în ajun se săvîrşise o crimă. Văzînd că Zubieta nu se scoală, au scos din ţîţîni uşa bucătăriei. Spînzurat de încheieturile mîinilor în nodul hamacului, bătrînul se legăna, încă viu, fără să se plîngă sau să articuleze vreun cuvînt, căci îi legaseră o bucată de cînepă la rădăcina limbii. Barrera n-a vrut să-l vadă ; dar cînd judecătorul a sosit la crescătorie, a adus nişte acuzaţii îngrozitoare împotriva noastră. Jură că ne auzise, cu cîteva zile în urmă, ameninţîndu-l pe bătrîn ca să ne destăinuie ascunzişul comorilor lui ; şi că în cursul nopţii, imediat ce oamenii s-au dus la corturi să se îmbete, am pătruns prin acoperiş în odaie şi am săvîrşit atrocitatea, împărţiţi în grupuri, pentru ca să săpăm în acelaşi timp şi sub platani, şi în odaie, şi în ocoluri. Judecătorul a pus pe toţi să semneze declaraţia menţionată şi a plecat în aceeaşi seară, sub paza lui Barrera şi a oamenilor săi ; iar mortul a fost îngropat în una din gropile acelea, sub marele arbore mango — poate deasupra ulcioarelor cu monede de aur — fără să i se pună în picioare espadrile noi, fără să i se înnoade o batistă sub fălci, fără să se rostească rugăciuni pentru el şi nici să i se danseze nouă nopţi. Şi, culme a nenorocirii, trebuiau să păzească porcii ca să nu scurme groapa : căci o dată dezgropaseră un braţ şi-l mîncaseră cu grohăituri oribile.

Eram atît de uimit de povestea asta, că nu observasem că una dintre femei era Bastiana. Văzînd-o, strigai cu o voce înspăimîntată :

— Unde-i Alicia? Unde-i Alicia mea?
— Au plecat! Au plecat şi ne-au părăsit.
— Alicia? Alicia? Ce tot spui?
— A luat-o cu ea niña Griselda!

Cu coatele rezemate de poartă începui să plîng, un plîns liniştit, fără hohote şi contursiuni: era aşa pentru că izvorul nefericirii, vărsîndu-se din ochii mei, îmi uşura inima într-un fel atît de necunoscut mie, încît am rămas, un moment, aproape complet insensibil. Priveam cu un aer trist pe tovarăşii mei, fără să-mi fie ruşine de lacrimile vărsate, şi îi vedeam ca într-un vis, consolîndu-mă. Mă înconjurau toţi. Pipa pusese stăpînire pe una din hainele mele, femeile frigeau carne şi Franco îmi cerea să mă culc. Dar cînd îmi spuse că Alicia şi Griselda sînt nişte vagabonde şi că le vom înlocui cu altele mai bune, desperarea mea izbucni ca un vulcan şi, sărind pe cal, pornii ca nebun, ca să le ajung şi să le ucid. În galopul meu ameţitor mi se părea că-l văd pe Barrera, decapitat ca şi Miyán, legat de călcîie de coada calului meu, în timpul ce membrele i se împrăştiau prin tufişuri, pînă ce dispăru în pulberea pustiurilor.

Eram atît de orbit de mînie, încît de-abia într-un tîrziu mi-am dat seama că galopam în urma lui Franco şi că eram în apropiere de Maporita. Era adevărat că Alicia nu era acolo! Se culcase, probabil, în hamacul rivalului meu, în timp ce eu, desperat, trezeam cu strigătele mele imensitatea.

În acel moment, Franco dădu foc propriei sale case.

Limba de fosfor făcu să vibreze ciucurii palmierilor, deschizîndu-şi drum ca un văl sonor care umplu ţinutul de străluciri purpurii. Imediat, bananii cuprinşi de flăcări, îşi pierdură frunzele, şi scînteile întinseră pîrjolul la bucătărie şi la şopron. Şi întocmai ca vipera mapanare, care-şi înfige colţii în propria-i coadă, vîlvătaia se răsucea asupra ei însăşi, afumînd limpezimea nopţii, şi începu să arunce făclii aprinse asupra cîmpiei, unde vîntul — aliat satanic — împrumută focului propriile sale aripi.

Caii noştri, înspăimîntaţi, se traseră înapoi, spre rîul cu ape roşii, şi de acolo văzui năruindu-se locuinţa care adăpostise visurile mele de bogăţie şi de paternitate. Între pereţii odăii în care dormise Alicia, focul se mişca asemeni unui leagăn.

Năucit, priveam această mare devastatoare, fără să-mi dau seama de pericol: dar cînd l-am văzut pe Franco îndepărtîndu-se de acele locuri, blestemînd viaţa, i-am strigat că trebuie să ne aruncăm şi noi în flăcări. Înspăimîntat de nebunia mea, îmi aminti că trebuia să le urmărim pe fugare, ca să răzbunăm jignirea aceasta de necrezut. Şi călărind, călărind printre lumini nesfîrşite, am văzut că ardea şi casa de la crescătorie şi că oamenii, în pădure, scoteau strigăte de groază.

Focul mistuitor cuprinse şi ierburile de pe ambele maluri, şerpuind printre liane, căţărîn-

du-se pe palmieri şi făcîndu-i să explodeze cu zgomote de pirotehnie. Săreau rachete aprinse la distanţe mari, furînd iar din ultima linie a incendiului, care-şi întindea înapoi şuviţele-i de fum, avidă să cuprindă tot pămîntul şi să fluture în nori stindardele ei înflăcărate. Falanga devoratoare lăsă în urma ei, pe cîmpiile înnegrite, mici focuri peste corpurile animalelor pîrjolite ; pe toată linia orizontului trunchiurile de palmieri ardeau ca nişte lumînări uriaşe.

Trosnetul arbuştilor, corul urlător al şerpilor şi al fiarelor, goana vitelor înspăimîntate, mirosul amar de carne arsă îmi măguleau orgoliul, încît am simţit o adevărată desfătare în faţa a tot ce murea, o dată cu iluziile mele, în faţa oceanului de purpură care mă arunca spre pădure, izolîndu-mă de lumea pe care o cunoscusem, în faţa incendiului care-şi aşternea cenuşa peste paşii mei.

Ce rămînea din strădaniile mele, din idealul şi din ambiţia mea ? Ce izbutise oare îndărătnicia mea împotriva soartei ? Dumnezeu mă părăsea şi dragostea fugea de mine...

Şi, în mijlocul flăcărilor, începui să rîd ca Satana !

PARTEA A DOUA

Oh ! pădure ! soră a liniştii, mamă a singurătăţii şi a ceţii ! Ce soartă crudă m-a ferecat în închisoarea ta verde ? Domurile ramurilor tale, ca o imensă boltă, stau veşnic deasupra capului meu, între năzuinţele mele şi cerul luminos pe care-l întrezăresc doar cînd vîrfurile tale înfiorate îşi mişcă valurile, la ceasul amurgurilor tulburătoare. Unde-o fi steaua dragă care, seara, se plimbă pe deasupra colinelor ? Acei nori de aur şi purpură, în care se înveşmîntă îngerul amurgurilor, de ce nu tremură sub înalta ta arcuire ? De cîte ori n-a suspinat sufletul meu, ghicind, prin labirinturile tale, reflexul astrului care însîngerează depărtările, spre ţara mea, unde sînt cîmpii de neuitat şi munţi cu albe cununi, de pe ale căror culmi mă vedeam la înălţimea Cordilierilor. Unde înalţă oare luna liniştitul ei far de argint ? Tu mi-ai furat visul orizontului şi nu ai pentru ochii mei decît monotonia zenitului tău, pe deasupra căruia trece o auroră placidă, care niciodată nu luminează frunzişul des din ascunzişurile tale umede.

Tu eşti catedrala mîhnirii, unde zei necunoscuţi vorbesc cu glas scăzut, în limbajul murmurelor, făgăduind viaţă nesfîrşită arborilor impună-

tori, contemporani ai paradisului, care erau ca nişte patriarhi încă de la apariţia primelor triburi şi care aşteaptă, impasibili, apusul secolelor viitoare. Vegetalele tale formează, pe pămînt, acea puternică familie care nu trădează niciodată. Îmbrăţişarea pe care nu pot să şi-o dea crengile tale o înfăptuiesc lianele şi plantele agăţătoare, iar tu eşti solidară pînă şi cu durerea frunzei care cade. Vocile tale multiple alcătuiesc un singur ecou cînd plîng trunchiurile ce se prăbuşesc şi în locul cărora noii germeni îşi grăbesc gestaţiile. Tu ai rigiditatea forţei cosmice şi încarnezi unul din misterele creaţiei. Totuşi, spiritul meu se împacă numai cu ceea ce e nestatornic de cînd îl apasă greutatea perenităţii tale şi s-a învăţat să iubească, mai mult decît stejarul cu crengile dese, orhideea languroasă, pentru că e efemeră ca şi omul şi se ofileşte ca şi iluziile lui.

Lasă-mă să fug, oh, pădure, de penumbrele tale bolnăvicioase, ţesute din suflul fiinţelor care au agonizat, abandonate în maiestatea ta! Tu însăţi pari un imens cimitir unde putrezeşti şi renaşti! Vreau să mă întorc în ţinuturile unde secretul nu înspăimîntă pe nimeni, unde sclavia e cu neputinţă, unde privirea nu întîlneşte obstacole şi unde spiritul se înalţă în lumina liberă. Vreau să regăsesc căldura nisipurilor, oglindirea caniculei, vibraţia pampelor nesfîrşite. Lasă-mă să mă întorc la pămîntul de unde am venit, să fac cale întoarsă pe drumul de lacrimi şi sînge pe care l-am străbătut, în ziua nefastă cînd, pe

urmele unei femei, m-am tîrît prin păduri şi întinderi pustii, în căutarea Răzbunării, zeiţă neîndurătoare, care nu surîde decît pe morminte.

Uitată fie epoca nefericită în care rătăceam prin pustiuri, ca o ceată fugară, asemeni tîlharilor. Acuzaţi de o crimă pe care n-o săvîrşisem, am sfidat nedreptatea şi am ridicat stindardul revoltei. Cine ar fi îndrăznit să înfrunte încrîncenarea sălbatică pe care-o simţeam în piept? Cine-ar fi putut să ne îmblînzească? Numeroasele cărări ale pampei au fost călcate în picioare, în acele zile, de galopul cailor noştri şi nu a existat noapte în care să nu fi aprins, pe alte meleaguri, flacăra rătăcitoare a taberei noastre.

Apoi, sub desişul palmierilor, am improvizat un adăpost. Am îngrămădit acolo lucrurile pe care Mauco şi Tiana le scăpaseră de foc şi pe care ni le-au pus în braţe înainte de a pleca la Orocué, ca iscoade. Dar nu mai ştiam ce se întîmplase cu ei. Fidel şi mulatrul, Pipa şi cu mine, fiecare la rîndul lui, suiţi zilnic pe cîte un palmier, scrutam orizontul sau triunghiul de fum, convenit ca semnal, ca să vedem dacă nu apare cineva.

Dar nu ne căuta şi nu ne urmărea nimeni. Ne dăduseră cu toţii uitării!

Eu nu mai eram decît o zdreanţă omenească de febre şi dureri. Foamea, ca un vampir, ne ţinea trezi toată noaptea şi, pentru că se apropiau ploile, am hotărît să ne împrăştiem pentru ca apoi să căutăm azil în Venezuela. Mă gîndeam, pe atunci, că don Rafo se va întoarce la

Maporita şi că ne-am putea înapoia cu el la Bogotá. Zile îndelungate l-am aşteptat în cîmpiile de lîngă Tame. Dar de îndată ce Franco ne-a declarat că-şi va continua viaţa nomadă, nu de teama justiţiei civile, ci din pricina pericolului de-a fi condamnat ca dezertor de vreun Consiliu de război, am renunţat la ideea călătoriei, pentru a mă solidariza cu el în exil şi a înfrunta vicisitudini egale, de vreme ce ne unise aceeaşi nenorocire şi nu aveam altă perspectivă, în afară de eşec, în oricare ţară.

Şi ne-am hotărît pentru Vichada.

Pipa ne-a condus pînă la bananii sălbateci de la Macucuana, pe malul tulburelui rîu Meta, după confluenţa lui cu Guanapalo. În pădurile acestea trăia tribul guahiba, numai pe jumătate sălbatic. Tribul a convenit să ne primească cu condiţia să ne punem cîte un *guayuco* [1], să respectăm pe *pollonas* [2] şi să poruncim carabinelor „să nu mai tune".

Într-o după-amiază a apărut Pipa cu cinci indigeni, care nu voiau să se apropie de noi, atît timp cît nu legăm dulăii. Ghemuiţi în tufişuri, se ridicau ca să ne observe, gata s-o rupă la fugă la cea mai mică mişcare. De aceea şiretul interpret i-a adus de mînă pînă la grupul nostru unde primiră promisa îmbrăţişare de pace, cu fraza aceasta protocolară: „Cumnate, eu iubindu-te mult, cîinii nefăcînd nimic, inima bucuroasă".

[1] Cache-sexe.
[2] Femei.

Toţi erau viguroşi şi tineri, cu faţa de culoarea ciocolatei şi cu umeri de Hercule. Muşchii lor se înfiorau însă de teama puştilor. Îşi lăsaseră arcurile şi tolbele de săgeţi în barca ce avea să ne legene pe apele necunoscute ale unui rîu sălbatic, către adăposturi ascunse, înfricoşătoare, unde ne exila un destin implacabil, fără altă crimă decît aceea de a fi rebeli, fără altă vină decît aceea de a fi nefericiţi.

Sosise momentul de a da drumul cailor noştri, care ne fuseseră sprijin în momentele grele. Ei redobîndeau pampa virgină şi noi pierdeam ceea ce ei cu atîta bucurie regăseau, pămînturile unde suferisem şi luptaserăm zadarnic, irosindu-ne speranţa şi tinereţea. Cînd roibul meu, în sudoare, se scutură, liber de hamuri, şi o porni în galop, nechezînd neliniştit, în căutarea adăpătoarei îndepărtate, m-am simţit fără apărare şi singur, iar ochii mei trişti au reflectat orizontul cu amărăciunea condamnatului la moarte care se resemnează la sacrificiu şi vede, pe deasupra peisajelor copilăriei mele, cum îşi aprinde focurile ultimul soare.

Coborînd panta care ne despărţea de barcă, mi-am întors capul către marginea cîmpiilor, pierdute într-o ceaţă dulce, unde palmierii îşi luau rămas-bun de la noi. Imensităţile acelea mă răniseră şi, totuşi, aş fi vrut să le cuprind în braţe. Ele fuseseră hotărîtoare în existenţa mea şi mi se împlîntaseră în fiinţă. Ştiu că în momentul agoniei se vor şterge de pe pupi-

lele mele sticloase imaginile cele limpezi, dar în atmosfera eternă pe unde va urca, unduind, spiritul meu, vor fi prezente nuanțele acestor amurguri mîngîietoare, care, cu tonurile lor opaline și trandafirii, îmi și arătaseră, pe cerul prieten, cărarea pe care o urmează sufletul către suprema constelație.

Barca, asemeni unui sicriu plutitor, coborî pe apă în jos, la ceasul în care seara își lungește umbrele. Din mijlocul curentului se deslușeau malurile paralele, cu vegetație sumbră și plăji ostile. Rîul acela, fără ondulări, fără spume, era mut, funebru de mut, ca o prevestire rea și dădea impresia unui drum întunecos, mișcîndu-se către vîrtejul neantului.

În timp ce continuam să alunecăm tăcuți, pămîntul începu să se întristeze din cauza soarelui care cobora în amurg și ale cărui reflexe păleau pe prundișuri. Cele mai ușoare zgomote răsunau în ființa mea și participam cu atîta forță la crearea acelei ambianțe, încît însuși sufletul meu părea că geme, iar tristețea mea, asemeni unei lentile opace, întuneca toate lucrurile. Pe panorama crepusculară, disperarea mea se întinse, asemeni nopții și, treptat, o aceeași umbră șterse profilul pădurii extatice, linia apei nemișcate, silueta vîslașilor...

Am debarcat la poalele unei pante îndulcite de scările care coborau în port; în apele liniștite ale acestuia se aflau cîteva bărci. Pe o potecă noroioasă, care se pierdea printre ierburi,

am ieșit la o poiană cu copacii doborîți la pămînt, unde ne aștepta coliba de paie, atît de singuratici în momentul acela, încît am șovăit să intrăm în ea, temîndu-ne de vreo cursă. Pipa luă apărarea băștinașilor care ne aduseseră la o locuință ca asta și ne traducea graiul lor: ei spuneau că indienii din pădure se împrăștiaseră văzînd dulăii. Vîslașii ne cerură încuviințarea să doarmă în bărci.

După ce au plecat, Fidel porunci lui Correa să doarmă cu Pipa în *barbacoa* pentru cazul cînd ar fi încercat să ne trădeze în noaptea aceea; scoase zgărzile cîinilor și, pe întuneric, schimbă locul hamacelor noastre.

M-am lungit cu carabina lipită de trup și m-am cufundat în somn.

Pipa, care obișnuia să-mi facă declarații de devotament necondiționat, sfîrși prin a-mi povesti îngrozitorul șir de aventuri pe care le trăise. Mîna lui știa să arunce săgeata dințată, în vîrful căreia ardea un cocoloș de rășină, care străbătea aerul ca o cometă, într-un urlet de consternare și de incendiu.

Deseori, ca să scape de dușman, Pipa se ascundea pe fundul lagunelor, și ieșea la suprafață tăcut, printre trestii, ca să respire din nou; iar dacă vreun cîine înota deasupra capului lui, căutîndu-l, îl spinteca și îl scufunda în apă, fără ca văcarii să vadă altceva decît freamătul cîtorva trestii, departe, spre mijlocul mlaștinii.

Venise în savane încă din adolescență, cînd crescătoria de la San Emigdio era în floare, și

a slujit acolo ca ajutor de bucătar cîteva luni. Muncea toată ziua cu oamenii la cîmp, iar seara își adăuga încă o trudă, aceea de a aduce lemne și apă, de a aprinde focul și a frige carnea. În zori îl deșteptau vătafii în lovituri de picioare, pentru ca să fiarbă cafeaua amară ; și după ce o beau, plecau fără să-l ajute să pună șaua pe animalul nărăvaș și fără să-i spună încotro apucau, iar el, luînd de căpăstru catîrul cu proviziile și cu căldările, o pornea prin cîmpia întunecată încă, trăgînd cu urechea la strigătele călăreților, pînă ce reușea să-i ajungă.

Și, culmea, bucătăreasa de la corturi îi cerea și ea s-o ajute la treburile ei, iar el, tuciuriu și umil ca un coate-goale, se resemna cu situația aceasta. Dar o dată, după ce turnă supa în castron, așezat pe frunzele proaspete care serveau drept față de masă, în jurul căreia se îngrămădeau zilierii cu graba vultanilor înfometați, întinse și el, ca toți ceilalți, mîinile murdare spre carne ca să-și taie cu cuțitul o halcă. Amantul bucătăresei, un bătrîn cu aerul feroce, care îl urmărea în mod stupid și care îl bătuse cu cureaua, începu să vocifereze, pe motiv că nu se aducea altă căldare plină. Cum băiatul nu se grăbi să-l asculte, îl apucă de-o ureche și-i scăldă fața în supa fierbinte. Băiatul înfuriat, îi crestă obrazul dintr-o singură tăietură, iar bucata de friptură a mîncăului căzu, fumegînd, în castron în mijlocul legumelor.

Stăpînul crescătoriei îl prinse pe băiat, îi legă gîtul și brațele cu o funie și porunci oamenilor

să-l omoare chiar în aceeași zi, înecîndu-l în apele lui Yaguarapo. Din fericire, pescuiau acolo niște indieni, care-i puseră pe fugă pe călăi și-l dezlegară pe condamnat, dar îl luară cu ei.

Rătăcitor și fără straie, trăi prin păduri mai bine de douăzeci de ani, ca instructor militar al marilor triburi din Capanaparo și din Vichada ; fu *cauchero* la Inírida și la Vaupés, la Orinoco și la Guaviare, împreună cu indienii *piapocos* și *guahibos, banivas* și *barés, cuivas, carijonas* și *huitotos*. Dar mai mare influență avea asupra indienilor *guahibos* pe care-i perfecționase în arta luptei de *guerrilla*. Împreună cu ei a asaltat crescătoriile și fermele pe care le scaldă rîul Pauto. A fost prins în diferite rînduri, fie că un calcan îl rănise la picior, fie că era istovit de friguri ; dar, riscîndu-și viața, s-a dat drept *vaquero*, capturat în crescătoriile din Venezuela, și a cunoscut diferite închisori, de unde, avînd o purtare impecabilă, s-a întors curînd la asprimea întinderilor pustii, continuînd să-i conducă pe răsculați.

— Eu, spunea, voi fi luceafărul acestor meleaguri, dacă lăsați în grija mea expediția : cunosc scurtături, albii de rîuri, drumuri. Îi vom căuta pe *caucheros* pretutindeni, pînă la capătul pămîntului ; dar nu mai îngăduiți ca mulatrul Correa să doarmă cu mine și să-și bată joc de mine cu atîta răutate. Asemenea lucru nu se obișnuiește între creștini și descurajează pe orice om de suflet. Dacă nu, într-o zi îl crestez cu cuțitul și sîntem chit.

În epoca aceea am fost cuprins de mizantropie ; ea îmi întuneca ideile şi-mi slăbea hotărîrea. În somnambulismul mîhnirii îmi devoram propria mea fiere, stîngaci, apatic, ca şarpele care-şi schimbă pielea.

Nimeni nu mai pomenise numele Aliciei, pentru ca să-l alunge din gîndurile mele ; dar însăşi această delicateţe răscolea în sufletul meu toată ura adunată, înţelegînd că mă compătimeau ca pe un învins. Atunci blestemele mi se îngrămădeau pe buze şi un val de sînge îmi acoperea ochii.

Oare şi pe Fidel îl chinuia amintirea stăruitoare ? Mi se părea doar trist atunci cînd îmi făcea confidenţe — vrînd poate numai să nu mă lase singur cu descurajarea mea. Pierduse totul într-o oră de nebunie şi, totuşi, lăsa să se înţeleagă că din clipa aceea se simţea mai liber şi mai puternic, ca şi cum nefericirea ar fi fost o simplă luare de sînge a spiritului său.

Şi eu de ce mă tînguiam ca un eunuc ? Ce pierdusem în Alicia şi nu puteam găsi în alte femei ? Ea fusese un simplu incident în viaţa mea nebunească, care avusese sfîrşitul pe care trebuia să-l aibă. Ar fi trebuit să-i fiu recunoscător lui Barrera !

Apoi, aceea care-mi fusese iubită avea defectele ei : era ignorantă, capricioasă şi iute la mînie. Personalitatea ei nu avea relief ; văzută fără prisma pasiunii amoroase, apărea ca o femeie obişnuită, iar farmecele ei erau acelea pe care i le atribuiau admiratorii care o urmăreau. Avea sprîncenele rare, gîtul scurt, armonia profilului ei era puţin convenţională. Nu cunoştea arta sărutului, iar mîinile ei n-au fost în stare să născocească nici cea mai mică mîngîiere. Niciodată nu a ales un parfum care s-o deosebească de celelalte femei : tinereţea ei mirosea la fel ca a tuturor celorlalte.

Care era motivul care mă făcea să sufăr pentru ea ? Trebuia să uit, trebuia să rîd, trebuia să iau totul de la capăt. Aşa cerea destinul meu, aşa doreau, tăcuţi, camarazii mei. Pipa, ascunzîndu-şi intenţia cu prefăcătorie, cîntă o dată un cîntec de jale genial, în ritm de *maracas*, plin de-o ironie optimistă :

El domingo la vi en misa,
el lunes la enamoré,
el martes ya le propuse,
el miércoles me casé ;
el jueves me dejó solo,
el viernes la suspiré ;
el sabado el desengaño...
y el domingo a buscar otra,
porque solo no me amaño. [1]

[1] Duminică am văzut-o,
luni m-am şi îndrăgostit,
marţi am mers şi am peţit-o,
miercuri m-am căsătorit ;
joi a plecat draga mea,
vineri am plîns după ea ;
sîmbătă m-am liniştit...
duminică-am găsit alta,
fiindcă singur nu-i bine.

În timpul acesta în mine se înfiripa o reacţie aproape dureroasă în care îşi avea parte ciuda şi scepticismul, înrăirea şi dorinţa de răzbunare. Îmi băteam joc de dragoste şi de virtute, de nopţile frumoase şi de zilele încîntătoare. Şi, totuşi, cîte o rafală a trecutului venea să-mi răcorească pieptul arzător, încă dornic de iluzii, de duioşie şi de seninătate.

Indienii din colibă erau blînzi, vicleni, fricoşi şi semănau între ei ca fructele aceluiaşi pom. Au venit goi, aducînd în dar banane şi manioc, aşezate în coşuri din frunze de palmier pe care le goliră pe pămînt, într-un loc vizibil. Doi dintre indienii care conduceau luntrea aduceau peşte afumat.

Avînd grijă ca să nu mîrîie cîinii, am ieşit în întîmpinarea grupului aceluia ursuz şi, după o conversaţie cu gerunzii şi monosilabe spaniole, vizitatorii au hotărît să ocupe partea extremă a locuinţei, aceea care era în imediata vecinătate a pădurii şi a rîpii.

Cu o indiscretă curiozitate i-am întrebat unde-şi lăsaseră femeile, căci nu venise cu ei nici una. Pipa se grăbi să-mi explice că era o nesocotinţă să pun asemenea întrebări neobişnuite, riscînd să-i alarmez pe geloşii indieni. Ei se opuneau, în baza unei experienţe tradiţionale, ca femeile lor să-şi arate, în mod imprudent, goliciunea, străinilor albi, întotdeauna desfrînaţi şi abuzivi. Adăugă apoi că nu vor întîrzia să se arate indienele bătrîne, ca să ne supravegheze purtarea, pînă se vor convinge că sîntem bărbaţi serioşi şi cumsecade.

După două zile apărură matroanele, în costumul Evei, senile, dezgustătoare, cu sînii căzuţi, care atîrnau ca nişte zdrenţe şi se bălăbăneau cînd mergeau. Purtau pe capul cu păr încîlcit cîte o tigvă cu *chicha*[1] arzătoare, ale cărei picături lipicioase li se prelingeau pe zbîrciturile obrajilor, ca o sudoare acidă. Ne oferiră băutura cu un gest hieratic şi apoi bombăniră nemulţumite, văzînd că numai Pipa a fost în stare să savureze băutura aceea care ardea ca focul.

Mai tîrziu, cînd începu să cadă ploaia, se ghemuiră lîngă foc, ca nişte gorile mumificate, în timp ce bărbaţii amuţeau în hamace, cuprinşi de o lene letargică. Iar noi tăceam de partea cealaltă, privind cum cădea apa pe întinderea cîmpiei plină de umbre, care ne apăsa spiritul cu ceţurile şi întunecimea ei.

— Trebuie neapărat, spuse Franco, să punem capăt acestei situaţii ; trebuie să întreprindem ceva. Săptămîna viitoare vom părăsi refugiul ăsta.

— Indienele au şi venit ca să ne pregătească proviziile, răspunse Pipa. Vom urca pe firul apei, trecînd rîul în faţa Cavionei, ceva mai sus de lacuri. Pe acolo e un drum terestru spre Vichada şi ne trebuiesc şapte zile ca să-l străbatem. Vom fi nevoiţi să ne ducem bagajele în spinare, căci nici unul dintre „cumetrii“ ăştia nu vrea să care poverile. Degeaba mă lupt ca să-l con-

[1] Băutură alcoolică din porumb fermentat.

ving. E necesar să cumpărăm cîteva nimicuri din Orocué.

— Şi cu ce bani le cumpărăm ? am întrebat, alarmat.

— Asta mă priveşte pe mine. Singurul lucru pe care vi-l cer e să aveţi încredere în mine şi să continuaţi a fi prevenitori cu oamenii tribului. Avem nevoie de sare, cîrlige şi sfoară pentru undiţe, tutun, praf de puşcă, chibrituri, unelte şi apărătoare de ţînţari. Totul pentru dumneavoastră, căci mie nimic nu-mi este indispensabil. Şi cum nimeni nu ştie ce ne aşteaptă în depărtările acelea...

— Va fi nevoie să vindem şeile şi hamurile ?

— Şi cine le cumpără ? Şi cine le vinde fără să fie înhăţat ? Aşa că le putem arunca. De-acum încolo nu vom avea alt cal decît luntrea.

— Şi unde ascunzi aurul trebuincios pentru planurile tale ?

— La bîtlanii din Las Hermosas. Patru livre de pene fine, dacă avem noroc. În fiecare săptămînă vom schimba un pumn de pene pentru mărfuri. Cînd vă veţi hotărî, vă voi servi drept călăuză, dar e foarte departe.

— N-are importanţă ! Chiar mîine !

Binecuvîntat fie drumul anevoios care ne-a dus în ţinutul zborurilor de păsări şi al albului imaculat. Pădurea inundată de bîtlani, de milioane de stîrci, părea un cîmp de bumbac cu scame bogate ; şi pe peruzeaua cerului vîslea, la nesfîrşit, un lung şir unduios de aripi candide, pe deasupra domurilor palmierilor unde forfotea

mulţimea pufoasă a puilor. La trecerea noastră, flota de zăpadă se ridica în spirale şi, după ce se rotea cu larmă neobişnuită, se despărţea în grupuri care coborau spre mlaştină, închizînd pe jumătate, încet, aripele ca nişte corăbii cu pînză de mătase alburie.

Gînditor, lîngă apă, sălăşluia „bîtlanul soldat", cu chipiu roşu, talie de erou şi aer marţial, al cărui cioc lat se întinde ca o spadă : iar în jurul lui se rotea o îmbulzeală pestriţă de păsări picioroange şi palmipede, de la *corocora* cărămizie care-ar umili chiar şi ibisul egiptean, pînă la lişiţa albastră cu ciuf auriu şi raţa feerică de culoare roz, care îşi vopseşte penele în pojarul zorilor de pe cîmpie. Pe deasupra acestui tumult înaripat se rotea din nou coroana euharistică a bîtlanilor, lăsîndu-se în zbor de petale deasupra mlaştinilor, şi spiritul meu se simţea uluit ca în zilele candorii sale, evocînd oştiile divine, corurile îngereşti, lumînările imaculate.

Părea imposibil să putem ajunge la locul cuiburilor şi al penelor. Apa transparentă a bălţii lăsa să se întrevadă, pe fundul ei, în jurul palmierilor, o armată de caimani, ocupată să strîngă puii şi ouăle care cădeau cînd bîtlanii, în învălmăşeală de glasuri şi lovituri de cioc, mişcau ramurile sub greutatea lor. Caribii înotau pretutindeni, în grupuri fără număr, cu burta roşiatică şi solzii plumburii, devorîndu-se unii pe alţii şi sfîşiind, cît ai clipi, orice fiinţă care ar fi trecut prin undele domeniului lor, astfel

încît oamenii şi patrupedele refuză să pornească înot, mai ales cînd sînt rănite, căci sîngele aţîţă în mod brusc lăcomia acestor peşti înfricoşători. Se zărea şi calcanul trădător, cu aripioarele gelatinoase şi harponul veninos, zăcînd pe mîl ca un scut; ţiparul electric, care imobilizează, cu descărcările lui, orice vieţuitoare ar atinge, *palometa* [1] de sidef şi aur, asemănătoare discului lunii, care coboară pe fundul apei şi o tulbură ca să scape de dinţii tonului. Tot acest imens acvariu se întindea către orizont ca un lac de cositor şi plumb, deasupra căruia pluteau rîvnitele pene.

Alunecînd în nişte bărcuţe neverosimile, ne-am împrăştiat ici-colo ca să strîngem preţiosul tezaur. Indienii invadau la răstimpuri desişul bălţii, bîjbîind în întuneric cu prăjinile lor, de teama şerpilor şi a caimanilor, pînă ce-şi completau mănunchiul alb, înainte de a ajunge în depărtatele oraşe pentru a spori frumuseţea unor femei necunoscute.

În seara aceea sufletul mi-a fost cuprins de tristeţe şi o emoţie romantică m-a învăluit în vagile ei mîngîieri. De ce să trăiesc mereu singur în artă şi în dragoste? Şi mă gîndeam cu dureroasă răzvrătire: „Dacă aş avea cui să-i ofer acum acest mănunchi de pene ca hermina, care par nişte spice albe! Dacă cineva ar vrea să-şi

[1] Peşte foarte vorace.

facă vînt cu această aripă de «codua» marină unde e prizonier curcubeul! Dacă aş fi găsit cu cine să contemplu bîtlanul strălucitor, primăvară a păsărilor şi culorilor!"

Mi-am dat seama apoi, cu o durere umilitoare, că sub vălul iluziei mele se ascundea Alicia, şi am încercat să mînjesc cu un crud realism gîndul în care intrusa se furişa din nou.

Din fericire, după drumul greu prin cîmpii mlăştinoase şi rîuri adînci, am ieşit la locul unde rămăseseră luntrele; ajutîndu-ne cu prăjinile am urcat în susul rîurilor sinuoase, pînă ce am ajuns, la căderea nopţii, lîngă debarcaderul din apropierea colibei.

De departe, briza ne-a adus plînsetul unui copil iar cînd am ajuns la colibă, am văzut nişte indiene tinere luînd-o la fugă, fără să asculte pe Pipa, care, în graiul băştinaşilor, le striga că eram prieteni. De bîrne şi de prăjini erau prinse numeroase hamace şi pe focul, aproape jar, clocotea oala cu fiertură.

După ce flacăra din cămin se ridică, ni se prezentară cu tot calmul indienii cei noi, însoţiţi de femeile lor, care le puneau mîna dreaptă pe umărul stîng pentru ca să ne înştiinţeze că erau căsătorite. Una dintre ele, care venise singură, ne arăta hamacul bărbatului său şi-şi apăsa sînul plin de lapte, dînd a înţelege că născuse în ziua aceea. Pipa, de faţă cu ea, începu să ne iniţieze în obiceiurile acestui trib atunci cînd vine pe lume un copil: simţind că i se apropie ceasul să nască, femeia se duce în pădure şi-apoi se întoarce, după ce s-a spălat, să-şi

găsească bărbatul ca să-i dea copilul. Atunci tatăl se lungeşte în pat şi nu mănîncă, în timp ce femeia îi prepară fierturi împotriva greţurilor şi a durerilor de cap. Ca şi cum ar fi înţeles explicaţiile acestea, tînăra făcea semne de aprobare la tot ce ne spunea Pipa, iar soţul, leneş, cu capul bandajat cu frunze, se văicărea în hamac şi cerea nuci de cocos, umplute cu *chicha*, pentru a-şi alina suferinţele.

Indienele care fugiseră erau fecioare şi fiecare dintre noi îşi putea alege pe aceea care îi plăcea. Dar ar fi fost o naivitate să crezi că nu era nevoie decît de surîsuri şi de complimente pentru ca tinerele să primească dragostea noastră. Trebuia să le pîndeşti ca pe nişte gazele şi să fugi după ele în pădure şi să le supui, căci în schimbul ascultării şi dragostei, bărbatul trebuia să-şi dovedească superioritatea prin forţă.

Eu mă simţeam incapabil de orice iluzie.

Şeful tribului îmi arăta oarecare răceală care se traducea printr-o tăcere dispreţuitoare. Eu încercam să-l măgulesc în diferite chipuri, din dorinţa de a fi iniţiat în tradiţiile, în cîntecele războinice, în legendele tribului său ; dar amabilităţile mele s-au dovedit inutile căci acele triburi primitive şi nomade nu au nici zei, nici eroi, nici patrie, nici trecut, nici viitor.

Se întîmplase să aduc de la balta cu bîtlani două raţe cenuşii, mici ca nişte porumbei, pe care le băgasem într-un săculeţ. În ziua următoare găsisem una moartă şi-o jumuleam de pene lîngă foc, pentru ca s-o mănînce cîinii

mei, cînd, deodată, văzîndu-mă, şeful tribului îşi luă săgeţile şi mă ameninţă cu cuţitul, strigînd şi tînguindu-se, pînă ce femeile, înspăimîntate, adunară penele şi le împrăştiară în briza dimineţii.

Mă înconjurară tovarăşii mei şi-mi smulseră carabina, ca să nu ameninţ cu ea pe îndrăzneţul bătrîn. Acesta se zvîrli la pămînt, acoperindu-şi faţa cu mîinile şi zvîrcolindu-se în convulsiuni epileptice, începu să scoată suspine de despărţire, sărută pămîntul pe care îi cădea spuma de la gură. Rămase apoi rigid în mijlocul femeilor înspăimîntate, iar Pipa îi puse spuză în ureche pentru ca moartea să nu-i comunice secretul ei fatal.

Atunci interpretul nostru îmi spuse că sufletul acestor barbari sălăşluieşte în diferite animale şi că cel al căpeteniei tribului se înrudea cu acela al unei raţe cenuşii. Probabil că avea să moară datorită autosugestiei, deoarece privise pasărea fără viaţă, iar tribul se va răzbuna pe mine, căci eram vinovat de moartea lui. M-am grăbit să scot cealaltă raţă şi s-o las să zboare printre ramuri ; văzînd-o, indianul rămase în extaz în faţa minunii şi urmări zigzagul zborului pe deasupra rîului apropiat.

Incidentul acesta pueril fu suficient ca indienii să mă considere drept o fiinţă supranaturală, stăpînă pe suflete şi destine. Nici un băştinaş nu îndrăznea să mă privească, dar eram prezent în toate gîndurile, exercitînd influenţe necunoscute asupra speranţelor şi durerilor lor. Doi tineri se aruncară la picioarele mele, ofe-

rindu-se să completeze expediţia noastră, fără ca femeile lor să se opună. Niciodată n-am putut să-mi reamintesc numele lor, şi abia ştiu că, traduse în spaniolă, voiau să spună aproape literal: „Pasăre a pădurii" şi „Colină a savanei". I-am îmbrăţişat în semn că le acceptam oferta, drept care au desprins din cuiele de la tavan prăjinile şi au schimbat dinţii furcilor, pentru ca să poată suporta elanul luntrei, atunci cînd vor fi înfipte în trestiile bălţilor sau în recifele de pe maluri.

La rîndul lor indienele bătrîne rădeau *yuca*[1] pentru pregătirea turtei *cazabe* cu care trebuia să ne hrănim în deşert. Puneau amestecul apos într-un amplu cilindru din foi de palmier împletite, numit *sebucan*, cu marginea interioară răsucită. Altele, goale în jurul focului, încălzeau un vas de pămînt rotund şi plat, pe a cărui suprafaţă întindeau masa imundă, netezind-o cu degetele înmuiate în salivă pînă ce turta se întărea. Altele răsuceau pe pulpe fibrele scoase din vîrful palmierilor *moriches*, pentru a împleti un hamac nou, demn de statura şi de persoana mea, în timp ce şeful tribului, gesticulînd, îmi va da să înţeleg că va sărbători cu un dans fastuos supunerea pe care-o datorau forţei şi autorităţii mele.

Spiritul meu anticipa savoarea aspră a apropiatelor aventuri.

[1] Un fel de cartof din care se face pîine.

Indienii însărcinaţi să ne procure mărfurile au fost înşelaţi de negustorii din Orocué. În schimbul articolelor pe care le-au dus: *seje*[1], hamace, *pendare*[2] şi pene au primit nimicuri care valorau de o mie de ori mai puţin. Cu toate că Pipa le indicase cu grijă preţurile juste, ignoranţa lor i-a pierdut şi exploatatorii mîrşavi s-au îmbogăţit din nou prin înşelăciune. Cîteva pachete de sare zgrunţuroasă, nişte batiste albastre şi roşii şi cîteva cuţite au fost preţul iluzoriu al mărfii pe care au dus-o şi emisarii s-au întors fericiţi că nu au fost constrînşi, ca în alte dăţi, să mături prăvăliile, să care apă, să cureţe strada de iarbă, să împacheteze piei uscate.

Pierzînd speranţa de-a ne spori bagajele, ne mîngîiam cu gîndul că, desigur, călătoria va fi mai puţin complicată şi, în sfîrşit, într-o noapte cu lună plină fu gata şi barca cea mare, care, legănîndu-se uşor, se oferea să ne ducă la Caviona.

La bal au venit peste cincizeci de indieni şi indiene de toate vîrstele, vopsiţi şi indecenţi, îngrămădindu-se pe plajă, sub cerul liber, lîngă tigvele cu *chicha* cea arzătoare. Încă de după-amiază făcuseră provizii de *mojojoves*, nişte viermi groşi cu inele păroase, care trăiesc încolăciţi în trunchiurile putrede. Le tăiau capul cu dinţii, ca fumătorul care rupe vîrful ţigării de foi, şi sorbeau conţinutul untos, iar cu teaca

[1] Specie de palmier.
[2] Pastă răşinoasă.

goală a corpului animalului își frecau părul, ca să-i dea luciu. Trupul fecioarelor, cu sînii semeți, strălucea ca o piele de lac, sub nimbul penelor de papagal și deasupra colierelor de *corozo* [1] și cornalină.

Căpetenia tribului își vopsise fața în roșu cu *bija* [2] și miere și aspira praf de *yopo* [3], introducîndu-și în fiecare nară cîte un pai. Ca și cum ar fi fost cuprins de o criză de *delirium tremens*, se clătină îndobitocit printre fete, strîngîndu-le și urmărindu-le ca un țap lasciv, dar impotent. Din cînd în cînd, abia îngăimînd, venea să mă felicite, căci după cît îi spusese Pipa, eram și eu, ca și el, dușmanul văcarilor, și dădusem foc fermelor acestora, fapt care mă făcea demn de un cuțit fin și un arc nou.

Rachiul *chicha*, cu fermentația lui atroce, era împărțit cu dărnicie, iar femeile și copiii ațîțau cu strigătele lor petrecerea. Apoi au început să se învîrtească pe nisip, cu o mișcare lentă, în cerc, în ritmul cornurilor și al fluierelor din trestie, scuturînd piciorul stîng la fiecare trei pași, așa cum o cer regulile stricte ale dansului băștinaș. Dansul părea mai degrabă o procesiune greoaie de prizonieri, în jurul unui belciug imens, obligați să calce o singură urmă de pași, cu privirea în pămînt, conduși de plînsul fluierului și gravul zăngănit al tamburinelor.

[1] Varietate de palmier american ; „nuci" de *corozo*.

[2] O vopsea roșie care se extrage din arborele american cu același nume.

[3] Un praf vegetal care îmbată, provocînd halucinații.

Nu se mai auzea decît sunetul muzicii și răsuflarea înfierbîntată a dansatorilor, triști ca luna și muți ca rîul care îi răbda pe nisipurile sale. Deodată, femeile care stăteau tăcute înlăuntrul cercului își prinseră amanții de talie, împletindu-și pasul cu al lor, aplecîndu-se stîngace, pînă cînd, cu o bruscă ușurare, se ridică din toate piepturile un strigăt tot mai puternic, care cutremură pădurile și spațiile ca un sunet de clopot lugubru : Aaaay !... Ohé !...

Întins pe nisipul care, datorită focurilor, avea reflexe auriu-roșietice, priveam ciudata petrecere, bucuros să-i văd pe tovarășii mei luînd parte la dans. Așa își vor uita durerile și vor surîde încă o dată vieții. Dar după puțin timp îmi dădui seama că strigau ca și cei din trib și că lamentația lor vădea aceeași suferință ascunsă, ca și cum tuturor le-ar fi sfîșiat sufletul o singură durere. Tînguirea lor avea disperarea raselor învinse și era asemănătoare suspinului meu, acel suspin, rod al întristării, care mi se repercuta în suflet chiar dacă buzele îl tăinuiau : Aaaay !... Ohé !...

Cînd m-am retras în hamacul meu, în cea mai adîncă dezolare, cîteva indiene mi-au urmat pașii și s-au ghemuit lîngă mine. La început vorbeau cu voce scăzută, dar mai apoi una dintre ele cuteză să ridice capătul plasei care mă apăra de țînțari. Celelalte, peste umărul tovarășei lor, mă pîndeau și-mi surîdeau. Închizînd ochii, am respins provocarea amoroasă, cu o dorință adîncă de a mă elibera de mrejele

lascivităţii şi de a găsi în castitate un refugiu liniştit şi dătător de putere.

Spre zori, se întoarseră şi chefliii la colibă. Lungiţi pe jos, ca nişte cadavre, îşi topeau în somn coşmarul beţiei. Nici unul dintre camarazii mei nu se întorsese, şi zîmbii văzînd că lipseau şi cîteva fete tinere. Dar cînd am coborît la rîu ca să văd în ce stare se găsea barca, l-am zărit pe Pipa, culcat în nisip, cu faţa în jos, gol, sub razele soarelui.

Apucîndu-l de braţe l-am tîrît la umbră, dezgustat de mania lui de a se dezbrăca. Omul acela, mîndru de tatuajele şi cicatricele lui, prefera şorţul indienilor oricăror haine, în ciuda dojenilor şi ameninţărilor mele. L-am lăsat să doarmă ca să-şi revină din beţie şi a rămas acolo pînă noaptea. S-a luminat de ziuă, iar el nici nu se deştepta, nici nu se mişca.

Am luat atunci carabina din cui şi l-am apucat de chică pe şeful tribului, forţîndu-l să îngenunche pe pietriş în timp ce Franco se făcea că dă drumul cîinilor. Bătrînul îmi îmbrăţişă picioarele, încercînd să dea o explicaţie :

— Nimic ! Nimic ! Luat *vagé* [1], luat *vagé*.

Cunoşteam virtuţile acelei plante pe care un savant din ţara mea a denumit-o *„telepatina"*. Sucul ei te face să vezi în vis ceea ce se întîmplă în alte locuri. Mi-am amintit că Pipa îmi vorbise de ea, mulţumit că poate afla, cu ajutorul ei, spre ce savane se duc văcarii şi în

[1] Plantă al cărei suc are putere hipnotică.

ce locuri abundă vînatul. Îi oferise şi lui Franco să bea, ca să descopere punctul exact unde se află cel ce ne răpise femeile.

Vizionarul fu dus de noi pe braţe şi sprijinit de un stîlp. Faţa lui ciudată şi spînă căpătase o culoare vineţie. Uneori, spuma i se scurgea din gură pe pîntec şi, fără să deschidă ochii, voia să-şi apuce picioarele. În mijlocul cercului nătîng de spectatori îi sprijineam fruntea cu mîinile.

— Pipa, Pipa, ce vezi ? Ce vezi ?

Începu să plîngă, cu o violenţă ciudată, sugîndu-şi limba ca pe o acadea. Indienii spuseră că nu va vorbi decît atunci cînd se va trezi. Cu o curiozitate neîncrezătoare îl întrebai din nou :

— Ce vezi ? Ce vezi ?

— Un...rî...u... Oa...me...ni...doi...oameni...

— Şi ce mai vezi ? Ce mai vezi ?

— O...bar...că...

— Oameni necunoscuţi ?

— Uuuuh... Uuuuuuuuuh...uuuh...

— Pipa, te simţi rău ? Ce vrei ? Ce vrei ?

— Să... dorm... dorm...

Avu apoi o seamă de viziuni extravagante : procesiuni de caimani şi de broaşte ţestoase, mlaştini pline de oameni, flori care scot ţipete. Spuse că arborii din pădure erau nişte uriaşi paralizaţi şi că noaptea vorbeau între ei şi-şi făceau semne. Ar fi vrut să zboare cu norii, dar pămîntul îi înhăţase de călcîie, impunîndu-le o perpetuă imobilitate. Se plîngeau de mîna care-i rănea, de securea care-i dobora,

veşnic condamnaţi să dea lăstare, să înflorească, să geamă, să-şi perpetueze specia nemaipomenită, neînţeleasă. Pipa înţelegea glasurile lor mînioase : spuneau că trebuie să cuprindă ţarini, cîmpii şi oraşe, pînă vor şterge de pe pămînt urma omului şi vor legăna un singur frunziş, strîns urzit, ca în miturile Genezei, cînd Dumnezeu plutea deasupra apelor, ca o nebuloasă de lacrimi.

Pădure profetică, pădure duşmană ! Cînd se va împlini oare prevestirea ta ?

Am ajuns pe malurile rîului Vichada, istoviţi de înţepăturile ţînţarilor. Moartea îi asmuţise după noi în timpul trecerii rîului şi ei ne urmăreau zi şi noapte, plutind într-un halo fatidic şi tînguitor, tremurînd ca o coardă vibrîndă. Era cu neputinţă să ne apărăm sîngele nostru astenic, căci ni-l sugeau prin pălării şi prin haine, inoculîndu-ne virusul frigurilor şi al coşmarului.

Ceea ce odinioară fusese savană fertilă se transformase în mlaştini dezolate şi, cu apa pînă la brîu, urmam drumul indicat de călăuze, cu fruntea scăldată în sudoare, cu bagajele umede pe care le purtam în spate, înfometaţi, extenuaţi, înnoptînd pe povîrnişuri pline de mărăcini ostili, fără foc, fără culcuş, fără adăpost.

Latitudinile acelea sînt neîndurătoare în vremea secetei şi iarna. O dată, la Maporita, pe cînd Alicia mă iubea încă, am pornit pe întinderea pustie ca să-i aduc un pui de căprioară.

Vara calcina stepa toridă şi vitele, în cuptorul acela încins, umblau în toate părţile, căutînd apă. În meandrele unei albii uscate cîteva juncane scormoneau pămîntul de la adăpătoare, lîngă un căluţ care agoniza cu botul întins în noroi. Un stol de *caricaris* prindeau năpîrci, broaşte, şopîrle care palpitau, înnebunite de sete printre hoiturile de *cachicamos*[1] şi *chigüires*[2]. Taurul care conducea cireada distribuia loviturile cu o solicitudine protectoare pentru a forţa pe femele să-l urmeze spre alte locuri, în căutarea vreunei băltoace, şi mugea, împingîndu-le în mijlocul bancului de nisip sclipitor şi ierbos.

În timpul acesta o juncană care fătase de curînd şi îşi smulsese copitele, săpînd pămîntul uscat, se întoarse să-şi caute viţelul şi să-i dea ugerul ei sec. Se culcă la pămînt ca să-l lingă şi muri acolo. Am ridicat viţeluşul, dar încetă din viaţă în braţele mele.

Mai tîrziu, o dată cu căderea ploilor, ţinutul îşi schimbă aspectul duşmănos ; pretutindeni, căţărate pe trunchiurile copacilor, se puteau vedea *lapas*[3], vulpi şi iepuri, fugind din calea inundaţiei ; vacile care păşteau în mlaştini, cu apa trecîndu-le de spinare, îşi pierdeau mamelele sub dinţii caribilor.

Sub astfel de intemperii, am străbătut şi noi ţinutul, cu picioarele goale, cum o făcuseră le-

[1] Cachicamo — tatu.

[2] *Chiguire* — rozător amfibiu din America de Sud.

[3] Lapa — mamifer rozător din America.

gendarii conchistadori. Într-a opta zi, cînd mi-au arătat pădurea Vichada, m-a cuprins un tremur puternic şi am înaintat cu arma în mînă, nădăjduind să găsesc pe Alicia şi Barrera, într-o îmbrăţişare senzuală, şi să cad asupra lor, pe neaşteptate, ca vulturul asupra cuibului. Înrăit, m-am căţărat, gîfîind, pe rîpele malului.

Nimeni ! Nimeni ! Linişte. Imensitate...

De unde puteam afla veşti despre *caucheros?* De ce să continuăm a merge în susul rîului, pe malul acela aspru ? Era mai bine să renunţăm la tot, să ne întindem indiferent unde şi să cerem frigurilor să isprăvească cu noi.

Fantoma neînfricată a sinuciderii, care continua să se strecoare în voinţa mea, mi-a întins braţele ei în noaptea aceea şi am rămas în hamac, cu bărbia sprijinită de ţeava carabinei. Cum va arăta chipul meu ? Se va repeta oare spectacolul cu Miyán ? Iar gîndul acesta fu de-ajuns ca să devin laş.

Încet şi ocult, un demon tragic încerca să pună stăpînire pe conştiinţa mea. Cu cîteva săptămîni înainte eram altfel de om. Dar după puţin, în mintea mea noţiunile de crimă şi de bunătate se confundară, şi, îndemnat de milă, am conceput un plan morbid : acela de a-mi ucide camarazii. De ce atîta tortură inutilă, din moment ce moartea era inevitabilă şi foamea va fi mai lentă decît puşca mea ? Voiam să-i eliberez repede şi-apoi să mor şi eu. Cu mîna stîngă vîrîtă în buzunar, am început să număr gloanţele pe care le aveam, alegîndu-l pentru

mine pe cel mai ascuţit. Şi pe care dintre ei trebuia să-l omor mai întîi ? Franco se afla alături de mine. Am întins braţul în noaptea ploioasă şi i-am pipăit capul fierbinte.

— Ce vrei ? mă întrebă. De ce umblai la trăgaciul carabinei ? Febra asta mă înnebuneşte. Şi, luîndu-mi pulsul la încheietura mîinii, continuă : Sărmanul de tine... Ai peste 40°. Înfăşoară-te în *ruana* mea pînă ce transpiri.

— Şi noaptea asta care nu se mai termină !

— Va răsări în curînd luceafărul dimineţii. Ştii, adăugă, că mulatrul ar putea să se cureţe ? N-ai auzit cum se văita ? A delirat, vorbea cu Sebastiana şi cu vitele. Spune că are ficatul mai tare ca piatra.

— Vina-i a ta. N-ai vrut să rămînă. Ai vrut, cu orice preţ, să-l vezi murind şi-apoi abandonat.

— Am crezut că dorinţa lui vie de-a se reîntoarce se datora aversiunii pe care o simte pentru Pipa.

— Eu o să-i împac pentru totdeauna.

— Correa se teme de el din cauza ameninţării c-o să-i facă farmece. Acum se întristează cînd aude cîntînd o anumită pasăre.

Amintindu-mi de filtrele Sebastianei, am răspuns sceptic :

— Ignoranţă, superstiţie !

— Aseară a scos chitara ca să-i repare cheia ruptă. Dar cîntînd, a început să plîngă.

— Spune-mi, nu mai ai firimituri de turtă de manioc în desaga ta ? Opreşte, apropie-te.

— De ce? S-a isprăvit totul! Mă doare aşa de mult cînd văd că ţi-e foame!

— Or fi otrăvitoare seminţele pomului ăstuia?

— Probabil. Indienii însă s-au dus la pescuit. Să aşteptăm pînă mîine.

Şi, cu ochii plini de lacrimi, bîiguii, abătînd ţeava puştii.

— Bine, bine! Pînă mîine...

Cîinii începură să-mi mişte plasa de ţînţari în semn că trebuie să părăsim plaja. Cu siguranţă, rîul continua să crească.

Cînd ne-am refugiat pe una din stîncile promontoriului răsăriseră stelele deasupra pădurilor. Cîinii lătrau de pe faleze.

— Pipa, strigă cîinii ăştia care urlă de parc-ar vedea pe dracul.

Şi i-am fluierat lugubru.

Franco mă anunţă că Pipa era cu indienii.

Atunci zărirăm un reflex ca de lanternă, care, foarte jos, părea că brăzdează apa. Lumina ei se pierdea cu intermitenţe, iar în zori n-am mai văzut-o.

„Pasărea Pădurii" şi „Colina Savanei" au venit istoviţi, cu ştirea aceasta: *„Falca*[1] urcînd rîul. Tovarăş, urmărind pe mal: *Falca* fugind."

Pipa ne aduse noi ştiri: era o luntre uşoară, cu acoperămînt de palmier împletit. Cînd oamenii din luntre au văzut că în umbră sînt indieni, au stins lumina, iar luntrea şi-a schimbat direcţia. Trebuia s-o pîndim, să deschidem focul.

Către ora unsprezece, ziua, au pornit din nou în susul apei, ajutîndu-se cu prăjini, ascuzîndu-se pe la cotituri sub stufoşii *guamos*[1]. Luntrea se silea să forţeze un baraj şi, ca să scape de vîrtej, atinse coasta pentru ca un om să poată trage de capătul unui lanţ. Ne-am îndreptat armele spre vîslaş, în timp ce Franco îi ieşea înainte cu cuţitul ridicat în sus. În clipa aceea, omul de la cîrmă strigă, ridicîndu-se în picioare:

— Domnule locotenent! Sînt eu, Heli Mesa!

Şi, sărind pe mal, îşi strînseră emoţionaţi mîinile.

După aceea, ne oferi *yucuta*[2], făcută din manioc, care părea un terci de tărîţe groase; Mesa ne spuse servindu-ne din nou:

— Ce proiect ascuns aveţi, de mă întrebaţi despre *caucheros*? Numitul Barrera a pus mîna pe toţi oamenii şi-i duce în Brazilia, ca să-i vîndă la rîul Guainia. M-a înhăţat şi pe mine — sînt două luni de-atunci — dar am fugit la intrarea rîului Orinoco, după ce i-am ucis un vătaf. Aceşti doi indieni care mă întovărăşesc sînt din Maipures.

M-am uitat, încremenit, la camarazii mei, simţind o ameţeală mai înfiorătoare decît aceea pe care ţi-o dau frigurile. Tăceau, uimiţi, înfioraţi.

[1] Luntre mare cu coviltir.

[1] Guamo — arbore care dă o umbră foarte mare.
[2] Un fel de băutură.

Mesa ne privea cu îngrijorare. Franco rupse tăcerea.

— Spune-mi, Griselda e şi ea cu acei *caucheros ?*

— Da, domnule locotenent.

— Şi o fată pe care o cheamă Alicia ? l-am întrebat cu voce sugrumată.

— Şi ea, şi ea !...

Lîngă focul care ardea pe nisip, ne-am învăluit în fum, ca să scăpăm de plaga ţînţarilor. Să fi fost miezul nopţii cînd Heli Mesa îşi scurtă brutala lui povestire, pe care eu o ascultam, aşezat pe jos, cu capul între genunchi.

— Dacă aţi fi văzut rîul în ziua îmbarcării, aţi fi crezut că sărbătoarea aceea nu va avea sfîrşit. Barrera risipea îmbrăţişări, surîsuri, felicitări, mulţumit de ceata aceea de oameni care trebuia să-l urmeze. Maracas şi chitarele nu se odihniră o clipă, iar în lipsă de rachete, am tras cu pistoalele. S-a cîntat, s-a băut, s-a chefuit. Apoi, aducîndu-ne alte damigene cu rachiu, Barrera a pronunţat un discurs amăgitor, plin de promisiuni şi declaraţii de afecţiune şi ne-a rugat să ducem armele pe o singură luntre, ca nu cumva atîta veselie să provoace vreo nenorocire. I-am dat ascultare cu toţii fără să protestăm.

Cu toate că eram beat, mi-am dat seama că pe acolo nu sînt păduri în care să se poată organiza exploatări de cauciuc şi am fost pe punctul de-a mă întoarce la colibă, la mica indiană pe care o lăsasem acolo. Dar, cum pînă

şi niña Griselda îşi bătea joc de temerile mele, am hotărît să strig şi eu, în clipa îmbarcării, ca toţi ceilalţi : „Trăiască domnul Barrera care e pentru progres ! Trăiască impresarul nostru ! Trăiască expediţia !"

V-am povestit ce s-a întîmplat după cîteva ore de mers, deîndată ce am ieşit la rîul Vichada. Paloma şi Matacano se aflau pe-o plajă, împreună cu cincisprezece oameni şi cînd am tras la mal, au poruncit să fim percheziţionaţi cu toţii, spunînd că invadasem teritoriul venezuelan. Barrera, autorul acestei înşelătorii, ne ordonă : „Dragi compatrioţi, fii iubiţi, nu vă împotriviţi. Lăsaţi ca domnii aceştia să perchiziţioneze luntre cu luntre, pentru ca să se convingă că sîntem oameni paşnici !"

Oamenii s-au urcat pe luntre, dar n-au mai plecat ; au rămas la pupă şi la proră, ca santinele. Încredinţaţi că sîntem dezarmaţi, ne-au poruncit să rămînem cu toţii într-un singur loc, căci de nu, trag asupra noastră. Iar cinci oameni, care s-au mişcat, au fost doborîţi.

Barrera strigă atunci că el va merge mai departe, la San Fernando del Atabapo, ca să protesteze împotriva abuzului şi să ceară colonelului Funes o despăgubire importantă. Se afla în cea mai bună luntre, cu femeile de care am amintit, cu armele şi cu proviziile şi s-a dus, s-a dus, surd la plînsete şi la învinuiri.

Profitînd de beţia care ne dăduse gata, Palomo ne identifică şi ne strigă, legîndu-ne doi cîte doi. Din ziua aceea am devenit sclavi şi nu ne-au lăsat să debarcăm nicăieri. Ni se

arunca manioc în vase făcute din coji de dovleac şi îl mîncam stînd în genunchi, perechi-perechi, ca nişte cîini în lanţuri, băgîndu-ne capul în vase, căci mîinile ne erau legate.

În luntrea cu femei erau şi copii, în plin soare ; mamele le udau capetele lor micuţe, ca să nu moară de insolaţie. Scîncetele copiilor şi rugăminţile mamelor care cereau ramuri ca să-i acopere îţi sfîşiau inima. În ziua în care am intrat pe rîul Orinoco, un sugar începu să plîngă de foame. Matacano, văzîndu-l plin de răni din cauza înţepăturilor de ţînţari, a spus că are vărsat şi, apucîndu-l de picioare, l-a aruncat în sus, zvîrlindu-l în rîu. L-a înhăţat imediat un caiman şi, plutind pe apă, s-a îndreptat spre mal ca să-l înghită. Mama, înnebunită, s-a aruncat în rîu şi a avut aceeaşi soartă ca şi copilaşul. În timp ce santinelele aplaudau distracţia am izbutit să-mi desfac legăturile şi, smulgîndu-i puşca omului de lîngă mine, i-am înfipt lui Matacano baioneta între rinichi ; apoi, lăsîndu-l pironit de bord, în prezenţa tuturor, am sărit în rîu.

Crocodilii erau ocupaţi cu femeia. Nici un glonţ nu m-a nimerit. Dumnezeu mi-a îngăduit să mă răzbun, şi iată-mă aici.

Mîinile lui Heli mi-au redat puterile. Le-am strîns tulburat şi ele mi-au transmis, prin pulsaţiile lor, încordarea cu care înfipsese în trupul odios al vătafului oţelul temerar. Mîinile acelea, care ştiau să îmblînzească pădurea şi ţineau piept rîului cu vîsla sau cu prăjina, erau

acoperite de un puf auriu ca şi obrajii neînfricatului tînăr.

— Nu mă felicitaţi, spunea ; ar fi trebuit să-i omor pe toţi.

— Atunci la ce bun călătoria mea ? îi răspunsei.

— Aveţi dreptate. Mie nu mi-au furat nici o femeie, dar un firesc sentiment de umanitate mi-a înarmat braţul. Ştiţi prea bine, domnule locotenent, că voi continua să fiu subalternul dumneavoastră, ca în Arauca. Să mergem deci să-i căutăm pe fugari şi să-i eliberăm pe captivi. Trebuie să fie pe rîul Guainía, în pădurea de arbori de cauciuc din Yaguanarí. Părăsind rîul Orinoco, au trecut probabil prin Casiquiare, şi cine ştie ce stăpîni vor fi avînd acum, căci se spune că acolo prisosesc cumpărătorii de bărbaţi şi de femei. Palomo şi Matacano erau asociaţii lui Barrera în acest negoţ.

— Şi tu crezi că Alicia şi Griselda trăiesc ca sclave ?

— Ceea ce vă pot garanta e că ele valorează ceva, şi că orice om înstărit ar da pentru una din ele pînă la zece chintale de cauciuc. Cam la atîta le preţuiau santinelele.

Îngîndurat, am străbătut plaja şi m-am retras în hamacul meu, cu un amestec de durere şi satisfacţie. Ce fericire că fugarele cunoşteau ce e sclavia ! Cît de răzbunătoare era lovitura de bici care le rănea ! Poate că umblau prin păduri, murdare, despletite, slabe, purtînd pe cap căldările pline de cauciuc, povara de lemne verzi sau tingirile de fumigaţie. Limba veni-

noasă a supraveghetorului le biciuia cu vorbe murdare şi nu le dădea răgaz nici să respire, nici să geamă. Noaptea dormeau în şopronul întunecos, cu zilierii, într-o promiscuitate respingătoare, apărîndu-se de ciupituri şi de pipăiri, fără să ştie cine le violau şi le posedau, în timp ce santinela număra, ca şi cum ar fi indicat numărul de ordine al bărbaţilor lubrici : Unu !... Doi !... Trei !...

Şi deodată, evocînd asemenea viziuni, inima începu să-mi crească în piept pînă ce mă cufundă într-o înăbuşitoare neputinţă. Alicia purta în pîntec, martirizat, pe propriul meu fiu. Ce tortură mai crudă putea fi născocită împotriva unui bărbat decît chinul acesta ? Şi am căzut într-o transă sibilică, iar capul îmi sîngera sub unghii.

Pe nesimţite, gîndurile mele luară altă direcţie. Barrera a păstrat-o probabil pentru patul şi pentru negoţul lui, căci mişelul acela era capabil să aibă o concubină şi să trăiască de pe urma ei. Ce depravări lascive, ce rafinamente voluptuoase o va fi învăţat ! Iar dacă a vîndut-o, bine, foarte bine ! Zece chintale de cauciuc era un preţ bun ! Ea s-ar fi dat pentru o singură livră !

Poate că nu era sclavă în pădurile de cauciuc, ci regină în casa înstărită a vreunui impresar, îmbrăcată în mătăsuri costisitoare şi dantele fine, umilindu-şi sclavele, asemeni Cleopatrei, bătîndu-şi joc de sărăcia în care o ţinusem. De pe balansoarul de trestie, pe veranda cu umbră îmbălsămată, cu părul despletit, cu corsajul desfăcut, privea probabil trecînd pe cei ce cărau baloturile de cauciuc către luntre, asudaţi şi zdrenţuroşi, în timp ce ea trîndavă şi bogată, între evantaiele de frunze de palmier, închidea ochii în zăpuşeală, în sunetul mîngîios al unui fonograf, mulţumită de-a se şti frumoasă, de-a se şti dorită, de-a fi impură.

Dar eu eram moartea şi mă apropiam !...

În satul indigen Ucuné, căpetenia unui trib ne dărui turte de casave şi discută cu Pipa despre drumul pe care trebuia să-l urmăm : să străbatem cîmpia care se întinde de la Vichada la rîul Vúa, să coborîm pînă la luncile lui Guaviare, să urcăm pe Inírida pînă la Papunagua, să trecem un istm păduros, în căutarea zgomotosului Isana şi să cerem curenţilor acestuia să ne arunce în Guainía, cel cu ape negre.

Drumul acesta, care presupune mai multe luni de mers, e mai scurt decît ruta urmată de *caucheros,* pe rîurile Orinoco şi Casiquiare. Am călăfătuit barca cu răşină şi am pornit să navigăm pe întinderile mlăştinoase, stînd în luntre în genunchi, o poziţie chinuitoare, cu cîini şi provizii, scoţînd, pe rînd, cu o scoică, apa de prisos.

Mulatrul Correa continuă să aibă febră, ghemuit în luntre, sub *bayeton*-ul care-i servise cîndva să se apere de taurii care-l urmăreau. Cînd l-am auzit spunînd că-şi lasă capul pe piept ca să audă gărgăriţa aceea tenace care-i roade inima, l-am îmbrăţişat cu milă :

— Curaj, curaj ! Nu mai semeni cu omul pe care l-am cunoscut.

— Albule, e adevărat. Omul care eram a rămas în cîmpie.

Mi s-a plîns că Pipa voia să-i frîngă mijlocul pentru că refuzase să-i împrumute chitara. L-am chemat şi-am început să-l scutur.

— Dacă-l mai sperii pe sărmanul băiat cu minciunile tale, o să te leg gol pe un furnicar.

— Nu mă credeţi aşa de rău. E drept c-am strîns mijlocul unui fugar, dar băiatului ăstuia i s-a năzărit că farmecele sînt pentru el. Convingeţi-vă de ceea ce spun.

Scoase din desaga lui un mănuchi de paie, legat la mijloc cu o sîrmă, ca şi cum ar fi fost o mătură, şi-l dezlegă, spunînd :

— Îl strîngeam puţin în fiecare noapte gîndindu-mă la Barrera, pentru ca să-şi simtă mijlocul ca într-un cleşte, pînă ce trupul i s-ar fi rupt în două. Ah ! dacă aş putea să-mi înfig unghiile în carnea lui. Vă iau martor că se salvează numai datorită spaimelor acestui mic mulatru ignorant.

Şi spunînd asta, aruncă departe de el mănunchiul vrăjit.

Uneori duceam luntrea, ca pe o targă, pe marginea torenţilor sau o purtam pe umeri, ca şi cum ar fi fost sicriul gol al vreunui mort necunoscut pe care ne duceam să-l căutăm pe meleaguri îndepărtate.

— Barca asta seamănă cu un coşciug, spuse Fidel.

Şi mulatrul răspunse sibilic :

— Se prea poate să fie chiar al nostru.

Cu toate că rîurile acelea necunoscute ne ofereau peşte din belşug, lipsa de sare ne vlăgui, iar la ţînţari se adăugară şi vampirii. În fiecare noapte se aruncau asupra apărătoarelor de ţînţari, scrîşnind, şi noi trebuia să acoperim cîinii. În jurul focului răgea tigrul, şi uneori focurile puştilor noastre înfiorau pădurile, mereu nesfîrşite şi duşmănoase.

Într-o seară, spre înnoptat, am zărit pe malul rîului Guaviare urmă de om. Cineva imprimase pe nisip conturul unui picior, mic şi hotărît, fără ca urma lui să mai apară şi în altă parte. Pipa, care omora peşti cu săgeţile, veni la chemarea mea, şi în scurt timp toţi camarazii noştri făcură cerc în jurul urmei, încercînd să găsească direcţia pe care ar fi putut-o urma. Dar Heli Mesa întrerupse cercetările spunîndu-ne :

— E urma micii indiene Mapiripana !

În noaptea aceea, în timp ce învîrtea o broască ţestoasă în frigare, continuă discuţia cu Pipa :

— Degeaba tot spui că El Poira a păşit azinoapte pe nisipurile astea. El Poira are picioarele sucite şi cum poartă pe cap un vas cu jeratic care nu se stinge nicicînd, se poate vedea peste tot dîra de cenuşe care-i marchează trecerea. Să desenăm, cu degetul mijlociu, pe nisipul acesta un fluture, va fi un *ex-voto* închinat morţii şi duhurilor pădurii, căci am să vă spun povestea micii indiene Mapiripana.

Cu excepţia indigenilor *maipureños*, i-am dat cu toţii ascultare.

„Mica indiană Mapiripana este preoteasa tăcerilor, păzitoarea izvoarelor şi a lacurilor. Trăieşte în inima pădurii, storcînd norişorii, îndrumînd şuvoaiele, căutînd perlele de apă în muşchiul rîpelor, ca să facă din ele noi rîuri care să îmbogăţească marile fluvii. Mulţumită ei rîurile Orinoco şi Amazoane au afluenţi.

Indienii din aceste ţinuturi se tem de Mapiripana, iar ea le îngăduie să vîneze cu condiţia să nu facă zgomot. Cei care nu-i dau ascultare nu vînează nimic ; şi e de-ajuns să priveşti lutul umed ca să înţelegi c-a trecut pe-aici, speriind animalele, lăsînd urma unui singur picior, cu călcîiul înainte, ca şi cum ar fi mers de-a îndărătelea ! Poartă totdeauna în mînă o *parasita*[1], căci ea a folosit cea dintîi evantaiele de palmier. Noaptea i se aud strigătele prin desişuri, iar cînd e lună plină merge de-a lungul malurilor, plutind pe o carapace de broască ţestoasă, trasă de nişte delfini de apă dulce, care îşi mişcă aripioarele în timp ce ea cîntă.

Odinioară a venit pe aceste meleaguri un misionar care se îmbăta cu suc de palmier şi se culca pe nisip cu fetişcane din triburile indiene. Cum era un trimis al cerului ca să învingă superstiţia, aşteptă ca mica indiană să coboare, într-o anumită noapte, de pe apele liniştite ale rîului Chupave, pentru ca s-o prindă cu şnurul

[1] Plantă cu foile late, care servesc drept evantai.

sutanei sale şi s-o ardă de vie, ca pe-o vrăjitoare. Într-un colţişor ascuns al acestor nisipuri, poate chiar aici unde sînteţi aşezaţi acum, o văzu cum fură ouăle de *terecay*[1] şi zări la lumina lunii pline că era îmbrăcată cu o rochie din pînză de păianjen şi avea aerul unei văduvioare tinere. Cuprins de dorinţă, începu s-o urmărească, dar ea se pierdu în întuneric ; el o chema stăruitor şi ecoul amăgitor îi răspundea. Aşa l-a atras ea în singurătăţi pînă ce l-a făcut să pătrundă într-o cavernă unde l-a ţinut închis ani îndelungaţi.

Pentru ca să-l pedepsească de păcatul desfrîului, îi sugea buzele pînă îl istovea, şi nefericitul, pierzîndu-şi sîngele, închidea ochii ca să nu-i vadă chipul, păros ca al unui urangutan. Ea, la cîteva luni, rămase însărcinată şi născu doi gemeni înspăimîntători : un vampir şi o cucuvea. Misionarul, disperat că zămislise asemenea fiinţe, fugi din peşteră, dar fu urmărit de propriii lui copii. Noaptea, cînd se ascundea, vampirul îi sugea sîngele şi cucuveaua îl lumina, aprinzîndu-şi ochii ce clipeau des, ca nişte mici lămpi verzui.

În zori îşi continua drumul, amăgindu-şi stomacul lihnit cu cîteva fructe şi cu frunze de palmier. Şi de la locul, cunoscut astăzi cu numele Laguna Mapiripana, a mers pe uscat, a ieşit la Guaviare, în amont, dar dezorientat, a urcat în susul apei într-o barcă pe care a găsit-o îm-

[1] Specie de broască ţestoasă.

potmolită în mîl. I-a fost însă cu neputinţă să învingă şuvoaiele repezi ale rîului Mapiripán, în care mica indiană pusese o mulţime de pietre uriaşe, ca să înfurie apele. Coborî apoi pînă la bazinul rîului Orinoco, unde îl opriră puhoaiele lui Maipures, plăsmuire drăcească a duşmancei lui, care mai făcu şi cascadele rîurilor Isana, Inírida şi Vaupés. Văzîndu-şi pierdută orice nădejde de salvare, se întoarse la peşteră, călăuzit de focurile din ochii cucuvaiei şi ajuns acolo o văzu pe mica indiană care-i surîdea de pe leagănul ei de liane înflorite. Îi căzu la picioare cerîndu-i să-l apere de cei pe care îi zămislise şi-şi pierdu cunoştinţa, auzind această crudă dojană: «Cine poate elibera pe om de propriile-i remuşcări?»

De atunci se cufundă în rugăciune şi penitenţă şi muri îmbătrînit şi istovit. Înainte de-a intra în agonie, mica indiană l-a găsit întins pe spate pe patul lui mizer din frunze şi licheni, agitîndu-şi braţele în delir, ca şi cum ar fi vrut să prindă, în aer, propriul lui suflet; şi cînd îşi dădu suflarea, fîlfîi în peşteră un fluture cu aripi albastre, imens şi luminos ca un arhanghel, aşa cum e ultima viziune a celor ce mor de friguri în aceste ţinuturi."

Nicicînd n-am simţit o spaimă asemănătoare cu aceea pe care am încercat-o cînd mi-am dat seama că am halucinaţii. Mai bine de o săptămînă am trăit mîndru de luciditatea minţii mele, de subtilitatea simţurilor, de fineţea ideilor. Mă simţeam atît de stăpîn pe viaţă şi pe destin,

găseam cu atîta uşurinţă soluţii pentru orice problemă încît mă credeam predestinat unui viitor extraordinar.

Atunci în fiinţa mea se ivi noţiunea de mister. Îmi plăcea să-mi ascut fantezia şi stăteam treaz nopţi întregi, vrînd să ştiu ce este visul şi dacă sălăşluieşte în atmosferă sau pe retină.

Tulburarea mea mintală se manifestă clar, pentru prima oară, la întunecatul Inírida, cînd auzii nisipurile implorîndu-mă: „Nu călca atît de apăsat, ne faci rău. Îndură-te de noi şi azvîrlă-ne în vînt, sîntem obosite de-atîta nemişcare!"

Şi, cu un braţ febril începui să le agit pînă ce provocai un vîrtej de nisip, aşa că Franco trebui să mă ţină de haină ca să nu mă arunc în apă şi să ascult de glasul undelor: „Nu există milă şi pentru noi? Ia-ne în mîinile tale, ca să uităm mişcarea, căci nisipul nemilos nu ne opreşte şi ne e groază de mare!"

Abia atinsei undele şi demenţa mi se risipi; apoi începu tortura de-a simţi că propria mea fiinţă mă umple de groază.

Uneori, pentru a scăpa de frică, vîsleam pînă ce cădeam istovit, încercînd să desluşesc din privirile prietenilor starea sănătăţii mele. Îi surprindeam adesea uitîndu-se unii la alţii plini de mîhnire, dar mă încurajau astfel: „Nu te obosi prea mult! N-ai ce face, aşa sînt frigurile!"

Şi totuşi eu înţelegeam că e vorba de ceva mai grav şi mă străduiam din răsputeri să mă sugestionez că sînt normal. Îmi îmbogăţeam discuţiile cu teme plăcute, reînviam în memorie

versuri vechi, fericit de a constata vioiciunea inteligenţei mele, pentru ca apoi să cad într-o oboseală letargică, care se termina în felul acesta :

— Franco, pentru Dumnezeu, spune-mi dacă am spus vreun lucru fără noimă.

Încetul cu încetul, nervii mei se însănătoşiseră. Într-o dimineaţă m-am deşteptat vesel şi am început să fluier o melodie de dragoste. Mai tîrziu m-am întins la rădăcina unui mahon şi, cu faţa lipită de muguri, îmi băteam joc de boală, punînd temerile mele din trecut pe seama neurasteniei. Dar, brusc, începui să simt că sînt pe cale de-a cădea în catalepsie. Mă cuprinsese ameţeala agoniei, dar eram convins că nu e vis. Era ceva fatal, iremediabil. Voiam să gem, voiam să mă mişc, voiam să strig, dar rigiditatea mă şi cuprinsese, şi numai părul mi se mişca, tremurînd ca steagurile în timpul unui naufragiu. Un frig de gheaţă mă pătrunse, începînd cu unghiile de la picioare, urcîndu-se apoi treptat, ca apa care îmbibă o bucată de zahăr ; nervii mei deveniră ca de cristal, inima îmi răsuna în cutia ei de sticlă şi globul pupilei sclipi, întărindu-se.

Îngrozit, ameţit înţelegeam că strigătele mele nu mai răneau aerul ; erau ca nişte ecouri mintale care se stingeau în creierul meu, fără să fie emise, ca şi cum le-aş fi gîndit numai. Între timp continua lupta crîncenă a voinţei mele cu corpul inert. Alături de mine, o umbră puse mîna pe coasă şi începu s-o învîrtească în aer,

deasupra capului meu. Îngrozit, aşteptam lovitura, dar moartea rămînea nehotărîtă, pînă ce, ridicînd puţin coada coasei mă lovi cu ea drept în craniu. Bolta parietală, asemeni unei sticle subţiri, zornăi spărgîndu-se, iar cioburile răsunară în creierul meu ca monezile înăuntrul unei puşculiţe.

Atunci mahonul îşi mişcă ramurile şi în foşnetul lui am desluşit aceste blesteme :

— Înţepaţi-l, înţepaţi-l cu fierul, ca să simtă cum e securea în carnea vie ! Înţepaţi-l, deşi e fără apărare, căci şi el a distrus arborii şi e drept să cunoască chinul nostru !

Ca şi cum pădurea ar fi putut să audă gîndurile mele, îi adresai în minte această rugăminte : „Omoară-mă, dacă vrei, căci sînt încă viu".

O băltoacă plină de miasme putrede îmi răspunse : „Şi duhurile mele ? Crezi că stau degeaba ?"

Pe frunzele uscate înaintară paşi indiferenţi. Franco se apropie surîzînd şi îmi atinse pupila extatică cu degetul arătător. „Sînt viu, sînt viu ! îi strigam înăuntrul meu. Pune urechea pe pieptul meu şi vei auzi bătăile inimii !"

Surd la implorările mele mute, îi chemă şi pe ceilalţi, şi le spuse, fără nici o lacrimă : „Săpaţi-i groapa, căci e mort. E cel mai bun lucru ce putea să i se întîmple". Şi auzii, cu o spaimă disperată, loviturile de cazma în nisip.

Atunci, cu o sforţare supraomenească, gîndii, murind : „Blestemată fie steaua mea cea funestă,

căci nici în viaţă nici în moarte nu şi-au dat seama că aveam şi eu inimă !“

Mişcai ochii. Înviai. Franco mă zguduia.

— Să nu mai dormi pe partea stîngă, căci scoţi nişte ţipete îngrozitoare !

Dar eu nu dormisem !. Nu dormisem !

Indienii *maipureños* care veniseră de la Vichada cu Heli Mesa păreau muţi. Să le ghiceşti vîrsta era un lucru la fel de riscant ca şi acela de-a calcula anii broaştelor ţestoase de mare. Nici foamea, nici oboseala, nici contrarietăţile nu alterau masca lor de indolenţă şi pasivitate. Asemeni raţelor pescuitoare, care sînt văzute pe nisipuri în perechi cenuşii, nedespărţite în zbor şi în odihnă, întotdeauna împreună, stingheri şi trişti trăiau şi acei indieni, înţelegîndu-se aproape fără vorbe, retrăgîndu-se departe de noi cînd poposeam, făcînd un grup aparte pentru a sorbi cana de *yucuta*, după ce aprinseseră focurile, stinseseră vîrfurile ascuţite pentru pescuit şi pregătiseră cîrligele şi undiţele.

Nu i-am văzut niciodată amestecîndu-se cu indienii *guahibos* din Macucuana, nici făcînd haz de anecdotele şi istoriile lui Pipa. Nu cereau nimic, nu dădeau nimic. Roşcovanul Mesa era intermediarul lor şi cu el susţineau dialoguri laconice, cerînd să li se dea înapoi barca — unica lor avuţie — căci doreau să se întoarcă la rîul lor.

— Trebuie să ne întovărăşiţi pînă la Isana.

— Nu putem.

Cînd am intrat pe rîul Inírida, cel mai vîrstnic dintre ei mi s-a adresat, pe un ton între rugător şi ameninţător :

— Lăsaţi-ne să ne întoarcem la Orinoco. Nu urca în susul apelor astea că sînt blestemate. Sus, arbori de cauciuc şi garnizoane. Muncă grea, oameni albi care omoară pe indieni.

Ceea ce spuneau confirma informaţiile mai vechi pe care ni le dăduse Pipa, încercînd să ne facă să renunţăm de a ajunge la barăcile de la Guaracú.

După-amiază, indienii au fost supuşi de către Franco unui interogatoriu mai amplu şi, cu toată reticenţa lor, ne-au spus că în istmul Papunagua trăia un trib amestecat, format din fugari din necunoscutele păduri de *siringos* veniţi de la Putumayo şi Ajajú, de la Apoporis şi Macaya, de la Vaupés şi Papuri, de la Ti-Paraná [rîul de spumă] şi că aveau iscoade în pădure, pentru cazul în care ar fi venit patrule înarmate să-i urmărească : căci, cu ani în urmă, nişte guayanezi neînsemnaţi stabiliseră un post pentru a captura pe fugari şi îl conducea un corsican pe care-l chema Cayeno ; că trebuia să ne schimbăm direcţia, căci dacă dam peste fugari, aceştia ne vor trata ca pe nişte duşmani, iar dacă ajungeam la barăci ne vor pune să lucrăm pentru tot restul vieţii.

Ultima străfulgerare a soarelui se stinse pe ape. Ştirea aceea, veridică sau falsă, mă întristă. În păduri întunericul se îngroşa tot mai

mult. Martor al căror întîmplări voi fi dincolo de umbrele astea?

Spre miezul nopţii am auzit lătrături şi larmă de ceartă. În faţa luntrei se desluşea grupul de oameni care discutau.

— Omoară-l ! Omoară-l ! spunea Mesa.

Franco mă strigă. Am alergat grăbit, cu revolverul în mînă.

— Banditii ăştia erau gata s-o şteargă cu luntrea. Voiau să ne părăsească în pădurile astea, ca să murim de foame. Spun că i-a sfătuit Pipa.

— Cine mă calomniază ? Asta nu-i cu putinţă ! Sînt eu în stare să dau sfaturi rele ?

Indienii *maipureños* îi răspunseră, timizi :

— Ne-ai rugat să punem în barcă patul tău şi două carabine.

— La mijloc e o tristă neînţelegere. Eu le-am propus să fugă pentru a le cunoaşte intenţiile. Au refuzat şi totuşi se pare că au fugit ! Ah ! Trebuia, oricum, să-i fi denunţat ! Şi să nu le pot înfige unghiile în carne !

Curmînd discuţia, am hotărît ca Pipa să fie biciuit şi am încredinţat această treabă complicilor săi. Se răsucea mai tare decît curelele biciului, implora îndurare printre hohote de plîns şi ajunse chiar să invoce numele Aliciei. Cînd îi ţîşni prima picătură de sînge îl ameninţai că-l voi arunca caribilor. Se prefăcu numaidecît că leşină, în faţa spaimei uimite a indienilor *maipureños* şi *guahiba*, pe care îi prevenii, cu emfază, că în viitor voi trage asupra oricăruia dintre ei care s-ar scula din hamac fără să dea explicaţia reglementară.

Săptămînile următoare le-am irosit ca să supunem torenţii asurzitori. Dar cînd credeam că trecusem peste toate puhoaiele de apă, ecoul pădurii ne aduse bubuitul altui torent, care-şi arunca spuma, asemeni unei flamuri, departe pe stînci. Cu o repeziciune asurzitoare, apa se rotea în cercuri, provocînd vîrtejuri care agitau coamele bambuşilor şi făceau să se clatine curcubeul impasibil, cu o legănare de arcadă mobilă, prin ceaţa clocotitoare.

De-a lungul celor două maluri se vedeau bucăţi de bazalt rupte de rîu — torent vijelios în trecătoare îngustă — iar pe dreapta, ca un braţ pe care colina l-ar întinde vîrtejurilor, se ridica deasupra apei un rînd de stînci înalte, cu şirul lor de cascade sclipitoare. Trebuia să ne deschidem drum spre stînga, căci falezele nu ne permiteau să purtăm barca pe sus. Obişnuiţi cu asemenea manevre, am remorcat-o, urmînd marginea unei prăpăstii ; dînd însă de triunghiul de recife, începu, datorită lipsei de lest şi de cîrmaci, să lovească transversal, vîrtejul asurzitor. Heli Mesa, care conducea această manevră titanică, puse mîna pe revolver şi porunci indienilor *maipureños* să coboare pe-o frînghie şi să sară în barcă, ca s-o conducă cu prăjinile de la pupa şi de la proră. Agilii indieni se supuseră, şi suiţi pe lemnul ei alunecos, care descria mari zigzaguri pe spuma apei, încercară s-o împingă spre cascadă ; dar deodată, odgoanele rupîndu-se, luntrea alunecă înapoi pe cascada urlătoare şi înainte să fi putut scoate un singur ţipăt, pîlnia tragică îi sorbi pe toţi.

Pălăriile celor doi oameni care se înecaseră rămaseră să se învîrtească în vîrtej, sub curcubeul care-şi deschidea petalele ca fluturele micii indiene Mapiripana.

Viziunea frenetică a naufragiului m-a zguduit ca o rafală de frumuseţe. Spectacolul a fost magnific. Moartea alesese o nouă formă pentru victimele ei şi trebuia să-i mulţumim că ne devora fără să verse sînge, fără să dea cadavrelor lividităţi respingătoare. Frumoasă fusese moartea acelor oameni, a căror existenţă s-a stins deodată, ca un jeratic între spumele prin care li s-a înălţat spiritul, făcîndu-le să clocotească de bucurie !

În timp ce alergam pe stîncă pentru a trage cablul de salvare cu elanul unui ajutor tardiv, mă gîndeam că orice acţiune de-a noastră n-ar face decît să înjosească această catastrofă impunătoare şi, cu ochii ţintuiţi asupra stîncii, nu încercam decît teama că naufragiaţii ar putea să se ivească umflaţi la suprafaţa apei, şi să ia parte la dansul pălăriilor. Dar clocotul înspumat ştersese, cu valurile lui implacabile, orice urmă a nenorocirii.

Iritat de insistenţa tovarăşilor mei, care săreau din piatră în piatră, le strigai :

— Franco, eşti un prost ! Cum vrei să-i salvezi pe cei ce au pierit dintr-o dată ? Ce binefacere le-ai face dac-ar învia ? Lasă-i acolo şi să le invidiem moartea !

Franco, care era pe mal şi strîngea bucăţi din scîndurile bărcii, puse mîna pe una din ele, gata să mă lovească.

— Aşa de puţin îţi pasă de prietenii tăi ? Aşa ne răsplăteşti ? Niciodată nu te-aş fi crezut atît de inuman, atît de îngrozitor !

Am rămas perplex în faţa exploziei sale de mînie. Vagi noţiuni de onoare mi-au revenit în minte şi am căutat cu privirea carabina. Peste ecoul torentului mă răneau cuvintele violente pe care Franco continua să mi le arunce, gesticulînd furios. Nu văzusem niciodată o izbucnire de mînie atît de elocventă şi de tumultuoasă. Vorbi de viaţa lui pe care şi-o sacrificase pentru capriciul meu, vorbi de ingratitudinea mea, de caracterul meu voluntar. Nici măcar nu fusesem leal cu el cînd, la Maporita, încercasem să-i ascund situaţia în care mă aflam : i-am spus că sînt om bogat, pe cînd sărăcia îşi şi pusese pecetea pe mine ; i-am spus că sînt căsătorit, pe cînd Alicia dezvăluia, prin atitudinile ei, nehotărîrea amantei. Şi s-o supraveghez ca pe-o fecioară, după ce eu o stricasem şi o pervertisem. Şi să-mi sparg pieptul, urlînd, pentru că mi-o luase altul după ce eu, răpind-o, o învăţasem ce-i perfidia. Şi să continui s-o caut prin deşert, cînd în oraşe trăiau, plictisite de virtutea lor, femei prevenitoare, cu caracter docil şi înfăţişare frumoasă. Şi să-i tîrăsc şi pe ei în acea aventuroasă şi ucigătoare călătorie, pentru ca să mă bucur cînd piereau în mod tragic ! Şi toate astea pentru că eram un

om dezechilibrat, pe cît de impulsiv pe atît de teatral !

Această ultimă frază căzu peste mine ca o lovitură de ciocan. Eu, un om dezechilibrat ? De ce ? De ce ? M-am grăbit să-i întorc lovitura şi atacul meu fu deosebit de fericit.

— Eşti stupid ! În ce constă dezechilibrul meu ? Ceea ce fac eu pentru Alicia, ai făcut şi tu pentru Griselda. Crezi oare că nu ştiam ? Ţi-ai ucis căpitanul pentru ea.

Şi, pentru ca să-l jignesc cu şi mai multă înverşunare, adăugai, parodiind o frază celebră :

— Răul nu e să ai o iubită, ci să te căsătoreşti cu ea !

În timp ce-l răneam cu hohotele mele sarcastice de rîs, Franco se sprijini de peretele de stîncă. A fost un moment în care am crezut că va cădea. Vocea mea îl străpunsese ca o lance. Atunci mi-a fost dat să aud nişte revelaţii copleşitoare :

— Nu eu l-am omorît pe căpitan. L-a lovit cu pumnalul chiar Griselda. Martor mi-e froşcovanul Mesa care a venit să mă anunţe. E adevărat că, în întunericul odăii, am tras şi eu de mai multe ori. Femeia mi-a luat revolverul şi a aprins lumina, spunîndu-mi, cu o frază eroică : „El a stins lumînarea cu gînduri necurate, şi iată-l !" Se răsucea în propriul său sînge ! Griselda, oricît de vinovată ar fi fost, îşi răscumpărase vina prin vitejia ei. I-am luat pumnalul şi m-am constituit prizonier, declarînd că eu eram autorul. Dar căpitanul evită scandalul. Nu acuză pe nimeni !

Să spună cei de faţă cum mă jefuia judecătorul din Orocué. Voia să-mi facă proces pentru concubinaj, dar nu îndrăzni, de teamă că am putea fi căsătoriţi. De aceea Griselda, care e o femeie cu cap, nu pierdea nici o ocazie să vorbească despre căsătoria noastră. Aveam nevoie de această minciună. Jur că am spus adevărul !

Faptele acelea mă surprinseră într-atît, încît rămăsei ca ameţit, plin de confuzie şi incertitudine. Fidel continua să-şi dezvăluie inima şi o seamă de drame intime, necazuri conjugale, dezgustul convieţuirii cu femeia ucigaşă, planuri pentru separarea atît de dorită. Zi de zi a nutrit speranţa că femeia îl va părăsi, cruţîndu-l astfel de ruşinea de-a o repudia fără un motiv serios. Din nefericire ea nu i-a fost necredincioasă şi a început să-l stimeze şi să-l îngrijească în aşa fel, încît l-a legat de ea în mod definitiv, printr-o milă afectuoasă, mai tare decît cea mai dezlănţuită pasiune. Pentru ea ridicase, cu puterea braţelor lui, ferma de la Maporita. Voia să-i lase oarecare avere, pentru ca, după termenul de prescripţie a infracţiunii de dezertare, să se întoarcă la Antioquía. Dar cînd îşi dădu seama că Barrera îi face curte, i se aprinse gelozia. Fără exemplul meu dăunător, s-ar fi resemnat poate s-o lase liberă ; dar eu i-am transmis furia mea nefastă şi acum îmi urma paşii spre dezastru. Căci nu mai era cu putinţă, în momentul acela cugetarea cumpănită. Nu mai putea da înapoi ! Moartă sau vie, nu mai putea s-o accepte pe

cea care îl părăsise ; dar nici nu voia să-i facă vreun rău. În realitate, nici nu ştia ce să facă !

Nu-mi mai amintesc nimic altceva din ceea ce mi-a spus atunci ; căci, cu toate că îl auzeam, nu-l mai ascultam. Pentru ochii mei vălul trecutului se rupsese. Amănunte uitate se luminară şi-mi amintii de fapte care trecuseră neobservate. Niña Griselda avea motive serioase pentru a dori să emigreze. Nu degeaba scosese ţipetele acelea de groază în ziua în care am ridicat cuţitul împotriva lui Miyán ca să-l împiedec să ia marfa lui don Rafael. Sclipirea armei lucitoare îi amintise probabil scena teribilă, cînd aprinse lumînarea ca să-i arate lui Franco sîngele seducătorului, spunînd : „A venit cu gînduri necurate, şi iată-l !" Mi-am adus aminte şi de sentinţele ei împotriva bărbaţilor şi de fraza cu care tempera îndrăznelile mele : „Dacă n-ai de gînd să mă iei, nu fi nedemn ! Ce-ai crezut ? Cu tine am glumit... dar cu alţii... am arătat ce sînt în stare !" Şi, înfiorîndu-se, mă lovea cu pumnul în piept, ca şi cum mi-ar fi înfipt fierul răzbunător.

Şi din femeia aceasta, surîzătoare şi sălbatică, Alicia îşi făcuse sfătuitoare şi confidentă. În sufletul ei închis şi fără experienţă, se forma, sub influenţa primejdioasă a prieteniei, un caracter nou. Gîndindu-se probabil c-aş putea-o repudia în orice moment, şi-a pus întreaga nădejde în protecţia stăpînei casei, pe care o imita pînă şi în defectele ei, fără să primească mustrările mele, pentru a mă face să înţeleg că nu era

singură şi că puteam s-o părăsesc oricînd aş fi vrut.

Într-o zi, eu fiind plecat, niña Griselda a învăţat-o să tragă la ţintă. Surprinse cu revolverul în mînă, din care ieşea încă fum, au rămas impasibile, ca şi cum le-aş fi găsit brodînd.

— Ce înseamnă asta, Alicia ? Ţi-ai pierdut timiditatea în asemenea măsură ?

Strînse din umeri, fără să răspundă, dar prietena ei declară, surîzînd :

— Noi, femeile, trebuie să ştim de toate. Nici măcar în soţi nu mai poţi avea încredere.

Heli Mesa veni să-mi întrerupă meditaţia cu următoarea rugăminte :

— O prietenie ca a dumneavoastră rezistă la orice fel de lovituri. Cearta asta nu are nici o importanţă. Mîinile locotenentului nu sînt pătate de sînge. Puteţi să i le strîngeţi.

În timp ce le strîngeam pe acelea ale lui Fidel, îi spusei Roşcovanului :

— Dă-mi-le şi pe ale tale, care s-au pătat de sînge, făcînd dreptate !

Pipa şi indienii *guahibos* au fugit în noaptea aceea.

„Prieteni, aş greşi faţă de conştiinţa şi lealitatea mea, dacă nu v-aş declara în acest moment, ca şi aseară, că sînteţi liberi să urmaţi propria voastră stea, fără ca soarta mea să vă oprească pasul. Gîndiţi-vă la viaţa voastră înainte de-a vă gîndi la a mea. Lăsaţi-mă singur, destinul meu îşi va urma cursul. Este încă timp să vă întoarceţi unde doriţi. Cel ce alege drumul meu,

merge cu moartea. Dacă stăruiţi să mă însoţiţi, o faceţi străbătînd lumea pe cont propriu. Vom fi solidari prin prietenie şi prin folos comun, dar fiecare îşi va înfrunta singur destinul. Altfel nu accept tovărăşia voastră.

Spuneţi că de la vărsarea acestui rîu în Guaviare îţi trebuie o jumătate de zi ca să cobori în satul San Fernando. Dacă nu vă temeţi că veţi fi arestaţi de colonelul Funes ca suspecţi, luaţi-o înapoi, de-a lungul malurilor acestor rîuri repezi, făceţi-vă o plută din ramuri de banan şi lăsaţi-o să coboare pînă la Atabapo. Hrana voastră e în păduri : lapte de *seje*, tulpini de *manaca*[1]. În ceea ce mă priveşte, nu vă cer decît să mă ajutaţi să ajung pe celălalt mal. Indienii *maipureños* afirmau că rîul Papunagua îşi deschide delta la numai cîţiva kilometri de această cascadă şi că acolo trăiesc indienii *puinaves*. Cu ei vreau să mă aventurez pînă la Guainía. Acum îmi cunoaşteţi intenţiile chiar dacă par a fi acelea ale unui nebun."

Aşa le vorbii tovarăşilor mei în dimineaţa în care ne trezisem în zori, părăsiţi pe nişte stînci, în Inírida.

Roşcovanul Mesa răspunse în numele tuturor :

— Toţi patru vom fi un singur om. Nu ne-am născut ca să fim relicve. Zarurile sînt aruncate, curaj !

Şi o luă înaintea mea pe malul abrupt, căutînd locul cel mai bun pentru a ne aventura

[1] Specie de palmier comestibil.

să trecem rîul, fără alt bagaj decît hamacele şi armele.

Din ziua aceea, am avut presentimentul clar al unui deznodămînt fatal. Toate nenorocirile care mi s-au întîmplat mi-au fost vestite în acel moment. Şi totuşi înaintam pe plajă cu o hotărîre dîrză, privind uneori, cu lăuntrică tulburare, celălalt mal, pămîntul pe care îl lăsam în urmă şi pe care picioarele mele nu vor mai păşi niciodată. Cînd ochii mei întîlneau pe aceia ai lui Fidel, ne surîdeam, tăcuţi.

— E mai bine că Pipa a şters-o, exclamă Correa. Banditul ăsta îndrăcit şi respingător e un om periculos. Cum ne-a mai dus cu veşnicul lui cîntec că trebuie să ieşim la Guainía, urmînd valea rîului Neuquén. Toate pădurile astea îi băgau frica-n oase. Dar şi mai mult colonelul Funes.

— Bine spui, îi răspunsei. Se temea mereu că la fiecare torent ne vor ataca indienii fugari care se adăpostesc în pustietăţile astea, unde-i apăra cascadele şi pădurile.

— Şi nu mai sfîrşea cu fumurile pe care spunea că le vede pe stînci. Şi nu voia să admită că erau aburii altor cascade.

— Dar c-au trecut oameni pe aici, e absolut sigur, observă Mesa. Ia uitaţi-vă la pietrele din scobitura malului : oase de peşte, cenuşă, coji.

— Şi ceva chiar şi mai ciudat, adăugă Franco. Cutii de conserve de somon, sticle goale. Nu-i vorba numai de indieni. Aceştia sînt *caucheros*, şi încă de curînd sosiţi.

Ascultînd cuvintele acestea m-am gîndit la Barrera, dar Roşcovanul spuse, ca şi cum mi-ar fi ghicit gîndurile :

— Sînt absolut sigur că oamenii noştri sînt la Guainía. De altfel, urmele sînt puţin numeroase. N-au călcat nisipul nici douăzeci de persoane, şi toate sînt urme de picioare mari. Ăştia sînt venezuelani. Ar trebui să trecem pe malul celălalt ca să găsim şi alte urme. Pe linia întunecoasă a pădurilor se zăreşte un luminiş. Poate că-i estuarul rîului Papunagua.

În după-amiaza aceea, întinşi pe o plută cu faţa în jos şi lovind spuma cu braţele, din lipsă de vîsle, am trecut pe celălalt mal, pe undele liniştite pe care soarele lăsa urme sîngerii.

M-am purtat cu santinela cu o asprime bestială. L-aş fi omorît la cea mai mică încercare de rezistenţă. Cînd cobora, cu picioarele tremurătoare, treptele scîndurii aplecate care servea podului drept scară, i-am dat brînci să cadă: văzîndu-l pe jos, inofensiv, buimăcit, l-am apucat de păr ca să-i văd faţa. Era un bătrîn înalt de statură, care mă privea cu ochi timizi şi-şi ridica braţele deasupra capului ca să se apere de loviturile de secure. Buzele îi tremurau, bîiguind rugător :

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă omorîţi, nu mă omorîţi !

Ascultîndu-i ruga şi observînd asemănarea pe care bătrîneţea venerabilă o dă oamenilor, mi-am amintit de bătrînul meu tată şi, cu sufletul

întristat, l-am luat în braţe ca să-l ridic. I-am dat apă din propria mea pălărie.

— Iartă-mă, i-am spus, nu mi-am dat seama de bătrîneţea dumitale.

În timpul acesta, tovarăşii mei, care înconjuraseră cabana ca să-mi asigure atacul, au prădat podul înainte ca eu să-i pot opri. În cabană nu se afla nimeni. Au coborît cu carabina prizonierului.

— Al cui e mauserul ăsta ? strigă Franco.

— Al meu, domnule, spuse omul cu voce tremurătoare.

— Şi ce faci aici, înarmat cu un mauser ?

— Am fost bolnav, m-au lăsat aici de cîteva zile...

— Dumneata eşti santinela, pusă să supravegheze torenţii ! Şi dacă negi, te împuşcăm !

Omul, care se întorsese către Franco, voia să îngenunche :

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă ucideţi ! Fie-vă milă de mine !

— Unde sînt, întrebai, cei care te-au lăsat aici ?

— Au plecat alaltăieri, în susul rîului Inírida.

— Ce cadavre sînt acelea pe care le-au spînzurat pe stîncile care domină rîul ?

— Cadavre ?

— Da, da, cadavre. Le-am găsit azi-dimineaţă pentru că vultanii ne-au semnalat prezenţa lor. Atîrnă de nişte palmieri, legaţi cu sîrme pe sub fălci.

— Asta deoarece colonelul Funes e pe picior de război cu Cayeno. Acum o săptămînă străjile

au văzut o barcă, mergînd în susul apei. Şi cum Cayeno are iscoade, vestea i-a ajuns în ziua următoare. A adus de la Isana douăzeci şi cinci de oameni şi i-a atacat pe navigatori.

— Barca asta, spuse Roşcovanul, e barca oamenilor care-au lăsat urme pe plajă. Astea erau fumurile pe care le vedea Pipa.

— Spune-ne, ce fel de oameni erau ?

— Oameni de-ai colonelului, care veneau din San Fernando să fure cauciuc şi să vîneze indieni. Au murit cu toţii. Şi obiceiul e să fie spînzuraţi ca să constituie un exemplu pentru ceilalţi.

— Şi El Cayeno unde-i acum ?

— Face ceea ce veniseră să facă ceilalţi.

Bătrînul adăugă, după o pauză :

— Iar trupa dumneavoastră, unde se află ? Pe unde a venit fără să fie văzută ?

— O parte bate pădurile, alta a şi pornit în susul rîului Papunagua. El Cayeno a distrus linia noastră înaintaşă în timp ce forţam trecerea peste torenţi.

— Domnule, spuneţi oamenilor dumneavoastră că, dacă dau de cabane deşerte, să nu mănînce maniocul pe care-l vor găsi înăuntru. Maniocul acela e otrăvit.

— Şi coşurile de palmier de-aici sînt otrăvite ?

— Şi ele. Maniocul pe care-l mîncăm noi îl ţinem ascuns.

— Adă-l şi mănîncă din el în faţa noastră.

Cînd bătrînul porni, ca să-mi dea ascultare, m-am uitat la picioarele lui pline de ulceraţii.

Observîndu-mi privirile, îmi spuse cu voce umilă :

— Deschideţi chiar dumneavoastră coşul. Într-adevăr, pricinuiesc scîrbă.

Şi cînd primi făina cu tărîţe pe care i-o dădu mulatrul, într-o jumătate de dovleac, începu s-o înghită fără să-şi ascundă lacrimile.

Ca să-i dau curaj, îi spusei cu blîndeţe :

— Nu te mîhni dacă viaţa e aspră. Lasă-ne să gustăm din proviziile dumitale. Dumneata eşti un om ! Vom fi buni prieteni.

În noaptea aceea fulgerele incendiau întunericul şi pădurea trosnea cu zgomote sinistre. Pînă cînd palele de vînt, cu ploaie, au stins focul, am ascultat conversaţia tovarăşilor mei cu invalidul ; dar m-a biruit un somn greu şi am pierdut firul discuţiei. Bătrînul se numea Clemente Silva şi spunea că e originar din Pasto. Timp de şaisprezece ani rătăcise prin păduri şi nu avea nici măcar o centimă.

La un moment dat m-am deşteptat şi l-am auzit spunînd, pe tonul explicit al celui care menţionează o favoare făcută :

— I-am văzut pe cei dinaintea dumneavoastră. Trei înotători care treceau rîul. Temîndu-mă ca nu cumva Cayeno să se întoarcă, am tăcut. Şi astăzi, cînd mă hotărîsem să-mi iau valea...

— Ia spune, îl întrerupsei, ridicîndu-mă în sus în hamac. Cîte persoane ai văzut dumneata ? Şi cînd ?

— Sînt absolut sigur de ceea ce spun : trei înotători, acum două zile. Să fi fost şapte dimi-

neaţa. Şi, ca să vă dau şi alte amănunte : îşi duceau hainele legate pe cap. A fost o minune că nu i-a prins Cayeno. Se întîmplă atîtea lucruri în infernul ăsta...

— Noapte bună ! Ştiu cine sînt. Aşa că să nu mai vorbim.

Am spus aşa numai ca să evit unele indiscreţii de ale tovarăşilor mei. Dar n-am mai putut dormi, gîndindu-mă la Pipa şi la indieni. La ideea pericolelor care ne înconjurau mă simţeam nervos, abătut. Dar am luat hotărîrea să-mi duc pînă la capăt viaţa aceea plină de emoţii, murind din pricina mîniilor şi a capriciilor mele, decît să renunţ la asemenea intenţii. De ce oare don Clemente Silva nu-mi trăsese un glonte, dacă-l atacasem în speranţa aceasta ? De ce întîrzia El Cayeno cu lanţurile şi torturile ? Cu atît mai bine dacă m-ar spînzura de un copac... Soarele mi-ar putrezi carnea şi vîntul m-ar legăna ca pe un pendul !

— Unde e don Clemente Silva ? îl întrebai pe roşcovanul Mesa cînd se lumină de ziuă.

— Îşi spală faţa la rîu.

— De ce l-aţi lăsat singur ? Dacă fuge...

— Nu vă fie teamă. Franco e cu el. Cum s-a crăpat de ziuă a început să se vaite de picior.

— Şi tu ce crezi despre acest biet bătrîn ?

— E compatriotul nostru şi el habar n-are. Cred c-ar trebui să-i mărturisim totul şi să-i cerem ajutor.

Cînd am ajuns la izvor, m-am înduioşat văzîndu-l pe Fidel cum îi spăla rănile nefericitului. Acesta, auzindu-mi paşii, se ruşină de aspectul lui mizerabil şi-şi întinse pantalonul pînă la glezne. Îmi răspunse la bună ziua cu o voce tulburată.

— De unde provin plăgile pe care le ai ?

— Vai, domnule, pare de necrezut. Sînt muşcături de lipitori. Cînd trăieşti în mlaştini ca să recoltezi cauciuc, blestematele astea de vietăţi te hărţuiesc şi în timp ce *el cauchero* sîngerează copacul, lipitorile îl sîngerează pe el. Pădurea se apără de călăii ei şi în cele din urmă omul rămîne învins.

— Judecînd după dumneata, duelul e pe viaţă şi pe moarte.

— Şi asta fără să mai vorbesc de ţînţari şi de furnici. Mai ales cele numite *veinticuatro* şi *tambocha,* veninoase ca nişte scorpioni. Şi ceva mai rău încă : pădurea îl tulbură pe om, dezvoltîndu-i instinctele cele mai josnice : cruzimea cuprinde sufletele ca un tufiş spinos şi lăcomia arde ca febra. Dorinţa de bogăţii subminează corpul deja istovit şi mirosul de cauciuc produce nebunia milioanelor. Salahorul suferă şi munceşte în dorinţa de-a ajunge impresar ca, într-o zi, să poată pleca în capitală să risipească cauciucul pe care l-a strîns, să aibă femei albe şi să se îmbete luni întregi, ştiind bine că în păduri sînt mii de sclavi care-şi dau viaţa pentru a-i procura lui aceste plăceri, aşa cum a făcut şi el pentru stăpînul dinainte. Numai că în realitate lucrurile merg mai încet decît ambiţia şi beri-beri e un prieten rău. În singurătatea mlaştinilor şi a drumurilor, mulţi mor de friguri, strîn-

gînd în braţe arborele din care ţîşneşte lapte, cu gurile lor avide lipite de coajă, pentru ca să-şi astîmpere cu cauciuc lichid, în lipsă de apă, setea pe care le-o provoacă febra: şi acolo putrezesc ca frunzele, roşi de şoareci şi de furnici, singurele milioane care vin spre ei în ceasul morţii. Destinul altora e mai puţin vitreg: datorită cruzimii ajung să fie vătafi şi aşteaptă în fiecare noapte, cu carnetul în mînă, să vină muncitorii ca să le predea cauciucul strîns, pentru a trece preţul în cont. Niciodată nu sînt mulţumiţi de munca efectuată şi îşi măsoară nemulţumirea cu biciul. Celui care a adus zece litri îi marchează jumătate, şi în felul acesta îşi sporesc cantitatea de cauciuc de contrabandă pe care îl vînd în secret impresarului altei regiuni sau pe care-l îngroapă pentru a-l schimba pe băuturi şi mărfuri la primul negustor ambulant care vine la exploatările de cauciuc. Pe de altă parte, unii salahori fac şi ei acelaşi lucru. Pădurea îi înarmează ca să-i distrugă, şi ei se fură şi se ucid, la adăpostul secretului şi al impunităţii, căci pînă acum nu s-a auzit că arborii de cauciuc ar vorbi despre tragediile pe care le provoacă chiar ei.

— Şi dumneata de ce înduri atîtea nefericiri? îl întrebai indignat.

— Vai, domnule, nenorocirea te nimiceşte.

— Şi de ce nu te întorci în ţara dumitale? Ce putem să facem ca să-ţi redăm libertatea?

— Vă mulţumesc, domnule.

— În primul rînd, trebuie să-ţi vindecăm rănile. Dă-mi voie să-ţi dau îngrijirile necesare.

Şi cu toate că bătrînul, uimit, se împotrivea, îi suflecai pantalonul pînă la genunchi şi mă aplecai să-l examinez.

— Fidel, eşti orb? În ulceraţiile astea sînt viermi!

— Cum? Viermi?!

— Trebuie să căutăm un *oboba*[1] ca să-i omorîm.

Bătrînul începu să se vaite:

— Cum se poate? Ce umilinţă! Viermi! Asta, pentru că într-o zi am adormit şi s-au năpustit asupra mea un roi de muşte de cai.

Cînd l-am dus la cabană, repeta într-una:

— Pradă viermilor, pradă viermilor încă de viu!

— Să ştii, i-am spus, în după-amiaza aceea, că sînt, din principiu, prietenul celor slabi şi-al celor nenorociţi. Chiar dac-aş şti că mîine ne vei trăda, invaliditatea dumitale de astăzi va fi respectată. Nu ştiu dacă dai crezare cuvintelor mele, gîndeşte-te însă c-am putea să te omorîm pentru simplul fapt că eşti complicele unui bandit ca *El Cayeno*. Dumneata mă rogi să-ţi spun unde-aveam de gînd să te ducem prizonier şi dacă îţi îngădui să-ţi speli zdrenţele ca să mori cu rufe curate. Ei bine, nu te vom omorî şi nu te vom lua captiv. Dimpotrivă, îţi cer să iei în mîinile dumitale soarta noastră, căci sîntem compatrioţi de ai dumitale şi sîntem singuri.

[1] Specie de arbore medicinal.

Bătrînul se ridică în picioare ca să se convingă că nu visează. Ochii lui neîncrezători ne măsurau cu insistenţă şi, întinzînd braţele către noi, exclamă :

— Sînteţi columbieni ! Columbieni !

— După cum ai auzit, şi prietenii dumitale. Ne strînse părinteşte la piept, tremurînd de emoţie. Apoi vru să ne pună cîteva întrebări despre patrie, despre călătoria noastră, despre oamenii noştri. Dar eu îl întrerupsei în felul acesta :

— Înainte de toate, jură-mi că ne putem bizui pe lealitatea dumitale.

— O jur înaintea lui Dumnezeu şi a justiţiei sale !

— Foarte bine. Şi-atunci ce ne sfătuieşti să facem ? Crezi că *El Cayeno* ne va omorî ? Va fi nevoie să-l omorîm noi pe el ? Şi adăugai, ca să-i vin în ajutor, căci era tulburat : Sau, mai bine spus : Cayeno poate să se mai întoarcă aici ?

— Nu cred. A plecat spre Caño Grande ca să fure cauciuc şi să vîneze indieni. Nu are nici un interes să se întoarcă curînd la barăcile lui de la Guaracú, unde se află madona, care-a venit să-şi încaseze banii.

— Cine-i această madona de care vorbeşti ?

— Turcoaica Zoraida Ayram, care străbate aceste rîuri şi face negoţ de unelte cu *caucheros* şi are, la Manaos, o *pulpería*[1] renumită.

[1] Magazin unde se vînd tot felul de mărfuri şi unde se poate bea.

— Ascultă, e absolut necesar să ne conduci la Guaracú, pentru a vorbi cu această doamnă Zoraida Ayram înainte de-a se întoarce El Cayeno.

— O cunosc bine, am fost în serviciul ei. Ea m-a adus de la Río Negro pînă la Putumayo. Mă tratau acolo atît de rău, că m-am aruncat la picioarele ei, rugînd-o să mă cumpere. Cu toate că datoria mea se ridica la două mii de *soles*[1], a plătit totul cu mărfuri, m-a luat la Manaos şi la Iquitos, fără să-mi plătească vreun salariu, şi apoi m-a vîndut pentru şase milioane de *reis*[2] compatriotului ei Miguel Pezil, pentru exploatările de cauciuc de la Naranjal şi Yaguanarí.

— Cum ? Ce spui ? Cunoşti exploatarea de la Yaguanarí ?

Franco, roşcovanul şi mulatrul izbucniră :

— Yaguanarí !... Yaguanarí !... Acolo mergem şi noi !

— Da, domnilor. Şi, după cum spunea madona, au sosit acolo acum o lună douăzeci de columbieni şi cîteva femei pentru a cresta arborii de cauciuc.

— Douăzeci ? Numai douăzeci ? Dar erau şaptezeci şi doi !

Se lăsă o tăcere adîncă, plină de nehotărîre. Ne priveam unii pe alţii, îngheţaţi şi palizi. Şi repetam în mod inconştient :

— Yaguanarí ! Yaguanarí !

[1] *Sol* — monedă peruviană care valorează cît un peso sau duro.

[2] *Reis* — monedă portugheză şi braziliană care valorează a zecea parte a unei centime dintr-o pesetă.

— Cum v-am mai spus, adăugă don Clemente Silva, după ce îi povestirăm odiseea noastră, nu pot să vă dau alte informaţii. Pe Barrera îl cunosc din auzite, dar ştiu că face afaceri cu Pezil şi cu Cayeno şi că ei încearcă să lichideze compania asta, pentru că madona cere restituirea unei sume pe care i-o datorează şi refuză să mai acorde noi amînări. După cîte am înţeles, Barrera se obligase să aducă din Columbia o echipă de două sute de oameni, dar n-a venit decît cu un număr foarte redus, căci a trebuit să-şi plătească unele vechi datorii tot cu acei *caucheros* pe care îi aducea. De altfel, noi columbienii nu avem căutare în aceste ţinuturi : se spune că sîntem nesupuşi şi schimbători. Înţeleg foarte bine dorinţa voastră de-a vă pune în legătură cu madona, dar trebuie să aveţi răbdare. Rîndul meu la pază se termină sîmbăta viitoare.

— Şi dacă schimbul dumitale ne-ar surprinde aici ? Ce-ar spune ?

— N-aveţi nici o grijă. El va coborî pe rîul Papunagua şi noi vom merge pe scurtătura cea nouă, lăsîndu-i un foc aprins ca să vadă că am fost aici. De la colibă domină o bună parte din rîu şi se zăreşte orice barcă. Nu înţeleg cum de m-aţi putut captura...

— Veneam pierduţi pe malul ăsta. Şi cum cîinii au găsit urme de om... Dar amănuntul ăsta n-are nici o importanţă. Va trebui, deci, să aşteptăm.

— Şi să ne prezentăm la barăci la ora la care *El Vaquiro* va fi absent, ocupat să inspecteze lucrul efectuat de *caucheros*. Vătaful ăsta e un om grozav de afurisit. După ce vă arăt cabanele, vă prezentaţi singuri şi începeţi să vă plîngeţi, povestind că aduceaţi manioc proaspăt ca să-l vindeţi şi că vi l-au luat nişte jandarmi. (Acolo se ştie că jandarmii ăştia erau ai lui Funes şi că El Cayeno i-a luat sub comanda sa.) Mai adăugaţi că barca voastră a fost sfărîmată de torenţi şi c-a trebuit să veniţi de-a lungul malurilor şi prin păduri, pînă cînd am pus eu mîna pe voi. Spuneţi-le că, deoarece veneaţi să cereţi ajutor, v-am condus pînă la drumul spre Guaracú şi că veniţi, conform instrucţiunilor mele, să-i cereţi protecţie. Discursul acesta îi va face plăcere, căci sporeşte creditul întreprinderii şi-i dezminte şi pe detractorii acesteia.

— Fiţi sigur că povestea va avea mai mult succes decît realitatea.

— Eu voi sosi mai pe urmă şi voi insista asupra faptului că aţi venit singuri şi că m-aţi crezut pe cuvînt.

— Şi dacă ne pun la muncă ? întrebă Correa.

— Mulatre, îi spusei, nu-ţi fie frică. Am venit să ne riscăm viaţa !

— În privinţa asta, n-aş şti ce să vă sfătuiesc. El Cayeno e viclean şi crud ca un vînător. Bineînţeles că nu-i datoraţi nimic şi că sînteţi în trecere spre Brazilia. Dar dacă i se năzăreşte să spună c-aţi fugit din alte barăci...

— Explică-ne, don Clemente. Noi ştim prea puţin despre aceste obiceiuri.

— Fiecare antreprenor de exploatare de cauciuc are la dispoziţie cîteva şoproane care ser-

vesc ca locuinţe şi magazii. Le veţi vedea pe cele de la Guaracú. Aceste barăci nu rămîn niciodată goale, pentru că în ele se păstrează cauciucul, mărfurile şi proviziile, şi acolo locuiesc şi vătafii cu ibovnicele lor. O echipă de muncitori e compusă în cea mai mare parte din indieni şi din lucrători angajaţi, care, potrivit legilor regiunii, nu pot să-şi schimbe stăpînul înainte de doi ani. Fiecare individ are un cont în care i se trec sumele avansate, uneltele şi alimentele, şi e creditat cu cauciucul recoltat la preţul derizoriu pe care-l fixează stăpînul. Un *cauchero* nu ştie niciodată cît îl costă ceea ce primeşte, nici cît i se socoteşte pentru ceea ce produce, căci grija antreprenorului este ca el să rămînă întotdeauna creditor. Această nouă formă de sclavie zdrobeşte viaţa oamenilor şi trece şi asupra urmaşilor lor. Pe de altă parte, vătafii inventă diferite forme de spoliere : le fură muncitorilor cauciucul, le iau fetele şi nevestele ; îi trimit să muncească la exploatări foarte sărace, de unde nu pot scoate cantitatea de cauciuc cerută, şi asta ţine loc de pretext pentru insulte şi lovituri de bici, dacă nu chiar pentru gloanţe de carabină. Şi, spunînd că unul sau altul a fugit sau a murit de friguri, afacerea e lichidată.

Nu ar fi însă drept să trecem sub tăcere trădarea şi înşelăciunea. Nu toţi salahorii sînt nişte porumbei albi : unii dintre ei solicită angajamente numai pentru a fura de la ceilalţi sau pentru a se duce în pădure să-şi ucidă vreun duşman sau să-şi ademenească tovarăşii

pentru a-i vinde la alte barăci. Faptele acestea au dus la o convenţie riguroasă, în baza căreia antreprenorii se obligă să pună mîna pe orice individ care nu şi-ar putea justifica provenienţa sau care-ar prezenta un paşaport fără stipulaţia c-a plătit ceea ce datora şi că patronul i-a redat libertatea. La rîndul lor, garnizoanele de pe fiecare fluviu veghează ca aceste formalităţi să fie îndeplinite cu scrupulozitate.

Dar şi măsura asta e un izvor nesecat de abuzuri şi de sechestrări. Dacă stăpînul refuză să dea vreunui muncitor biletul de liberă trecere ? Dacă celui care-l prezintă i se ia acest document de către cel căruia i-l arată ? Trebuie să vă anunţ că acest din urmă caz este foarte frecvent. Cel capturat trece în puterea celui care a pus mîna pe el ; şi acesta îl pune să lucreze în exploatarea lui, tratîndu-l ca pe un fugar, pînă ce se fac cercetările de rigoare. Şi trec ani şi ani şi sclavia nu se sfîrşeşte niciodată. Aşa mi s-a întîmplat şi mie cu El Cayeno ! Am muncit şaisprezece ani ! Şaisprezece ani de mizerie ! Dar am o comoară care preţuieşte cît o lume, pe care nu mi-o pot fura şi pe care o voi duce în patrie dacă izbutesc să-mi recapăt libertatea : o cutioară plină de oseminte !

— Pentru a vă putea povesti totul, ne-a spus în după-amiaza aceea, ar trebui să pierd pudoarea nenorocirilor mele. În străfundul fiecărui suflet există cîte un episod intim, care constituie ruşinea lui. A mea e o pată aruncată asupra între-

gii familii : fiica mea María Gertrudis şi-a pierdut cinstea.

Era atîta durere în cuvintele lui don Clemente, încît noi ne prefăceam că nu înţelegem. Franco îşi tăia unghiile cu cuţitul ; Heli Mesa zgîria pămîntul cu un beţişor ; eu făceam rotogoale cu fumul ţigării. Numai mulatrul părea că ia parte la dureroasa povestire.

— Da, prieteni, continuă bătrînul : mizerabilul care o amăgea cu promisiuni de căsătorie a sedus-o în timpul absenţei mele. Micul meu Luciano a fugit de la şcoală şi-a venit să mă caute în satul vecin unde aveam o mică slujbă, ca să-mi povestească că logodnicii îşi vorbeau noaptea în grădină şi că mama îl certase cînd îi spusese acest lucru. Auzindu-l, mi-am pierdut sîngele rece, l-am dojenit pentru minciună, am ridicat în slăvi virtutea Maríei Gertrudis şi i-am interzis de-a se mai opune, prin trăncănelile lui, la căsătoria tinerilor, care-şi schimbaseră inelele. Disperat, mititelul a început să plîngă, declarîndu-mi că era hotărît să plece mai bine de-acasă, decît să roşească, de ruşinea familiei, faţă de colegii lui de la şcoala primară. L-am suit pe un măgar şi l-am trimis acasă, soţiei, cu un peon căruia i-am dat şi două scrisori, pentru ea şi pentru María Gertrudis, pline de mustrări şi sfaturi. Dar María Gertrudis nu mai era fiica mea !

Gîndiţi-vă la durerea mea cînd m-am văzut dezonorat. Pe jumătate nebun, am uitat de căminul meu pentru ca să plec în urmărirea

fugarei. Am recurs la autorităţi, am cerut sprijinul prietenilor mei, protecţia persoanelor cu influenţă. Şi mă făceau cu toţii să-mi înghit lacrimile, obligîndu-mă să le dau amănunte penibile, iar la urmă, cu un gest de compătimire, mă acuzau în felul acesta : „Răspunderea o au părinţii. Trebuie să ştii să-ţi creşti copiii !"

Cînd, umilit de această tortură, m-am întors acasă, mă aştepta o nouă durere : tăbliţa lui Lucianito atîrna de perete, lîngă pupitru, unde briza mişca paginile unei cărţi fără coperţi ; în sertar văzui cărţile de la premii şi jucăriile, căciuliţa pe care i-o brodase sora lui, ceasul pe care i-l dăruisem, medalia de la mama. Citii, pe tăbliţă, scrise sub o cruce, aceste cuvinte : „Adio ! Adio !"

Mai mult decît paralizia, pe sărmana mea soţie a omorît-o durerea. Aşezat pe marginea patului, o vedeam cum uda perna cu lacrimi şi încercam să-i aduc alinarea pe care eu n-am cunoscut-o niciodată. Uneori se agăţa de braţul meu şi scotea un ţipăt dement : „Dă-mi înapoi copiii ! Dă-mi înapoi copiii !" Pentru a-i uşura suferinţa, o amăgeam : am născocit că izbutisem s-o mărit pe María Gertrudis şi că Lucianito era intern la o şcoală. Într-o zi, văzînd că nimeni — nici rude, nici prieteni — nu-mi venea în ajutor, am chemat peste gard o vecină ca să vină să aibă grijă de bolnavă, după care am pornit să caut un doctor. Cînd m-am întors, am văzut că soţia mea ţine în mîini tăbliţa lui Lucianito şi că se uită la ea, convinsă că e portretul micuţului. Aşa a şi murit ! Aşezînd-o

în sicriu, am îngăimat printre suspine: „Jur pe Dumnezeu şi pe dreptatea lui că-l voi aduce pe Luciano, viu sau mort, la groapa ta!" I-am sărutat fruntea şi i-am pus pe piept tăbliţa tare, pentru ca să ia în eternitate crucea pe care o desemnase propriul său fiu.

— Don Clemente, nu învia aceste amintiri care dor. Încearcă să laşi deoparte, în povestirea dumitale, tot ce e sacru. Vorbeşte-ne de călătoria dumitale prin pădure.

Mi-a strîns mîna o clipă, murmurînd:

— E adevărat. Trebuie să fii avar cu durerea. Ei bine, am pornit pe urmele lui Lucianito spre Putumayo. La Sibundoy mi s-a spus că un băieţaş palid, cu nişte pantaloni scurţi, care nu părea să fi avut mai mult de doisprezece ani, fără alt bagaj decît o legăturică cu rufe, trecuse pe acolo cu nişte oameni. Refuzase să spună cine era şi de unde venea, dar tovarăşii lui spuneau cu bucurie că se duceau să caute exploatările de cauciuc ale lui Larrañaga, individul acela fără inimă, asociat cu Arana şi cu alţi peruvieni, care au redus la sclavie mai bine de treizeci de mii de indieni în bazinul Amazoanelor. La Mocoa am avut prima ezitare: călătorii trecuseră pe acolo, dar nimeni n-a putut să-mi spună pe care drum o apucaseră. Era posibil să se fi îndreptat pe uscat către Caño Guineo, pentru ca să iasă la Putumayo, ceva mai sus de portul San José şi să coboare apoi pe rîu pînă la Igaraparana; de asemeni, era la fel de posibil s-o fi luat pe scurtătura de la Mocoa, la Puerto Limos, peste Caquetá, pentru a coborî

pe această arteră spre Amazoane, şi să urce pe-aci şi pe Putumayo în căutarea exploatărilor de cauciuc de la Chorrera. M-am hotărît pentru acest din urmă itinerar.

Din fericire la Mocoa, un columbian cu maniere foarte amabile, domnul Custodio Morales, care era colon la rîul Cuimañi, mi-a oferit o barcă şi protecţia sa. M-a prevenit de pericolul de a traversa repezişurile rîului Aracuara şi m-a lăsat la Puerto Pizarro ca să continui străbătînd marile păduri, pe drumul care duce la portul La Florida, în Caraparana, unde-şi aveau barăcile peruvienii.

Am întreprins această călătorie singur şi bolnav. Cînd am ajuns, am cerut să fiu angajat şi mi s-a deschis un cont. Mi se spusese că nimeni în regiune nu-mi cunoştea băieţelul; dar am vrut să mă conving şi am început să lucrez la exploatările de cauciuc.

Era adevărat că băiatul nu se găsea în echipa mea, dar putea să fie în altele. Nici un *cauchero* nu auzise vreodată de numele lui. Uneori mă mîngîiam cu gîndul că Lucianito nu cunoscuse brutala imoralitate a acestei vieţi; dar cît de puţin timp dură consolarea! Era sigur că se afla în îndepărtate exploatări de cauciuc, la alţi stăpîni, educîndu-se la şcoala cruzimii şi a josniciei, înnebuit de umilinţă şi de mizerie. Şeful echipei începu să se plîngă de munca mea. Într-o zi, îmi brăzdă faţa cu o lovitură de bici şi mă trimise legat la baracă. Am stat toată noaptea în butuci şi a doua zi am fost trimis la El

Encanto. Izbutisem ceea ce îmi pusesem în minte : să-l caut pe Lucianito pe alte exploatări.

Don Clemente Silva tăcu. Își atingea fruntea cu mîini tremurătoare, ca și cum ar mai fi simțit încă pe față șerpuirea biciului infam. Apoi adăugă :

— Prieteni, tăcerea asta reprezintă doi ani. De acolo am fugit la Chorrera.

— Mi-aduc aminte, continuă el, că în noaptea sosirii mele sărbătoreau carnavalul. În fața balustradelor galeriei se agita o mulțime beată și gălăgioasă. Indieni din diferite triburi, albi din Columbia, Venezuela, Peru și Brazilia, negri din insulele Antile, vociferau, cerînd alcool, femei și mărfuri. Într-o cameră din fundul unei prăvălii li se vindeau petarde, nasturi, borcane cu ton, cutii cu biscuiți, tutun de mestecat, espadrile, flanele, țigări. Cei care nu puteau să apuce nimic se distrau împingîndu-și tovarășii peste obiectele, care cădeau, iar peste aceștia se îngrămădeau alții, în rîsete, vociferări și tropăituri. În partea cealaltă, lîngă lămpile care fumegau, grupuri melancolice ascultau pe cîntăreții care intonau melodii de pe meleagurile lor : *banbuco, joropo, cumbicumbia*. Deodată, un vătaf păros și gălbejit se urcă pe un scăunaș și trase în aer cu carabina. Liniște încărcată de așteptare. Toate fețele se întoarseră spre orator. „*Caucheros*, spuse acesta, cunoașteți mărinimia noului proprietar. Domnul Arana a format o societate care e proprietara exploatărilor de cauciuc la Chorrera și El Encanto. Trebuie să muncim, să fim supuși, să ascultăm ! În magazie n-a mai rămas nimic

ca să vă poată fi dăruit. Cei care n-au apucat să ia haine, să aibă răbdare. Cei care cer femei, să știe că bărcile care urmează să sosească aduc patruzeci de femei, luați bine seama, patruzeci, pentru a fi repartizate, din cînd în cînd, muncitorilor care se evidențiază. În afară de asta, va porni în curînd o expediție pentru a supune triburile *andoques* și ea are misiunea să adune toate indienele pe care le va găsi. Acum, ascultați-mă cu atenție : orice indian care are nevastă sau fată trebuie s-o prezinte la acest stabiliment pentru ca să știe ce se hotărăște cu ea."

Ceilalți vătafi au tradus imediat discursul în limba fiecărui trib și petrecerea a continuat, ca mai înainte, în cor de exclamații și de aplauze.

Eu mă strecuram printre oameni, temîndu-mă să-mi găsesc fiul. Era prima oară cînd nu doream să-l văd. Și, totuși, mă uitam peste tot ; în cele din urmă mă hotărîi să întreb de el : „Domnule, cunoașteți pe Luciano Silva ?" „Spuneți-mi, printre oamenii aceștia nu e oare vreun columbian din Pasto ?" „Nu știți cumva dacă Larrañaga sau Juanchito Vega locuiesc aici ?"

Întrebările mele provocînd ilaritate, am îndrăznit să pătrund în galerie. Santinelele m-au oprit. Un om a venit să mă anunțe că se distribuia țuică în barăci. Și, într-adevăr, mulțimea defila pe acolo, întinzînd căni și vase vătafului care împărțea băutura. Un șef de echipă zănatic vru să facă o glumă : turnă gaz într-o gamelă și o oferi unor indieni. Cum nici unul nu se lăsă păcălit, le zvîrli în cap vasul plin. Nu se știe cine aprinse un chibrit și, în aceeași clipă,

o flacără pîlpîitoare îi învălui pe indieni, care se năpustiră în mulțime cu țipete înnebunite, încoronați de un foc livid, deschizîndu-și drum spre rîu, unde se scufundară, agonizînd.

Proprietarii exploatării la Chorrera apărură pe balcon cu cărțile de pocher în mînă. „Ce s-a întîmplat? Ce s-a întîmplat?" repetau ei. Evreul Barchilón luă cuvîntul: „Hei, băieți, nu faceți pe idioții, o să dați foc pereților de palmier și barăcilor!" Larrañaga repetă ordinul lui Juancho Vega: „Gata cu distracția! Gata!"

Simțind miros de sudoare, scuipară pe mulțime și intrară înăuntru, impasibili.

Vătafii își strînseră oamenii din echipă lovindu-i cu patul puștii și îi împinseră în barăci, în mijlocul unui vacarm asurzitor.

Cu toată puterea plămînilor mei am izbutit să strig: „Luciano! Lucianito, tatăl tău e aici!"

A doua zi răbdarea mea a fost pusă la grea încercare. Era aproape ora două și patronii continuau să doarmă. Dimineața, după ce echipele plecară la muncă, un negru din Martinica se așeză în fața mea, ascuțindu-și de teacă lama teribilă a cuțitului:

— Hei! îmi spuse, tu de ce rămîi aici?

— Sînt călăuză și o să plec la exploatare.

— Pari mai degrabă fugar. Tu erai la El Encanto.

— Și dac-ar fi așa? Nu sînt amîndouă exploatările ale aceluiași proprietar?

— Tu ești nerușinatul acela care cresta inscripții pe copaci. Să fii mulțumit dacă te-au iertat.

Am pus capăt primejdiosului dialog văzînd pe contabilul exploatării care deschidea ușa biroului său. Acesta nici măcar nu mă privi cînd îl salutai, dar eu înaintai pînă la birou.

— Domnule Loaiza, îi spusei cu teamă în glas, aș vrea să știu, dacă e cu putință, la cît se ridică contul unui fiu al meu.

— Un fiu de-al tău? Vrei să-l cumperi? Ți s-a spus cumva că se vinde?

— Pentru ca să-mi fac socotelile... se numește Luciano Silva.

Omul deschise un registru mare și, luîndu-și creionul, începu să scrie cifre. Genunchii îmi tremurau de emoție: în sfîrșit, aflam locul unde se găsea Lucianito!

— Două mii două sute de *soles*, spuse Loaiza. Ce supliment ți se cere pentru această sumă?

— Un supliment?... Un supliment?

— Desigur. Nu sîntem în situația de-a vinde personal. Dimpotrivă, întreprinderea caută oameni.

— Ați putea să-mi spuneți unde este acuma?

— Băiatul tău? Ia seama cu cine vorbești. Asta să-i întrebi pe șefii de echipă.

Spre nefericirea mea, în momentul acela intră negrul.

— Domnule Loaiza, strigă, nu vă pierdeți vremea cu bătrînul ăsta. E un fugar de la El Encanto și La Florida, neputincios și țicnit, care, în loc să înțepe arborii, cresta inscripții în coaja copacilor cu vîrful cuțitului. Nu aveți decît să vă duceți în pădurile exploatării

și vă veți convinge. Pretutindeni, același lucru : „Aici a fost Clemente Silva în căutarea iubitului său fiu Luciano". Ați mai văzut asemenea țicneală ?

Eu plecai ochii, ca un acuzat.

— Oameni buni, izbucnii, se vede bine că n-ați avut niciodată copii !

— Ce părere aveți de bătrînul ăsta nerușinat ? Ce muieratic trebuie să fi fost de se laudă atîta cu progenitura !

Așa mi-au răspuns, izbucnind în hohote de rîs ; dar eu m-am ridicat ca un catarg și mîna mea slăbită l-a pălmuit pe contabil. Negrul, cu o lovitură de picior, m-a trîntit cu gura de ușă. Ridicîndu-mă, am plîns de orgoliu și de satisfacție !

În odaia vecină se auzi o voce somnoroasă și amenințătoare. Nu întîrzie să se arate, încheindu-și nasturii de la pijama, un bărbat gras și buhăit, cu un piept ca de femeie, galben la față ca invidia. Înainte de-a putea scoate o vorbă, contabilul se grăbi să-l informeze despre cele întîmplate :

— Señor Arana, am să mor de supărare ! Iertați-mă ! Omul pe care-l vedeți aici a venit să-mi ceară un extract de ceea ce datorează societății ; dar imediat ce i-am anunțat soldul, s-a năpustit să rupă registrul, pe dumneavoastră v-a făcut hoț, iar pe mine m-a amenințat că mă înjunghie.

Negrul încuviință ; am rămas uluit de indignare. Arana continuă să tacă. Dar se uită la mine cu o privire care-i făcu pe cei doi să rămînă consternați și, punîndu-mi mîinile pe umeri, mă întrebă :

— Cîți ani are Luciano Silva, fiul dumitale ?

— N-a împlinit încă cincisprezece.

— Dumneata ești dispus să răscumperi datoriile dumitale și pe cele ale fiului? Cît datorezi ? Ce plăți în cont s-au făcut pentru munca dumitale ?

— Nu știu, domnule.

— Vrei să-mi dai cinci mii de soles pentru cele două conturi ?

— Desigur, desigur, dar n-am bani aici. Dacă dumneavoastră ați vrea căsuța pe care o am în Pasto... Larrañaga și Vega sînt concetățeni de-ai mei. Ei ar putea să vă dea referințe despre mine, am fost colegi de școală.

— Nu te sfătuiesc nici măcar să-i saluți. Acum nu mai vor să știe de prieteni săraci. Spune-mi, adăugă, ieșind cu mine în curte, n-ai cauciuc cu care să plătești ?

— Nu, domnule.

— Și nici nu știi care dintre *caucheros* îmi fură cauciucul ? Dacă îmi destăinuiești vreo ascunzătoare, împărțim ce este acolo.

— Nu, domnule.

— N-ai putea să găsești ascunzătorile de la Caquetá ? Eu ți-aș putea da cîțiva oameni ca să ataci barăcile.

Ascunzîndu-mi dezgustul pe care mi-l provocau mașinațiile acestea rapace, am trecut de la șiretenie la prefăcătorie. Am simulat că rămîn pe gînduri. Corupătorul meu profită ca să insiste :

— Mă folosesc de dumneata pentru că-mi dau seama că eşti un om cinstit şi că-mi vei păstra partea care mi se cuvine. Însăşi figura dumitale e o garanţie. Dacă n-ar fi aşa, te-aş trata ca pe un fugar, aş refuza să-ţi vînd fiul şi v-aş îngropa pe amîndoi în pădurile de arbori de cauciuc. Aminteşte-ţi că nu aveţi cu ce să-mi plătiţi şi că eu însumi vă ofer mijloacele de-a vă căpăta libertatea.

— E adevărat, domnule. Dar lucrul ăsta mă obligă. N-aş vrea să-mi iau un angajament fără să am siguranţa că-l voi putea îndeplini. Aş dori să plec imediat la Caquetá, ca *rumbero* [1], ca să cunosc regiunea şi să-mi deschid vreun drum strategic.

— Foarte bine gîndit şi aşa vom face. Asta rămîne în grija dumitale, iar fiul dumitale într-a mea. Cere o carabină, provizii, o busolă şi ia un indian să ţi le care.

— Mulţumesc, domnule, dar contul meu va creşte.

— Astea le plătesc eu, e darul meu de carnaval.

Paşaportul pe care mi-l dădu patronul îi făcu să turbeze de invidie pe şefii de echipe. Puteam merge oriunde voiam şi ei trebuiau să-mi pună la dispoziţie tot ceea ce-mi trebuia. Aveam autorizaţia de-a alege oricînd pînă la treizeci de oameni din echipele din care doream. În loc să mă îndrept spre Caquetá, hotărîi să merg

[1] Călăuză.

pe valea lui Putumayo. Un om care străjuia drumul de la rîul Eré şi care era poreclit „El Pantero" mă ţinu prizonier şi trimise biletul de liberă trecere pentru a fi cercetat. Răspunsul fu favorabil, dar autorizaţia se întoarse modificată : în nici un caz nu puteam să-l aleg pe Luciano Silva.

Ordinul acesta mi-a răsturnat toate planurile, căci eu îmi căutam fiul, pentru a-l lua cu mine. Ori de cîte ori auzeam bubuitul arborilor de cauciuc doborîţi de către echipele de peoni, mă gîndeam că băiatul meu era poate şi el acolo, strivit de vreo cracă. Pe atunci cauciucul negru se lucra tot atît de mult ca şi *siringo*, pe care brazilienii îl numesc *cauciuc beat* ; pentru recoltarea acestuia, se fac incizii în coaja arborelui, se adună laptele în recipiente şi se coagulează la fum ; lucrul acesta cerea ca arborele să fie doborît, să i se facă incizii din loc în loc, să se strîngă sucul, şi-apoi să fie depozitat în gropi bine aerisite, unde se coagula încetul cu încetul. De aceea le era aşa de uşor hoţilor să-l dosească.

Într-o zi am surprins un peon acoperindu-şi depozitul cu pămînt şi cu frunze. Se şi răspîndise vestea falsă că efectuam un fel de control pe seama patronului, legendă care mă puse în mare pericol, căci îmi atrase numeroase duşmănii. Cel surprins de mine puse mîna pe cuţit ca să mă lovească, dar eu i-am întins carabina, spunîndu-i :

— Am să-ţi dovedesc că nu sînt un spion. Nu voi spune nimic. Dar dacă tăcerea mea te

ajută cu ceva, spune-mi unde se află Luciano Silva.

— Ah ! Silvita ? Silvita ?... Lucrează la Capalurco, la rîul Napo, în echipa lui Juan Muñeiro.

Chiar în după-amiaza aceea am pornit pe drumeagul ce merge de la rîul Eré pînă la Tamboriaco. Mi-au trebuit şase luni ca să fac acest drum. Am fost nevoit să mănînc *yuca* sălbatică în lipsă de manioc. Cît de istovit a trebuit să fiu pentru a hotărî să mă odihnesc un timp în singurătate şi pustiu !

La Tamboriaco am întîlnit peoni din echipa care locuia în aşezarea numită „El Pensamiento". Şeful echipei m-a invitat să urc în susul rîului sub pretextul de-a vizita baraca, unde îmi va da alimente şi o barcă. În noaptea aceea, imediat ce am rămas singuri, m-a întrebat :

— Ce spun patronii despre Muñeiro ? Îl vor urmări ?

— Oare Muñeiro...

— A fugit cu peonii şi cu cauciucul acum cinci luni. Nouăzeci de chintale şi treisprezece oameni !

— Cum ? Ce spui ? E cu putinţă oare ?

— Au lucrat în ultimul timp aproape de lacul Cuyateno, s-au întors la Capalurco, au fugit pe rîul Napo, au ieşit probabil la fluviul Amazonas şi acum trebuie să fie în străinătate. Muñeiro mi-a propus să dăm lovitura asta împreună, dar n-am avut încredere în el, pentru că şmecherii ăştia au obiceiul să fugă împreună cu *caucheros*, promiţîndu-li-se că din vînzarea cauciucului pe care îl duc cu ei, li se va da

partea lor şi vor fi lăsaţi liberi. Cu nădejdea asta sînt încărcaţi pentru alte rîuri şi vînduţi la alţi patroni. Şi Muñeiro ăsta-e atît de mincinos ! Şi cum la gura rîului Mazán e un post...

Auzind vorbele lui, m-a cuprins descurajarea. Restul vieţii mele era de prisos. Mă întări o tristă consolare : dacă într-adevăr fiul meu ar trăi într-o ţară străină, eu, în zilele care-mi rămăseseră, mi-aş tîrî bucuros sclavia în propria-mi ţară.

— Dar, continuă interlocutorul meu, se mai zvoneşte pe aici că oamenii ăştia n-ar fi fugit. Se crede că i-ai fi luat dumneata, nu se ştie unde.

— Dar nici măcar n-am văzut rîul Napo !

— Asta-i şi partea curioasă. Dumneata ştii prea bine că o echipă trebuie s-o suspecteze pe cealaltă şi că există îndatorirea de-a spune patronului comun şi binele şi răul. Am zorit un trimis al nostru cu această veste : „Muñeiro a dispărut !" Mi-au răspuns să verific dacă nu l-ai luat dumneata, împreună cu oamenii lui, la Caquetá şi că, în orice caz, din precauţie, să-l trimit prizonier pe Luciano Silva. Eu te-aş sfătui să te întorci să lămureşti lucrurile. Spune-le că nu mai am provizii şi că oamenii mor de friguri.

După cincisprezece zile m-am întors la El Encanto şi m-am dat prins. Opt luni mai înainte pornisem în explorare. Cu toate asigurările date de mine c-am descoperit trunchiuri cu mult cauciuc şi că sînt nevinovat de fuga lui Juan Muñeiro şi a grupului său, hotărîră să mi se dea timp

de nouă zile cîte douăzeci de lovituri de bici şi să mi se pună sare pe jupuituri şi pe răni. La a cincea flagelaţie nu puteam să mă mai scol ; dar m-au tîrît cu o rogojină pe un muşuroi de *congas*[1] şi a trebuit s-o rup la fugă. Asta i-a distrat grozav pe călăii mei.

Am ajuns iarăşi un biet *cauchero*, decrepit şi jalnic.

Peste nădejdile mele a trecut timpul.

Lucianito trebuia să aibă nouăsprezece ani.

În epoca aceea a avut loc un eveniment important în viaţa mea ; un francez, pe care noi îl numeam „Mosiú" a sosit la exploatările de cauciuc în calitate de explorator şi de naturalist. La început, în barăci, s-a şoptit că ar veni trimis de un mare muzeu şi de nu ştiu care societate de geografie ; apoi s-a spus că patronii exploatărilor de cauciuc i-ar plăti expediţia.

Şi probabil că aşa era, căci Larrañaga îi puse la dispoziţie provizii şi peoni. Cum eu eram considerat călăuza cea mai încercată, m-au scos din echipa de lucru de la rîul Cahuaínari, ca să-l conduc oriunde ar dori să meargă.

Prin desişurile pădurii cuţitul meu îi deschidea potecă şi savantul venea în urmă cu oamenii de povară, cercetînd plante, insecte, răşini. Uneori, pe plăjile învăluite de tăcerea nopţii, îşi îndrepta telescopul spre cer şi începea să prindă stele, în timp ce eu, aproape de aparat, îi luminam lentila cu o lampă electrică. Într-un grai stîlcit, obişnuia să-mi spună :

— Mîine te vei orienta în direcţia luceferilor acelora. Ia bine seama în ce parte strălucesc şi aminteşte-ţi că soarele răsare cam pe-aici.

Iar eu îi răspundeam bucuros :

— Încă de ieri m-am gîndit la drumul acesta, din pur instinct.

Francezul, deşi rezervat, era binevoitor. Desigur că necunoaşterea limbii îi crea complicaţii, dar cu mine s-a arătat întotdeauna amabil şi cordial. Se miră văzîndu-mă mergînd desculţ prin pădure şi-mi dădu o pereche de cizme ; îi era milă văzînd că sufăr din pricina rănilor şi că febra mă făcea să mă înăbuş, şi-mi făcu diferite feluri de injecţii, fără să uite vreodată să-mi lase în paharul său o înghiţitură de vin şi să-mi mîngîie nopţile cu cîte o ţigară.

Pînă atunci nu părea să-şi fi dat seama de starea de sclavie la care erau reduşi cei ce lucrau în exploatările de cauciuc. Cum să-şi închipuie că domnii aceia cu aerul atît de amabil şi cu vorba atît de mieroasă care veniseră să-l întîmpine în La Chorrera şi El Encanto, ne băteau şi ne schingiuiau. Dar într-o zi, pe cînd rătăceam prin lunca lui Yacuruma, pe unde trece un drum vechi ce duce la nişte barăci abandonate în singurătatea acestor păduri, francezul s-a oprit să se uite la un copac. M-am apropiat pentru ca să-i întind, conform obiceiului, aparatul fotografic şi să aştept ordinele. Arborele, crestat demult de către *caucheros*, era un *siringo* uriaş, a cărui scoarţă rămăsese plină de-o sume-

[1] Furnici veninoase.

denie de cicatrice, mari, tumefiate, ca nişte excrescenţe strînse una lîngă alta.

— Doriţi să faceţi vreo fotografie ? îl întrebai.

— Da. Mă uit la hieroglifele astea.

— Cuvinte ameninţătoare tăiate de vreun *cauchero.*

— Evident : aici e ceva, un fel de cruce.

M-am apropiat cu teamă, recunoscîndu-mi opera de odinioară, desfigurată de încreţiturile scoarţei : „Clemente Silva a fost aici". În partea cealaltă cuvintele lui Lucianito : „Adio, adio..."

— Vai, domnule, şoptii, eu am scris astea !

Şi, rezemat de trunchi, am început să plîng.

Din clipa aceea am avut, pentru prima oară, un prieten şi un protector. Învăţatul se înduioşă de nenorocirile mele şi se oferi să mă elibereze de la patronii mei, răscumpărîndu-mi contul şi pe cel al fiului meu, dacă mai era încă sclav. Îi povestii viaţa îngrozitoare a muncitorilor de pe exploatări, îi înşirai chinurile pe care le îndurau ca să nu se îndoiască, îi adusei dovezi materiale.

— Vedeţi chiar dumneavoastră, domnule, dacă spinarea mea a suferit mai puţin decît acest copac.

Şi, ridicîndu-mi cămaşa, i-am arătat carnea mea sfîşiată.

Cîteva clipe după aceea, copacul şi cu mine am fixat pentru totdeauna pe placa aparatului de fotografiat rănile noastre care au vărsat pentru acelaşi stăpîn seve diferite : *siringo* [1] şi sînge.

[1] Cauciuc fin.

Din momentul acela lentila fotografiei începu să funcţioneze printre peoni, reproducînd fazele torturii, fără încetare şi fără disimulare, spre iritarea şefilor de echipă, cu toate că nu încetam, prin avertismentele mele, să-l previn pe naturalist de faptul că patronii vor afla în curînd totul. Savantul continua, imperturbabil, să fotografieze mutilările şi cicatricele. „Crimele astea, care sînt o ruşine pentru specia umană, obişnuia să-mi spună, trebuie să fie cunoscute de lumea întreagă, pentru ca guvernele să se grăbească să le pună capăt". Trimise note la Londra, Paris şi Lima, însoţind denunţurile lui de fotografii, dar timpul trecu fără să se observe nici o ameliorare. Atunci hotărî să se plîngă directorilor exploatărilor, pregăti documentele şi mă trimise cu scrisori la Chorrera.

Nu se găsea acolo decît Barchilón. Imediat ce citi voluminosul plic, mă chemă în biroul său.

— De unde-ai luat cizmele astea de piele ? bombăni privindu-mă.

— Mosiú mi le-a dat o dată cu haina asta.

— Şi unde a rămas vagabondul ăsta ?

— Între rîul Campuya şi Lagarto-cocha, spusei, minţind. La aproximativ treizeci de zile depărtare de-aici.

— De ce încearcă aventurierul ăsta să ne pună beţe-n roate ? Cine i-a dat permis să facă fotografii ? De ce dracu încearcă să-mi răzvrătească peonii ?

— Nu ştiu, domnule. Aproape că nu vorbeşte cu nimeni şi cînd o face, nu se prea înţelege mare lucru...

— Şi de ce ne propune să te cumpere ?

— Idei de-ale lui...

Barchilón ieşi furios în uşă şi examină la lumină cîteva clişee făcute cu aparatul Kodak.

— Mizerabile ! Spinarea asta nu-i a ta ?

— Nu, domnule, nu !

— Să te dezbraci imediat pînă la centură.

Şi-mi smulse cămaşa şi flanela. Eram scuturat de un tremur atît de puternic, încît, din fericire, confruntarea n-a fost cu putinţă. Omul ceru tocul de pe biroul său şi, zvîrlind cu el după mine, mi-l înfipse în omoplat. Tot şoldul mi se înroşi.

— Porcule, mişcă-te de-acolo, că-mi mînjeşti podeaua de sînge.

Mă trase spre balustradă şi suflă într-un fluier. Un vătaf, căruia noi îi spuneam „Vipera“, veni în grabă, prevenitor. Mă chestionară despre o mulţime de lucruri şi eu le răspunsei destul de echivoc. Stăpînul, din uşă, porunci :

— Potriveşte-i cizmele cu o pereche de fiare, căci îi sînt, cu siguranţă, cam mari.

Şi se făcu întocmai.

„Vipera“ porni la drum cu patru oameni, să ducă răspunsul, după cum spuneau.

Nefericitul acela de francez nu s-a mai întors niciodată.

Anul următor a fost pentru *caucheros* foarte bogat în speranţe. Nu ştiu cum a început să circule, pe ascuns, în barăci şi în exploatări, un exemplar al ziarului „La Felpa“, pe care-l scotea jurnalistul Saldaña Roca, la Iquitos. În coloanele lui erau denunţate crimele comise în Putumayo şi se cerea dreptate pentru noi. Îmi amintesc că foaia ajunsese ferfeniţă, de atîta citit, şi că în exploatarea de la rîul Algodón o lipeam cu cauciuc călduţ pentru ca să poată circula, dintr-un loc în altul, ascunsă într-un cilindru de bambus, care semăna cu o coadă de secure.

Cu toate precauţiile luate de noi, un *cauchero* din Ecuador, căruia i se spunea „Părinţelul“, îi şopti supraveghetorului la ureche ceea ce se întîmpla, şi într-o dimineaţă au surprins într-o pădure de palmieri pe un cititor imprudent şi pe cei care-l ascultau atît de absorbiţi de lectură, că nici nu şi-au dat seama de noul public care li se alăturase. Celui care citea i-au cusut pleoapele cu fire de *cumare*, iar ascultătorilor li s-a vărsat ceară fierbinte în urechi.

Vătaful hotărî să se întoarcă la El Encanto ca să arate jurnalul, dar cum nu avea barcă, mi-a poruncit să-l duc prin pădure. O nouă surpriză mă aştepta : sosise un inspector şi lua declaraţii chiar în casă.

Auzind numele meu, începu să mă interogheze şi, în prezenţa tuturor, mă întrebă :

— Dumneata doreşti să continui a lucra aici ?

Cu toate că sînt, din nefericire un om timid, i-am speriat pe toţi cu răspunsul meu :

— Nu, domnule ! Nu !

Inspectorul spuse apăsat, cu voce energică :

— Poţi să pleci cînd doreşti, din ordinul meu. Ce semne particulare ai ?

— Acestea, spusei, dezgolindu-mi spinarea.

Publicul pălise. Inspectorul se apropie cu ochelarii pe nas. Fără să mă întrebe nimic, repetă :

— Poţi pleca chiar mîine !

Şi patronii mei spuseră cu supunere :

— Aşa cum porunciţi dumneavoastră, domnule inspector.

Unul dintre ei, cu tonul neglijent al celui care rosteşte un discurs învăţat pe dinafară, adăugă în prezenţa funcţionarului :

— Ce curioase sînt cicatricele omului ăstuia, nu-i aşa ? Botanica are atîtea secrete, mai ales în regiunile noastre ! Nu ştiu dacă domnia-voastră a auzit vorbindu-se de un arbore nociv, pe care orice *cauchero* îl numesc *mariquita*. Savantul francez, la cererea noastră, s-a interesat îndeaproape de această specie. Asemeni femeilor de moravuri uşoare, acest copac oferă o umbră parfumată, dar vai de cel ce nu rezistă ispitei : iese de-acolo cu trupul brăzdat cu roşu, cu o mîncărime înnebunitoare şi încep să apară scrofule care supurează şi-apoi se cicatrizează. Întocmai ca bietul bătrîn pe care-l vedeţi, mulţi *caucheros* au căzut victime ale lipsei lor de experienţă.

— Domnule... încercam să explic eu, dar omul continuă cu acelaşi cinism.

— Şi cine-ar fi crezut că acest neînsemnat detaliu ar putea crea întreprinderii atîtea complicaţii. Se izbeşte de-atîtea obstacole exploatarea noastră ! E nevoie de-atîta patriotism şi perseverenţă încît, dacă guvernul ne descurajează, pădurile astea mari vor rămîne fără stăpîn chiar înăuntrul propriilor graniţe ale ţării. Şi iată că domnia-voastră ne-aţi făcut cinstea de-a cerceta, în fiecare echipă, care sînt actele de violenţă, loviturile de bici, supliciile la care-i supunem pe peoni, după spusele vecinilor noştri, plini de invidie, care caută să împiedice într-o mie şi una de feluri ca naţiunea noastră să-şi recupereze teritoriile şi ca să existe peruvieni în aceste ţinuturi, iar pentru a susţine aceste manevre nu lipsesc niciodată anumiţi scriitoraşi plătiţi. Acum revin la tema iniţială : întreprinderea îşi deschide braţele oricui are nevoie de mijloace de existenţă şi vrea să se ridice prin muncă. Avem aici muncitori din numeroase părţi, buni, răi, nesupuşi, leneşi. Deosebirile de caracter şi de obiceiuri, indisciplina, anormalitatea, toate acestea au găsit un complice comod în *mariquita ;* căci unii, în special columbienii, cînd se ceartă şi se lovesc sau cînd suferă de „răul copacului" se răzbună pe întreprinderea care-i sancţionează, calomniază pe supraveghetori, pe care îi acuză de orice leziune, de orice cicatrice, de la înţepăturile de ţînţari pînă la cea mai neînsemnată zgîrietură.

Aşa vorbi şi, întorcîndu-se către oamenii din grup, îi întrebă :

— E adevărat că arborele *mariquita* e foarte frecvent în aceste ţinuturi ? E adevărat că produce buboaie şi tumori ?

Şi toţi răspunseră într-un singur glas :

— Da, domnule. Da.

— Din fericire, adăugă ticălosul, Perú va susţine iniţiativa noastră patriotică. Am cerut autorităţilor să ne militarizeze echipele, punîndu-le sub comanda ofiţerilor şi sergenţilor, cărora le vom plăti gras şederea lor în aceste ţinuturi, dat fiind că vor funcţiona în acelaşi timp ca procurori ai întreprinderii şi ca supraveghetori ai teritoriilor de exploatare. În felul acesta guvernul va avea soldaţi, muncitorii garanţii de netăgăduit şi întreprinderile stimulare, protecţie şi pace.

Inspectorul făcu un semn de aprobare.

Un bătrîn, Balbino Jácomo, originar din Garzón, căruia i se uscase piciorul drept în urma muşcăturii unei tarantule, veni să mă vadă la căderea nopţii şi, după ce-şi rezemă cîrjele sub straşina barăcii, unde era atîrnat hamacul meu, îmi spuse încet :

— Prietene, cînd vei călca pe pămînt creştin, să plăteşti o slujbă pentru mine.

— Ca răsplată c-ai întărit minciunile neruşinate ale patronilor ?

— Nu. În amintirea speranţei pe care noi toţi am pierdut-o.

— Să ştii şi să înţelegi, îi răspunsei, că nu te poţi folosi de persoana mea. Dumneata ai fost cea mai abjectă iscoadă, favoritul lui Juancho Vega, pe care l-ai întrecut în ceea ce priveşte renegarea ţării noastre şi discreditarea columbienilor.

— Şi totuşi, îmi răspunse, compatrioţii mei îmi datorează ceva. Pentru că dumneata ai să pleci, îţi pot vorbi deschis : am avut diplomaţia să intru în graţia duşmanilor mei, simulînd că mînuiesc biciul, pentru ca să fie un călău mai puţin. Am jucat rolul de iscoadă, ca să nu pună pe alţii mai zeloşi. N-am făcut decît să mă adaptez la mediu şi să joc *tute*[1], alegîndu-mi cărţile. Era maltratat cineva în echipă ? Aprobam, într-adevăr, chinurile, dar numai atunci cînd nu puteau fi evitate, şi-apoi mă răzbunam pe călău. De ce mă răsfaţă vătafii atîta ? Pentru că sînt omul influent, omul de încredere. „Ascultă, îi spun unuia : patronii au aflat o trebuşoară..." Şi acela se umileşte în faţa mea, pierzîndu-se în explicaţii. Atunci dobîndesc ceea ce nimeni altul n-ar obţine : „Să nu-mi baţi compatrioţii ; dacă loveşti acolo, îţi plătesc aici !" În felul ăsta fac binele, fără scrupule, fără glorie şi cu sacrificii pentru care nimeni nu-mi este recunoscător. Ruină ambulantă, fac şi eu ce pot, ca bun patriot deghizat în mercenar. Chiar dumneata, care vei pleca în curînd, urîndu-mă, blestemîndu-mă, cînd vei pune piciorul în valea dumitale, fertilă ca şi a mea, te vei bucura la gîndul că eu sufăr, în ţinuturile astea sălbatice, ispăşirea unor păcate care sînt în realitate virtuţi. Mărturiseşte, prietene, dacă în momentul în care-ai plecat la Caquetá, nu te-am rugat eu să fugi ? Nu ţi-am povestit, ca să te hotărăsc s-o faci, cazul lui Julio Sánchez,

[1] Joc de cărţi.

care-a fugit cu o barcă, împreună cu soția lui însărcinată, de-a lungul rîului Putumayo, fără sare și fără foc, urmărit de bărci și de garnizoane, adăpostindu-se în golfuri, navigînd numai în nopțile întunecoase și într-un răstimp atît de lung, încît ajungînd la Mocoa, soția intră în biserică, ducînd de mînă pe băiețașul ei, care se născuse în barcă. Dar dumneata ai disprețuit multe ocazii. Dacă le-aș fi avut eu și dacă nu m-ar fi împiedecat invaliditatea mea ! Toți cîți au fugit, la sfaturile mele, mi-au făgăduit să vină să mă ia și să mă ducă în spinare ; dar pleacă fără să mă înștiințeze și, dacă sînt prinși, aruncă vina pe mine și vin să spună c-am fost complicele lor, așa că mă văd nevoit să cer să fie biciuiți ca să-mi recîștig astfel influența mea compromisă. Cine l-a rugat pe francez să ceară drept călăuză pe Clemente Silva ? Ce ocazie mai bună pentru un fugar ? Și dumneata, departe de a-mi fi recunoscător pentru asta, te-ai purtat atît de rău cu mine ! Și în loc să-l împiedeci pe savant să se vîre în atîtea pericole, l-ai părăsit și-ai avut ideea năstrușnică să vii cu scrisorile acelea la patron, pentru ca să se întîmple ce s-a întîmplat. Și-acum ai pretenția să m-apuc să contrazic ce spun patronii, acum după ce inspectorul ne-a nenorocit.

— Hai, prietene, explică-te !

— Nu, pentru că ne aud din bucătărie. Dacă vrei, mai tîrziu, mergem cu barca sub cuvînt că pescuim.

Așa am și făcut.

În port se găseau diferite bărci. Tovarășul meu se opri să vorbească cu un vîslaș care dormea la bordul unei ambarcațiuni mari. Începeam să-mi pierd răbdarea, cînd îi auzii luîndu-și rămas bun. Marinarul dădu drumul motorului și se aprinse lumina electrică. Deasupra becului celui mare începu să zumzuie ventilatorul.

Atunci, pe o scîndură care servea drept punte, intrară în barcă diferiți bărbați cu haine scrobite, iar între ei și o doamnă, plină de bijuterii, care rîdea cu rîsul bogatului. Tovarășul meu se apropie de mine.

— Privește, spuse pe șoptite, domnii patroni iau ceaiul. Frumusețea asta căreia îi dă mîna domnul inspector e madona Zoraida Ayram.

Am intrat în barcă și, după ce-am vîslit puțin, am tras într-un cot liniștit, de unde vedeam luminile farurilor reflectîndu-se în rîu. Balbino Jácome începu să-mi explice :

— După cum îmi spunea Juanchito Vega, scrisorile pe care le-a trimis în străinătate învățatul francez au făcut mare vîlvă. La care s-a adăugat și faptul că francezul a dispărut, așa cum dispar aici oamenii. Dar Arana locuiește la Iquitos și banii lui sînt pretutindeni. Încă de acum vreo șase luni a început să trimită felurite ziare dușmănoase pentru ca întreprinderea să fie la curent și să-și ia din timp măsurile de prevedere. La început, nici nu mi le arătau măcar ; apoi m-au întrebat dacă puteau să se bizuie pe mine și m-au recompensat dîndu-mi administrația magaziei de alimente. Atunci cînd patronii s-au

mutat la Chorrera, oamenii din echipă au cerut chinină și praf de pușcă. Cum știam prea bine că vătafii habar n-au să citească, am învelit pachetele cu ziarele astea și le-am trimis la barăci și la exploatări, cu speranța ca, într-o zi, rămînînd răspîndite pe acolo, să dea peste ele vreun om care știe carte și să le citească cu folos.

— Prietene, exclamai, acum te cred cu adevărat. A circulat și printre noi unul din ziarele astea. Datorită lui am venit aici ca să-mi caut salvarea. Mulțumită dumitale, numai dumitale!

— Nu te bucura, prietene, căci sîntem pierduți!

— De ce? Pentru ce?

— Din pricina sosirii acestui blestemat de inspector! Datorită lui, care pînă la urmă n-a făcut nimic! Ascultă! În ziua în care-a sosit, au scos butucul de tortură și l-au pus drept punte, iar el a debarcat fără să-i treacă prin cap să se uite la găuri sau la sîngele care-l pătează; am fost cu toții în curte, în locul unde fusese instrumentul de tortură, și n-a observat locurile bătătorite lăsate de cei torturați cînd se zbăteau, cerînd apă, cerînd umbră. Pentru ca să-și bată joc de el au lăsat în galerie un bici cu șase curele, și el a întrebat cu multă naivitate dacă era făcut din piele de taur. Și Macedo, cu multă neobrăzare, i-a răspuns, rîzînd: „Domnia-voastră sînteți un om perspicace. Vreți să știți dacă mîncăm carne de vită. Desigur, deși vitele costă foarte scump; uite și stîlpul de care priponim animalele.

— Și totuși, e evident, îi spusei, că inspectorul arată a fi un om energic.

— Da, dar nu bănuiește nimic, și nici putere de pătrundere n-are. E ca un taur orb care se năpustește numai asupra celui ce face zgomot. Și aici nimeni nu îndrăznește să vorbească. Totul fusese bine orînduit și echipele reorganizate; peonii nemulțumiți sau cei care au resentimente au fost închiși nu se știe unde, iar indienii, care nu înțeleg spaniola, au ocupat parcelele de exploatare cele mai apropiate. Vizitele făcute de către funcționari s-au mărginit la cîteva echipe dintre cele mai bine de o sută care lucrează în părțile rîurilor ăstora și în multe alte regiuni neexplorate; oricui i-ar trebui cel puțin cinci luni ca să le viziteze și să interogheze oamenii. Dar n-a trecut nici o săptămînă de cînd a sosit inspectorul, și se și pregătește de plecare. Domnia-sa se va mulțumi să spună c-a fost în pretinsa pădure a crimei, atît de calomniată, că le-a vorbit muncitorilor din exploatările de cauciuc de *habeas corpus*, c-a ascultat plîngerile lor, impunîndu-și autoritatea și lăsîndu-i în cele mai bune condiții, cu facultatea de-a se întoarce la căminul lor îndepărtat. Și de acum înainte nimeni nu va mai da crezare poveștilor privitor la torturi și la spolieri, iar noi vom muri fără să protestăm, căci raportul prezentat de domnia-sa va ține loc de răspuns la orice reclamație, dacă se vor mai găsi persoane atît de naive care să îndrăznească a mai insista asupra unor chestiuni care-au fost dezmințite în mod oficial. Prietene, nu te mira ascultînd aceste

raţionamente, care nici nu-mi aparţin măcar. Le-am auzit din gura patronilor. Au tremurat de frică la ideea c-ar putea pleca de-aici cu ştreangul de gît ; astăzi rîd de spaima prin care au trecut, căci şi-au asigurat viitorul. Cînd inspectorul, în exerciţiul funcţiunii sale, se îndrepta către o anume parcelă de exploatare, singura noastră distracţie era aceea de-a paria că nu vor fi mai mult de trei *caucheros* care să îndrăznească a denunţa adevărata stare de lucruri şi că domnia-sa va avea pentru toţi o frază identică : „Dumneata poţi pleca cînd doreşti".

— Prietene ! Atunci sîntem liberi ! Atunci ne-au dat libertatea !

— Nu, prietene, nici prin gînd să-ţi treacă asemenea lucru. Cîţiva, vor putea să plece poate, dar plătind, şi nu au cu ce. Nu ştiu pe unde s-o apuce, nici cum, nici cînd. „Chiar mîine !" E un adverb care sună frumos. Dar soldul, dar barca, dar drumul şi posturile de pază ? Să pleci de-aici ca să rămîi dincolo nu-i o afacere care să renteze, cu atît mai puţin azi cînd dobînzile se plătesc cu lovituri de bici şi cu sînge.

— Uitasem lucrul ăsta ! Mă duc să vorbesc cu inspectorul.

— Cum ? Să-i întrerupi convorbirea cu madona ?

— Să-i cer să mă ia, în orice chip, de-aici !

— Nu-ţi fie teamă, şi mîine mai e zi. Vîslaşul cu care am vorbit cînd am venit aici va avaria motorul bărcii chiar în noaptea asta şi stricăciunea va dura atît cît voi dori eu. Pentru

asta am magazia în mîinile mele. Vezi că şi iscoadele servesc la ceva.

— Iartă-mă, te rog să mă ierţi ! Ce trebuie să fac ?

— Ceea ce porunceşte Dumnezeu : să ai încredere şi să aştepţi. Şi ceea ce ordon eu : să continui să mă asculţi. Fără a ţine seama de neliniştea mea, Balbino Jácome urmă : Domnia-sa nu ia cu el nici un deţinut, cu toate că i s-ar fi dat cîţiva, dintre cei periculoşi : nu cei care omoară sau rănesc, ci cei care fură. Dar inspectorul nu poate să facă mai mult. Înainte de sosirea lui, au fost trimişi cîţiva spioni prin barăci pentru a răspîndi zvonul că întreprinderea vrea să ştie dacă există muncitori răzvrătiţi, pentru ca să-i spînzure pe toţi, în care scop le va lua declaraţii un asociat străin, care se va da drept judecător de instrucţie. Măsura aceasta a avut un succes deplin. Domnul inspector a găsit pretutindeni oameni fericiţi şi recunoscători, care n-au auzit niciodată de asasinate şi de vexaţiuni. Dar crima perpetuă nu se săvîrşeşte în păduri, ci în registre : în Jurnal şi în Cartea mare. Dacă domnia-sa le-ar cunoaşte, ar găsi că au mai mult de citit la rubrica „datorează" decît la „are", şi că la mulţi dintre oameni li se stabileşte contul prin simplu calcul, după cum spun vătafii. Şi, totuşi, ar găsi şi înregistrări injuste : peoni care predau kilograme de cauciuc la cinci centime şi primesc flanele la douăzeci de pesos ; indieni care lucrează de şase ani şi apar datorînd încă preţul maniocului din prima lună ; copii care moştenesc datorii enorme, ce

le rămîn după urma tatălui care le-a fost ucis, a mamei luate cu forța, pînă și de pe urma surorilor care au fost violate, datorii pe care nu le vor putea plăti niciodată, căci, ajunși la pubertate, numai datoriile contractate în vremea copilăriei lor le vor putea plăti cu o jumătate de secol de sclavie.

Tovarăşul meu tăcu un moment, în timp ce-mi întindea tabachera. Eu, deşi consternat de atîta mişelie, am vrut să-l apăr pe inspector :

— Poate că domnia-sa nu are ordin judecătoresc ca să vadă aceste registre.

— Chiar dacă l-ar avea, ele sînt bine păstrate.

— Este oare cu putință ca domnul inspector să nu aibă nici o dovadă a atîtor crime publice ? Poate că-și ascunde intențiile.

— Să presupunem că-i așa. Ce-am cîștiga noi stabilind în mod evident că cineva a fost omorît de altcineva, că unul a furat sau a rănit pe cutare ? Toate acestea, cum spune Juanchito Vega, se întîmplă și la Iquitos, și pretutindeni unde există oameni : cu atît mai mult aici, într-o pădure unde nu există nici poliție și nici autorități. Să ne ferească Dumnezeu să se dovedească vreo crimă, pentru că patronii ar izbuti să-și împlinească cea mai mare dorință a lor : crearea unei autorități judiciare, sau, mai bine spus, a nedreptății legale, condusă de ei. Amintește-ți că ei aspiră să-i militarizeze pe muncitori, în timp ce în Columbia se petrec unele mici lucruri care dezvăluie ceva foarte grav, o adevărată complicitate subterană, după cum spune Larrañaga. Colonii columbieni, lipsiți de garanții, nu sînt oare siliți să-și vîndă proprietățile acestei întreprinderi ? Așa bunăoară, Calderón, Hipolito Pérez și mulți alții, primesc ceea ce li se dă, considerîndu-se bine plătiți, prin simplul fapt că nu pierd totul și că pot să-și scape pielea. Și Arana, care este spoliatorul, nu continuă să fie, practic, consulul nostru la Iquitos ? Și Președintele Republicii n-a trimis, după cît se spune, pe generalul Velasco ca să dea drumul la trupe și la pichetele de pază din Putumayo și din Caquetá, ca răspuns tacit la cererea de ocrotire pe care colonizatorii de pe rîurile noastre i-o adresau zilnic ? Prietene, prietene, sîntem pierduți ! Se pierd, de asemenea, și Putumayo și Caquetá ! Ascultă-mi bine sfatul : nu spune nimănui nimic. Se spune că cel care vorbește, greșește, dar cel care vorbește de aceste secrete va greși și mai mult. Haide, du-te și predică-le celor din Lima sau din Bogotá, dacă vrei să te considere mincinos și calomniator. Dacă ești întrebat despre francez, spune-le că întreprinderea l-a trimis să exploreze regiuni necunoscute ; iar dacă te chestionează asupra faptului că „Vipera" a arătat într-o zi ceasul savantului, spune-le că aceasta s-a întîmplat în timpul unei beții și că, de fapt, o duce dintr-o beție în alta. Celui care te interoghează despre „El Chispita", răspunde-i că era un vătaf destul de învățat în limbile indigene : yeral, carijona, huitoto, muinane ; și dacă dumneata, ca să întreții conversație, trebuie să povestești vreun episod, nu le spune că porumbelul ăsta fura indienilor șorțul scurt cu care-și acopereau goli-

ciunea, ca să-i poată pedepsi pentu imoralitate şi nici că-i obliga să-şi îngroape cauciucul atunci cînd aştepta sosirea stăpînului, şi asta numai ca să le descopere, ca din întîmplare, ascunzişurile, pentru a-şi menţine reputaţia de funcţionar cinstit şi perspicace ; vorbeşte de unghiile lui, ascuţite ca nişte lanţete, care puteau să omoare pe indianul cel mai viguros cu o zgîrietură imperceptibilă, nu pentru că ar fi fost magice sau vătămătoare, ci din cauza otrăvii *curare* cu care şi le vopsea.

— Prietene, exclamai, dumneata îmi vorbeşti de Lima şi de Bogotá, ca şi cum ai fi sigur c-aş putea pleca de-aici !

— Da, domnule. Am pe cineva care-o să te cumpere şi o să te ia : madona Zoraida Ayram !

— Adevărat ? E adevărat ce spui ?

— La fel de adevărat cum că acuma e noapte. Azi-dimineaţă, cînd domnul inspector te-a chemat ca să te interogheze, madona te privea din galerie cu binoclul ; şi cînd dumneata ai declarat sus şi tare că nu mai vrei să lucrezi, a părut foarte mulţumită de-o atare insolenţă. „Cine-i, m-a întrebat, bătrînul ăsta atît de îndrăzneţ ?" Şi eu i-am răspuns : „Omul de care aveţi nevoie : călăuza numită «Busola», pe care vi-l recomand ca pe-un om instruit, priceput la cifre şi facturi, expert în negoţul de cauciuc, cunoscînd toate cantonamentele şi exploatările, iniţiat în toate afacerile de contrabandă, bun negustor, bun vîslaş, bun copist şi pe care frumuseţea voastră poate să-l cumpere aproape pe nimic. Dacă l-aţi fi avut în momentul afacerii Juan Muñeiro, nu mi-aţi povesti acum încurcăturile pe care le-aţi avut !"

— Afacerea Juan Muñeiro ? Încurcături ?

— Da, neglijenţe care au şi fost date uitării. Madona cumpărase cauciuc de la fugarii din Capalurco, dar la Iquitos au vrut să i-l ia. Dar ea a învins. Nu degeaba e frumoasă ! Li s-a poruncit garnizoanelor să n-o lase să urce rîurile astea şi vezi şi dumneata că inspectorul a aranjat totul şi, pe deasupra, şi pe gratis. Şi totuşi cînd femeia dă, cere ; iar bărbatul cere cînd dă.

— Prietene, sînt sigur că madona are veşti de la Lucianito ! Mă duc să-i vorbesc. Chiar dacă nu mă cumpără !

Douăzeci de zile după aceea eram la Iquitos.

Şalupa madonei remorca un *bongo* [1] încărcat cu o sută de chintale, la a cărui cîrmă, la pupă, eram eu, în plin soare. Adeseori ne opream la colibele împrăştiate de-a lungul Amazoanelor, ca să ne plasăm mărunţişurile, schimbîndu-le pe produse de ale regiunii, *jebe* [2], castane, *pirarucu* [3], deoarece agricultura nu dobîndise pînă atunci adepţi în teritoriile acelea atît de vaste. Însăşi doña Zoraida negocia schimburile cu colonii, şi era atît de bună de gură, încît atunci cînd ne reîmbarcam avea totdeauna plăcerea să mă vadă înscriind în jurnal tristele cîştiguri realizate. N-am întîrziat să mă conving că stăpîna mea avea un caracter nesuferit, la

[1] Un fel de pirogă a indienilor din America.

[2] Un fel de cauciuc.

[3] O specie de peşte.

fel de posacă ca un călugăr. Refuză să creadă că eu aş fi tatăl lui Lucianito, vorbi cu dispreţ despre Muñeiro şi, cu preţul umilinţelor, am putut să aflu că fugarii, după ce-au înşelat-o cu o *siringa* „ care era furată şi de calitate inferioară", au păcălit posturile de pe Amazoane şi au urcat în susul rîului Caquetá pînă la confluenţa acestuia cu Aporis, pe care l-au urmat ca să ajungă pînă la rîul Taraira, de unde porneşte o cărare pînă la Vaupés ; i-a căutat şi pe malurile acestuia, ca s-o despăgubească, dar n-a obţinut decît decepţii şi calomnii, privind demnitatea ei de femeie neîntinată, căci gurile rele au îndrăznit să scornească o dramă amoroasă.

— Să nu uiţi, bătrîne, mi-a strigat într-o zi, starea ta mizeră de slugă şi de cerşetor ! Nu-ţi îngădui să mă întrebi despre lucrurile astea, care abia dac-ar putea fi admise în conversaţiile cu cei deopotrivă mie. Nu-mi mai pune atîtea întrebări în legătură cu Lucianito ; dacă-i băiat chipeş, dacă i-a mijit barba, dacă-i sănătos şi dacă are maniere frumoase. Ce mă privesc pe mine toate astea ? Umblu oare după bărbaţi ca să le inventariez chipurile lor frumoase ? Oare negoţul meu constă în a prefera clienţii arătoşi ? Dacă continui a face pe prostul şi pe obraznicul, voi vinde contul tău celui care va voi să mi-l cumpere.

— Madona, nu mă trata în felul ăsta, căci nu mai sîntem pe exploatările de cauciuc. Sînt sătul să sufăr atîta pentru nişte copii ingraţi. Sînt opt ani de cînd îmi caut fiul, şi în timp ce eu nu năzuiesc decît să-l revăd, poate că el nu s-a

gîndit niciodată să mă regăsească. Durerea pe care mi-o pricinuieşte gîndul ăsta e de-ajuns ca să-mi scurteze suferinţa, căci sînt în stare, în orice clipă, să dau drumul cîrmei plutei şi să mă arunc în apă ! Vreau să aflu numai dacă Luciano ştie că-l caut, dac-a văzut inscripţiile mele pe trunchiurile copacilor şi de-a lungul drumurilor, dacă îşi aduce aminte de maică-sa !

— Ah ! să te arunci în apă ! În apă ! E oare cu putinţă ? Şi cei două mii de *soles* ai mei ? Două mii de *soles !* Cine-mi plăteşte mie cei două mii de *soles ?*

— Nu mai am nici dreptul să mor ?

— Asta ar fi o fraudă.

— Dar dumneata crezi că contul meu e drept ? Cine nu plăteşte în opt ani de muncă continuă ceea ce mănîncă ? Zdrenţele astea care-mi înjosesc trupul nu strigă oare mizeria în care am trăit întotdeauna ?

— Şi furtul fiului tău...

— Fiul meu nu fură ! Cu toate c-a crescut între bandiţi. Nu-l confunda cu ceilalţi. El nu ţi-a vîndut nici un fel de cauciuc. Dumneata ai încheiat afacerea cu Juan Muñeiro şi ai primit cauciucul. Am controlat toate registrele !

— Ah ! omul ăsta e un spion. M-au înşelat cei de la El Encanto ! E o trădare a bătrînului Balbino Jácome ! Dar de mine nu-ţi vei bate joc ? La debarcare o să pun să te aresteze !

— Da, să fiu predat judecătorului Valcárcel, căruia am să-i fac revelaţii grave !

— Aşa, vrei să mă bagi acum în alte încurcături ?

— Nu vă fie teamă ! Nu voi fi denunţător după ce am fost victimă.

— Voi aranja eu asta. Vei atrage asupra mea ura lui Arana !

— Nu voi pomeni de afacerea cu Juan Muñeiro.

— Îţi vei face duşmani foarte puternici ! La Manaos te voi lăsa liber. Vei merge la Vaupés şi-l vei îmbrăţişa pe Luciano Silva, fiul tău iubit, care, cu siguranţă, te caută.

— Nu voi renunţa să vorbesc consulului nostru. Columbia are nevoie de secretele mele ! Chiar dacă ar fi să mor pe loc ! Îi mai rămîne fiul meu ca să lupte !

După cîteva ore am debarcat.

Cearta cu madona m-a înălţat în ochii tuturor. Ultimele fraze m-au transformat într-un fel de stăpîn, temut de patroana mea, privit cu respect de oamenii de serviciu de pe barcă şi de pe plute. Mecanicul de la motor şi cîrmaciul, care în zilele precedente mă obligaseră să le spăl rufele, nu ştiau ce să facă, acum, cu „domnul Silva". Cînd am sărit pe uscat, unul din ei mi-a oferit ţigări, în timp ce celălalt îmi întindea, cu pălăria în mînă, iasca amnarului său.

— Domnule Silva, dumneata ne-ai răzbunat de multe jigniri !

Metisa din Pirintis, camerista madonei, strigă din barcă oamenilor să tragă perdelele de la bord.

— Degrabă, căci doamna are migrenă. A şi luat două aspirine. Să i se pună repede hamacul !

În timp ce marinarii îi dădeau ascultare, îmi stabileam planul : să mă duc la Consulatul ţării mele, să-i cer consulului să mă însoţească la Prefectură sau la Tribunal, să denunţ crimele din pădure, să spun tot ce ştiam despre expediţia învăţatului francez, solicitînd repatrierea mea, libertatea muncitorilor robiţi pe exploatările de cauciuc, revizuirea registrelor şi a conturilor din La Chorrera şi El Encanto, răscumpărarea celor cîtorva mii de indieni, protejarea coloniilor, libertatea comerţului pe rîuri şi pe fluvii. Toate acestea, după ce aş fi obţinut recunoaşterea autorităţii mele de tată legitim asupra fiului meu minor, pentru a-l lua cu mine, chiar cu forţa, din orice echipă, baracă sau pădure.

Camerista se apropie de mine :

— Domnule Silva, stăpîna noastră vă roagă să ordonaţi să se scoată tot ce e pe plută şi să faceţi demersurile necesare la vamă, aşa ca pentru dumneavoastră, căci sînteţi omul ei de încredere.

— Spune-i că mă duc la Consulat.

— Sărmana, cît a mai plîns, gîndindu-se la Lu ?

— Cine-i acest Lu ?

— Lucianito. Aşa-i spunea atunci cînd erau împreună la Vaupés.

— Împreună !

— Da, domnule, nedespărţiţi. Era foarte generos, îi obţinea loturi de cauciuc. Cine-ar putea să vă dea amănunte precise e soră-mea mai mare, care-i acum la Río Negro, ca ibovnică a unui vătaf de-al turcului Pezil, dar a fost camerista madonei înaintea mea.

Ascultîndu-i confidenţele, tremuram de amărăcine şi de ciudă. Mi-am întors faţa spre oraş, ascunzîndu-mi indignarea. Nu ştiu în ce moment am plecat. Am trecut printre grupurile de marinari, am străbătut rîndurile de hamali şi de vameşi. Apoi m-a oprit un om ca să-i arăt paşaportul. Altul m-a întrebat de unde veneam şi dacă în barca mea aveam legume de vînzare. Nu ştiu cum am străbătut străzile, cartierele mărginaşe, debarcaderul. Într-o piaţă, m-am oprit în faţa unui portal care avea o stemă. Am bătut.

— Consulul Columbiei e aici?

— Despre ce consul e vorba? a întrebat o doamnă.

— Cel al Columbiei.

— Ha! Ha!

La colţul străzii, am văzut pe un balcon coada unui steag. Am intrat.

— Scuzaţi-mă, domnule. Aici se află Consulatul Republicii Columbia?

— Nu-i aici.

Şi am continuat să merg de la Ana la Caiafa pînă ce s-a înnoptat.

— Domnule, am întrebat pe un necunoscut, unde-i Consulatul Franţei?

Mi-a dat imediat adresa. Biroul era închis. Pe placa de bronz am citit: Orele de primire, de la 9 la 11.

După ce mi-a trecut starea de enervare, m-am simţit atît de zăpăcit, încît am regretat sălbăticia exploatărilor de cauciuc. Cel puţin acolo aveam cunoscuţi şi nu lipsea un loc pentru hamacul meu; obiceiurile mele îşi aveau un făgaş bine stabilit şi ştiam încă de cu seara sarcina zilei următoare, ba chiar şi suferinţele îşi aveau tipicul lor. În oraş mi-am dat seama că-mi pierdusem obiceiul de-a rîde, de-a avea o voinţă, de-a mă bucura de-o cît de precară bunăstare. Rătăceam pe trotuare cu teama de-a stingheri, cu melancolia de-a fi străin. Aşteptam ca cineva să mă întrebe de ce umblu fără nici o treabă, de ce dezertasem din baraca mea. Dacă se vorbea tare, umerii îmi tremurau, cînd dădeam de lumină, ochii mei obişnuiţi cu penumbra erau orbiţi. Libertatea mă ignora, căci nu eram liber: aveam un stăpîn, creditorul; aveam lanţuri, datorii şi-mi lipseau ocupaţia, acoperişul şi pîinea.

Străbătusem de cîteva ori orăşelul, fără să-mi dau seama că nu era mare. În cele din urmă am observat că edificiile se repetă. În faţa unuia din ele vehiculele se goleau. Înăuntru, aplauze şi muzică. Madona cobori dintr-o maşină, în tovărăşia unui domn gras, cu mustăţi groase şi răsucite ca nişte cabluri. Am vrut să mă întorc

în port şi am văzut într-o prăvălie pe mecanic şi pe cîrmaci.

— Domnule Silva, sîntem aici, căci nu mai e nimic de făcut pe barcă. Am livrat totul. Mîine, la ora 12 fix, pleacă vaporul de cursă pe Río Negro. Madona şi-a cumpărat bilet. Noi trei vom călători cu barca noastră. Vom porni cînd veţi ordona dumneavoastră. Vă sfătuim să lăsaţi destăinuirile pentru Manaos. Aici n-o să vă dea nimeni ascultare. Ce speranţe v-a dat consulul ?

— Nici măcar nu ştiu unde locuieşte.

— Aţi putea să-mi spuneţi, întrebă cîrmaciul pe clienţii aflaţi în prăvălie, dacă Consulatul Columbiei are vreun birou ?

— Nu ştim absolut nimic.

— Cred că se afla la Arana, Vega şi C°, insinuă mecanicul. Eu ştiu că Juancho Vega îndeplinea şi funcţia de consul.

Patroana, care spăla paharele într-o găleată, spuse :

— Tinichigiul din cartier mi-a spus că patronului lui i se spune consul. Puteţi cerceta dacă vreunul dintre ei nu e columbian.

Eu, pentru onoarea titlului, respinsei această glumă :

— Dumneavoastră nici nu vă închipuiţi de cine mă interesez eu !

Cu toate acestea, în zori, mi-a venit ideea să mă duc să-l văd pe tinichigiu, şi am trecut de cîteva ori pe trotuarul din faţă, cu aere de observator, aşteptînd să se facă ora potrivită

pentru a mă putea prezenta la Consulul Franţei. Oamenii din cartier erau matinali. Uşa indicată n-a întîrziat să se deschidă. Un om, care purta un şorţ albastru, sufla din răsputeri, cu nişte foale mari, deasupra unui vas metalic cu jar.

Cînd m-am apropiat, începuse să sudeze gîtul unui alambic. Pe rafturi se înşirau numeroase oale.

— Domnule, Columbia are consul în această localitate ?

— Locuieşte aici şi va ieşi chiar acum.

Şi ieşi, în camaşă, sorbindu-şi ceaşca de ciocolată. Nu era un căpcăun, nici pe departe ! Cum îl văzui, mă repezii spre el :

— Domnule ! Vin să vă cer repatrierea mea !

— Nu sînt columbian şi nu mi se plăteşte nici o leafă. Ţara dumitale nu repatriază pe nimeni. Paşaportul costă cincizeci de *soles*.

— Vin din Putumayo şi dovedesc asta cu mizeria zdrenţelor mele, cu cicatricele loviturilor de bîci, cu pielea galbenă a obrazului meu bolnav. Duceţi-mă la Tribunal să denunţ crimele.

— Nu sînt advocat şi nu cunosc legile. Dacă nu poţi să-ţi plăteşti un om al legii...

— Am de făcut unele destăinuiri asupra călătoriei savantului francez.

— Atunci adresează-te consulului Franţei.

— Am un fiu minor care-a fost sechestrat acolo.

— La Lima trebuie să spui lucrul acesta. Cum îl cheamă pe fiul dumitale ?

— Luciano Silva, Luciano Silva !

— Oh ! Te sfătuiesc să taci. Consulul Franței deține anumite informații. Numele acesta nu-i va face plăcere. Un anume Silva a fost la Chorrera, după ce-a dispărut savantul, îmbrăcat cu hainele acestuia. Ordinul de arestare nu va întîrzia. Cunoști o călăuză poreclită „Busola" ? Și ce fel de destăinuiri ai de făcut ?

— În legătură cu unele lucruri care mi-au fost relatate.

— Desigur că domnul Arana, care se ocupă de această afacere, trebuie să le cunoască. Dar dumneata spune-i-le și cere-i de lucru, din partea mea. E un om foarte bun și te va ajuta.

Pentru ca să nu-și dea seama de tulburarea mea, îmi luai rămas bun fără să-i dau mîna. Am ajuns în stradă, dar nu mai știam unde se află portul. Mecanicul și cîrmaciul erau la bordul șalupei cu cîțiva peoni.

— Să plecăm, îi rugai.

— Urcați-vă, iată trei tovarăși din personalul domnului Pezil, bărbatul acela gras care era aseară la cinema cu madona. Plecăm cu toții la Manaos, dar plecăm numai noi, căci patronii noștri au luat vaporul.

După ce-am făcut pregătirile de plecare, unul dintre cei trei tineri îmi spuse :

— Împărtășim din tot sufletul durerea dumneavoastră.

— Vă mulțumesc, la rîndul meu, pentru sentimentele pe care mi le arătați.

— Chiar în albia rîului Yavaraté, la rădăcina unui mahon.

— Ce tot spuneți acolo ?

— Că trebuie să așteptați trei ani ca să puteți scoate oasele.

— Oasele cui ? Ale cui ?

— Ale sărmanului dumneavoastră fiu. L-a omorît un copac !

Zgomotul motorului mi-a acoperit țipătul :

— Dumnezeule ! L-a omorît un copac !

PARTEA A TREIA

Am fost *cauchero* şi sînt *cauchero!* Am trăit în mlaştinile noroioase, în singurătatea pădurilor, cu echipa mea de oameni bolnavi de friguri, înţepînd scoarţa unor arbori care au sînge alb, ca zeităţile.

La o mie de leghe de căminul în care m-am născut, am blestemat amintirile, pentru că toate sînt triste : părinţi care au îmbătrînit în sărăcie, aşteptînd sprijinul fiului absent; surori care surîd dezamăgirilor, fără ca soarta să-şi piardă încruntarea, fără ca fratele să le aducă aurul liberator!

Adesea, înfigînd securea în trunchiul viu, am fost cuprins de dorinţa de-a o împlînta în propria-mi mînă, care a atins monedele, fără să le păstreze ; mînă nefericită care nu produce, nu fură, nu răscumpără şi care a şovăit să mă scape de viaţă ! Te cutremuri la gîndul că atîţia oameni suferă, în pădurea asta, şi aceeaşi durere !

Cine-a creat descumpănirea dintre realitate şi sufletul nostru mereu însetat ? De ce ni s-au dat aripi în vid ? Mama noastră vitregă a fost sărăcia ; năzuinţa, tiranul nostru. Cu ochii spre înălţime, ne împiedecăm pe pămînt ; pentru

ca să satisfacem mizerabilul nostru pîntec, dăm greş ca spirit. Mediocritatea ne-a dăruit neliniştea ei. Nu am fost decît nişte eroi ai mediocrităţii !

Cel care-a izbutit să întrezărească o viaţă fericită, n-a avut cu ce s-o cumpere ; cel care şi-a căutat o logodnică, n-a găsit decît dispreţ ; cel care-a visat o soţie, n-a aflat decît o amantă ; cel care a încercat să se înalţe, a căzut înfrînt în faţa celor puternici, la fel de indiferenţi ca arborii aceştia care ne privesc istovindu-ne de friguri şi de foame, printre lipitori şi furnici !

Am vrut să închei socotelile cu iluzia, dar o forţă necunoscută m-a proiectat dincolo de realitate ! Am trecut pe deasupra norocului ca o săgeată care nu-şi nimereşte ţinta, fără a putea să schimb impulsul fatal şi fără alt destin decît acela de a cădea ! Şi asta numeau ei *viitorul* meu !

Visuri neîmplinite, izbînzi pierdute ! De ce veniţi sub chip de fantome ale amintirii, ca şi cum aţi vrea să mă faceţi să-mi fie ruşine ? Priviţi ce-a ajuns acest visător : răneşte arborele fără apărare ca să îmbogăţească pe cei care nu visează : îndură dispreţ şi umilinţă în schimbul unei coji de pîine la căderea nopţii !

Sclavule, nu te plînge de munca ta ; prizonierule, nu te jelui de închisoarea ta ! Nu cunoaşteţi chinul de-a rătăci liber într-o închisoare ca pădurea, ale cărei bolţi verzi au drept şanţuri fluvii imense. Nu ştiţi ce e supliciul penumbrelor, cînd priveşti soarele care luminează plaja din faţă, unde nu vei ajunge niciodată ! Lanţurile care vă muşcă gleznele sînt mai milostive decît lipitorile acestor mlaştini ; paznicul care vă chinuie e mai îndurător ca aceşti copaci, care ne păzesc fără să vorbească.

Am în lotul meu trei sute de trunchiuri şi-mi trebuiesc nouă zile ca să le martirizez. Le-am curăţit de liane şi am deschis cărare spre fiecare trunchi. Străbătînd vicleana trupă de vegetale ca să dobor pe cele care nu plîng, surprind cîteodată pe cîte unul furînd cauciucul altor muncitori. Ne batem, muşcîndu-ne şi lovindu-ne cu securea, iar laptele de cauciuc atît de rîvnit e stropit cu picături roşii. Dar ce importanţă are dacă vinele noastre sporesc seva vegetalelor ? Vătaful cere zece litri pe zi, şi biciul e un cămătar care nu iartă niciodată.

Şi ce-mi pasă dacă tovarăşul meu, care lucrează în rîpa alăturată, moare de friguri ? Îl văd întins pe frunze, alungînd muştele care-i tulbură agonia. Mîine va trebui să plec de pe locurile acestea, gonit de duhoare, dar îi voi fura cauciucul pe care l-a extras, şi truda mea va fi mai mică. La fel vor face şi cu mine cînd voi muri. Eu care n-am furat pentru părinţii mei, voi fura cît voi putea pentru călăii mei !

În timp ce încing în jurul trunchiului, din care picură laptele, tija canelată a *caranei*, pentru ca să se prelingă spre recipient lacrimile lui, tragice, norul de ţînţari care-l apără îmi suge sîngele, iar aburul cald al pădurii îmi înceţoşează privirea. Astfel, arborele şi cu mine, fiecare cu chipul lui, lăcrimăm în faţa morţii, înfruntîndu-ne pînă vom muri !

Dar nu mă înduioșez de cel care nu protestează. Un tremur de ramuri nu e o revoltă care să mă mişte. De ce nu vuieşte toată pădurea şi nu ne striveşte ca pe nişte reptile, pedepsind mîrşava exploatare? Nu tristețe simt eu aici, ci disperare! Aş vrea să am pe cineva cu care să conspir! Aş vrea să pornesc bătălia speciilor, să mor în vreun cataclism, să văd dezlănţuite forţele cosmice! Dacă Satan ar conduce această revoltă!...

Am fost *cauchero*, şi sînt *cauchero!* Ceea ce mîna mea a făcut împotriva arborilor, poate s-o facă şi împotriva oamenilor!

— Să ştii, don Clemente Silva, i-am spus, pornind pe drumul dinspre Guaracú, că suferinţele pe care le-ai îndurat ne-au cîştigat pentru cauza dumitale. Izbăvirea dumitale e primul ţel al vieţii noastre. Simt cum se aprinde în mine dorinţa de sacrificiu; dar nu mă animă mila martirului, ci dorinţa de-a lupta împotriva acelei faune de oameni de pradă, pe care-i voi învinge cu armele lor, înlăturînd răul prin rău, deoarece cuvintele de pace şi de justiţie se pronunţă numai între învinşi. Ce-ai cîştigat dumneata simţindu-te victimă? Blîndeţea pregăteşte teren pentru tiranie şi pasivitatea celor exploataţi serveşte drept imbold exploatării. Bunătatea şi timiditatea dumitale au fost complicii inconştienţi ai călăilor.

În ciuda faptului că iniţiativele mele par mai degrabă invitaţii la eşec, căci li se împotriveşte steaua mea cea nenorocoasă, am presentimentul că de data aceasta paşii mei se îndreaptă spre răzbunare. Nu ştiu cum se vor desfăşura întîmplările viitoare şi la cîte încercări va mai fi supusă perseverenţa mea; ceea ce mă interesează mai puţin e faptul că s-ar putea să mor aici, cu condiţia să mor la timpul cuvenit. Şi de ce să mă gîndesc la moarte în faţa obstacolelor, căci, oricît de mari ar fi acestea, n-au răpit niciodată, cînd e vorba de un om curajos, posibilitatea de-a le învinge. Credinţa noastră în destin trebuie să ne călească hotărîrea. Tinerii aceştia care mă urmează sînt îndrăzneţi; dar dacă dumneata nu vrei să înfrunţi şi alte calamităţi, alege pe cel care-ţi convine şi fugiţi pe o plută pe rîul acesta.

— Şi comoara mea? Uiţi că El Cayeno păstrează rămăşiţele pămînteşti ale lui Lucianito? Crezi dumneata c-aş putea pleca fără acest lucru scump mie?

În clipa aceea n-am ştiut ce să-i răspund.

— Osemintele fiului meu sînt lanţurile mele. Mă văd forţat să mă port cu blîndeţe pentru a mi se îngădui să le iau cu mine. V-am spus că nici măcar nu le am pe toate; în ziua în care le-am exhumat a trebuit să las în groapă cîteva falange, încă nedescarnate. Le purtam înfăşurate în pătura mea şi cînd m-a capturat El Cayeno, la întoarcerea mea de la Vaupés, pe drumul care leagă Isana de Kerari, a vrut să mi le ia cu forţa. Acum le păstrez, curate, albe, într-un bidon de petrol, sub hamacul patronului meu.

— Don Clemente, eşti sigur că rămăşiţele acelea...

— Da ! Sînt ale lui ! Craniul nu poate fi confundat : în maxilarul superior e un dinte încălecat peste ceilalţi. Poate c-am străpuns craniul cu tîrnăcopul, căci osul frontal are o gaură.

S-a lăsat tăcerea. Nu ştiu dacă acela a fost momentul în care s-a clătinat hotărîrea camarazilor mei, care, gînditori, nu rosteau nici un cuvînt. Apropiindu-se de don Clemente, mulatrul îi spuse :

— Prietene, e mai bine să ne întoarcem. Maică-mea a rămas singură şi vitele mele sînt părăsite. Am patru vaci care-au fătat în acelaşi timp. Lasă oasele astea, că aduc ghinion. E rău să te vîri în istorii cu morţii. Bine grăieşte litania : „Aici te îngrop, aici te acopăr ; iar dacă te dezgrop cîndva dracu să mă ia". Roagă pe domnii ăştia să ceară oasele şi să le îngroape sub o cruce şi-ai să vezi că soarta o să ţi se îmbunătăţească. Grăbiţi-vă, că e tîrziu.

— Cum ? Să riscăm să pună Funes mîna pe noi ? Dumneata nu ştii pe ce meleaguri te afli. Oamenii colonelului dau tîrcoale prin împrejurimi.

— Nu mai e timp de şovăieli, exclamai mînios. Mulatrule, ia-o înainte ! Ţi-a trecut ceasul !

Halí Mesa se apropie atunci de colibă ca să-i dea foc. Don Clemente îl privea fără să protesteze.

— Nu ! Nu ! poruncii ; ar arde şi proviziile otrăvite. Vînătorii de indieni se pot întoarce şi, unde-i norocul să se otrăvească cu toţii !

Aş fi vrut ca tovarăşii mei să umble mai puţin tăcuţi ; mă dureau gîndurile şi, meditînd la soarta mea, mă cuprinse un fel de panică. Ce planuri aveam ? Pe ce se întemeia orgoliul meu ? De ce luam asupra-mi nefericiri străine, cînd nu le puteam duce nici pe ale mele ? De ce să mă leg prin făgăduinţă faţă de don Clemente, cînd eu aveam de cerut socoteli lui Barrera şi Aliciei ? Părerea lui Franco cum că eram „un dezechilibrat impulsiv şi teatral" începu să mă umple de nelinişte.

Pe nesimţite, am ajuns să mă îndoiesc de raţiunea mea : eram oare nebun ? Cu neputinţă ! De cîteva săptămîni febra mă uitase. De ce nebun ? Creierul meu era puternic şi ideile clare. Înţelegeam că cel mai important lucru era să-mi ascund şovăielile şi, de asemenea, îmi dădeam seama de cele mai neînsemnate amănunte : în partea aceea pădurea nu era foarte înaltă ; nu exista cărare şi don Clemente deschidea drumul, rupînd crăci mici pe care le lăsa în urma sa, pentru a însemna drumul străbătut, aşa cum se obişnuieşte printre vînători. Fidel purta carabina în bandulieră, ţeava ei depăşind, la umăr, curelele desagilor plini de manioc, care semănau cu o cocoaşă imensă ; mulatrul ducea legătura cu hamace, o găleată şi două vîsle ; în momentul acela, Mesa, sub bagaje, savura un sîmbure de fruct copt şi

legăna în aer tăciunele fumegînd, pe care-l ținea în mîna dreaptă, în lipsă de chibrituri.

Nebun eu ? Ce absurditate ! Nu concepusem eu un plan logic, acela de a mă angaja la barăcile din Guaracú, în timp ce bătrînul Silva urma să plece la Manao, ducînd în taină o scrisoare plină de acuzații, adresată Consulului țării mele, cu rugămintea de-a veni imediat să mă elibereze și să răscumpere pe compatrioții mei ? Ce om anormal ar fi raționat cu atîta luciditate ?

El Cayeno nu putea să nu accepte propunerea mea avantajoasă : în schimbul unui bătrîn inutil, cîștiga un muncitor tînăr, cu încă doi pe deasupra, căci Franco și Heli nu mă părăseau. Pentru a-l măguli aș încerca să-i vorbesc în franceză : „Domnule, bătrînul acesta este rudă cu mine și, pentru că nu pot să-i plătesc contul, lăsați-l liber și dați-ne de lucru pînă ce vă vom restitui banii".

Și fostul fugar din Cayena va primi fără șovăială.

Mi-ar fi ușor să dobîndesc încrederea patronului, acționînd cu răbdare și prefăcătorie. Cu el n-ar folosi forța, ci viclenia. Cît timp puteau să dureze suferințele noastre ? Două sau trei luni. Poate ne va trimite să lucrăm în exploatările de la Yaguanarí, căci Barrera și Pezil erau asociații lui. Și chiar dacă n-ar fi fost așa, i-am arăta interesul pe care l-ar avea atrăgînd în exploatările sale pe columbienii din acele regiuni. În orice caz, dacă s-ar împotrivi dorințelor noastre, am fugi prin Isana și, într-o bună zi, înfruntîndu-mi dușmanul, l-aș ucide, în prezența Aliciei și a peonilor. Apoi, cînd consulul nostru va debarca la Yaguanarí, în drum spre Guaracú, cu un pluton de jandarmi, ca să ne redea libertatea, camarazii mei ar declara : „Cova cel implacabil ne-a răzbunat pe toți și s-a înfundat în pustietatea asta".

În timp ce frămîntam în minte toate astea, am început să observ că gleznele mi se afundau în covorul de frunze și că arborii creșteau cu fiecare clipă, asemeni unor oameni ghemuiți care se ridică, întinzîndu-și brațele verzi pînă deasupra capului. În anumite momente am avut senzația că-mi apasă craniul ca un turn și că pașii mei călcau pe de lături. Într-adevăr, fața mi se întorsese spre umărul stîng și am avut impresia că mintea îmi repetă : „Mergi bine așa, mergi bine ! De ce să mergi ca ceilalți ?"

Cu toate că tovarășii mei pășeau aproape de mine, nu-i vedeam, nu-i simțeam. Mi se păru că începe să-mi fiarbă creierul. Mă cuprinse frica de-a rămîne singur și începui să alerg încotro vedeam cu ochii, urlînd îngrozit, fugind de cîinii care mă urmăreau. Apoi n-am mai știut nimic. Tovarășii mei m-au scos dintr-o plasă de liane.

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Ce ai ? Nu ne cunoști ? Sîntem noi, prietenii tăi !

— Ce v-am făcut ? De ce mă amenințați ? De ce m-ați legat ?

— Don Clemente, spuse Franco, să ne întoarcem. Arturo e bolnav.

— Nu ! Nu ! M-am liniştit. Cred c-am vrut să prind o veveriţă albă. Chipurile voastre m-au impresionat. Aveţi nişte mutre atît de îngrozitoare !

În felul acesta le-am vorbit şi, cu toate că toţi erau palizi, pentru ca ei să nu se îndoiască de sănătatea mea, am pornit în pădure în fruntea lor. După o clipă, don Clemente surîse :

— Prietene, ai căzut sub vraja pădurii.

— Cum ? De ce ?

— Pentru că păşeşti cu neîncredere şi priveşti înapoi în fiecare moment. Dar nu te grăbi şi nu-ţi fie frică. Unii arbori sînt batjocoritori.

— Adevărul e că nu înţeleg...

— Nimeni n-a ştiut vreodată care-i cauza aceea misterioasă care ne tulbură mintea cînd rătăcim prin pădure. Totuşi, cred c-aş putea găsi o explicaţie : oricare din copacii aceştia s-ar îmblînzi, ar deveni prietenos şi chiar surîzător într-un parc, de-a lungul unui drum sau în cîmpie, unde nu l-ar sîngera şi nu l-ar urmări nimeni ; dar aici sînt perverşi, agresivi sau fascinanţi. În liniştea care domneşte pretutindeni, sub umbrele astea, ni se împotrivesc şi ei în felul lor ; e ceva care sperie, ne crispează, ne apasă, după care vine ameţeala desişurilor, şi-atunci vrem să fugim şi ne rătăcim şi din cauza asta mii de *caucheros* nu s-au mai întors niciodată.

Am simţit şi eu influenţa nefastă a pădurii în diferite ocazii, mai cu seamă la Yaguanarí,

Pentru prima dată pădurea inumană se desfăşură înaintea mea în toată oroarea ei. Peste tot numai arbori diformi, prizonieri ai lianelor venetice care-i leagă la mari distanţe de palmieri şi atîrnă în curbă elastică, asemeni unor plase prost întinse, care tot îngrămădind, de-a lungul anilor, frunze uscate, vreascuri şi fructe, se rup ca un sac putred, vărsînd pe iarbă reptile oarbe, salamandre, păianjeni păroşi.

Pretutindeni, liana *matapalo* — caracatiţă agăţătoare a pădurilor — îşi lipeşte de trunchiuri tentaculele sale, prinzîndu-le şi răsucindu-le pentru ca să se înplînte în ele şi să se contopească în metempsihoze dureroase. Şi-apoi vomită „los bachaqueros", trilioane de furnici devastatoare, care taie mantia pădurii şi se reîntorc la tunelul lor pe nişte poteci largi, ca nişte legiuni ale exterminării, cu flamurile lor de frunze şi de flori. Termita îmbolnăveşte copacii ca un sifilis galopant, acoperindu-i cu lepra ei chinuitoare, în timp ce le roade fibrele şi le transformă scoarţa în pulbere pînă-n clipa cînd îi doboară brusc, în durerea ramurilor încă vii.

În timpul acesta pămîntul străbate renaşteri succesive : la picioarele colosului doborît apare germenul ; în mijlocul miasmelor polenul zboară şi suflul fermentării, aburii calzi ai penumbrei şi toropeala morţii fîlfîie pretutindeni.

Unde-i poezia refugiului ? Unde sînt fluturii care par flori translucide ? Unde sînt păsările magice şi pîrîul care cîntă ? Sărmană fantezie a poeţilor care cunosc numai singurătăţile domesticite !

Nici urmă de privighetori îndrăgostite, sau de grădini ca la Versailles, sau de panorame sentimentale. Numai glasul gutural al broaştelor, bălăriile colinelor mizantropice, mlaştinile pline de putregai ale rîurilor. Găseşti aici numai parazitul afrodisiac care acoperă solul cu albine moarte, profunzimea de flori imunde ce se contractă în spasme sexuale şi al căror miros vîscos ameţeşte ca un drog ; liana vătămătoare a cărui puf orbeşte animalele, *pringamosa* care inflamează pielea, sîmburele de *curujú,* ca un glob irizat, dar plin de-o cenuşă caustică, strugurele purgativ, amarul *corozo*.

Aici, în noapte, voci necunoscute, lumini fantomatice, tăceri funebre. E moartea, care trece dînd viaţă. Se aude zgomotul fructului care cade promiţîndu-şi sămînţa, desprinderea frunzelor care umplu pădurea de un vag suspin şi se oferă ca îngrăşămînt pentru rădăcinile arborelui părinte ; scrîşnirea fălcii care devorează cu spaima de a fi devorată ; şuier de alarmă, vaiete de agonie, zgomotul horcăielii. Şi cînd zorile revarsă asupra pădurilor strălucirea lor tragică, începe larma supravieţuitorilor : cîrîitul ascuţit al curcii, săriturile porcului sălbatic, rîsetele maimuţei caraghioase. Şi toate acestea pentru bucuria efemeră de-a mai trăi cîteva ore !

Pădurea aceasta virgină şi sadică sădeşte în suflet halucinaţia pericolului apropiat. Vegetalele sînt nişte fiinţe sensibile a căror psihologie n-o cunoaştem. În singurătăţile acestea, cînd ne vorbesc, numai presentimentul înţelege graiul

lor. Sub puterea lui, nervii omului se preschimbă într-un mănunchi de corzi, întinse spre asalt, spre trădare, spre pîndă. Simţurile omeneşti îşi schimbă facultăţile : ochiul simte, spatele vede, nasul explorează, picioarele calculează, iar sîngele strigă : Să fugim, să fugim !

Şi, totuşi, omul civilizat este paladinul distrugerii. E un curaj magnific în epopeea acestor piraţi care îşi robesc peonii, exploatează pe indian şi se luptă cu pădurea. Împinşi de nenorocire, s-au năpustit din anonimatul oraşelor asupra întinderilor pustii, căutînd un ţel oarecare vieţii lor sterile. Delirînd de friguri, s-au dezbărat de conştiinţă şi, acceptînd orice risc, fără alte arme în afara carabinei şi-a cuţitului, au suferit cele mai atroce lipsuri, visînd cu nesaţ plăceri şi bogăţie, sub asprimea intemperiilor, veşnic înfometaţi şi aproape goi, căci hainele le putrezeau pe trup.

În sfîrşit, într-o bună zi, pe o stîncă, la marginea vreunui rîu, îşi înalţă o colibă şi îşi spun „şefi de întreprindere". Avînd drept duşman pădurea, nu ştiu cu cine să se lupte şi se năpustesc unii contra celorlalţi, şi se ucid, şi se subjugă în răgazurile rupte încleştării lor semeţe cu pădurea. Se pot vedea, în unele ţinuturi, că urmele lăsate de ei sînt asemeni celor lăsate de-o avalanşă : în Columbia milioane de arbori sînt distruşi în fiecare an de către *caucheros*. Pe pămînturile Venezuelei, arborele de cauciuc *balata* a dispărut. În felul acesta ei frustrează generaţiile viitoare.

Unul dintre acei oameni a fugit din Cayena, închisoare faimoasă, care are drept şanţ înconjurător oceanul. Deşi ştia că paznicii dau de mîncare rechinilor, pentru ca aceştia să străjuiască zidurile, s-a aruncat în mare fără să-şi scoată lanţurile de la picioare. A ajuns în luncile rîului Pagunagua, a atacat colibele, a supus muncitorii fugari şi, monopolizînd exploatarea de cauciuc, locuia acum cu acoliţii şi sclavii lui în barăcile de la Guaracú, ale căror lumini îndepărtate pîlpîiau prin desişul pădurii, înaintea ochilor noştri, în noaptea în care avea loc sosirea.

Cine ne-ar fi putut spune atunci că destinele noastre vor descrie aceeaşi traiectorie a cruzimii !

În zilele acelea în care am străbătut drumul descris, am făcut o constatare umilitoare : forţa mea fizică era numai aparentă şi muşchii mei subminaţi de-o criză anterioară de friguri, nu rezistau la oboseală. Numai camarazii mei păreau imuni la osteneală şi chiar bătrînul Clemente, în ciuda anilor şi a rănilor, ţinea mai bine la mers decît mine. În fiecare clipă se opreau ca să mă aştepte şi, cu toate că mă uşuraseră de orice povară — de desagă şi de carabină — numai orgoliul mă oprea să nu mă arunc la pămînt şi să le mărturisesc că sînt istovit.

Umblam desculţ şi cu pulpele goale, posomorît, străbătînd mocirle şi mlaştini, prin mijlocul unei păduri foarte înalte ale căror trunchiuri uitaseră lumina soarelui. Mîna lui Fidel mă ajuta să trec pe trunchiurile ce ne serveau drept punţi, în timp ce cîinii urlau, ca să li se dea drumul în acel paradis al vînătorilor, care nici sub acest aspect nu izbutea să mă entuziasmeze.

Starea de inferioritate mă făcuse neîncrezător, supărăcios, ursuz. Căpetenia noastră, în asemenea situaţii, era, fără îndoială, bătrînul Silva, şi am început să nutresc faţă de el o secretă invidie. L-am bănuit că alesese într-adins drumul acela, din dorinţa de-a mă sili să simt incapacitatea mea fizică. Don Clemente nu pierdea nici o ocazie ca să-mi zugrăvească suferinţele vieţii din barăci, riscurile fugii, etern visate de *caucheros*, care-o proiectează mereu, dar n-o realizează niciodată, deoarece ştiu că moartea străjuieşte toate ieşirile pădurii.

Predicele acestea găseau ecou în camarazii mei, şi sfătuitorii se înmulţiseră. Eu nu le dădeam ascultare. Mă mulţumeam să le răspund :

— Deşi mergeţi alături de mine ştiu că sînt singur. Sînteţi osteniţi ? Puteţi merge în urma mea.

Atunci, tăcuţi, o luau înainte şi, aşteptîndu-mă, şopteau între ei, privindu-mă pieziş. Asta mă scotea din fire. Simţeam împotriva lor o ură neaşteptată. Fără îndoială că-şi băteau joc de îngîmfarea mea. Sau apucaseră pe un drum care nu ducea la Guaracú ?

— Ascultă-mă, bătrîne Silva, îi strigai, oprindu-l. Dacă nu mă duci la Isana, îţi trag un glonte !

Bătrînul ştia că nu-l ameninţam în glumă. Nu fu surprins de ameninţarea mea. Înţelesese că pustiul pusese stăpînire pe mine. Să omori un om? De ce nu? Era un fenomen natural. Şi obiceiul de-a te apăra? Şi modul de-a te emancipa? Ce alt mijloc mai rapid de-a soluţiona conflictele zilnice?

Prin procesul acesta sufletesc — oh! pădure! — am trecut toţi cei ce-am căzut în vîltoarea ta.

Ghemuiţi în deşis, cu mîinile pe carabine, pîndeam luminile de la barăci, temîndu-ne să nu ne descopere cineva. În ascunzişul acela trebuia să ne petrecem noaptea, fără să aprindem focul. O apă necunoscută trecea suspinînd, în întuneric. Era Isana.

— Don Clemente, îi spusei, îmbrăţişîndu-l, eşti cea mai înaltă autoritate în materie de drumuri.

— Cu toate astea, meseria de ghid a ajuns să-mi inspire teamă: m-am rătăcit timp de două luni în pădurea de arbori de cauciuc de la Yaguanarí.

— Mi-amintesc amănuntele. Era în timpul cînd fugeai spre Vaupés...

— Eram şapte *caucheros* fugari...

— Şi au vrut să te omoare...

— Au crezut că-i duceam în mod intenţionat pe drumuri greşite.

— Şi uneori te maltratau...

— Iar alteori îmi cereau în genunchi să-i salvez...

— Şi o noapte întreagă te-au ţinut legat...

— Temîndu-se c-aş putea să-i părăsesc.

— Şi s-au împrăştiat ca să caute drumul...

— Dar n-au dat decît peste cel al morţii.

Acest sărman bătrîn, Clemente Silva, a avut întotdeauna monopolul nefericirii. Din ziua în care, pe drumul dintre Iquitos şi Manaos, a aflat de moartea fiului său, şi-a pus toată speranţa în prelungirea sclaviei sale. Voia să mai fie cîţiva ani *cauchero*, pînă ce pămîntul îi va permite să dezgroape osemintele fiului său. Pădurea, indirect, îl cerea ca pe un fugar: spectrul lui Lucianito însă îl chema să se întoarcă înapoi.

Chiar dacă madona ar fi vrut să-i redea libertatea, ce-ar cîştiga dacă ar trebui, împins de mizerie, să se angajeze din nou în echipa vreunui patron, care l-ar trimite departe de Vaupés. La Manaos a bătut la toate uşile agenţiilor la care căutau de lucru imigranţii şi a plecat descurajat din cocioabele acelea în care se fac contracte de robie, căci patronii nu angajau oameni decît pentru Madeira, Purus, Ucayali. Şi el voia să plece la acest rîu funest, care păstra la picioarele puhoaielor sale mormîntul acoperit de bălării, însemnat cu patru pietre...

Turcul Pezil nu avea de lucru prin părţile acelea, dar îl luă cu el la Río Negro şi asta era mult. Se prefăcu însă că nu vrea să-l cumpere, cedînd în cele din urmă rugăminţilor sale şi stipulînd cu madona o vînzare cu drept de răscumpărare în cazul în care aptitudinile columbianului nu i-ar conveni. L-a dus la frumoasa lui proprietate Naranjal, pe malul opus

lui Yaguanarí, dîndu-i, un timp, îndeletniciri uşoare, sub supravegherea sa de musulman dispreţuitor şi taciturn, fără să-l maltrateze sau să-şi bată joc de el.

Dar într-o zi nişte femei de la bucătărie începură să se certe şi, deşteptară pe stăpîn, care-şi făcea siesta. Don Clemente era în coridor, privind harta agăţată pe perete. Aşa îl surprinse stăpînul. Strigă la el, poruncindu-i să le dezbrace pe femei pînă la brîu şi să le biciuiască. Bătrînul Silva refuză să execute ordinul. Chiar în ziua aceea fu trimis să lucreze pe exploatarea de cauciuc de la Yaguanarí.

Una din femeile cu pricina era fosta jupîneasă a madonei, aceea care-l cunoscuse la Vaupés pe Luciano Silva, pe vremea cînd acesta era amantul doñei Zoraida. Nu-l văzuse mort, dar ştia locul unde se găsea mormîntul, în apropiere de torentul rîului Yavaraté, şi-i dăduse lui don Clemente toate indicaţiile trebuitoare pentru a-l găsi.

Nesupunerea columbianului n-o scuti de lovituri, căci fiorosul turc, cu un bici în fiecare mînă, o umplu de sînge şi de contuziuni. Gemînd, scrise în cămară un bilet iubitului ei care lucra la exploatare şi îl rugă pe don Clemente să i-l dea, fără să omită nici un amănunt privitor la această laşă biciuire.

Omul acesta, care se numea Manuel Cardoso, era supraveghetor la o baracă de la rîul Yurubaxí. Aflînd de nenorocirile femeii sale, jură să-l omoare pe Pezil, oriunde ar da de el şi, în aşteptare, ca să se răzbune, încercă să lucreze

împotriva intereselor patronului său, sfătuindu-i pe *caucheros* să fugă cu cauciucul pe care-l aveau în cabane.

Bătrînul Silva se prefăcu a respinge ideea, temîndu-se de vreo capcană. Totuşi, în zilele următoare, comenta cu peonii instigaţia supraveghetorului, în timp ce afumau laptele de cauciuc extras în curînd. Răspunsul era mereu acelaşi : „Cardoso ştia că nu există călăuză capabilă să se înfrunte cu pădurile astea".

Noaptea, muncitorii vorbeau totuşi despre lucrul acesta, pe cît de atrăgător, pe atît de imposibil.

— E limpede că nu se poate fugi pe Río Negro : şalupele patronului par nişte cîini de vînătoare.

— Dacă reuşim totuşi să urcăm rîul Cababurí, e uşor să coborîm pe Maturaca şi să ieşim la rîul Casiquiare.

— Aşa e. Dar Río Negro are o lărgime de patru kilometri. Trebuie să traversăm afluenţii de pe partea lui stîngă. Pe deasupra, ceva mai sus, pe rîul Yurubaxí, cale de vreo şaizeci şi mai bine de zile cu luntrea, se spune că se găseşte un rîuleţ care se varsă în rîul Caquetá.

— Nu-i nici un drum direct către rîul Vaupés ?

— Dar cui îi trece prin minte o asemenea prostie ?

Baraca era aşezată pe un recif pe care apele nu-l inundau niciodată, unic refugiu în această pustietate. În fiecare lună venea şalupa de la Naranjal să ia cauciuc şi să aducă provizii. Mun-

citori erau puţini şi boala *beriberi* le reducea mereu numărul, fără să mai socotim pe cei ce piereau în bălţi, doborîţi de friguri de pe schelele unde se căţărau ca să rănească arborii.

Totuşi, treceau luni fără ca mulţi dintre ei să vadă la faţă pe vătaf, adăpostindu-se în colibe minuscule şi se întorceau la barăci cu cauciucul expus deja la fum, transformat în cocoloaşe mari, pe care le încredinţau curentului, în loc să le care cu luntrele. Obişnuiţi să nu se depărteze de maluri, nu aveau spirit de orientare, şi împrejurarea aceasta spori prestigiul lui don Clemente. El se aventura prin pădure şi, înfigînd cuţitul în orice loc, stăruia ca după cîteva zile camarazii săi să-l însoţească ca să şi-l ia, pornind de oriunde ar dori aceştia.

Într-o dimineaţă, la răsăritul soarelui, se întîmplă o catastrofă neprevăzută.

Oamenii care-şi îngrijeau în cabană ficatul bolnav, auziră strigăte stridente şi se adunară pe promontoriu. Plutind în mijlocul rîului ca nişte raţe enorme, văzură coborînd cocoloaşele de cauciuc iar în urma lor, într-o luntre mică, venea un *cauchero* care le supraveghea, împingînd cu lopata pe cele care întîrziau în ochiurile de apă liniştită. În faţa barăcilor, în timp ce lupta ca să închidă turma aceea în sînul micului port, strigă tare aceste cuvinte, mai grave decît o chemare la război :

— *Tambochas ! Tambochas !* Cîţiva *caucheros* au rămas izolaţi !

Tambochas ! ceea ce însemna : să-ţi laşi lucrul, să-ţi părăseşti locuinţa, să tragi cîteva brazde de foc, să-ţi cauţi adăpost în altă parte. Era vorba de invazia furnicilor carnivore, care se nasc nu se ştie unde, iar la venirea iernii emigrează ca să moară, măturînd pădurea leghe după leghe, cu un zgomot îndepărtat, ca de incendiu. Un fel de viespi fără aripi, cu capul roşu şi corpul gălbui, care seamănă spaima din cauza veninului şi a numărului lor mare. Orice vizuină, orice crăpătură, orice gaură, arbori, frunze, cuiburi, stupi, nimic nu scapă de infiltrarea acelui val gros şi respingător care devorează porumbei, şoareci, reptile şi pune pe fugă oameni şi animale din localităţi întregi.

Vestea aceasta stîrni consternare. Peonii din barăci îşi strîngeau uneltele şi boarfele cu o grabă de nedescris.

— Din ce parte vine puhoiul ? întrebă Manuel Cardoso.

— Se pare c-a pornit-o pe ambele maluri ! Din partea asta trec rîul tapirii şi lupii, iar pe malul celălalt zumzăie albinele.

— Şi care *caucheros* au rămas izolaţi ?

— Cei cinci de la mlaştina El Silencio, care n-au nici măcar o luntre !

— Ce putem face ? Să se apere ! Nu li se poate da nici un ajutor ! Cine riscă să se rătăcească prin mlaştinile astea ?

— Eu, spuse bătrînul Clemente Silva.

Un tînăr brazilian pe care-l chema Lauro Coutinho, adăugă :

— Merg şi eu ! Fratele meu e acolo.

Luară proviziile pe care le găsiră şi, îngrijindu-se de arme şi de chibrituri, cei doi prieteni se aventurară pe o cărare care, pornind de la baracă, se afunda în desişul pădurii în direcţia rîului Marié.

Mergeau grăbiţi prin noroaie şi mărăcinişuri, cu urechea şi cu ochiul la pîndă. Şi de îndată ce bătrînul, părăsind poteca, voi să pornească spre mlaştina El Silencio, Lauro Coutinho îl opri :

— A sosit momentul să fugim !

Don Clemente se gîndise şi la asta, dar ştiu să-şi ascundă satisfacţia.

— Ar trebui să ne sfătuim şi cu ceilalţi...

— Răspund eu pentru ei : sînt de acord !

Şi într-adevăr aşa a fost, căci a doua zi i-au găsit pe toţi într-o cabană, jucînd zaruri pe o batistă şi îmbătîndu-se cu vin de palmier, pe care şi-l treceau unul altuia într-o tigvă.

— Furnici ? Ce furnici ! Puţin ne pasă de furnici ! Să fugim ! Să fugim ! O călăuză ca dumneata e în stare să ne scoată şi din iad !

Şi iată-i mergînd prin pădure, cu iluzia libertăţii, plini de rîsete şi proiecte, măgulind călăuza şi făgăduindu-i prietenia, amintirea şi recunoştinţa lor. Lauro Coutinho a tăiat o frunză de palmier şi o ţine în sus, ca un stindard ; Souza Machado nu vrea să renunţe la cocoloşul lui de cauciuc, care cîntăreşte peste optsprezece kilograme ; cu ceea ce va scoate pe el visează să-şi ofere, două nopţi, mîngîierile unei femei, care să fie albă şi blondă şi care să miroasă a brandy şi a trandafir ; italianul Peggi îşi închipuie că, odată ajuns în oricare oraş, se va angaja bucătar în vreun hotel unde abundă resturile de la masă şi bacşişurile ; Coutinho, fratele mai mare, vrea să se însoare cu o fată cu bani, indianul Venancio doreşte să se ocupe cu fabricarea luntrilor. Pedro Fajardo năzuieşte să-şi cumpere un acoperiş ca să-şi adăpostească mama, oarbă ; don Clemente Silva visează să găsească un mormînt. E procesiunea celor nefericiţi, a căror drum porneşte de la mizerie şi ajunge la moarte !

Şi în ce direcţie au pornit ? Spre rîul Curicuriarí. Pe acolo vor intra în Río Negro, la şaptezeci de leghe mai sus de Naranjal şi-apoi vor trece la Umaritube, să ceară ocrotire. Domnul Castanheira Fontes era un om foarte bun. Acolo, li se ofereau felurite posibilităţi. Iar dacă ar fi prinşi, explicaţia era logică : fugiseră din păduri goniţi de *tambochas*. N-aveau decît să întrebe pe vătaf.

Într-a patra zi de mers prin pădure se declară criza : proviziile se împuţinaseră şi mlaştinile nu se mai sfîrşeau. Se opriră să se odihnească şi, scoţîndu-şi cămăşile, le rupseră fîşii ca să-şi înfăşoare pulpele, rănite de lipitori. Souza Machado, generos din cauza oboselii, îşi împărţi cocoloşul de cauciuc, tăindu-l cu cuţitul în mai multe bucăţi pe care le dărui camarazilor săi. Fajardo refuză partea lui : nu avea putere s-o ducă. Souza o luă el. Era cauciuc, „aur negru", şi nu trebuia irosit.

Cineva întrebă curios :

— Şi acum încotro mergem ?

Toţi răspunseră hotărîţi :

— Mergem înainte !

În timpul acesta, călăuza îşi pierduse simţul de orientare. Înainta orbeşte, fără să se oprească şi fără să spună vreun cuvînt, pentru ca să nu-i înfricoşeze pe oameni. De trei ori, în cursul unui ceas, reveni la aceeaşi mlaştină, fără ca tovarăşii lui să recunoască drumul străbătut. Concentrîndu-se cu toată puterea, atent numai la ceea ce avea în minte, revedea harta pe care o cercetase de atîtea ori la Naranjal, şi-n faţa ochilor îi apăreau liniile sinuoase, asemănătoare unei reţele de vine, pe o pată de un verde palid, unde se desprindeau nume de neuitat : Teiya, Marié, Curicuriarí. Cîtă deosebire între o regiune şi harta care o reproduce ! Cine-ar fi spus că hîrtia aceea, pe care abia încăpeau mîinile lui deschise, cuprindea spaţii atît de nesfîrşite, păduri atît de întunecoase, mlaştini atît de ucigătoare ! Şi el, călăuză încercată, care obişnuia să-şi treacă cu atîta uşurinţă unghia arătătorului de la o linie la alta, cuprinzînd rîuri, paralele şi meridiane, cum a putut crede că picioarele lui erau în stare să se mişte cu uşurinţa degetului ?

Începu să se roage în gînd. Dacă Dumnezeu ar vrea să-i împrumute soarele... Nimic ! Penumbra era rece, din pădure se ridica un abur albastru. Înainte ! Soarele nu răsare pentru cei trişti.

Unul dintre *caucheros* declară, cu o siguranţă neobişnuită, că i se pare că aude fluierături. Se opriră cu toţii. Urechile erau acelea

care ţiuiau. Souza Machado voia ca ceilalţi să-l înconjoare, jura că arborii îi fac semne.

Erau nervoşi, aveau presentimentul catastrofei. Cel mai neînsemnat cuvînt putea să dezlănţuie panica, nebunia, mînia. Toţi se străduiau să reziste. Înainte !

Lauro Coutinho, care încerca să se arate vesel, făcu o glumă pe socoteala lui Souza Machado, care se oprise să arunce cauciucul. Aceasta îi obligă pe toţi ceilalţi să se resemneze a fi veseli. Vorbiră un timp. Cineva puse cîteva întrebări lui don Clemente.

— Linişte ! mormăi italianul. Ţineţi minte că nu trebuie să vorbiţi piloţilor şi călăuzelor.

Dar bătrînul Silva, oprindu-se brusc, ridică braţele ca un om care se predă şi, întorcîndu-se spre prietenii săi, suspină :

— Ne-am rătăcit !

În clipa aceea, nenorociţii, cu ochii ridicaţi spre ramuri, urlînd ca nişte cîini, înălţară corul lor de blesteme şi rugăciuni : — Dumnezeule nemilostiv ! Salvează-ne, Doamne ! Ne-am rătăcit !

„Ne-am rătăcit !" Aceste cuvinte, atît de simple şi atît de banale, fac să izbucnească, cînd sînt pronunţate în pădure, o spaimă ce nu poate fi comparată nici cu acel „Să scape cine poate !" al înfrîngerilor. Prin mintea celor care le ascultă trece viziunea unui abis antropofag : pădurea deschisă, în faţa sufletului, ca o gură ce înghite oamenii pe care foamea şi descurajarea i-a aruncat între fălcile ei.

Nici jurămintele, nici dojenile, nici lacrimile călăuzei care promitea să rectifice drumul, nu izbuteau să liniştească pe cei rătăciţi. Îşi smulgeau părul, îşi frîngeau degetele, îşi muşcau buzele, pline de o spumă sîngerie care învenina învinuirile :

— Bătrînul poartă toată răspunderea. A pierdut drumul căci voia să fugă la Vaupés !

— Bătrîn afurisit, bandit bătrîn. Ne duceai cu momeli, ca să ne vinzi cine ştie unde !

— Da, da, criminalule ! Dumnezeu s-a împotrivit planurilor tale !

Văzînd că nebunii aceia puteau să-l omoare, bătrînul Silva o luă la fugă, dar un arbore complice îl prinse de picioare cu o liană şi-l trînti la pămînt. Acolo îl şi legară, iar Peggi îi îndemna să-l ucidă. În clipa aceea don Clemente pronunţă o frază care avu un efect miraculos :

— Vreţi să mă omorîţi ? Cum veţi putea să înaintaţi fără mine ? Eu sînt toată speranţa voastră !

Instinctiv, agresorii se opriră :

— Aşa e, trebuie să trăiască ca să ne salveze !

— Dar fără să-l dezlegăm, că fuge !

Şi, cu toate că nu-i scoaseră legăturile, se aşezară în genunchi ca să-l implore să-i salveze, acoperindu-i picioarele cu sărutări şi cu lacrimi !

— Nu ne părăsi !

— Să ne întoarcem la baracă !

— Dacă ne părăseşti o să murim de foame !

În timp ce unii se văicăreau în felul acesta, alţii îl trăgeau de frînghie, implorîndu-l să-i ducă înapoi. Explicaţiile lui don Clemente părea să-i

liniştească. Era vorba de un fenomen binecunoscut de călăuze şi de vînători, dar nu era îndreptăţit să pierzi curajul la prima încercare, cînd existau atîtea posibilităţi de-a trece peste ea. De ce l-au speriat ? De ce şi-au pus în cap că s-au rătăcit ? Nu le spusese de-atîtea ori că trebuie să alunge cu orice preţ această ispită pe care desluşirile pădurii o strecoară în om ca să-l chinuie ? El îi sfătui să nu privească arborii, căci fac semne, şi să n-asculte şoaptele lor, pentru că spun fel de fel de lucruri, şi nici să pronunţe vreun cuvînt, căci ramurile îngînă vocea omului. În loc să-i asculte sfaturile, au luat în glumă pădurea şi au căzut sub vraja ei, care se răspîndeşte ca prin contagiune ; şi el de asemenea, cu toate că mergea înainte, începuse să simtă influenţa duhurilor rele, căci pădurea prinsese să se mişte şi pentru el, copacii îi dansau înaintea ochilor, lianele nu-l lăsau să deschidă poteci, ramurile îi fugeau de sub cuţit şi în nenumărate rînduri au vrut să i-l smulgă. Cine era vinovat ?

Şi acum, de ce dracu începuseră să strige ? Ce ispravă făceau trăgînd cu puşca ? Cine, în afară de tigru, ar putea veni să-i caute ? Poate că-i provocau astfel vizita ? Oricum, puteau s-o aştepte la căderea nopţii !

Lucrul acesta îi înspăimîntă şi rămaseră tăcuţi. De fapt nici nu se puteau face auziţi la mai mult de doi iarzi. De atîta strigăt gîtul li se strînsese şi vorbeau cu greu, în surdină, cu un gîfîit gutural şi stîngaci, ca acela al gîştelor.

Înainte de ceasul în care soarele împodobeşte depărtările cu penaje sîngerii, au trebuit să aprindă focul pentru că în pădure sosise, cernită, seara. Tăiară ramuri şi răspîndindu-le pe noroi, se strînseră în jurul bătrînului Silva în aşteptarea supliciului întunericului. Oh ! chinul de-a petrece noaptea, înfometaţi, hărţuiţi de gînduri şi căscînd de oboseală, ştiind că aceasta va spori în ziua următoare. Oh ! coşmarul de-a auzi suspine în umbră, atunci cînd consolările au mirosul morţii. Rătăciţi ! Rătăciţi ! Insomnia năpusti asupra lor mulţimea ei de halucinaţii. Şi-au încercat spaima celui fără apărare atunci cînd bănuie că-l pîndeşte cineva din întuneric. Au urmat zgomotele, vocile nocturne, paşii temători, tăcerile impresionante ca o gaură deschisă spre eternitate.

Don Clemente, cu capul în mîini, îşi frămînta mintea în căutarea ideei salvatoare. Numai cerul putea să-i indice drumul cel bun. Să i se spună în ce parte răsare soarele ! Asta i-ar fi de-ajuns ca să pornească pe alt drum. Printr-un luminiş al boltei, asemenea unei lucarne, întrezări o fîşie de eter albastru, pe care o ramură uscată îşi înscria curba ei. Viziunea aceasta îi aminti harta. Să vadă soarele, să vadă soarele ! Aceasta era cheia destinelor lor. Dac-ar putea grăi coroanele acelea înalte care-l văd trecînd în fiecare dimineaţă ! De ce arborii tăcuţi refuză să-i spună omului ce trebuie să facă ca să nu moară ? Şi, gîndindu-se la Dumnezeu, începu să închine pădurii o rugă de împăcare !

Să te sui pe unul dintre giganţii aceia era aproape imposibil : trunchiurile erau prea groase, crăcile prea înalte şi ameţeala pîndea în frunziş. Dacă Lauro Coutinho, care dormea, strîngîndu-i picioarele, ar îndrăzni... Vru să-l strige, dar se opri : un zgomot uşor, ciudat, ca acela al şoarecilor care-şi fac drum într-un lemn moale, zgîrie noaptea : erau dinţii camarazilor săi care rodeau seminţe de *tagua !*

Don Clemente fu cuprins de o milă atît de adîncă pentru ei, încît se hotărî să le aducă alinare printr-o minciună.

— Ce se întîmplă ? murmurară cu voce scăzută, apropiindu-şi chipurile lor întunecate. Şi pipăiau nodurile frînghiei cu care îl legaseră.

— Sîntem salvaţi !

Prostiţi de bucurie, repetau aceeaşi frază : „Salvaţi ! Salvaţi !" Şi, prosternîndu-se la pămînt, îşi înfundau genunchii în noroi, căci durerea îi făcuse să se pocăiască şi aduseră, cu glasuri răguşite, mulţumire cerului, fără să întrebe însă în ce consta salvarea. Era suficient ca un om să le-o promită pentru ca ei s-o proclame şi să binecuvînteze pe cel ce-i salva.

Don Clemente fu asaltat de îmbrăţişări, de rugăminţi de iertare, de promisiuni de recompensă. Unii vroiau să-şi atribuie meritul exclusiv al minunii :

— Rugăciunile măicuţei mele !

— Slujbele pe care le-am promis !

— Scapularul pe care-l port !

În timpul acesta, moartea rîdea, desigur, în întuneric.

Se lumină de ziuă.

Neliniştea care-i stăpînea le accentuă pe chip grimasa tragică. Slabi, febrili, cu ochii înroşiţi, cu pulsul şovăitor, se hotărîră să aştepte răsăritul soarelui. Uitaseră să surîdă şi-atunci cînd se gîndeau la surîs gura li se strîmba într-un rictus fanatic.

Căutau cerul care nu se zărea nicăieri. Încet, începu să plouă. Nimeni nu spuse nimic, dar se priviră şi se înţeleseră.

Hotărîţi să se întoarcă, o porniră pe urmele lor din ajun, pe malul unei lagune, unde semnele dispăreau. Urmele paşilor pe noroi erau mici adîncituri care se umpleau de apă. Totuşi, călăuza urmă pista, în cea mai deplină tăcere, pînă pe la ora nouă dimineaţa. Intraseră într-un *chuscales*[1], cu vegetaţie obişnuită, dar unde se întîmpla un fenomen ciudat : cete de iepuri şi de rozătoare, docile sau înnebunite de groază, li se băgau printre picioare, căutînd un refugiu. Cîteva clipe mai tîrziu, un zgomot grav, ca de apă care se revarsă, răsună în depărtare.

— Sfinte Dumnezeule ! *Tambochas !*

Nu se mai gîndiră decît la fugă. Preferau lipitorile şi se înfundară într-o mlaştină, cu apa peste umeri.

De acolo priviră trecînd primul val. Asemeni cenuşii pe care incendiile o aruncă în depărtare, triburi fugare de gîndaci şi coleoptere cădeau deasupra mlaştinii, în timp ce marginile acesteia se populau de arahnide şi reptile, obligîndu-i pe oameni să mişte apele puturoase, pentru ca să nu înainteze în ele. Un tremur continuu agita pămîntul, ca şi cum frunzele ar fi fiert singure. Pe sub trunchiuri şi rădăcini înainta tumultul invaziei, în timp ce copacii se acopereau de o pată neagră, ca o scoarţă mişcătoare, care urca neîndurător să cuprindă ramurile, să invadeze cuiburile, să pătrundă în găuri. Vreo nevăstuică rătăcită, vreo şopîrlă întîrziată, vreun şoarece nou-născut erau prăzile rîvnite de armata aceea, care le descărna, în zgomote stridente, cu rapiditatea unui acid dizolvant.

Cît timp a durat calvarul oamenilor acelora, îngropaţi pînă la bărbie în noroiul lichid, privind cu ochi îngroziţi defilarea unui duşman care trecea, trecea şi iarăşi trecea ? ceasuri înfricoşătoare în care sorbeau picătură cu picătură din fierea distilată a torturii. Cînd socotiră că se îndepărtase ultimul val, voiră să iasă pe uscat, dar membrele le erau paralizate, şi nu mai puteau să se smulgă din mocirla în care se îngropaseră de vii.

Dar nici să moară acolo nu puteau. Trebuiau să ducă o luptă cumplită ca să iasă. Indianul Venacio izbuti să se agaţe de nişte tufişuri şi începu să lupte. Apoi se prinse de liane. Cîteva *tambochas* rătăcite îi roaseră mîinile. Încetul cu încetul simţi cum i se lărgea mulajul de noroi care-l strîngea. Picioarele lui, desprinzîndu-se

[1] Loc unde cresc *chusques*, o specie de bambus.

de fundul mocirlei, produceau niște plesnituri surde. „Haide ! Încă o dată, nu leșina ! Curaj ! Curaj !"

Ieși. În gaura goală bulbuci apa.

Gîfîind, trîntit cu fața în sus, auzi cum tovarășii săi îi implorau, disperați, ajutorul. „Lăsați-mă să-mi trag sufletul !" O oră după aceea, ajutîndu-se cu crengi și frînghii, izbuti să-i scoată pe toți.

A fost ultima oară cînd au suferit împreună. În ce parte rămăsese pista ? Își simțeau capul în flăcări și trupul țeapăn. Pedro Fajardo începu să tușească convulsiv și căzu, scăldat în sînge, căci avusese o hemoptizie.

Nu simțiră nici o milă pentru cadavru. Coutinho, fratele mai mare, îi sfătui să nu-și piardă timpul.

— Luați-i cuțitul de la brîu și lăsați-l acolo. Cine-i spusese să meargă cu ei ? De ce-i urmase, dacă știa că-i bolnav ? Nu trebuia să-i încurce.

Și spunînd acestea își obligă fratele să se urce pe un copaier ca să vadă mersul soarelui.

Nefericitul tînăr își înfășură gleznele cu fîșii rupte din cămașă. Zadarnic încercă să se agațe de trunchiul copacului. Ceilalți îl urcară pe spatele lor ca să se poată agăța mai de sus și se opinti iarăși cu toată puterea, dar scoarța se desfăcea și cădea, iar el aluneca jos și-apoi o lua de la început. Cei de jos îl susțineau, sprijinindu-l cu crăcile asemeni unor furci — și înnebuniți de dorința de-a izbuti, se înălțau ca să-l ajute. În sfîrșit, ajunse pe prima cracă.

Sîngera tot — și abdomenul, și brațele, și pieptul, și genunchii.

— Vezi ceva ? Vezi ceva ? îl întrebau.

Și el făcea semn că nu !

Nici nu-și mai aminteau că trebuiau să păstreze tăcere ca să nu provoace pădurea. O violență absurdă le învenina inimile și erau animați de furia naufragiatului, care nu mai vrea să știe nici de rude și nici de prieteni cînd își apără barca cu lovituri de cuțit. Gesticulau cu mîinile în sus, interogîndu-l pe Lauro Coutinho.

— Nu vezi nimic ? Urcă-te mai sus. Uită-te bine !

Lauro, pe cracă, lipit de trunchi, gîfîia fără să le răspundă. La o asemenea înălțime părea o maimuță rănită care caută să se ascundă de vînător.

— Lașule, urcă-te mai sus !

Și, nebuni de mînie, îl amenințau.

Dar, deodată, tînărul încercă să coboare. Un mormăit de ură răsună de jos. Lauro, îngrozit, le răspunse :

— Vine alt val de *tambochas !* Alt val de *tam...!*

Ultima silabă îi rămase în gît, căci celălalt Coutinho îl ucise cu un glonte de carabină pe care i-l trase în coastă și-l făcu să cadă jos, ca un ghem.

Fratricidul rămase împietrit, văzîndu-l.

— Ah ! Dumnezeule, mi-am omorît fratele ! L-am omorît !

Şi, aruncînd arma, o rupse la fugă. Toţi fugeau, fără să ştie unde. Şi se împrăştiară pentru totdeauna.

Cîteva nopţi după aceea, don Clemente Silva îi auzi ţipînd, dar îi fu teamă să nu-l omoare. Pierduse şi el sentimentul milei, puseseră stăpînire şi pe el pustietăţile pădurii. Uneori remuşcarea îl făcea să plîngă, dar îşi liniştea conştiinţa numai gîndindu-se la propria lui soartă. Totuşi, se întoarse să-i caute. Găsi numai craniile şi cîteva femure.

Fără foc şi fără puşcă, rătăci prin pădure două luni, imbecilizat, nedîndu-şi seama de nimic, redus de către pădure la animalitate, dispreţuit pînă şi de moarte, mîncînd tulpini, coji, ciuperci, ca un animal ierbivor, cu singura diferenţă că se uita ce fel de seminţe mîncau maimuţele, ca să le imite.

Totuşi, într-o dimineaţă avu o bruscă revelaţie. Se opri în faţa unui palmier *cananguche,* care, după cum spune legenda, descrie traiectoria astrului zilei, aşa cum face floarea-soarelui. Niciodată nu se gîndise la misterul acesta. Rămase în extaz, privindu-l neliniştit cîteva minute şi i se păru că vede cum frunzele de sus se mişcă încet, asemeni unui cap căruia i-ar trebui douăsprezece ore ca să se încline de la umărul drept pe cel stîng. Vocea secretă a lucrurilor îi umplu sufletul. Oare să fie adevărat că acest palmier, înălţîndu-se în pustietăţi ca un deget spre azur, îi arăta cum să se orienteze ? Adevăr sau minciună, aşa auzise el spunîndu-se. Şi crezu ! Avea nevoie de o credinţă nestrămutată. Şi, după direcţia indicată de pom, porni pe propriul său drum.

Şi astfel, la puţin timp, dădu de albia lui Tiquié. Rîul acesta cu şerpuiri înguste i se păru ca apa moartă a unei mlaştini şi începu să arunce în el frunzuliţe să vadă de curge sau nu. Aşa fu surprins de cîţiva indieni care, mai mult tîrîndu-l, îl duseră la cabanele lor.

— Cine-i sperietoarea asta pe care aţi vînat-o? îi întrebară peonii.

— Un fugar care nu ştie să spună decît Coutinho !... Peggi !... Souza Machado !...

De acolo, spre sfîrşitul anului, fugi într-o luntre, pe rîul Vaupés.

Şi iată-l acum, stînd în tovărăşia mea, aşteptînd să se ivească zorile ca să ajungem la barăcile de la Guaracú. Poate că se gîndeşte la Yaguanarí, la Yavaraté, la camarazii rătăciţi.

— Nu vă duceţi la Yaguanarí, mă sfătuieşte el necontenit.

Eu, gîndindu-mă la Alicia şi la duşmanul meu, strig înfuriat :

— Mă voi duce, mă voi duce negreşit !

Spre ziuă, s-a iscat o discuţie în cursul căreia, din fericire, nu mi-am pierdut cumpătul. Era vorba să ne punem de acord asupra felului în care trebuia să cerem ospitalitatea.

Fără îndoială, prezenţa neaşteptată a patru oameni necunoscuţi urma să provoce o alarmă serioasă în cantonament. Unul dintre noi trebuia să rişte pentru a sonda starea de spirit a

patronului, pentru ca ceilalţi, rămaşi în expectativă, liberi în pădure, să nu fie expuşi unei servituţi ireparabile. În cele din urmă căzură de acord să mi se încredinţeze mie această misiune, dar camarazii mei au refuzat categoric să mă lase să plec înarmat.

Cu precauţia lor aduceau o jignire înţelepciunii mele, dar m-am supus. Evident, parte din actele mele par să anticipeze ideile : cînd creierul comandă, nervii sînt deja în acţiune. Era bine să mă lipsesc de orice mijloc care-ar fi putut să-mi aţîţe agresivitatea ; şi orice om înarmat e la doi paşi de tragedie.

Întinzîndu-le revolverul pe care îl purtam la brîu, le repetai dispoziţiile date :

— Aşteptaţi-mă aici ; dacă se întîmplă ceva grav, o să fug chiar în noaptea asta şi-o să ne întîlnim ca să...

Şi plecai singur, o dată cu zorile care mijeau, spre locuinţa vătafului.

În timp ce mergeam cu paşi nesiguri, hotărîrea mea începu să se contureze şi îmi amintii de planul roşcovanului Mesa : să atacăm baraca, să punem mîna pe „comoara" lui don Clemente, să luăm proviziile pe care le găsim şi să fugim împreună cu călăuza, prin pădure, în căutarea izvoarelor apropiate ale rîului Guainía, pe care să coborîm, fără să riscăm o aventură pe Isana, afluentului lui.

N-ar fi mai bine, oare, să năvălim peste barăci cu gloanţe şi cuţitul în mînă ? De ce să ne ducem ca nişte cerşetori care cer ajutor ? Mă oprii, nehotărît, şi privii înapoi. Camarazii

mei îşi scoseseră capul prin frunziş şi aşteptau ordine. În altă împrejurare, le-aş fi strigat aspru : „Neghiobilor, de ce-aţi dat drumul cîinilor ? !"

Căci, într-adevăr, Martel şi Dólar fugeau sprinteni după mine şi, spre neliniştea mea, anunţară, cu o clipă mai înainte, prin barăci, prezenţa mea. Nu mai puteam de înapoi !

Înaintai. Nu-mi puteam crede ochilor. Aceste colibe acoperite cu crengi, la fel ca cele indiene, erau deci vestitele barăci din Guaracú. Cocioabele astea nenorocite, înghiţite de ierburi, puteau fi oare locuinţa unui satrap, care avea sclavi şi ibovnice şi domnea ca un stăpîn asupra pădurilor şi a rîurilor ? E drept că muncitorii din exploatările de cauciuc îşi construiesc locuinţe vremelnice şi se mută de la un rîu la altul, după abundenţa cauciucului ; sigur că El Cayeno, care se stabilise de mai mulţi ani aproape de apele repezi ale rîului Guaracú, înaintase în sus, pe Isana, fără să schimbe numele întreprinderii, ajungînd să se aşeze în istmul Papunagua ca să-şi exercite stăpînirea asupra Iníridei, împotriva lui Funes. Dar toate acestea nu-mi micşorau dezamăgirea în faţa aspectului nenorocit al exploatării.

Una din colibe, neîngrijită, era acoperită aproape toată de frunze păroase de liane căţărătoare şi de bostani gălbui. Pe pămînt, oase de peşte, carapace de tatu, vase de tinichea mîncate de rugină. Cîteva femei, legate la cap cu basmale, cu nişte răni respingătoare ce miroseau a tinctură de iod, trîndăveau în nişte hamace murdare, agăţate deasupra unui fum des

de tăciuni care alunga ţînţarii. Nu mă simţiră şi nici nu se mişcară. Mi se părea că păşisem într-o pădure din poveşti, unde stăpînea dezolarea.

Cîinii mei împrăştiară însă această atmosferă de lîncezeală: un copilaş din coliba vecină, agăţat de un par cu o curea prinsă în jurul mijlocului, începu să ţipe. Apăru maică-sa. Ieşiră şi cîţiva oameni, bolnavi. Peste tot copii goi şi femei însărcinate.

— Aţi adus manioc de vînzare?

— Da. Stăpînul e acasă?

— În coliba aia. Spuneţi-i să cumpere. Murim de foame!

— Are manioc, auziţi, manioc! Oricum, vi-l plătim!

Şi le lăsa gura apă gîndindu-se dinainte la mîncare.

Coliba stăpînului nu avea ziduri. Nişte pereţi subţiri de palmier despărţeau încăperile. Nici uşă n-avea, de fapt, căci golurile erau acoperite cu plăci de bambus. Nu ştiam unde să bat. Pe deasupra unei scînduri de palmier care servea drept perete, mă uitai înăuntru cu oarecare teamă. Într-un hamac cu ciucuri înfloraţi, fuma o femeie îmbrăcată în dantele. Era Madona Zoraida Ayram. Mă văzu privind-o iscoditor.

— Váquiro! Váquiro! E cineva aici!

Nu ştiam ce să spun. Mă apropiai de uşa alăturată. Madona ţinea în mînă un revolver mic ca o jucărie. Probabil că în clipa asta, camarazii mei îmi observau toate mişcările. Dacă intram fără pălărie în baracă, însemna că vătaful era

acolo. Tocmai mă gîndeam la toate acestea, cînd el ieşi din camera alăturată, încărcîndu-şi carabina.

— Ei, ce doreşti dumneata?

— Domnule, eu sînt Arturo Cova, un om de treabă.

Madona, ca şi cum şi-ar fi rîs de propriii ei nervi, spuse într-un chip pitoresc, privindu-mă în timp ce-şi băga revolverul în sîn:

— Hai! Duceţi-l pe jegosul ăsta la bucătărie!

Váquiro răspunse întinzînd mîna lui lată:

— Eu sînt Aquiles Vácares, veteran din Venezuela, totdeauna gata cu glontele şi pentru orice om!

La care am răspuns, scoţîndu-mi pălăria cu respect:

— Vă salut, generale!

Váquiro se aşeză în hamacul lui din galerie, cu carabina între picioare. Îmi porunci să mă aşez pe banca alăturată. Am rămas perplex, dar îi explicai nehotărîrea mea în felul următor:

— Generale, se poate oare să stau lîngă un şef? Legile militare nu îngăduie.

— Da, asta cam aşa-i.

Váquiro era beat, saşiu, fonfăit. Mustăţile lui, inamice sărutului şi mîngîierii, se încîlceau inexpugnabile deasupra gurii, în care dinţii jucau nesiguri. O cicatrice de la o lovitură de secure îi brăzda, de la ureche pînă la gură, chipul lui de metis, cerînd parcă dreptate. Prin deschizătura flanelei apărea un piept năpădit de o pădure de păr zbîrlit, care răspîndea un miros neplăcut

de sudoare caldă. Cureaua lui de piele tăbăcită avea pretenții de colecție belicoasă: cuțit, pumnal, gloanțe, revolver. Purta niște pantaloni kaki murdari și niște sandale neîncheiate care, cînd umbla, îi troncăneau sub călcîi.

— Cum de mi-ai ghicit gradul?

— Un veteran renumit ca dumneavoastră trebuie să fi parcurs toată ierarhia.

— Toată ce?

— Ierarhia.

— Și zi-mi, în Columbia s-a auzit de mine?

— Cine nu-l cunoaște pe „viteazul Aquiles"?

— Asta cam așa-i.

— Un paladin homerid!

— Să știi însă că eu nu sînt din Mérida, ci din Coro[1].

În clipa aceea, prietenii mei în grup, dezarmați, apărură gîfîind la capătul galeriei. Váquiro, bănuitor, se ridică. Făcui o prezentare modestă:

— Domnule general, aceștia sînt camarazii mei.

Toți trei, fără să se apropie, murmurară zăpăciți:

— Domnule general, domnule general.

Mi-am dat seama că era momentul să improvizez un discurs pentru a-l calma pe Váquiro. Mi-am amintit de sfaturile lui don Clemente. Și glasul meu căpătă pe dată un ton convingător

[1] Autorul folosește adjectivul *homerid* (care nu există în lb. spaniolă), în loc de *homeric*, în vederea jocului de cuvinte din fraza următoare.

și irezistibil. Mă minunam și eu de inventivitatea mea și, în sine-mi, rîdeam de solemnitatea cu care vorbeam.

Eram coloni de pe rîul Vaupés și locuiam la mijlocul distanței dintre Calamar și confluența Itillei cu Unilla. Cultivam manioc, arbori de cauciuc și tagua[1]. Aveam la Manaos un client excepțional, Casa Rosas, la care depusesem economii de vreo mie de livre, ce reprezentau munca mea grea, de luni de zile, ca producător și comisionar.

În timp ce spuneam toate acestea, îmi dădui seama că Madona mă asculta cu atenție, pentru că hamacul ei în camera vecină nu se mai mișca. Mă neliniștii puțin și începui să inventez altceva.

— Din nenorocire, domnule general, rîul Vaupés are puhoaie înșelătoare și am pierdut, într-un naufragiu, în curenții lui Yavaraté, recolta noastră din ultimii trei ani. Și repetai, intenționat: În torenții lui Yavaraté, la rădăcinile unui palisandru.

Madona apăru în ușă și o acoperi cu statura ei. Era o femeie foarte înaltă și grasă, cu sîni mari și șolduri impunătoare. Ochi mari, piele lăptoasă, înfățișare vulgară. Cu îmbrăcămintea ei albă și plină de dantele, părea o cascadă. Un șirag lung de mărgele albastre îi cobora pe piept ca o plantă agățată deasupra unei prăpăstii. Brațele ei, pe care zornăiau brățări, goale pînă la umeri, erau cărnoase și catifelate, ca

[1] Varietate de palmier american.

nişte pernuţe făcute pentru plăcere, iar pe mîna plină de inele avea un tatuaj care reprezenta două inimi străbătute de un pumnal.

Şi în timp ce-o priveam, te iertai în gînd, de lipsa ta de experienţă, sărmane Luciano Silva, şi ghicii deznodămîntul pasiunii tale !

— Care din voi cunoaşte rîul Vaupés ? întrebă umplînd aerul cu parfumul cald al evantaiului ei.

— Toţi patru, doamnă.

— Şi care este afiliat Casei Rosas ? Comisionarul ?

— Umilul dumneavoastră admirator.

— Şi cum vi s-a poruncit să plătiţi cauciucul?

— Cel de prima calitate la un milion de reis, cam vreo trei sute de pesos.

— Vezi, Váquiro, ţi-am spus eu că nu se poate plăti mai mult !

— Uite ce-i, nu-ţi dau voie să-mi spui aşa. Zi-mi pe numele meu : generale Vácares ! Ia exemplu de la tînărul Cova, care ştie cum să se poarte cu şefii.

— Mie nu-mi pasă de nume sau de titluri. Dă-mi banii înapoi sau plăteşte-mi datoria în cauciuc, la preţul de trei sute de pesos, plus drumul cu corabia, pentru că eu nu călătoresc pe gratis. De rest, mă doare-n cot !

— Nu fii grosolană !

— Atunci, nu fii nici tu pungaş şi nici canalie. Şi să mai ştii că, atunci cînd e vorba de femei, trebuie să te porţi cu mănuşi. Ia şi tu exemplu de la domnul Cova, care mi-a spus „umilul dumneavoastră admirator".

— Calmaţi-vă, doamnă, calmaţi-vă, generale.

Şeful, enervat, îmi ordonă, cu un gest eroic :

— Să mergem afară, ca să nu ne mai întrerupă nimeni.

Şi ieşii, făcîndu-i Madonei o reverenţă adîncă.

— ...Şi cum vă spuneam, Casa Rosas mi-a poruncit să evităm pe viitor rîul Vaupés şi să coborîm prin Caño Grande pe Inírida către San Fernando del Atabapo, unde am putea să încredinţăm produsele recoltate guvernatorului, căci el era agentul lor şi era însărcinat să trimită marfa, pe Orinoco, în Insula Trinidad.

— Cum, băieţi, voi nu ştiaţi că Pulido a fost asasinat ?

— Generale, noi trăim la marginea pustiului...

— L-au măcelărit ca să-l fure şi ca să pună mîna pe putere.

— Colonelul Funes !

— Care colonel ? E degradat ! Scuipă pe numele ăsta ! Şi nici să nu mai pomeniţi de el pe-aici !

Şi, ca să-mi dea exemplu, scuipă pe jos şi şterse cu călcîiul !

— Domnule general, eu am fost prevăzător : am înştiinţat Casa Rosas că nu răspund, în nici un caz, de accidentele care-ar putea surveni pe noul drum ; bazîndu-ne pe aprobarea lor, ne-am părăsit barăcile, acum două luni, pline cu manioc, răşină şi cauciuc. Dar Inírida e tot atît de vijelios ca şi rîul Vaupés şi cînd am ajuns la gura lui Papunagua, am pierdut totul !

Am venit prin pădure, într-o mizerie de nedescris, să vă cerem ajutor.
— Şi cam ce doreşti ?
— Să-mi împrumutaţi o luntre ca să trimitem un curier la Manaos care să-i anunţe clientului nostru catastrofa şi să aducă bani, fie din casa acestuia fie din contul meu ; şi să daţi adăpost acestor patru naufragiaţi pînă la întoarcerea expediţiei.
— Dar n-avem bărci... şi ducem atîta lipsă de manioc !
— Daţi-mi un vîslaş bun şi mulatrul Correa o să plece cu el. Plătim oricît ne cereţi ! Pentru şefi nu există nici o dificultate !
— Asta cam aşa-i !
Madona, care asculta discuţia noastră, mă chemă deoparte :
— Domnule, aş putea să vă vînd eu un vîslaş, unul care-mi aparţine.
— Nu ne întrerupe, lasă-ne să vorbim !
— Ce, nu cumva Silva, călăuza, nu-mi aparţine ? Nu v-am dovedit că fugise din barăcile de la Yaguanaré ? Nu ştiţi că Pezil nu mi l-a plătit ?
— Doamnă, dacă dumneavoastră doriţi... dacă generalul nu e împotrivă...
— Care general ? Nu el porunceşte aici, ci El Cayeno ! Ăsta e un netot care-şi dă aere de administrator !
— Nu fii neruşinată ! O să-ţi arăt eu, tinere, că am autoritate : poţi conta pe luntre, ţi-o dau !
— Mulţumesc, mulţumesc ! Cît despre vîslaş, dacă doamna îmi vinde fugarul, dacă acceptă un cec la Manaos...
— Şi ce gaj îmi daţi pînă la plata lui ?
— Persoanele noastre.
— Oh, nu, asta nu !
— Nu mă surprinde atîta neîncredere. E adevărat că înfăţişarea noastră nu-i o dovadă de solvabilitate : cu picioarele goale, în zdrenţe, fără nici un ban. Dar n-am altă dorinţă decît să vă dau tot ce posedăm. Alegeţi oamenii care trebuie să execute această misiune. Important este ca să plece imediat cu scrisorile noastre şi să aibă grijă de banii şi mărfurile pe care le cerem şi pe care o să le primiţi chiar dumneavoastră : medicamente, provizii şi mai ales nişte băuturi, ca să mai înveselim puţin viaţa în pustietatea aceasta.
— Asta cam aşa-i !
Cînd Madona, gînditoare, ne lăsă singuri, îl întrebai pe şef :
— Jură-mi, generale, că ne putem bizui pe ajutorul dumneavoastră !
— Tinere, mie nu-mi prea place să jur pe cruce, pentru că sînt ateu. Eu n-am decît o religie : spada !
Şi, ducîndu-şi mîna dreaptă la centură, ca o garanţie a jurămîntului său, murmură solemn :
— Dumnezeu şi Federaţia !

Spre seară, Madona apăru din nou. Îmi făcu onoarea să-şi plimbe plictiseala, acoperită cu un văl alb străveziu care o păzea de ţînţari, prin faţa colibei pe care ne-o dăduse Váquiro. Cäs-

cam în liniște lîngă focul leneș, așteptînd să se întoarcă de la rîu pescarii care se duseseră după hrană. Franco își golise buzunarele de manioc și tocmai îl mîncam cu pumnul, cînd observarăm prezența femeii. Cînd o văzui, îmi întorsei fața în altă parte, cu pălăria pe ochi, rușinat de mizeria în care mă aflam.

— Se uită la mine ?

— Da, dar nu vrea să se observe.

— A plecat ?

— Mîngîie cîinii.

— N-o mai urmări, că se apropie.

— Vine, vine !

Ridicai fața ca s-o înfrunt și o văzui călcînd iarba, albă, în penumbra razelor lunii. Trecu pe lîngă mine, îmi făcu semn cu mîna și, surîzînd, îmi reproșă :

— Caramba ! Facem pe grozavu ! Și asta pentru că avem un cont la Casa Rosas.

Mut, o privii îndepărtîndu-se spre coliba ei. Franco mă înghionti :

— Ai auzit-o ? O interesează banii. Trebuie s-o cucerești imediat !

— Da ; o să vedem noi dacă o să-mi mai spună „jegos". O să fie a mea ! O s-o am ! Disprețul unei femei nu merită milă ! Hm, jegos ! În noaptea asta ne spălăm lucrurile și le uscăm la foc. Mîine...

Turcoaica își aduse șezlongul în curte și se întinse în el ca să privească stelele și să respire aroma pădurilor. Atitudinea ei n-avea alt scop decît acela de-a mă fascina : ochii, îndreptați spre imensitatea cerului, se voiau contemplați, gîndurile-i, ce rătăceau parcă în noapte, conspirau împotriva liniștii mele. Era la fel, ca în toate orașele, femeia carnală și interesată, avidă de profit !

Privind-o cu coada ochiului, începui să simt acea agresivitate care precede sfidarea. Femeie ciudată, ambițioasă, femeie virilă ! Pe rîurile cele mai solitare, prin torentele cele mai periculoase, luntrea ei înainta căutînd muncitori ca să schimbe pe fleacuri cauciucul furat, expunîndu-se violențelor de tot felul, trădării propriilor săi vîslași, gloanțelor tîlharilor, dornică să-și adune, ban cu ban, averea la care visa, ajutîndu-se cu trupul ei atunci cînd succesul afacerii o cerea. Ca să-i vrăjească pe oamenii din păduri se gătea cu grijă, și cînd cobora în barăcile lor, curată, parfumată, încredința apărarea bunurilor ei propriei sale senzualități provocătoare.

În cîte nopți, ca aceasta, își întinsese oare șezlongul în pustietăți necunoscute, pe nisipul cald încă, dezamăgită de eforturile făcute, gata să plîngă, lipsită de sprijin și protecție ! După o zi înăbușitoare, cu pielea arsă și ochii înroșiți de dubla flacără a soarelui, care se sparge în unda fluviului, venea noaptea, odată cu bănuiala că vîslașii sînt nemulțumiți și pun la cale ceva necurat ; după supliciul țînțarilor, cina meschină, șuieratul vîntului, vijelia întărîtată și amețitoare. Și să se prefacă față de marinarii care vor să-i fure luntrea că are încredere în ei și să le suporte bombănelile și grosolăniile, pentru ca în zori să-și poată con-

tinua drumul spre torentul care împiedică trecerea, spre lagunele unde-o aştepta un *cauchero* care-i promisese un kilogram de cauciuc, spre colibele datornicilor care nu plătesc niciodată şi se ascund de îndată ce-i zăresc luntrea înceată.

Şi aşa, mereu pe drumuri, însoţită de clipocitul monoton al vîslelor, trebuie să-şi fi dat seama cît de enormă este distanţa de la mizerie la aurul strălucitor. Aşezată pe cufere, la prora bărcii, la adăpostul umbrelei, îşi va fi refăcut în minte socotelile, confruntînd datoriile şi încasările, văzînd neliniştită cum anii se scurg unul după altul fără să-i lase în mînă nimic de valoare, la fel ca rîurile care, cînd se întîlnesc, aruncă pe nisip doar spumă. Blestemîndu-şi soarta, dezamăgirea ei devenea şi mai amară la gîndul că atîtea femei, născute în belşug, în lux, în trîndăvie, se joacă cu virtutea lor ca să aibă cu ce să se distreze şi că, chiar atunci cînd o pierd, îşi păstrează onoarea, căci banul este şi el o virtute. Iar ea, legată de jugul sărăciei, trebuia să lupte din răsputeri ca să-şi cumpere odihna bătrîneţii şi să se întoarcă în ţara ei, care-i refuzase orice plăcere, în afară de cea de a o iubi şi de a o purta în suflet. Poate că avea o mamă pe care o ajuta, sau fraţi de crescut, sau datorii sacre pe care trebuia să le plătească. Nevoia o obliga să-şi aranjeze chipul, să-şi împodobească trupul, să-şi mărească puterea de convingere pentru ca preţul articolelor ei să crească, încasările să-i aducă profituri cît mai generoase, iar ofertele să-i fie primite.

Acestea erau gîndurile mele romantice, lipsite de ură, în timp ce o priveam cum se luptă să mă subjuge. Ce dorea oare, aurul sau tinereţea mea ? Putea să aleagă ceea ce-i plăcea. Simţeam pentru ea, atunci, solidaritatea pe care-o simţi faţă de cei nenorociţi. Sufletul ei, împietrit de afaceri, trebuia să plătească tribut neliniştii şi iluziilor, deşi ambiţiile-i fuseseră întotdeauna vulgare. Poate, ca şi mine, să nu fi cunoscut din dragostea omenească decît pasiunea sexuală, care nu lasă lacrimi, ci numai plictiseală. Să-i fi furat oare vreodată cineva inima ? Parcă nici nu-şi amintise de Lucianito, cînd, vorbindu-i de Yavaraté, făcusem aluzie, discret, la mormîntul acestuia. Suferinţa ei era, poate, alcătuită din alte dureri, dar eram sigur că feminitatea ei robustă nu rămînea insensibilă în faţa amintirilor spirituale : ochii ei mari oglindeau uneori o nostalgie sentimentală ce venea din tristeţea rîurilor pe care le străbătuse, din amintirea unor privelişti pe care nu le mai văzuse niciodată.

Încet, încet, printre colibe începu să plutească o melodie aproape religioasă, uşoară ca fumul de tămîie. Avui impresia că un flaut vorbea în şoaptă stelelor. Apoi, mi se păru că noaptea devenise mai albastră şi că un cor de călugăriţe cînta, sus, în munţi, iar cîntecul lor venea din nesfîrşitele depărtări, încet, trecînd prin frunzişul des, în care se pierdea. Madona Zoraida Ayram cînta la acordeon.

Acea muzică, plină de mister şi intimitate, chema aducerile aminte şi dorul. Fiecare din noi simţea că o voce necunoscută îi întreabă inima. Cîteva femei veniră cu copiii lor şi se ghemuiră lîngă madona Zoraida. Pace, mister, melancolie. O dată cu arpegiile, spiritul se înălţa, se desprindea de materie şi pornea în călătorii fabuloase, în timp ce trupul rămînea nemişcat, ca plantele ce-l înconjurau.

Sensibilitatea mea de poet, care traducea limbajul sunetelor, înţelese ceea ce însemna acea muzică pentru cei care o ascultau.

Pentru *caucheros* era o promisiune de izbăvire, care se va realiza atunci cînd o mînă (de-ar fi a mea!) va descrie mizeria lor şi va îndrepta compasiunea întregii omeniri spre pădurile îngrozitoare unde sînt îngropaţi; pentru femeile înrobite, consolarea că fiii lor vor vedea zorii libertăţii pe care ele n-au văzut-o niciodată; iar pentru fiecare din noi însemna puterea de a ne iubi suferinţele, suspinînd şi visînd.

Timp de cîteva minute îmi retrăii trecutul ca spectator al propriei mele vieţi. Cîte antecedente îmi preziceau viitorul! Certurile din copilărie, adolescenţa aspră şi voluntară, tinereţea fără mîngîieri, fără dragoste! Şi cine mă emoţiona în acea clipă atît de mult încît mă făcea să întind braţele cu blîndeţe spre toţi duşmanii mei şi să le cer iertare? O melodie aproape puerilă înfăptuise acest miracol. Madona Zoraida Ayram era, fără îndoială, o femeie extraordinară. Încercai să mă îndrăgostesc de ea, aşa cum făcusem şi cu altele, prin sugestie.

O binecuvîntai, o idealizai! Şi, amintindu-mi de situaţia în care eram, începui să plîng pentru că eram sărac, îmbrăcat în zdrenţe, victimă a destinului tragic care mă urmărea.

Dimineaţa, Franco veni să mă trezească şi găsi hamacul gol. Fugi la rîu unde mă spălam şi-mi aduse o veste uluitoare:

— Îmbracă-te repede, Madona vrea să-ţi propună o tranzacţie!

— Dar hainele sînt ude încă!

— Nu-i nimic! Trebuie să profiţi de ocazie! Ea a făcut baie în zori şi ne-a ospătat regeşte: plăcinte, cafea, două cutii cu ton. Vrea să vorbească cu tine, mai ales că sîntem singuri, căci Váquiro a plecat devreme să supravegheze muncitorii şi se întoarce abia deseară.

— Şi ce vrea să-mi spună?

— Să-i dai preferinţă în afacerea noastră. Dacă obţii bani ca să cumperi cauciuc, să-i iei lui El Cayeno tot ce are în magaziile de-aici, pentru ca el să-i poată plăti ce-i datorează. Repede, să mergem!

Madona, în curte, discuta aprins cu mulatrul şi Roşcovanul şi le arăta dantelele şi degetele, ca şi cum ar fi dorit să-i vadă leşinaţi de admiraţie.

— E o colecţie ambulantă, mă avertiză Franco; ne propune să cumpărăm pînză, inele, bijuterii ca cele pe care le poartă sau chiar mai frumoase. Spune c-a venit singură, într-o luntre condusă de trei indieni, şi că şi-a lăsat barca la San Felipe, pe Río Negro, pentru că în sus pe Isana

nu se poate merge. Dar unde-i marfa pe care ne-o oferă ? Aş putea să jur că barca ei e ascunsă prin vreo mlaştină, de frică să nu fie prădată, şi că oamenii ei o aşteaptă acolo.

La ceasul torid al siestei, mă hotărîi să mă prezint în faţa madonei, în chiar camera ei, fără s-o anunţ ; repetam „discursul" pe care-l pregătisem, şi emoţia pe care o simţeam mă făcea şi mai palid. Am surprins-o fumînd dintr-un ţigaret de chihlimbar, somnoroasă, întinsă în hamac, picior peste picior, cu fusta măturînd încet podeaua. Cînd mă văzu, făcu un efort ca să se îndrepte, prefăcîndu-se supărată de îndrăzneala mea ; îşi îndreptă bluza descheiată şi mă privi în tăcere.

Atunci, luînd un aer cam teatral, care de fapt părea foarte sincer, murmurai plecînd ochii :

— Nu vă uitaţi, doamnă, la picioarele mele goale, nici la zdrenţele care mă acoperă, nici la chipul meu ; este doar o mască tristă a sufletului meu, căci prin pieptul meu trec toate drumurile care duc spre dragoste.

O singură privire de-a madonei, şi-mi dădui seama de greşeală. Ea nu putea înţelege sinceritatea omagiului meu.

Nemulţumit de situaţia ridicolă în care mă aflam, mă aşezai lîngă ea, hotărît să mă răzbun ; cuprinzîndu-i umerii cu braţul, o trăsei brusc spre mine şi degetele mele puternice îşi lăsară amprenta pe pielea ei. Aranjîndu-şi părul, protestă cu respiraţia întretăiată :

— Ce îndrăzneţi sînt columbienii !

— Da, dar numai atunci cînd merită să fie aşa !

— Stai, lasă-mă-n pace !

— Eşti la fel de insensibilă ca şi părul tău !

— Cum ! ?

— Ţi-am sărutat capul şi tu nici n-ai simţit.

— De ce ?

— Parcă ţi-aş fi sărutat inteligenţa !

— Oh, da !

Şi rămase nemişcată o clipă, mai mult neliniştită decît ruşinată, fără să mă privească şi fără să protesteze. Apoi, deodată, se ridică în picioare :

— Domnule, nu mă atinge ! Te-ai înşelat !

— Inima mea nu se înşală niciodată !

Şi, spunîndu-i acestea, îi muşcai obrazul. Doar o dată, pentru că pe buze îmi rămase un gust de vaselină şi pudră. Madona, strîngîndu-mă la piept, spuse printre suspine :

— Îngerul meu ! Preferă-mă pe mine în afacerea aceea ! Preferă-mă pe mine !

Ce-a urmat mă priveşte numai pe mine.

Vreo zece puşti, cu burţile umflate, se apropiară de mine cu *totumas*[1] în mînă, murmurînd o rugăminte învăţată de la mamele lor, care, într-un grup famelic, îi împingeau din coliba vecină, încurajîndu-i din ochi în cerşeala lor sfîşietoare : Manioc, vai, manioc !

Atunci, madona Zoraida Ayram, cu mîna ei albă de cămătăreasă, vru să-mi arate dărnicia

[1] Vase făcute din fructele arborelui *totumo*.

ei şi să-mi cucerească admiraţia: cu drepturile ei de stăpînă a casei, îi îndemnă pe micii cerşetori să intre în magazie şi le porunci să-şi umple vasele ca să se sature. Copiii se năpustiră spre coşurile cu hrană, ca lăcustele într-un lan de grîu, cînd, deodată, o babă invidioasă îi sperie strigînd:

— Atenţie, vine moşu!

Trupa înspăimîntată se împrăştie atît de repede, încît unii căzură şi vărsară pe jos nepreţuita comoară; dar cei mai ageri adunară cîţiva pumni de manioc şi-i duseră la gură cu pămînt cu tot.

Sperietoarea micuţilor înfometaţi era Clemente Silva, călăuza, care se întorcea plouat de la pescuit, cu plasele goale. Le era groază de bătrîn, pentru că li se spusese încă din leagăn că atunci cînd o să se facă mari, el o să-i facă să se rătăcească prin mlaştini sau printre plantaţiile de cauciuc şi pădurea o să-i înghită pe toţi.

Timiditatea sălbatică a micilor indieni e alimentată şi de felurite superstiţii. Pentru ei, stăpînul e o fiinţă supranaturală, prieten cu *„maguaré"*, adică cu diavolul, şi de aceea pădurile îl ajută şi rîurile păstrează secretul violenţelor lui. Acolo se află Insula Purgatoriului, unde au văzut pierind, din porunca vătafului, muncitori nesupuşi, indiene hoaţe, copii neascultători, dezbrăcaţi şi lăsaţi pradă intemperiilor, pentru ca ţînţarii şi liliecii să-i pedepsească. O asemenea pedeapsă îi înspăimîntă pe bieţii copilaşi şi, înainte de-a împlini cinci ani, se

duc pe plantaţia de cauciuc în grupul femeilor, îngroziţi de patron care îi obligă să cresteze trunchiurile copacilor şi înfricoşaţi de pădurea care cu siguranţă, îi urăşte pentru cruzimea lor. Cu ei merge întotdeauna un om înarmat cu o secure, care le doboară cîţiva copaci, şi-atunci face să vezi cum torturează ei copacul, rănindu-i crengile şi rădăcinile cu cuie şi vîrfuri de cuţit, pînă cînd scot din el ultima picătură de suc.

— Ce crezi dumneata, don Clemente, despre aceşti copii?

— Că, văzîndu-mă pe mine, le e teamă de viitorul lor.

— Dar dumneata eşti un om care aduce noroc. Gîndeşte-te la temerile noastre de-acum două zile şi compară-le cu liniştea de care ne bucurăm acuma.

Ne gîndeam însă că ne vom despărţi poate în curînd, şi ne păru rău, în sinea noastră, că vorbiserăm, aşa că nu mai scoaserăm nici un cuvînt, evitînd să ne privim în ochi.

— Ai vorbit azi cu prietenii mei?

— Ne-au prins zorile la pescuit, şi cred că acum se odihnesc.

— Hai să-i vedem!

Trecînd pe lîngă o colibă, pe malul rîului, văzurăm un grup de fetiţe, de opt pînă la treisprezece ani, aşezate pe jos, formînd un grup trist. Purtau nişte şorţuri murdare, înfăşurate în jurul corpului şi legate pe umăr cu un şiret, încît pieptul şi braţele le erau goale. Una o căuta de purici pe prietena ei care-i adormise pe genunchi; altele îşi făceau ţigări din coajă

de *tabari*[1], subţire ca hîrtia; una muşca din cînd în cînd cu scîrbă dintr-un *caimito*[2] lăptos; alta, cu ochi îndobitociţi şi părul ciufulit, înşela foamea unui prunc punîndu-i degetul în gură, căci sînul îi secase. Cred că niciodată n-o să mai văd un grup ca acesta, întrupare a celei mai crunte mizerii.

— Don Clemente, ce fac aici indienele astea mici, cît timp părinţii lor sînt la lucru?

— Sînt ibovnicele stăpînilor noştri; le-au luat de la părinţi, schimbîndu-le pe sare, pînzeturi şi alte fleacuri sau le-au smuls din colibele lor ca sclave. Sărmanele, nici n-au cunoscut aproape inocenţa senină a copilăriei, nici n-au avut vreodată altă jucărie decît ulciorul greu de cărat apă sau fratele mai mic pe care să-l poarte în spate. Cît de impură a fost jertfa tragicei lor feciorii! Înainte de a împlini zece ani sînt destinate patului, ca unui supliciu; şi, torturate de patronii lor, cresc bolnăvicioase, taciturne, pînă cînd, într-o zi, simt, cu groază, că vor fi mame, fără să înţeleagă maternitatea.

În timp ce înaintam, tremurînd de indignare, observai sub un acoperiş de *miriti*[3], sprijinit pe două furci, un hamac sărăcăcios în care se odihnea un om tînăr, cu faţa ca de ceară, pierdut în gînduri. Probabil că avea ceva la ochi, căci şi-i acoperise cu două cîrpe legate pe frunte.

[1] Arbore american.
[2] Fructă sapotacee.
[3] Specie de palmier.

— Cum îl cheamă pe omul ăsta care şi-a acoperit faţa cu pătura, ca şi cum prezenţa mea l-ar supăra?

— E un concetăţean de-al nostru; este singuraticul Esteban Ramírez, care şi-a pierdut vederea aproape.

M-am apropiat de hamac, i-am descoperit faţa şi i-am spus cu o voce blîndă şi emoţionată:

— Bună ziua, Ramiro Estévanez. Crezi că nu te mai recunosc?

O afecţiune neobişnuită mă legase întotdeauna de Ramiro Estévanez. Aş fi vrut să fiu fratele lui mai mic. Nici un prieten nu-mi inspirase acea încredere care, trecînd cu demnitate peste orice vulgaritate, domină cu nobleţe inima şi inteligenţa. Ne vedeam foarte des, dar nu ne tutuiam. El era mărinimos, eu impulsiv. El optimist, eu dezolat. El virtuos şi platonic, eu monden şi senzual. Cu toate acestea, deosebirile ne-au apropiat şi, fără să ne alterăm înclinaţiile înnăscute, ne completam spiritual, eu cu imaginaţia, el cu filozofia. Deşi obiceiurile noastre nu se asemănau, ne influenţam prin contrast. Pretindea că se poate menţine neclintit în faţa seducţiei pe care o aveau aventurile mele, dar atunci cînd mă dojenea, simţeam că e cuprins de o oarecare curiozitate, de un fel de plăcere perversă pentru aceste „rătăciri" de care temperamentul lui nu era capabil, deşi vedea în tentaţiile omeneşti o atracţie vitală. Cred că, în ciuda sfaturilor lui, nu o dată ar fi

schimbat temperamentul lui pe nebuniile mele. Puneam atîta preț pe părerile lui, că în tot ce făceam mă preocupa gîndul : „Ce-ar zice acum prietenul meu ?" Iubea tot ce era nobil în viață : căminul, patria, credința, munca, tot ceea ce era demn și lăudabil. Speranță a părinților, trăia cu obligația îndatoririlor sale, rezervîndu-și pentru el plăcerile senine ale spiritului și cucerind, din sărăcie, doar luxul regesc de a fi generos. Făcuse călătorii, învățase mult, comparase civilizații, căutase să înțeleagă femeile și bărbații și pe buze îi apăruse un surîs sardonic, care se accentua cînd își pigmenta raționamentele cu analiza fină și conversațiile cu cochetăria paradoxului.

Aflasem, mai înainte, că făcea curte unei frumuseți din înalta societate și doream să-l întreb dacă un tînăr sărac se putea gîndi să împartă cu altă persoană pîinea pe care o cîștiga pentru părinții lui. Dar nici nu apucasem să-i spun ce era mai important, pentru că mă întrerupsese cu această frază, justă : „N-am dreptul nici măcar la iluzie ?"

Iar iluzia nebunească îl împinsese la dezastru. Devenise melancolic, închis și sfîrșise prin a nu-mi mai primi prietenia. Totuși, într-o zi, reușisem să-l încerc : „De-ar vrea soarta să rezerve inimii mele o femeie care să nu se creadă superioară mie din cauza familiei !" Și-mi răspunsese : „Și eu gîndeam așa. Dar ce să-i faci ? Fata aceasta este întruchiparea aspirațiilor mele !"

Puțin după eșecul lui sentimental, nu-l mai văzusem de loc. Aflasem că emigrase undeva și că

norocul îi surîdea pe-acolo, după cum o dovedea bunăstarea relativă a familiei lui. Și iată că acum îl întîlneam în barăcile din Guaracú, înfometat și inutil, cu un alt nume și cu ochii bandajați.

Mizeria în care se afla mă tulbură și nu îndrăznii, din delicatețe, să-l întreb nimic despre soarta lui. În zadar așteptai să înceapă el confidențele. Ramiro se schimbase ; nici o strîngere de mînă, nici un cuvînt cald, nici un gest de bucurie pentru întîlnirea noastră, pentru acel trecut care renăștea în mine și care ne aparținea în mod egal amîndorura. Drept pedeapsă, mă închisei într-o tăcere glacială. Apoi, ca să-l rănesc, îi spusei sec :

— S-a căsătorit ! Știai că s-a căsătorit ?

Vestea aceasta îmi dezvălui un Ramiro Estévanez necunoscut, căci în locul blîndului filozof, apăru un om caustic și amar, care privea viața așa cum se vădește a fi de cele mai multe ori. Apucîndu-mă de mînă, mă întrebă :

— Și e o soție adevărată sau doar o amantă pentru bărbatul ei ?

— Cine poate ști ?

— Sînt singur că are toate virtuțile pentru a fi soția ideală de care ne vorbește Evanghelia, dar căsătorită cu un bărbat care să n-o pervertească și să n-o depraveze. Dar știu c-al ei este unul dintre aceia pe care-i cunosc bine, văduv de amante, dezertor momentan al bordelurilor, care se căsătoresc din vanitate sau din interes, ca să-și cumpere o femeie de familie bună, respectată în societate. Dar în curînd o degradează

şi o neglijează, sau o transformă, în sanctuarul căminului, într-o prostituată, căci la oamenii aceştia ardoarea matrimonială nu se menţine decît prin obiceiuri de lupanar.

— Şi ce contează asta ? E de-ajuns să porţi un nume ilustru şi să fii bine văzut în înalta societate...

— Slavă Domnului că mai există şi candoare în lumea asta !

Cuvintele lui îmi dădură senzaţia unei împunsături îndreptate împotriva mea, om cu experienţă. Şi îmi jurai să pîndesc momentul în care să-i pot dovedi că şi eu ştiam să fiu caustic ; dar cum ocazia nu venea, el spuse din nou :

— În legătură cu numele ilustre, îmi aduc aminte de o anecdotă a unui ministru la care am fost secretar. Ce ministru popular ! Ce cabinet arhiplin ! După puţin, îmi dădui însă seama de un fenomen paradoxal : solicitanţii ieşeau de la el fără nici un rezultat, dar debordau de mîndru orgoliu. Într-o zi, intrară în birou doi domni dichisiţi şi pomădaţi, care n-aveau altă meserie decît aceea de a fi eleganţi şi de-a deştepta simpatie în saloane şi tripouri. Ministrul, întinzîndu-le mîna, ascultă cu atenţie numele lor : „Eu sînt Zárraga", spuse unul. „Iar eu Cómbita", zise celălalt. „Oh, da ! Ce onoare, ce plăcere ! Sînteţi descendenţii iluştrilor Zárraga şi Cómbita !" Cînd plecară, îl întrebai pe augustul meu şef : „Dar cine sînt strămoşii acestor domni, ale căror nume v-au smuls un elogiu atît de spontan ?" „Un elogiu ? Dar ce ştiu eu ! Cuvintele mele au fost pur şi simplu logice : dacă unul e Cómbita şi celălalt Zárraga, înseamnă că şi respectivii lor părinţi au purtat aceleaşi nume ! Asta-i totul !"

Ca Ramiro să nu vadă cît de mult îl admiram, mă prefăcui că nu sînt de acord cu cuvintele lui. Voiam să-l tratez ca pe un copil, ca să-i dovedesc că necazurile şi deziluziile mele m-au învăţat mai multe decît toţi preceptorii de filozofie şi că duritatea caracterului meu era mai de preţ în lupta cu viaţa decît prudenţa ineficace, blîndeţea utopică şi bunătatea pasivă. Aici trebuia căutat marele adevăr al acestei axiome : dintre noi doi, cel învins era el. Lipsit de dragoste, dezamăgit, simţea probabil dorinţa de-a se arăta combativ, de-a se răzbuna, de-a se impune, de-a răscumpăra trecutul, de-a se ridica împotriva oamenilor şi de-a se revolta împotriva destinului. Văzîndu-l inert, fără vlagă, nefericit, îi vorbii despre mine, cu oarecare insolenţă, ca să-l uluiesc cu îndrăzneala mea :

— Şi nu mă întrebi ce m-a adus pe aceste meleaguri ?

— Prea multă energie, dorinţa de a afla străvechiul El Dorado, atavismul unui strămoş conchistador...

— Am furat o femeie şi mie mi-au furat-o alţii ! Am venit să-l omor pe cel care mi-a luat-o.

— Nu ţi se potriveşte penajul sîngeriu al lui Lucifer !

— Nu mă crezi în stare s-o fac ?

— Dar femeia merită ? Dacă e ca madona Zoraida Ayram...

— Ştii ceva ?

— Mi s-a părut c-ai intrat la ea...

— Deci ochii tăi nu sînt pierduţi ?

— Încă nu. Am fost neatent în timp ce se afuma un bulgăre de cauciuc. Am aprins focul şi, cînd l-am acoperit cu pîlnia care slujea drept coş, o creangă care ardea trosnind mi-a aruncat în ochi un val de fum.

— Ce oroare ! Ca şi cum s-ar fi răzbunat pe ochii tăi !

— Pedeapsă pentru ce-au văzut !

Ultimele cuvinte fură o revelaţie pentru mine : Ramiro era cel care, după cum spunea don Clemente Silva, asistase la tragediile din San Fernando del Atabapo şi obişnuia să povestească că Funes îngropa oamenii de vii. Asistase la fapte nemaipomenite de cruzime şi jaf, iar eu ardeam de nerăbdare să cunosc amănuntele acestei cronici înspăimîntătoare.

Chiar şi sub acest aspect, Ramiro Estévanez era deosebit de interesant ; şi cum el arăta că nu doreşte să rupă prietenia noastră frăţească, resentimentul pe care-l avusesem înainte se potoli şi începurăm să vorbim, în linii mari, despre nenorocirile noastre. N-am discutat în ziua aceea despre tirania colonelului Funes, căci Ramiro nu înceta să facă „bilanţul" necazurilor lui.

Ceea ce m-a mişcat mai mult din tot ce-a povestit, au fost umilinţele nemaiauzite la care-l supusese un vătaf, numit Argentineanul, pentru că zicea că ar fi din acea ţară. Acest om odios, intrigant şi linguşitor a impus muncitorilor chinul foamei, stabilind practica inumană de a plăti laptele de cauciuc cu manioc, adică un pumn de manioc pentru un litru de cauciuc. Venise la barăcile din Guaracú împreună cu cîţiva fugari de pe rîul Ventuario şi, ca să-i vîndă lui El Cayeno, s-a transformat în exploatatorul propriilor lui prieteni, obligîndu-i, cu biciul în mînă, la o muncă istovitoare, ca să-şi dovedească puterea fizică şi să ia pe ei un preţ mai mare. El conducea şi coliba femeilor, răsplătind cu trupurile lor îmbătrînite josnicia anumitor peoni ; şi prin răutatea lui reuşi să-i cîştige încrederea lui El Cayeno, ajungînd să-l sape chiar şi pe Váquiro, care-l ura şi se certa mereu cu el.

Chiar în clipa în care Ramiro Estévanez îmi vorbea despre aceste abuzuri josnice, începu să sosească, îndreptîndu-se spre colibe, grupul jalnic al muncitorilor cu urcioarele cu cauciuc lichid şi cu crengi verzi de *massaranduba,* cel mai bun lemn pentru afumarea cauciucului, pentru că face fum dens. În timp ce unii îşi aşezau hamacele în care să se întindă scuturaţi de friguri, sau să se vaiete de umflăturile cauzate de beri-beri, alţii aprindeau focul şi femeile dădeau să sugă pruncilor, care nici nu le lăsau să-şi ia de pe cap urcioarele mari, pline ochi cu suc.

Împreună cu ei şi cu Váquiro, mai veni şi un individ care purta un impermeabil şi învîrtea în mînă un bici de cauciuc. Puse să se cureţe un vas mare şi începu să măsoare, cu o *totuma,*

caucíucul lichid pe care-l prezenta fiecare muncitor, speriindu-i cu tot felul de insulte, amenințări și obiecții, și micșorîndu-le porția de manioc la care aveau drept pentru cină.

— Privește, exclamă tremurînd Ramiro, ăsta-i omul meu, individul în impermeabil!

— Cum? Cel care mă cercetează pe sub borul pălăriei? Nu-i argentinian, ci e faimosul Petardo Lesmes[1], foarte popular la Bogotá!

Simțind că-l privesc, amenința și mai crunt pe oameni și se mișca peste tot, ca să mă impresioneze prin prodigioasa lui activitate de om de afaceri și să mă facă să înțeleg cît de greu îmi va fi să-l mulțumesc pe viitorul meu stăpîn. Dîndu-și aere de om foarte zelos și ocupat, se îndreptă spre mine și se prefăcu, în timp ce înainta, că scrie ceva într-un carnet, ca să aibă pretextul de-a da peste mine.

— Ei, prietene, numele dumitale? Ce noutăți ai de la echipa dumitale?

Atins de insolența fanfaronului, îmi întorsei fața spre muncitori și îi răspunsei ca să-l scot din sărite:

— Sînt din echipa „pungașilor". Invidioșii care m-au cunoscut la Bogotá îmi ziceau Petardo Lesmes, deși de multă vreme nu le mai cer nimic, cu toate că viața mondenă te obligă la cheltuieli. Preferam să-mi amanetez inelul de logodnă în vreo dugheană, cu riscul de-a mă descoperi logodnica, numai ca să pot fi generos, după cum o cere poziția mea socială. Timpul de studiu l-am folosit ca să trimit anonime verișoarelor mele despre pretendenții lor care nu erau bogați sau „chic". I-am înveselit pe hoinari, arătîndu-le, cu cinism, femeile care treceau pe stradă și calomniindu-le în tot felul, ca să-mi mențin reputația de Don Juan. Am fost numit casier al Societății de Credit din District, în aclamațiile unanime ale membrilor. Cei o sută de mii de dolari din sold n-au ajuns chiar toți în punga mea; mi-au dat numai cincisprezece la sută. Am acceptat numirea pe baza unui acord prealabil de a semna de primire pentru un capital care nici nu mai exista. Dar cuvîntu-i cuvînt. La început am avut anumite scrupule de începător, dar prietenii m-au decis. Mi-au adus aminte de atîția șmecheri care jefuiesc nepedepsiți agenții, bănci, casierii, fără să-și păteze reputația. Unul a falsificat cecuri, altul conturi și depuneri, unul și-a luat un salariu adecvat calităților lui de logodnic elegant, și a făcut foarte bine, căci nu e nici just, nici omenesc să umbli cu atîția bani și să nu-ți satisfaci nevoile, și nici să suporți zi de zi chinurile lui Tantal, asemenea măgarului înfometat care merge cu sacul de fîn în spate. Am venit aici așteptînd ca lumea să uite c-am furat; și o să mă reîntorc, spunînd c-am fost la New York, îmbrăcat după ultima modă, cu haină de blană și ghetre albe ca să-mi reiau vechile relații și prietenii și să obțin altă slujbă, tot așa

[1] Deși aici este folosit ca nume propriu, *Petardo* înseamnă pungaș, escroc. În continuare, autorul accentuează în permanență sensul cuvîntului ca substantiv comun.

de mănoasă. Acestea sînt noutăţile din echipa mea!

Şi terminai privindu-l pe Ramiro, fericit de-a fi găsit prilejul să mă arăt caustic. Petardo Lesmes, fără să se tulbure, îmi răspunse:

— Mătuşile şi surorile mele o să plătească totul!

— Cu ce, cu ce? Sînteţi săraci, voi fii de oameni bogaţi! O dată împărţită moştenirea, sîntem la egalitate.

— Arturo Cova să se compare cu mine... Cum, în ce fel?

— Aşa!

Şi, luîndu-i biciul, îl plesnii peste faţă. Petardo o luă la fugă, însoţit de fîşîitul impermeabilului, strigînd să i se dea o armă. Dar nu mă împuşcă!

Váquiro, madona şi camarazii mei săriră să mă liniştească. Atunci, un *cauchero* voinic spuse, oprindu-se drept în faţa mea:

— Cu mine nu ţi-ar fi mers! Dacă mi-ai fi atins faţa, unul din noi nu se mai scula de jos!

Cîţiva oameni din grupul care ne înconjura îi răspunseră:

— Nu mai face pe grozavu! Adu-ţi aminte de Chispita care te biciuia la Putumayo!

— Da, da cînd o să-l mai văd, o să-i tai mîinile!

— Franco, ce spune Ramiro Estévanez? Ce se aude prin colibe?

— Ramiro e entuziasmat de curajul tău, dar e înfricoşat de-atîta imprudenţă. Muncitorii

sînt încîntaţi de umilirea lui Petardo Lesmes, dar observ la toţi o oarecare nelinişte, presentimentul că se va întîmpla ceva senzaţional. Chiar şi eu încep să simt un fel de neîncredere. Am încercat cu ajutorul Roşcovanului să-ţi îndeplinesc poruncile în legătură cu răzvrătirea; dar nimeni nu vrea să se amestece în răscoale, li-e teamă de planurile noastre, şi chiar şi de tine. Cred că vrei să-i îndemni la răzvrătire ca pe urmă să-i faci sclavi sau să-i vinzi. Am riscat şi am vorbit şi cu turnătorii. Petardo Lesmes a plecat azi-dimineaţă în explorare şi voia să-l ia călăuză pe Clemente Silva. Noroc că Váquiro n-a vrut să-l lase.

— Ce spui?! Luntrea trebuie să plece chiar în noaptea asta spre Manaos.

— Păcat că-i aşa de mică! De-am fi putut încăpea cu toţii!

— Dar nu înţelegi c-ar fi o greşeală? Noi trebuie să rămînem aici; asta e singura garanţie pentru călători. Dacă-i opresc din drum sau îi prind, cine-ar mai veghea asupra lor? Trebuie să le dăm răgaz să coboare pe Isana. Apoi o să facem totul ca să fugim. Între timp, consulul nostru va fi pe drum şi o să-l întîlnim pe Río Negro. Două luni de aşteptare, căci madona împrumută emisarilor barca ei, pe care-o s-o ia de la San Felipe.

— Ascultă, bătrînul Silva spune că nu vrea să te lase singur, că nu poate accepta favoruri de la femeia asta, care, după ce-a trăit cu Lucianito, l-a făcut sclav.

— Bine, dar am aranjat totul de ieri: don Clemente o să plece cu mulatrul şi cu doi vîslaşi. Paşapoartele sînt semnate, proviziile pregătite. Nu mai am de făcut decît scrisorile.

Neliniştit de această veste, fugii apoi să-l caut pe bătrînul Silva şi rugămintea mea fierbinte îl făcu să plîngă.

— Nu ţine seama, i-am spus, de pericolul în care mă aflu! Pleacă, te implor, cu osemintele băiatului tău! Gîndeşte-te că, dacă rămîi, o să se descopere totul şi n-o să mai scăpăm de-aici niciodată! Ţine-ţi lacrimile ca să îmblînzeşti sufletul consulului şi să-l faci să vină cît mai repede să ne elibereze! Întoarce-te cu el, mergi zi şi noapte, cu siguranţa că ne vom întîlni în curînd, pentru că atunci noi o să fim pe Guainía. Caută-ne la Yaguanarí, în barăcile lui Manuel Cardoso; şi dac-o să ţi se spună că ne-am înfundat în pădure, porneşte pe urma noastră şi-o să ne găseşti repede. Îţi repet rugăminţile lui Coutinho şi Souza Machado, atunci cînd, pierduţi în junglă, îţi sărutau picioarele şi te implorau: „Fie-ţi milă de noi, nu ne lăsa, o să murim de foame!"

Apoi, strîngîndu-l la piept pe mulatrul Antonio Correa:

— Du-te, dar nu uita că merităm izbăvirea! Nu ne părăsiţi prin pădurile astea! Şi noi dorim să ne întoarcem în cîmpiile noastre, şi noi avem o mamă pe care-o adorăm! Gîndeşte-te că, dacă murim pe-aici, o să fim mai nenorociţi decît sărmanul Luciano Silva, căci nimeni n-o să ne ducă în patrie rămăşiţele pămînteşti!

Şi, deşi Váquiro, cel veşnic beat şi madona cea desfrînată mă aşteptau la masă, mă închisei în biroul patronului şi, împreună cu Ramiro Estévanez, redactai, pentru consulul nostru, scrisoarea pe care trebuia s-o ducă don Clemente Silva, un cutremurător rechizitoriu, într-un stil clocotitor şi năvalnic ca un torent.

În noaptea aceea, Váquiro, oprindu-se în prag, ne întrerupea din lucru cu neobrăzare:

— Cereţi rachiu de melasă, cereţi tutun, cereţi gloanţe de carabină!

La rîndul lui, roşcovanul Mesa, cu o făclie în mînă, se prezenta repetînd:

— Luntrea e gata, dar nimeni n-a dat chintalul de cauciuc care trebuie dus ca să acoperim cheltuielile de călătorie.

Iar madona, cu o dezgustătoare neruşinare, intra în cămăruţa slab luminată, mi se adresa cu familiaritate, îmi servea ceşti de cafea, pe care o îndulcea şi o gusta chiar ea, dîndu-mi ca şerveţel capătul şorţului ei. Şi, de faţă cu castul Ramiro, îşi rezemă obrazul de umărul meu, privind cum aleargă pana pe hîrtie, la lumina palidă a lumînării; admira rapiditatea cu care scriam pe hîrtie literele pe care ea nu le înţelegea, căci se deosebeau mult de alfabetul arab.

— De-aş şti să scriu în limba ta! Ce scrii acolo, îngerul meu?

— Explic tocmai Casei Rosas că ai un cauciuc minunat.

Ramiro, indignat, se retrase.

— Iubitule, nu spune asta, pentru c-o să mi-l ceară în loc de bani.

— Le datorezi bani ?

— Datoria nu-i a mea, dar... aş vrea să mă ajuţi.

— Ai garantat pentru cineva ?

— Da.

— Dar datornicul îţi dădea loturi de cauciuc.

— Erau pentru mine, nu pentru datorie.

— Şi l-a omorît un copac ! Nu-i aşa că l-a omorît un copac, copacul binelui şi-al răului ?

— Oh, o ştii, o ştii şi pe-asta ?

— Nu uita că am trăit la Vaupés.

Madona, descumpănită, dădea înapoi, dar eu, apucînd-o de mîini, o obligai să vorbească :

— Nu te nelinişti, nu dispera ! E vina ta că băiatul s-a omorît ? Nu nega că s-a sinucis !

— Da, s-a sinucis ! Dar nu povesti prietenilor tăi ! Avea atîtea datorii ! Voia să rămîn să trăiesc cu el pe exploatările de cauciuc. Imposibil ! Sau să ne căsătorim la Manaos. Absurd ! Şi, în ultima călătorie, cînd am înnoptat lîngă torent, i-am spus să mă lase, să plece. A început să plîngă. Ştia că port revolverul în sîn. Se plecă peste hamacul meu, ca şi cum ar fi vrut să mă mîngîie, să mă sărute. Şi, deodată, o detunătură. Mi-a scăldat sînii cu sîngele lui !

Madona, zguduită de povestire, se duse spre uşă, acoperindu-şi bluza cu mîinile, ca şi cum ar fi vrut să ascundă pata caldă de sînge. Rămăsei singur.

Auzii atunci, din coliba alăturată, nişte cuvinte de jale apoi înjurături, imprecaţii. Don Clemente Silva şi camarazii mei mă înconjurară, furioşi :

— Le-au aruncat, mizerabilii, le-au aruncat !

— Cum ? ! Nu-i posibil !

— Osemintele băiatului meu, ale nenorocitului meu de băiat, le-au aruncat în rîu, pentru că madona e o căţea afurisită şi-o încurcau. Cu cuţitul să omorîţi fiarele astea ! Omorîţi-i pe toţi !

După cîteva clipe, în luntrea care se îndepărta de mal, văzui profilîndu-se în umbră chipul plin de mînie al bătrînului. Intrai în apă ca să-i mai îmbrăţişez o dată şi ascultai ultimele lui cuvinte :

— Omorîţi-i ! Eu o să mă întorc ! Dar cruţaţi-o pe Alicia ! Faceţi-o pentru mine ! Ca şi cum ar fi María Gertrudis !

Şi luntrea plecă ; înţeleserăm că oamenii ne făceau semn cu mîna în întunericul fluviului sinistru. Cu lacrimi în ochi repetarăm cuvintele lui Lucianito : „Adio, adio !"

Deasupra, cerul fără margini, noaptea tropicală înstelată.

Iar stelele te îngrozeau !

Au trecut şase săptămîni de cînd, la îndemnul lui Ramiro Estévanez, îmi distrez viaţa trîndavă, scriind fapte din odiseea mea în registrul de casă pe care-l ţinea El Cayeno pe biroul lui, ca un ornament inutil şi prăfuit. Peripeţii extravagante, amănunte puerile, pagini truculente formează urzeala şubredă a povestirii mele şi o expun cu durere, văzînd că viaţa mea n-a

dobîndit nimic transcendental și că în ea totul e neînsemnat și trecător.

Ar fi greșit să se creadă că pana mea e mînată de dorința de notorietate, cînd aleargă grăbită pe hîrtie, în urmărirea cuvintelor pe care vrea să le țintuiască în rînduri. Nu am altă ambiție decît să-l emoționez pe Ramiro Estévanez cu povestirea aventurilor mele, mărturisindu-i în scris pasiunile și defectele mele; să-l fac să aprecieze în mine ceea ce destinul i-a refuzat lui și să iubească acțiunea, căci, pentru cei timizi, confruntarea cu cei cutezători a fost întotdeauna o excelentă lecție de viață.

Ne-am spus totul, nu mai avem ce vorbi. Viața lui de negustor în Ciudad Bolívar, de miner pe nu știu care afluent al rîului Caroní, de vraci în San Fernando del Atabapo, e lipsită complet de relief și de fascinație; nici un episod important, nici un gest personal, nici un fapt care să iasă din limitele comunului. În schimb, eu pot să-i arăt urmele drumului meu, care, deși efemere, nu se confundă cu altele. Și, după ce i le-am arătat, vreau să i le descriu cu vanitate sau cu amărăciune, după reacția pe care o provoacă în amintirea mea, acum, cînd le evoc în colibele din Guaracú.

Dacă Váquiro ar putea citi aprecierile pe care mi le inspiră, s-ar răzbuna, lăsîndu-mă gol în Insula Purgatoriului, pentru ca rănile să pună capăt satirei și autorului ei. Dar generalul e mai ignorant decît madona. Abia a învățat să-și mîzgălească semnătura, fără să cunoască literele care o compun, și e ferm convins că parafa lui

este cea mai înaltă emblemă a titlurilor lui militare.

Din cînd în cînd aud bocănitul sandalelor lui; intră în birou ca să mai pălăvrăgească puțin cu mine.

— Cred că barca e mai jos de torentul din Yuruparí.

— Oare n-au avut greutăți ? Petardo Lesmes...

— Nici o grijă! E pe Inírida și trebuie să vină săptămîna asta.

— Domnule general, el execută acum ordinele dumneavoastră ?

— L-am trimis să urmărească pe indienii de pe rîul Pendare, ca să mai înmulțim o leacă numărul muncitorilor. Dar, dumneata, tinere Cova, ce tot scrii acolo ?

— Fac exerciții de scris, domnule general. În loc să mă plictisesc omorînd țînțari...

— Asta-i bine. Eu, că n-am mai făcut exerciții, am uitat și puținu' pe care-l știam. Din fericire, am un frate care e as în ale scrisului. Se zice că nu prea se are bine cu ortografia, da eu l-am văzut cum a scris o juma de pagină fără dicționar.

— Și fratele dumneavoastră a fost și el la San Fernando del Atabapo ?

— Nu, nu! Nici n-avea de ce.

— Compatriotul meu Estéban Ramírez era amicul dumneavoastră ?

— Da, de cîte ori vrei să-ți mai spun că da ? Da! Am fugit amîndoi de la indianul Funes, c-ăi fi știind dumneata că Tomás e indian. Dacă ne prinde, ne face bucăți. Și cum eu îl cunoș-

team pe El Cayeno, ne-am hotărît să-l căutăm. Am urcat pe rîul Guainía, de la Maroa, şi, urmînd cursul rîurilor Mica şi Rayao, am ajuns în apele lui Inírida. Şi acum, iată-ne stabiliţi aici, pe Isana.

— Domnule general, compatriotul meu vă este atît de recunoscător...

— Ştie el bine că, dac-am venit aici, n-am făcut-o de frică, da nu voiam să mă mînjesc omorîndu-l pe Funes. Dumneata ştii că banditul ăsta are pe suflet mai mult de şase sute de morţi? Albi, că indienilor nu li se mai ştie numărul. Spune-i compatriotului dumitale să-ţi povestească asta.

— Mi-a povestit. Am şi notat de altfel.

În micul orăşel San Fernando, care abia are vreo şaizeci de case, îşi dau întîlnire trei fluvii mari care-l îmbogăţesc: la stînga, Atabapo, cu ape roşietice şi nisip alb; în faţă, Guaviare, gălbuiul; iar în dreapta Orinoco, cu undele lui imperiale. Iar împrejur pădure, numai pădure!

Fluviile acestea au asistat la moartea muncitorilor pe care i-a omorît Funes în ziua de 8 mai 1913.

Şi a fost numai cauciucul, implacabilul cauciuc — idolul negru — cel care-a provocat măcelul acela feroce. Era vorba doar de o rivalitate între producătorii de cauciuc. Chiar şi guvernatorul făcea comerţ cu cauciuc.

Şi să nu crezi că, spunînd „Funes", mă refer la o singură persoană; Funes e un sistem, o stare de spirit, e setea de aur, invidia sordidă.

Sînt mulţi Funes, deşi numai unul poartă acest nume blestemat.

Obiceiul de-a urmări bogăţii iluzorii pe seama indienilor şi a copacilor; acumularea paralizantă de exploatări de cauciuc pentru peonii care trebuie să producă pînă la o mie la sută; concurenţa magazinului guvernatorului, care nu plătea nici un impozit, căci vînzînd cu o mînă oficială, aduna profitul cu amîndouă mîinile; influenţa pădurii, care perverteşte ca şi alcoolul, toate acestea au ajuns să creeze în cîţiva oameni din San Fernando o anumită stare de spirit, care le-a dat impulsul şi ideea de-a se folosi de un asasin care să înceapă ceea ce voiau ei de fapt să facă şi să-i ajute la săvîrşirea nelegiuirilor.

Să nu crezi că guvernatorul se simţea vinovat sugînd din izvorul impozitelor, cu un picior în biroul său şi cu altul în magazin. Atitudinea aceasta atît de contradictorie îi era impusă de împrejurări, pentru că acel teritoriu e ca o moştenire ale cărei taxe le plăteşte fericitul beneficiar, inclusiv propriul lui salariu! Guvernatorul acestei provincii e un impresar; subalternii lui trăiesc prin el, sînt funcţionarii lui particulari, învestiţi cu funcţii constituţionale. Unul se numeşte judecător, altul primar, al treilea perceptor. El le dă ordine echivoce, le fixează salariile, îi mută dintr-un loc în altul după bunul lui plac. Timpurile în care pretorul împărţea dreptatea în pieţile publice au reînviat la San Fernando sub altă formă: un funcţionar atotputernic face legi, guvernează şi judecă prin mijlocirea unor salariaţi cumpăraţi.

Şi nu rareori se întîmplă să vezi în oraş oameni care, veniţi de departe, se opresc în faţa unui han şi-i spun hangiului cu voce grăbită : „Domnule judecător, cînd o să terminaţi de cîntărit cauciucul fiţi aşa de bun şi deschideţi biroul ca să ne spunem şi noi păsurile !" Şi li se răspunde : „Azi n-am timp de voi. În săptămîna asta nu se face dreptate : guvernatorul m-a însărcinat să trimit manioc pentru barăcile lui din Beripamoni !"

Acolo, toate acestea sînt legale, corecte şi umane. Fiecare are dreptul să se preocupe de încasările patronului : rentele sînt termometrul salariilor. Dacă buzunarele lui nu sînt destul de pline, nici plata nu-i la înălţime.

Guvernatorul Roberto Pulido, concurent comercial al celor de sub administraţia lui, nu stabilise impozite stupide ; şi, totuşi, se urzea un complot ca să fie suprimat. Steaua lui nefastă îl sfătui să dea un decret prin care dispunea că taxele privind exportul de cauciuc trebuiau să fie plătite la San Fernando, în aur sau argint şi nu cu poliţe comerciale girate la Ciudad Bolívar. Dar cine avea bani gheaţă ? Doar cei care puneau bani deoparte. Dar aceştia nu economiseau ca să împrumute ; cumpărau cauciuc la preţ mic de la cei care trebuiau să plătească taxele de export. La început, conspiratorii înşişi intrară în concurenţă în această afacere ; apoi, se folosiră de ea ca să se revolte şi să spună că Pulido dăduse decretul ca să profite de lipsa de numerar şi să-i silească pe oameni să-şi vîndă cauciu-

cul la un preţ derizoriu, prin mijlocirea oamenilor lui. Şi-l omorîră, îi jefuiră casa şi într-o singură noapte dispărură şaptezeci de oameni.

— De cîteva zile, îşi continuă povestirea Ramiro Estévanez, îmi dădeam seama că se pregăteşte ceva înspăimîntător. Se şi spunea, în mare taină, că nişte indivizi reuşiseră să-l facă pe Funes să creadă că era singurul în măsură să devină stăpînul regiunii şi chiar preşedinte al Republicii, oricînd ar fi dorit. Cei care făcuseră asemenea presupuneri n-au fost profeţi mincinoşi, căci niciodată, în nici o ţară, nu s-a văzut un tiran care să dispună cu atîta ferocitate de vieţile şi avuţiile oamenilor ca acesta, care stăpîneşte cu cruzime imensa zonă de exploatări de cauciuc ale cărei ieşiri sînt închise : pe Orinoco, prin căderile Atures şi Maipures, şi pe Guainía, prin vama de la Amanadona.

Într-o zi, sosii la locuinţa colonelului tocmai în momentul în care acesta închidea uşa de la *patio*. Deşi încercă s-o închidă repede, reuşii să văd înăuntru un număr considerabil de *caucheros*, care-şi curăţau armele, aşezaţi pe balustradă sau pe băncile de piatră din bucătărie. Aceşti oameni fuseseră aduşi din tabăra de la Pasimoni, aşa cum s-a aflat mai tîrziu, şi sosiseră în localitate pe la miezul nopţii, împreună cu personalul din alte tabere, aparţinînd diverşilor patroni, şi fuseseră ascunşi cu grijă.

Funes se nelinişti văzînd că observasem grupul dinăuntru şi, apropiindu-se de mine, îmi şopti la ureche cu o amabilitate care mă îngheţă :

„Nu-i las să iasă, pentru că se îmbată. Sînt de-ai noştri ! Ce vînt te-aduce la mine ?"

„Îi datorez lui Espinosa o mie de bolivari şi-acum mi-i cere înapoi. Dar eu sînt ruinat. Dac-aţi vrea să mi-i împrumutaţi..."

„Eu m-am născut ca să-mi ajut prietenii ! Espinosa n-o să primească nimic din datoria dumitale. O să ai ocazia să-ţi plăteşti datoria cu propriile-ţi mîini. Să aşteptăm să se întoarcă guvernatorul !"

Şi Pulido se întoarse pe înserat, de la Casiquiare, într-un petrolier numit „Yasaná". Era însoţit de cîţiva funcţionari şi se duse repede acasă, pentru că era scuturat de friguri. Între timp, duşmanii lui, care curăţiseră coastele de orice ambarcaţiuni, aşa ca să nu existe nici o posibilitate de fugă, luară cîrma şalupei şi o ascunseră în camera din fundul prăvăliei colonelului, ale cărei ziduri dădeau spre Atabapo.

Noaptea se lăsă încetul cu încetul, o noapte înfricoşătoare, brăzdată de fulgere. Din casa lui Funes ieşiră grupuri de oameni înarmaţi cu carabine, cu capetele înfăşurate în *bayetonas* pentru ca nimeni să nu-i recunoască, clătinîndu-se pe picioare de romul pe care-l băuseră şi care le aţîţa instinctele animalice. Intrară pe trei străduţe singuratice, repetînd numele celor care trebuiau lichidaţi. Cîţiva mai adăugară, în minte, acestei liste, şi pe cei cu care aveau vreo răfuială personală : creditori, rivali, patroni. Mergeau pe lîngă ziduri împiedicîndu-se de porcii care dormitau pe trotuar.

„Porc blestemat, să mă faci să cad !"

„Sst ! linişte ! Linişte !

În cîrciuma lui Capecci, cîţiva indivizi fără apărare jucau cărţi, aplecaţi pe tejghea. Cinci oameni, printre care şi Funes, rămaseră să-i pîndească în umbră, aşteptînd să se deschidă focul în celălalt colţ al străzii. Acolo, în camera condamnatului, ardea o lampă care împrăştia în ploaie o lumină lividă. Grupul lui López, cu mişcări de felină, se apropie de fereastra deschisă. Înăuntru, Pulido, înfofolit în hamac, sorbea doctoria preparată de infirmieri. Deodată, întorcîndu-şi ochii în noapte, reuşi să se ridice. „Cine-i acolo ?" Şi gurile a douăzeci de carabine îi răspunseră, umplînd camera de sînge şi fum !

Acesta a fost semnalul îngrozitor, începutul măcelului. În prăvălii, în case, pe străzi, răsunau împuşcături. Dezordine, focuri de armă, vaiete, umbre fugind în întuneric ! Măcelul era atît de cumplit, încît asasinii se omorau între ei. Cîteodată, spre rîu, şiruri de oameni străbăteau întunericul, tîrînd cadavrele pe care le apucau de cîte un picior sau de haine şi le aruncau unele peste altele, întocmai ca furnicile cînd duc provizii prea grele. Pe unde să fugi ? Unde să te refugiezi ? Femei, copii cu ochii ieşiţi din cap de spaimă, se loveau, în căutarea unui adăpost, de grupul care-i ciuruia de gloanţe. „Trăiască colonelul Funes ! Jos cu impozitele ! Trăiască comerţul liber !"

Un strigăt începu să alerge ca o săgeată, ca o rafală : „La colonel ! Să mergem la colonel !" În acest timp, în portul întunecat, motorul „Yasa-

nei" începu să duduie: „Să fugim din oraş! Îmbarcarea! La colonel!"

Împuşcăturile încetară. Funes umbla prin prăvălie, de colo pînă colo, îi primea pe cei imprudenţi, separîndu-i cu un surîs angelic pe cei care, după puţin vor fi asasinaţi chiar în casa lui. „Voi, în barcă! Voi, cu mine!" În cîteva minute, curtea se umplu de chipuri înspăimîntate. La poarta zidului care dădea spre rîu, González se postă cu securea. „Pe bord, băieţi!" Şi cel care ieşea, se rostogolea decapitat în gropile care fuseseră săpate ca fundaţie a clădirii.

Nici un strigăt, nici un vaiet!

Noaptea, motorul, furtuna!

Aplecîndu-mă pe fereastra galeriei, în care pîlpîia o lampă mică, văzui îngrămădindu-se în întuneric pe toţi acei *caucheros*, cărora le era teamă să treacă prin uşa înspăimîntătoare, intuind înfioraţi pericolul cumplit, zbîrliţi ca taurii care adulmecă mirosul sîngelui.

„Pe bord, băieţi!" repeta vocea cavernoasă, din partea cealaltă a porţii blestemate. Dar nimeni nu ieşea. Atunci, vocea începu să-i strige pe nume.

Cei dinăuntru încercară să opună o rezistenţă timidă. „Ieşi tu primul! Pe tine te strigă!" „Da ce are cu mine de mă persecută?" Şi se împingeau unii pe alţii spre moarte.

În camera în care mă aflam, începură să se descarce baloturi şi iar baloturi: cauciuc, mărfuri, geamantane, manioc, tot ce se prădase de la morţi — de fapt, cauza materială a sacrificării lor. Unii au murit pentru că lăcomia rivalilor rîvnea la lucrurile lor; alţii au fost sacrificaţi pentru că erau peoni în echipa cutărui patron căruia era bine să-i reducă personalul, ca să se mai stăvilească concurenţa; împotriva acestora a fost executat sinistrul plan, căci datorau bani mulţi şi prin moartea lor se asigura ruina proprietarilor lor; alţii au căzut, cu un strigăt stins de agonie, pentru că făceau parte din anturajul odiosului guvernator: funcţionari, prieteni, rude. Ceilalţi din gelozie, ură, duşmănie.

„Cum se face că te văd fără armă?" mă întrebă Funes. N-ai vrut să ne ajuţi cu nimic? Şi eu care ţi-am acoperit datoria! Chitanţa e scrisă pe cuţitul ăsta!"

Şi îmi arătă, cu lanterna, laba ştirbită, plină de sînge.

„Nu te expune, adăugă, ca poporul să te considere duşman al drepturilor şi libertăţii lui. Trebuie să-ţi faci rost de cîteva scrisori de recomandaţie: un cap, un braţ, ce s-o putea. Ia carabina asta şi descurcă-te! Bine ar fi să dai de Dellepiani sau de Baldomero!

Şi luîndu-mă foarte prietenos de umeri mă împinse în stradă.

Spre port, lîngă plaja Maracoa, se grupară cîteva lanterne şi coborîră de-a lungul ţărmului, luminînd apa şi nisipul. Erau nişte femei, care gemeau sub broboade, căutînd cadavrele rudelor lor.

„Oh, doamne! Le-au smuls intestinele! I-au aruncat în plin *resac*, dar în zori o să plutească deasupra!"

În acest timp, pe locurile virane, nişte indivizi mascaţi căutau să ascundă, la lumina luminărilor, prin gropi pline de gunoi, corpurile victimelor şi responsabilitatea ucigaşilor.

„Aruncaţi-i în rîuri! Nu mi-i lăsaţi în curte, c-o să înceapă să duhnească!"

Astfel strigă o băbuţă, dar văzînd că n-o ascultă nimeni, îngrămădi cenuşă caldă peste mormintele improvizate.

Uneori, patrula pe la colţuri cîte un grup de răufăcători, care se măsurau cu neîncredere ascunzîndu-şi feţele, ca să facă imposibilă orice identificare. Uneori se apropiau unii de alţii ca să-şi pipăie mîneca cămăşii, care ar fi trebuit să fie răsfrîntă pe braţul stîng, dar nimeni nu ştia exact cu cine merge alături şi nici pe cine urmăreşte însoţitorul său şi se despărţeau fără să întrebe nimeni nimic şi fără să se recunoască.

Încetă ploaia, dispărură cadavrele neîngropate şi totuşi zorile indolente întîrziau să pună capăt unei nopţi de coşmar atît de nefaste. Cînd plutonul fu pe punctul de-a se împrăştia, un om îşi apleca faţa asupra vecinului, luminîndu-l cu focul ţigării.

„Vácares?"

„Da!"

Şi auzindu-i vocea fonfăită, îi făcu, cu cuţitul, o tăietură adîncă în obrazul său lat.

Váquiro m-a asigurat azi că însuşi Funes s-a ţinut după el, vrînd să-i taie gîtul. Numai că la

San Fernando nu îndrăznea să destăinuiască numele agresorului, de teama răzbunării colonelului, ci prefera să lase să circule legenda că rana o primise cu ocazia unui duel temerar, cînd doborîse, în întuneric, o ceată de zece adversari.

Şi trebuia să vezi la cîtă josnicie se coborau fernandinii ca să-şi poată scăpa biata lor piele şi să fie pe placul despotului şi a acoliţilor acestuia! Ce adeziuni, ce aplauze, ce linguşiri! Denunţul era o plantă parazită care se răsucea în jurul celor vii ca şi a morţilor, iar intriga şi calomnia se răspîndeau ca ciuma. Cei care au supravieţuit catastrofei au pierdut dreptul de-a se jelui, de-a comenta întîmplările, riscînd, în caz contrar, să fie reduşi la tăcere pentru totdeauna. Fiecare s-a transformat în spion şi, în dosul lacătelor şi al crăpăturilor, erau numai ochi şi urechi. Nimeni nu poate să iasă din sat, nici să se intereseze de vreo rudă dispărută, nici să întrebe unde se află vreun concetăţean, fără să se expună primejdiei de-a fi denunţat ca trădător şi îngropat de viu, pînă la piept, în groapa pe care e obligat să şi-o facă singur în nisip, unde căldura îl coace, iar ţînţarii îi înţeapă ochii.

Dar chinurile astea nu erau rezervate numai sătenilor din cătun; valul de spaimă, cotropire şi exterminare a cuprins chiar şi pădurile, rîurile, drumurile. Fiecare ucide pe cont propriu, ascunzîndu-şi crimele sub presupusele ordine ale tiranului, care le dă aprobarea lui tacită, convins că scapă, în felul acesta, de autorii crimelor din

noaptea fatală pe care-i lasă în seama ferocităţii lor reciproce.

Zvonul că Pulido îşi datora prosperitatea comerţului de cauciuc era o farsă înşelătoare. Muncitorii ştiau prea bine că aurul vegetal nu îmbogăţeşte pe nimeni. Potentaţii pădurilor n-au în registre decît datoriile peonilor, pe care aceştia nu le achită niciodată, sau cînd o fac le plătesc cu viaţa ; ale indienilor, care-o şterg, ori de cîte ori pot, şi ale vîslaşilor care fură ceea ce transportă. În regiunile acestea servitutea e pe viaţă şi pentru sclavi şi pentru stăpîni ; şi unii şi alţii trebuie să moară aici. Toţi cîţi exploatează mina verde se cufundă într-un abis de înfrîngere şi blestem. Pădurea îi nimiceşte, pădurea îi reţine, pădurea îi cheamă ca să-i înghită. Cei care scapă, chiar dacă se refugiază în oraşe, poartă vraja aceea rea în corp şi în suflet. Mohorîţi, îmbătrîniţi, descurajaţi, n-au decît o singură năzuinţă : să se întoarcă, chiar ştiind că, dacă se întorc, vor pieri. Iar cei care rămîn, cei care nu ascultă de chemarea pădurii, cad totdeauna în mizerie, victime ale unor suferinţe necunoscute, carne paludică pentru spitale, pradă cuţitului care le taie bucăţi din ficat, ca pedeapsă a vreunui sacrilegiu pe care l-au săvîrşit împotriva indienilor, împotriva copacilor.

Ce soartă putea să-i aştepte pe acei *caucheros* din San Fernando ? Te cuprinde groaza la gîndul acesta. După primul act al tragediei, păliră ; dar şeful pe care-l improvizaseră avea acum putere şi un nume. L-au făcut să prindă gustul

sîngelui şi mai e însetat şi acuma. Vrea să guverneze ! El a ucis ca negustor, ca *gomero*[1], numai ca să lichideze concurenţa ; dar deoarece au mai rămas rivali în păduri şi în barăci, a hotărît, urmărind acelaşi ţel, să-i extermine, şi de aceea îi asasinează pe proprii săi complici.

Logica triumfă !

Trăiască logica !

Calamităţi fizice şi morale s-au aliat împotriva existenţei mele în toropeala acelor zile vicioase. Descurajarea şi scepticismul meu au drept cauză oboseala, istovirea vigorii mele fizice, pe care mi-o suge sărutările madonei. Aşa cum se topeşte o lumînare de spermanţet de propria-i flacăre, aşa mi-a nimicit şi mie ardoarea lupoaica aceia nesăţioasă.

Detest şi urăsc înflăcărarea ei aţîţătoare şi mercenară, pulpele tiranice, sînii tragici. Astăzi, ca niciodată, mi-e dor de femeia ideală şi pură ale cărei braţe oferă seninătate neliniştii, prospeţime ardorii, uitare viciilor şi pasiunilor. Astăzi, ca niciodată, năzuiesc la ceea ce-am pierdut în atîtea tinere fete pline de iluzii, care m-au privit cu simpatie şi care, în adîncul sufletului lor, au nutrit ideea de-a mă face fericit.

Nici chiar Alicia, cu toate capriciile lipsei ei de experienţă, nu şi-a trădat vreodată condiţia ei de doamnă, ştiind să fie demnă pînă şi în momentele de mare intimitate. Ura mea neîmpăcată, resentimentul continuu, furia pe care

[1] Lucrător pe exploatările de cauciuc.

o simt amintindu-mi de ea n-au izbutit să întunece această onestitate pe care sînt nevoit să i-o conced şi să i-o recunosc, deşi astăzi o repudiez ca pe-o femeie degradată şi perfidă. Cîtă deosebire între ea şi turcoaică, pe care-o întrece în totul, în graţie ca şi în tinereţe ! Căci demonul acesta de femeie nefastă e aproape de limita ofilirii şi a obezităţii. Am observat asta de cînd am văzut-o. Deşi a trecut de patruzeci de ani, nu i se vede nici un „fir alb", datorită miracolului produselor cosmetice ; dar eu i le ghicesc !

Oh ! oboseala unei prezenţe care displace ! Oh ! dezgust al sărutărilor pe care nu le ceri ! Eram nevoit, pentru a da o mînă de ajutor, la înfăptuirea planurilor noastre, să-mi ascund repulsia şi dezgustul pe care mi le inspira madona, căci nici unul dintre prietenii mei nu m-a putut înlocui în josnica sarcină de-a o cîştiga de partea noastră. Îi respingea pe toţi, căci ştie că numai eu am un cont la Casa Rosas. Am încercat, ca să mă liberez, gestul obosit, fraza aspră, dispreţul usturător. În cele din urmă am rupt cu ea în mod violent. Iar astăzi nu ştiu ce să fac ca s-o recîştig.

În cursul ultimelor nopţi, cabana femeilor a fost invadată de *caucheros,* care, potrivit unui vechi obicei, veneau să-şi ia răsplata săptămînii lor de muncă. Mirosind a fum şi a murdărie, căci de abia terminaseră de afumat cauciucul, se prezintă sentinelei şi-şi iau rîndul. Aseară, două copile *montubias* începură să plîngă şi să ţipe sus pe scară, căci nu mai puteau rezista. Váquiro, ameninţîndu-le cu biciul, porni să le insulte. Una dintre ele, disperată, se aruncă la pămînt şi-şi rupse braţul. Am alergat s-o ridicăm şi am întins-o în hamacul meu.

— Netrebnicilor ! Netrebnicilor ! Aţi abuzat destul de aceste nefericite femei. Aceea care n-are bărbat ca s-o ocrotească va găsi oricînd, în mine, un apărător !

Linişte ! Cîteva indiene se apropiară de mine. În cealaltă colibă, se aflau cîţiva lungani, care, după ce se uitară puţin la mine, îşi continuară lucrul, luminaţi de flacăra tremurătoare din vatră, deasupra căreia învîrteau — ca pe-o frigare — băţul cu cocoşelul de gumă care se coagula, udîndu-l în fiecare clipă cu lapte de cauciuc, turnat cu lingura sau cu *tigelina* [1].

— Ascultă, îmi spuse unul, dacă pui atîta la inimă cele întîmplate, hai să facem schimb. Împrumută-ne pe madona ca s-o încercăm şi noi.

Iar madona se înfurie pentru că nu-l pedepsisem pe îndrăzneţ.

— Rămîi cu braţele încrucişate cînd auzi aşa ceva ? Pe mine nu trebuie să mă respecte ? Asta înseamnă că n-am bărbat ? Halal !

— Îi ai pe toţi !

— Atunci să-mi plăteşti ceea ce-mi datorezi.

— Nu-ţi datorez nimic !

Şi în dimineaţa asta, cînd, la sfatul prietenilor mei, m-am dus s-o împac, am găsit-o gătită, plîngăreaţă, exaltată.

[1] Un fel de blid de metal.

— Ingratule, să-mi spui că nu-mi ţin angajamentele !

Am prins-o de obraji, neştiind unde s-o sărut, cînd, deodată, palid de emoţie, m-am tras înapoi şi am ajuns la uşă.

— Franco ! Franco, pentru numele lui Dumnezeu ! Madona poartă cerceii soţiei tale ! Smaragdele niñei Griselda !

Cum să zugrăvesc expresia care întunecă chipul lui Franco auzind spusele mele ? Aşezat pe *barbacoa* lui, împreună cu Ramiro Estévanez, se uită la roşcovanul Mesa care împletea un coş de palmier, în timp ce acesta le explica felul simplu de a face urzeala.

De îndată ce-am pronunţat numele soţiei sale, strînse instinctiv pumnii, ca şi cum ar fi vrut s-o apere ; apoi îşi aplecă fruntea, aprinsă de ruşinea cinstei sale mînjite.

— Ce-mi pasă mie de soarta acestei doamne ? strigă mînios.

Şi, împletind mai departe la coş, părea că-i foarte liniştit.

Deodată spuse pe un ton brusc, ca şi cum ar fi sfîşiat tăcerea cu o lovitură de cuţit :

— Vreau să văd cerceii, vreau să mă conving ! Unde-i hoaţa aia de turcoaică ?

— Taci din gură, ne pierzi, îl implorarăm noi, căci Zoraida se apropia, cu o ţigară neaprinsă în gură.

Franco, viclean, îi oferi un chibrit aprins, iar cînd madona se aplecă spre flacără, l-am văzut stăpînindu-şi impulsul de a o apuca de ureche.

— Sînt cerceii ei ! Ai ei ! repeta, întorcîndu-se spre noi. Se trînti cu faţa în jos în hamac, fără să mai spună vreun cuvînt.

Din momentul acela mi-am pierdut în mod definitiv liniştea. Să ucid un om ! Acesta era programul meu, aceasta îmi era datoria !

Simt pe obraz suflul rece, prevestitor al marilor furtuni. Ceasul atît de bine calculat, atît de aşteptat nu vine la timpul potrivit. Ceea ce am cerut viitorului e prezentul de acum. Odinioară, în timp ce mă apropiam de răzbunare, înfruntarea finală mi se părea fără însemnătate, deoarece era îndepărtată în timp, dar astăzi, cînd nu mai am nici sănătatea şi nici energia trebuitoare pentru a putea trece la atac privind deznodămîntul de aproape, aventura capătă proporţii.

Dar nimeni nu mă va vedea evitînd pericolul. Îl voi înfrunta în faţă, în ciuda raţiunii, surd la înştiinţarea obscură ce se ridică din adîncul conştiinţei mele : moarte, moarte !

Ceea ce-mi agravează tulburarea este părerea unanimă a prietenilor mei asupra modului de a pune căpăt acestei situaţii.

— Şi dacă Barrera e aici, care e datoria mea ?

— Să-l ucizi. Ucide-l !

Chiar şi tu, Ramiro Estévanez, sprijini acest îndemn fatal, în timp ce eu, din laşitate poate, aşteptam de la cuminţenia ta cuvinte mai pline de milă. Ei bine, fiindcă o vreţi, voi fi inexorabil. Datorită vouă, tragedia se va desfăşura !

Să se ia act !

Niña Griselda ! Niña Griselda !

Franco și Heli au văzut-o aseară pe puntea unei bărci, care a tras în ochiul de apă cel mai apropiat, pentru a încărca cauciucul furat. Ea îi lumina pe contrabandiști cu o lampă și dacă nu i-a văzut pe tovarășii mei, știa oricum c-o căutăm, căci Martel și Dólar s-au năpustit cu lătrături vesele asupra ei ; iar ea, cînd a pornit barca, a luat și cîinii.

Ramiro Estévanez a fost primul care a aflat că indienii transportau cauciucul din depozite, încărcîndu-l pe întuneric, spre debarcadere necunoscute. I-a destăinuit acest lucru protejata mea, într-o noapte, pe cînd îi bandaja brațul bolnav ; apoi indiana ne-a dus într-un ascunziș, ca să vedem șirul de baloturi pitite prin bălăriile tăinuitoare. Zece, cincisprezece, douăzeci de băștinași, dintre acei care nu înțeleg decît graiul *yeral*, treceau cu poverile lor, pășind în liniște, ca pe un covor. Și, culmea surprizei, madona Zoraida Ayram închidea șirul.

— S-o prindem ! S-o sechestrăm ! Să n-o lăsăm să plece !

Așa șopteam, văzînd-o topindu-se în întuneric. Fără să mai pierdem timpul ca să ne luăm carabinele, ascunse de la sosirea noastră, am alergat la cabana femeii. Mica lampă pentru speriat liliecii palpita ca niște viscere. Bagajele, intacte. Hamacul cald încă, era plin de pături și de perne, pentru ca să simuleze, sub apărătoarea de țînțari, un corp adormit ; ici, papucii din piele de tigru ; acolo, mucul ultimei țigări. Amănuntele acestea ne-au făcut

să respirăm ușurați. Madona n-avea de gînd să fugă. Dar trebuia să fim cu ochii în patru.

În noaptea următoare am început să ne punem în execuție planurile : Franco și Heli, cu șorțuri de indieni și cu poveri pe umeri, au intrat în rîndul celor care încărcau baloturile de cauciuc ca să descopere drumul către portul necunoscut și să spioneze manevrele indienilor. În timpul acesta Ramiro se întreținea cu Váquiro în cabana acestuia iar eu îmi petreceam noaptea cu Zoraida. A survenit însă ceva neprevăzut, care putea să ne piardă sau să ne salveze : cîinii, văzîndu-se singuri, au pornit pe urmele tovarășilor mei, dînd astfel peste fosta lor stăpînă care, vicleană, îi luă cu ea fără să spună un cuvînt.

— Fără cîini, îmi spunea Franco în zori, n-aș fi recunoscut-o. Atît de palidă, atît de istovită, ca o fantomă ! Am comis grava greșeală de a-i părăsi pe indieni, imediat ce-am zărit luminile bărcii. Și-acolo, în întuneric, am observat, de la scurtă distanță, ceea ce se întîmplă. Dar dacă ne-ar fi descoperit ne-ar fi asasinat. Sărmana femeie, ridicînd în mînă o lumină, privea cu teamă în toate părțile, iar după puțin timp au ridicat ancora și au plecat.

— Ce nenorocire ! Riscăm să nu se mai întoarcă !

Atunci roșcovanul spuse :

— Să ne dezgropăm carabinele și, sub pretext că ne ducem să înțepăm arborii, să cercetăm toate lagunele. E ușor să descoperim ascun-

zişul bărcii. Dacă niña Griselda are cîinii cu ea, n-avem decît să-i fluierăm.

Au plecat de cinci zile şi nesiguranţa mă înnebuneşte.

Madona a devenit bănuitoare. Prefăcătoria ei e incompatibilă cu răbdarea mea. Uneori sînt tentat s-o ameninţ, să-i vorbesc de Barrera şi de oamenii pe care-i înşelase, ca s-o oblig să-mi destăinuie totul. Alteori, pierzînd orice speranţă, încerc să mă resemnez cu capriciile destinului, cu fatalitatea evenimentelor, întorcîndu-le spatele, ca să nu pălesc cînd le simt că vin.

În cine să-mi pun speranţa ? În bătrînul Silva ? Dumnezeu ştie dacă luntrea lui n-a pierit ! Cu siguranţă că, dacă ajung pînă la Manaos, consulul nostru, citindu-mi scrisoarea, va răspunde că ocrotirea şi jurisdicţia lui nu se întind pînă la latitudinea asta. Poate, ascultînd relatarea lui don Clemente, să întindă pe masă acea hartă costisitoare, pompoasă, mincinoasă şi plină de deficienţe, pe care a întocmit-o Biroul de Longitudini de la Bogotá şi să-i răspundă, după cercetări amănunţite : „ Aici nu figurează rîuri cu asemenea nume ! Poate că aparţine Venezuelei. Adresaţi-vă la Ciudad Bolivar."

Şi, mulţumit de el, va continua să trăiască baricadat în propria-i ignoranţă, pentru că pe această sărmană patrie a mea n-o cunosc nici fiii şi nici geografii ei.

În timpul acesta, trebuia să nu mă dau de gol faţă de madona. Căci am urît întotdeauna

grosolănia în dragoste şi viclenia în afaceri. Astăzi, mai mult încă decît acestea, mă irită ipocrizia ei, prefăcătoria ei abilă care datează doar de cîteva zile.

A primit oare, aşa cum crede Ramiro, vreo înştiinţare defavorabilă mie ? Să fie de la Barrera, de la Petardo Lesmes sau de la El Cayeno ?

— Zoraida, cel care-ar spune că te-ai schimbat faţă de mine nu s-ar înşela.

— Poate ! De vreme ce preferi indienele...

— Ar trebui să fii convinsă de contrariul. Schimbarea ta are drept cauză izbucnirea aceea... Mi-ai reproşat chiar că nu-ţi plătesc. Ce mărturie să-ţi aduc drept garanţie a cinstei mele ? Numai un singur om, cu care-am făcut pe vremuri unele afaceri şi care trăieşte în pustietăţile astea, ar putea să-ţi dea informaţii asupra corectitudinii mele. Cînd se va reîntoarce luntrea care-a coborît la Manaos, mă voi duce să-l caut la Yaguanarí, căci am de lichidat cu el nişte socoteli. Îl cheamă Ba-rre-ra !

Madona îşi schimbă poziţia în pat, clipind în timp ce întredeschidea buzele.

— Narciso ? Compatriotul tău ?

— Da, cel care face afaceri cu un oarecare Pezil. Fără să mă cunoască, mi-a făcut cinstea să-mi trimeată bani la Vaupésul de sus, pentru ca să-i tocmesc indieni şi peoni. Mai tîrziu am primit ordinul să suspend aceste demersuri, fiindcă se gîndea să-şi angajeze chiar el oamenii, la Casanare. Un om ciudat şi întreprinzător, cu idei îndrăzneţe. În cele din urmă a vrut să-mi cedeze la un preţ mic peonii care-i prisoseau,

fără să țină seama că-i mai datoram și sumele pe care mi le încredințase. Vreau să mă duc să-l văd ca să-i restitui banii și să închei cu el și-o afacere, pentru că astăzi se cîștigă mult, la Vaupés, cu muncitorii. Dacă aș putea, n-aș negocia cauciuc, ci *caucheros*.

Auzind acestea, madona, punîndu-și mîinile pe genunchi, îmi făcu emoționanta destăinuire :

— Peonii lui Barrera nu fac doi bani. Toți sînt înfometați, toți bolnavi. Au debarcat de mai multe ori de-a lungul rîului Guainía ca să fure ce găseau în casele colonilor, ca să mănînce tot ce puteau : găini, porci, făină crudă, coji de banane. Tușind ca demonii, devorînd ca lăcustele. În unele locuri a trebuit să se tragă în ei, pentru a-i hotărî să se îmbarce. Pezil a urcat ca să-i întîlnească pînă la cantonamentul său de la San Marcelino, unde-a găsit cîteva columbiene bolnave ; pe una din ele mi-a dat-o în prețul de cost.

— Cum o cheamă ?

— Nu știu ! Te interesează să afli ?

— Da... Nu... Dacă ar fi aici, aș sta de vorbă cu ea : întîi, ca să-i cer informații despre oamenii aceia, iar în al doilea rînd ca să-i recomand rezervă absolută și prevedere.

— Relativ la ce ? Și de ce ?

— Nu voi acorda încrederea mea celui care mi-o retrage pe-a lui.

— Spune-mi ! Spune-mi ! Cînd am avut eu secrete față de tine ?

Atunci am abordat problema din plin :

— Zoraida, vreau să fiu generos cu femeia care mi-a dăruit trupul ei. Dar nu voi îngădui în nici un caz ca ea să se compromită în mod imprudent. Zoraida, aici toți știu că noaptea transporți cauciucul din depozitele lui El Cayeno cu barca ta.

— Minciună ! Minciuna prietenilor tăi care nu mă iubesc !

— Că o femeie pe care-o cheamă Griselda a scris cîteva scrisori tovarășilor mei.

— Minciună ! Minciună !

— Că a fost înștiințat și El Cayeno de ceea ce se petrece.

— Prietenii tăi ! Cu asta se ocupă ! Și tu i-ai lăsat !

— Și că niște *caucheros* au găsit ascunzătoarea bărcii tale.

— Vai de mine ! Ce mă fac ? O să-mi fure totul !

Atunci eu, disprețuind mîna care mă implora, am ieșit din cabană, repetînd cu un dezgust sardonic :

— Minciună ! Minciună !

L-am văzut pe Váquiro, întins în hamacul din șopron, istovit de o febră alcoolică. În jurul lui, denunțînd darurile interesate ale turcoaicei, sticle goale ale căror coșulețe răspîndesc încă mirosul acela de catran, caracteristic bărcilor acostate de curînd. Ramiro Estévanez, care datorează actuala lui odihnă bunăvoinței vătafului, bănui intimitățile neprevăzute ale perechii care se închidea prin depozite ca să schimbe cuvinte

dulci: „Doamna mea", „Generalul meu". Váquiro, somnolent şi bălos, părea că doarme, deşi sughiţa tot timpul; şi nici nu admitea alt leac decît rachiul.

— Nu-l mai lăsa să bea, i-am spus lui Ramiro; o să plesnească.

Iar bolnavul, fixîndu-mă cu ochii lui imbecilizaţi, mă interpelă:

— Dumitale puţin îţi pasă! Să se termine cu abuzurile! Să se termine!

— Domnule general, vă cer respectuos încuviinţarea de-a vă explica...

— Consideră-te prizonier! Sau mi-i aduci pe camarazii dumitale, sau rămîi prizonier.

Atunci Zoraida îi destăinui lui Estévanez că Petardo Lesmes va sosi cu El Cayeno pe neaşteptate şi că are impresia că asupra noastră apasă anumite bănuieli.

— Cum? răspunsei eu cu un calm prefăcut. Sînt calomniat de Petardo pentru respectul ce i-l arăt generalului Vácares? Dacă lucrurile stau aşa, cadă asupra-mi toate nenorocirile, pentru că am curajul să recunosc meritul altuia şi voi continua să susţin că acel ce mînuieşte o spadă e totdeauna deasupra celorlalţi. Aici şi pretutindeni!

Váquiro, ridicîndu-se din hamac, spuse:

— Asta cam aşa-i.

— Toate acestea, adăugai, pentru că prietenii mei au împărtăşit cîtorva peoni ideile mele, iar aceştia au dedus că vreau să conspir împotriva lui El Cayeno; vina n-o poartă cuvintele răspicat rostite, ci faptul că sînt prost înţelese.

Dacă port vreo vină pentru faptul de a-mi fi trimis tovarăşii să lucreze în echipa pe care şi-au ales-o, împins de ruşinea de a-i vedea trîndăvind şi de dorinţa de-a răsplăti într-un fel oarecare protecţia generoasă a celui care ne găzduieşte, precum şi de-a compensa, cu o strădanie oarecare, răstimpul de odihnă pe care generalul i-a acordat-o lui Ramiro Estévanez, atunci să fiu pedepsit pentru faptul de-a nu fi cerut încuviinţarea prealabilă celui în drept, dacă delicateţei îi trebuie, ca să se manifeste, autorizaţia necesară.

— Asta cam aşa-i.

— Şi, dacă asta e din cauză că tu, Zoraida, repeţi într-una că n-am fost niciodată la Manaos, aşa cum ai dedus din răspunsurile mele la întrebările pe care mi le-ai pus în legătură cu edificiile, pieţele, băncile şi străzile, atunci te încurci în propria-ţi neîncredere, pentru că n-am spus nicicînd că aş cunoaşte această capitală. Pentru ca să fii clientul Casei Rosas nu e absolut indispensabil să treci pragul magazinelor sale; cel puţin eu n-am avut nevoie de asemenea formalităţi. Datorez consulului ţării mele cinstea de a fi afiliat unei firme atît de însemnate. Consulului — auzi? Consulului care, la ora aceasta, brăzdează apele lui Río Negro şi vine să pună capăt, datorită autorităţii sale, nu ştiu căror nereguli, aşa cum mă anunţa în ultima scrisoare pe care am primit-o.

Madona şi Váquiro repetară într-un glas:

— Consulul! Consulul!

— Da, prietenul meu, care, aflînd de călătoria mea la San Fernando del Atabapo, mi-a recomandat, în secret, să culeg informaţii asupra abuzurilor şi asasinatelor pe care le-a comis Funes pe teritoriul columbian.

După ce le-am vorbit aşa şi am ieşit, arborînd falsul meu orgoliu de om cu influenţă, Váquiro şi madona continuară să murmure :

— Consulul ! Şi sînt prieteni !

— Aţi putea să-mi spuneţi, mă rugă Váquiro, dacă voi avea vreo complicaţie în afacerile acestea ale indianului Funes ?

— Dar, domnule general, aţi luat cumva parte activă la ororile din noaptea aceea funestă ?...

— Din obligaţie ! Numai din obligaţie !

Madona ne întrerupea tot timpul :

— Ar putea oare domnul consul să mă ajute să-mi încasez banii ? După cum vezi, El Cayeno nu-şi recunoaşte datoria şi-a plecat de-aici numai ca să nu-mi plătească. Trece-mă, te rog, în registrul tău de conturi...

— Dar cauciucul pe care l-ai scos din magazie...

— E un *sernambí* de cea mai proastă calitate. Pe dinafară cocoloşul e tare şi cu lustru ; iar înăuntru nisip, cîrpe şi murdării. Transportul ăsta l-am şi pierdut, fiindcă n-a rezistat la probă ; cînd l-am pus în apă, s-a scufundat. Dacă consulul ar asculta plîngerile mele...

— Va trebui să te duci acolo unde se află el.

— Şi dacă n-a venit încă...

— Vine, vine ; cred c-a sosit la Yaguanarí. Femeia aceea numită Griselda spune fel de fel de lucruri în scrisorile ei. Ar trebui s-o întrebi.

— Mă tem. E tare afurisită. Ea, împreună cu cealaltă, i-au crestat faţa sărmanului Barrera.

— Sărmanului Barrera !

— Din cauza asta nu-i dau voie să meargă cu mine.

— Trebuie s-o interogăm numaidecît.

— Ai îndrăzni ?

— Da.

Şi iat-o venind pe niña Griselda.

Niciodată, în viaţă, nu voi mai aştepta să treacă timpul cu înfrigurarea aceea îngrozitoare din seara în care madona Zoraida Ayram şi-a atîrnat lanterna la uşa odăii care domină rîul. Acesta era semnalul. Pe suprafaţa unduitoare a rîului Isana reflexele ei alergau în toate părţile, ordonînd acostarea bărcii, la prora căreia, fix la miezul nopţii, trebuie să se prezinte echipajul.

N-aş putea spune cu precizie în ce moment am convins pe Zoraida că trebuie să fugim împreună. Creierul meu ardea mai tare decît lampa de la uşă, strălucea mai puternic decît farul care invită navele să intre în port. O frază, o singură frază zumzuia frenetică în urechile mele, proiectîndu-mi, înaintea ochilor, o seamă de imagini : „Ea, împreună cu cealaltă, i-au crestat faţa sărmanului Barrera". Cealaltă, cealaltă, cine putea să fie ? Şi pentru care motiv ? Din gelozie, din răzbunare, sau ca să fugă ? Alicia, era oare Alicia ? Care dintre cele două, cu mîna

ei slabă, a trasat, cu anticipaţie, urma sîngeroasă pe care ura mea bărbătească trebuia s-o adîncească ? Şi în timp ce neliniştea mă istovea, înaintea ochilor mei dansa grimasa unei figuri rănite, care nu era nici figură, nici grimasă, ci falca lui Miyán, despicată de lovitura coarnelor, şi rîdea insultător, ca un rîs enigmatic şi dureros, ca acela a lui Barrera, ca acela al lui Barrera !

Am băut, am băut şi nu m-am îmbătat ! Nervii mei rezistau acţiunii vătămătoare a alcoolului. Îi smulgeam paharul lui Váquiro şi, golindu-l, vedeam cum lanterna împrumută sticlei tonalităţi livide de pumnal. Nerăbdător din cauza întîrzierii bărcii, alergam de la cabană la rîu şi pîndeam pe cer ceasul acela din miez de noapte, urmărind cum călătoreşte steaua cea tîrzie şi calculîndu-i drumul pînă la zenit. Váquiro se ţinea tot timpul după mine bălăbănindu-se şi pisîndu-mă cu întrebări şi cu glume.

Îi dăduse madonei tot cauciucul din magazie, deoarece ştia că eu sînt cel care va răspunde de el.

— Foarte bine, foarte bine !

Ea îl pusese pe Petardo Lesmes să facă de gardă pe torentul Santa Bárbara, ca să oprească luntrea lui Clemente Silva ; dar luntrea trecuse !

— E adevărat ? E adevărat ?

Dacă El Cayeno va observa lipsa cauciucului din depozit el, Váquira, o va acuza pe Zoraida de furt.

— Foarte bine, foarte bine !

Îmi închipui, poate, că madona va încerca să fugă ? Dar el va pune posturi peste tot ca s-o

împiedece, afară de cazul în care consulul ar avea intenţia să urce pînă la Guaracú, iar eu aş garanta că el n-are de gînd să încerce...

— N-aveţi nici o teamă, căci vine ca să adune informaţii pentru a-i veni de hac tiranului Funes.

— Şi de ce spune Petardo Lesmes că va produce dovezi că n-au fost *caucheros*, ci nişte bandiţi ?

— Calomnii, pure calomnii ! Sîntem prieteni cu domnul consul şi asta ajunge.

— Zoraida, Zoraida, îi spuneam eu, îndepărtîndu-mă de beţiv ; cînd se vor înapoia camarazii mei, vom părăsi şi noi închisoarea asta.

Iar ea insista :

— E adevărat că nu i-ai trimis ca să mă pîrască lui El Cayeno ? Mă iubeşti ? Mă iubeşti cu adevărat ?

— Da, da.

Şi, prinzînd-o de braţe, o strîngeam nervos pînă cînd începea să ţipe, iar eu o priveam cu ochi de halucinat şi chipul femeii se ştergea din faţa mea, pînă cînd nu mai vedeam decît o pînză sîngerîndă pe care tîmpla lui Lucianito Silva o înmuiase cu purpură caldă.

Noaptea era albastră şi barăcile pustii. Ramiro Estévanez, care rămăsese pe mal, veni să mă anunţe că pe rîu coboară cîteva bărci cu vîsle. Vaporul se găsea probabil în susul apei, în debarcaderul acela necunoscut, trimiţînd semnale.

La auzul acestei veşti se petrecu un fenomen ciudat : picioarele mi se răciră, pulsaţiile se răriră şi începui să simt un fel de linişte vagă,

care mă umplea de indolenţă, în ciuda febrei subite ce dădea pielii mele o fierbinţeală de jar. Să mă emoţioneze atît de mult faptul că sosea la barăci o aventurieră ? N-aveam nici un interes s-o văd şi nu voiam să aflu nimic despre nimeni ! Dacă dorea ocrotire, n-avea decît să mă caute ! Şi m-am învăluit într-un dispreţ ironic.

— Zoraida, nu mă mai tot invita să merg în port, căci n-am nici un chef. Dacă insişti totuşi s-o interoghez pe servitoarea aceea a ta, o s-o fac între patru ochi şi în şopronul ăsta.

Cîteva minute mai tîrziu, cînd le-am zărit venind pe cele două femei, am vrut să micşorez flacăra felinarului. Am făcut cîţiva paşi, dar piciorul drept refuza să-mi dea ascultare : o uşoară furnicare, aşa ca un fel de paralizie, mă făcu să mă înfior. Înaintai cu greutate, fără să simt pămîntul, ca şi cum aş fi călcat pe vată. Niña Griselda alergă să mă îmbrăţişeze. Respingînd-o cu gestul, îi spusei sec, de faţă cu madona :

— Bună ziua !

Scriu paginile astea pe Río Negro, rîu cu nume sugestiv, pe care băştinaşii îl numesc Guainía. Sînt trei săptămîni de cînd am fugit cu barca turcoaicei din barăcile de la Guaracú. Pe coamele acestor ape întunecoase care ne apropie de Yaguanarí, în faţa acestor maluri care au văzut coborînd pe-atîţia dintre compatrioţii mei căzuţi în robie, pe deasupra acestor vîrtejuri pe care le-a învins luntrea lui Clemente Silva, fac să retrăiască întîmplările înspăimîntătoare care-au

avut loc înaintea fugii noastre şi care, m-au forţat să las în urmă-mi o dîră de sînge.

Iat-o pe niña Griselda, cu vorba ei atît de savuroasă şi cu energia ei, al cărei chip, răvăşit de durere, a învăţat să surîdă printre lacrimi. Afecţiunea şi curajul mi-au fost deopotrivă redate de această nefericită femeie, care nu tremură în faţa pericolului şi care a ştiut să dezarmeze mînia mea stupidă din noaptea în care ne-am întîlnit ; faţă în faţă, singuri în baraca madonei.

— Bună ziua ! repetai, schiţînd gestul de-a ieşi din casă.

— Aşteaptă, neştiutorule. M-au adus aici ca să vorbesc cu tine.

— Cu mine ? Despre ce ? Vii să-mi povesteşti cum ţi-a mers ?

— Aşa ca şi ţie. Cam scărmănată, dar mulţumită.

— Şi negoţul ? Cum merge cantina pentru peoni ? Cu cît vinzi bucata de pîine proaspătă ?

— Pentru tine n-am nici o bucată, căci nu te bucuri de încredere. Dar cum văd că ai mare nevoie, am venit şi-o să ne înţelegem noi.

Mişcat, văzînd-o că-şi ascunde faţa în batistă, o întreb :

— Te-a învăţat să plîngi niño Barrera ?

— Să plîng ? Şi pentru ce ? Din ziua în care mi s-a tras o palmă, am luat obiceiul să mă şterg.

Reproşîndu-mi în felul acesta brutala scenă de la La Maporita, încercă să rîdă, dar, deodată, scuturată de hohote de plîns, căzu la picioarele mele :

— Nu-ţi mai bate joc de mine, nu vezi ce nenorociţi sîntem!

Aproape maşinal, m-am aplecat s-o ridic, cu satisfacţia ascunsă de-a o vedea învinsă. Mă simţeam nimicit în faţa acelei dureri, dar mîndria mea se înălţa ca un sfinx şi n-am rostit nici un cuvînt. Să întreb de Alicia, să aflu unde e, să-i arăt că mă interesează soarta ei? Niciodată! Totuşi, cred că, în mod inconştient, am bîiguit cine ştie ce întrebare, căci Griselda, surîzînd printre lacrimi, răspunse:

— La care din ele te referi, la Clarita?

— Da!

— Atunci primeşte condoleanţele mele cele mai înduioşate, căci acuma e cu don Funes. Barrera i-a dat-o drept plată pentru permisul de tranzit pe Orinoco şi pe Casiquiare. Aflîndu-şi soarta, plîngea sărmana de nu mai putea, şi plîngeam şi noi, dar au dus-o pe-o barcă şi, fără să i se dea nici lucruşoarele şi nici geamantănaşul, au pornit-o spre San Fernando del Atabapo, cu o scrisoare şi cîteva daruri.

— Şi cealaltă, cealaltă, aceea care i-a crestat obrazul?

— Ah, prefăcutule! În sfîrşit, întrebi de ea! Mărturiseşte-mi mai întîi dacă Clarita a fost amanta ta pe cînd erai la Hato-Grande. Căci noi am aflat totul.

— Niciodată! Dar spune-mi, mizerabilul acela...

— A venit personal să ne spună toate astea, şi în fiecare seară îl trimitea pe Mauco să-i aducă felurite veşti niñei Alicia; ba că-ţi petreceai timpul în hamacul Claritei, ba că vrei s-o iei cu tine în Venezuela şi multe altele. Atunci, spune dacă biata niña Alicia n-avea dreptate să-şi ia lumea în cap. De aia a şi plecat. Şi de aia am luat-o şi eu cu mine, căci şi eu rămăsesem în vînt. Fidel voia să scape de jugul căsniciei! Se purta tare rău cu mine!...

— Te previn că nu mă interesează poveştile astea. Fiecare îşi merită soarta! Ceea ce nu accept, e că-l amesteci prea mult pe Barrera în povestea asta, ca să ieşi tu basma curată. Dar plimbările cu barca? Dar întîlnirile de la miezul nopţii?

— Nu făceam nimic rău! Ai dreptate să mă judeci aşa pentru c-am glumit şi eu o dată cu tine! Asta a fost toată vina mea, dar pedeapsa a fost prea mare! Eu aveam nevoie de un ajutor, şi cum niña Alicia voia să se întoarcă acasă la ea la Bogotá cu don Rafael, am fost ispitită de planul ăsta. Destul mă chinui! Niciodată, auzi, niciodată nu l-am înşelat pe Franco.

— Ah! dacă ar vorbi spectrul căpitanului!...

— Nu-mi mai aduce aminte. A plătit scump îndrăzneala-i. Întreabă-l pe Franco dacă vrei amănunte, dar mie nu-mi aminti. Am suferit atîta! Închipuie-ţi ce-a fost pentru mine să-l dobor, horcăind, la picioarele onoarei mele! Şi să-l las pe Fidel să ia totul asupra lui, pentru ca să mă salveze, să mă apere. Şi-apoi chinul de-a vedea pe omul meu trist, descurajat, căindu-se, lăsîndu-mă singură la Maporita zile şi săptămîni, ca să nu mă mai privească, ca să nu mai fie obligat să-mi dea mîna, repetîndu-mi

că vrea să plece departe, în alte ţări, unde să nu ştie nimeni cele întîmplate şi unde să nu trebuiască să facă pe peonul şi să-şi rişte viaţa prinzînd tauri. Şi tocmai atunci a apărut Barrera, şi Franco mă lăsa liberă ca şi cum ar fi vrut să-mi ies din fire, spunîndu-mi într-o zi că plecăm, în alta că el rămîne; pînă ce Barrera, ca să mă forţeze să mă hotărăsc, mi-a cerut să-i plătesc darurile pe care mi le făcuse şi eu n-aveam cu ce şi m-a ameninţat c-o să-i ceară bietului Fidel. Astea erau întîlnirile! Astea erau grozăviile pe care ţi le închipuiai!

— Şi-ai vrut să-ţi plăteşti datoriile, dîndu-i-o pe Alicia?

— Nu vorbi de păcat! Cum poţi să-mi aduci o asemenea învinuire? Eu i-am dat lui Barrera ce era al meu, inele, cercei şi am vrut chiar să vînd maşina de cusut ca să-i plătesc! Apoi, mi-a spus că eşti bogat şi c-aş putea să-ţi cer bani cu împrumut. Niña Alicia, care mă auzea plîngînd noaptea, s-a oferit să mă ajute şi să vorbească cu el pentru ca să-mi mai lase cel puţin din preţ. Tocmai pe vremea cînd m-ai lovit şi voiai să ne omori şi-ai plecat după Clarita; şi-apoi Barrera a venit să-mi spună să nu-l mai aştept pe Franco, că tu i-ai îndrugat verzi şi uscate şi că m-ar putea rupe în bătaie! Şi fugind, ea de tine şi eu de Fidel, am plecat singure unde-am văzut cu ochii: să ne căutăm un rost la Vichada!

— Dragostea şi vîntul suflă în orice parte.

— Ştiu c-am făcut rău spunîndu-ţi toate astea. Cum tu îmi plăceai şi niña Alicia voia să se întoarcă... Vezi însă ce vînt neomenos, ce vînt îngrozitor s-a abătut peste noi şi ne-a împrăştiat ca pe nişte gunoaie, departe de ţara şi de dragostea noastră.

Nenorocita femeie începu să plîngă şi o mare duioşie îmi inundă pieptul.

— Griselda! Griselda! Unde-i Alicia?

— După cearta cu Barrera, m-au separat de ea; pe mine m-au vîndut. Trebuie să fie la Yaguanarí! Din fericire, am învăţat-o cum să se păzească, cum să se poarte. N-am părăsit-o tot drumul: dacă ieşeam din luntre, ieşeam împreună, dacă dormeam pe plaje, ne culcam strîns lipite una de alta şi ne acopeream bine cu învelitoarea. Barrera era furios, dar nu îndrăznea să se apropie de noi. Într-o noapte intră în luntre şi destupă o sticlă ca să ne îmbete. Cum noi nu primeam nimic de la el, porunci vîslaşilor să mă scoată cu forţa şi se năpusti asupra niñei Alicia; ea însă sparse fundul sticlei de marginea bărcii şi-i făcu, dintr-o singură lovitură, opt tăieturi pe obraz!

Cînd femeia sfîrşi de vorbit, eu îmi rupsesem unghiile de masă, ca şi cum degetele mele ar fi fost pumnale. Atunci mi-am dat de fapt seama că mîna mea dreaptă e insensibilă. Opt tăieturi! Opt tăieturi! Şi, cu ochi scînteietori, căutam pe nemernic în odaie ca să-l muşc, să-l sfîşii, să-l ucid!

Niña Griselda mă imploră:

— Linişteşte-te! Linişteşte-te! Să ne ducem s-o căutăm la Yaguanarí! E, cu adevărat, o femeie cinstită! Îţi jur că n-au cumpărat-o,

căci acuma nu-i bună de muncă fiind însărcinată !

Auzind toate astea nici nu mai ştiam pe ce lume mă aflu. Ca un ecou îndepărtat ajungea la urechile mele vocea Griseldei, care spunea :

— Să plecăm, să plecăm. Fidel şi roşcovanul au dat de mine azi dimineaţă şi sînt în barcă. Ne-am împăcat cu toţii !

Am scos, probabil nişte gemete îngrijorătoare, căci pe prag au apărut Ramiro Estévanez şi madona.

— Ce e ? Ce s-a întîmplat ?

Iar niña Griselda, văzîndu-mă fără glas, repeta :

— Plecăm ! Plecăm ! Vîslaşii au spus că El Cayeno poate sosi din clipă în clipă !

Zoraida începu să-şi strîngă repede lucrurile, copleşindu-şi slujnica cu fel de fel de ordine. Ramiro, tulburat, se apropie să-mi ia pulsul. Femeile umblau forfota, împachetînd şi, după cîtva timp, madona, de sub pălăria ei mare, mă întrebă :

— Ai ceva de luat ?

Arătînd cu greutate cartea deschisă pe masă, cartea acestei neînsemnate şi sălbatice întîmplări, pe foile căreia îmi tremură mîna, am izbutit să spun :

— Asta ! Asta !

Şi niña Griselda o luă.

— Spune-mi, ai izbutit să descurci contul pe care ţi l-am cerut ? Ai trecut toate amănuntele, ca să-l arăţi domnului consul ? După cum vezi, Barrera îmi mai datorează nişte bani, căci m-a înşelat, dîndu-mi bijuterii ordinare. Dă-mi mie banii pe care-i ai. Ai putea să-mi semnezi o chitanţă ! Ce ţi-a spus femeiuşca aia ? Să plecăm, mi-e frică !

Ramiro anunţă, făcînd un semn :

— Váquiro s-a deşteptat, e în coridor.

Nu reuşesc să descriu ceea ce am simţit în acele clipe : mi se părea că sînt mort, dar că sînt şi viu. În mod evident, numai zona inimii şi aproape toată partea stîngă a trunchiului erau cu adevărat vii ; restul, piciorul, braţul şi încheietura mîinii nu-mi mai aparţineau ; era ceva postiş, oribil, chinuitor, absent şi prezent în acelaşi timp, producîndu-mi o stinghereală ciudată, ca aceea pe care-o simte probabil copacul care simte, în coroana-i verde o cracă uscată. Totuşi, creierul era în deplinătatea facultăţilor sale. Am reflectat. Era oare o halucinaţie ? Cu neputinţă. Erau simptomele altui somn cataleptic ? Nici asta. Vorbeam, vorbeam, îmi auzeam vocea şi eram auzit, dar mă simţeam împlîntat în pămînt şi prin piciorul meu umflat, moale şi diform ca rădăcinile unor anumiţi palmieri, urca o sevă caldă, petrificantă. Am vrut să mă mişc, dar pămîntul nu-mi dădea drumul. Un strigăt de groază ! M-am clătinat ! Am căzut !

Ramiro exclamă, aplecîndu-se cu grabă :

— Lasă să ţi se ia sînge !

— Hemiplegie ! Hemiplegie ! repetam disperat.

— Nu ! Primul atac de *beri-beri* !

Am plîns toată dimineaţa, fără altă tovărăşie decît aceea a lui Ramiro, care, aşezat la dreapta mea în hamac, nu scotea nici un cuvînt. Suflul proaspăt al zorilor mi-a înviorat trupul şi prin mica rană pe care mi-o făcuse lanţeta în braţ, s-a scurs toată febra. Am încercat să umblu, dar piciorul, amorţit, nu mă asculta pe deplin. Acum înţelegeam de ce unii *caucheros,* la primele simptome de *beri-beri,* se zbat, înnebuniţi, şi îşi amputează, cu o lovitură de secure, glezna insensibilă şi aleargă sîngerînd către baracă, unde mor, roşi de cangrenă.

— Nu permit nimănui să iasă de-aici, repeta Váquiro, în cabana alăturată, certîndu-se cu madona. Cu toate că sînt beat, îmi dau seama de ce se întîmplă. Dumneata mă cunoşti !

— Auzi ? spunea Ramiro. E o nebunie să te gîndeşti la fugă. Eu, cel puţin, n-aş încerca !

— Cum ? Ai intenţia să rămîi aici, în lanţurile pe care ţi le-a făurit timiditatea ?

— Timiditatea şi meditaţia — cu alte cuvinte, ceea ce tu nu ai. Şi mai poţi adăuga şi alte cauze : eşecul, decepţia.

— Libertatea nu te înflăcărează ?

— Ea nu mi-a fost de-ajuns ca să fiu fericit. Să mă întorc în oraşe, acum cînd am ajuns o ruină, sărac şi bolnav ? Cel ce şi-a părăsit căminul ca să se îmbogăţească, nu trebuie să se întoarcă cerînd de pomană. Aici nimeni nu cunoaşte vicisitudinile prin care am trecut, şi mizeria ia aspectul unei renunţări voluntare. Pleacă, viaţa ne-a plămădit din substanţe diferite. Nu putem urma acelaşi drum. Dacă într-o zi vei întîlni pe părinţii mei, fereşte-te să le spui unde sînt. Să cadă uitarea pe cel ce niciodată nu poate uita !

Frazele acestea, cu care Ramiro îşi lua rămas bun de la iluzie şi de la tinereţe, ne-au făcut să plîngem din nou. Şi, toate acestea din dragoste pentru acea Marina, al cărei dulce nume ţi l-a scris destinul între două cuvinte :

Întotdeauna ! Niciodată !

— Ce-au de discutat ? l-am întrebat pe Ramiro cînd s-a întors, spre zori.

— Despre cauciucul din depozite. Váquiro susţine că-i lipsesc peste o sută cincizeci de *arrobas* [1] şi afirmă că i-au fost furate, deoarece au fost îmbarcate fără permisiunea sa. Madona i-a promis că vei răspunde tu de toate astea.

— Ce să fac, Ramiro ?

— E o complicaţie îngrozitoare.

— S-o sfătuim pe madona să-i restituie cauciucul şi să fugim. Iar dacă nu, să punem mîna pe Váquiro ! Cheamă-i pe Fidel şi pe Heli, care sînt în barcă ! Spune-le să aducă şi carabinele.

— Barca a acostat la malul celălalt. Cei sosiţi au venit cu luntrea.

— Ce să fac, Ramiro ?

— Să aşteptăm ca Váquiro să-şi facă siesta.

— Vei pleca însă cu mine, nu-i aşa ? Să împărtăşeşti soarta mea ! O să ajungem în Brazilia. Vom lucra ca peoni, acolo unde nu ne cunoaşte nimeni şi unde nu vom fi urmăriţi !

[1] *Arroba* — măsură spaniolă de greutate egală cu 11,5 kg.

Cu Alicia şi cu prietenii noştri! Femeia aceea era bună şi eu am pierdut-o! O voi salva! Nu-mi reproşa intenţia, năzuinţa, hotărîrea mea! Nu-mi lua în nume de rău că-i iubita mea; astăzi ea e numai o mamă în aşteptarea propriului său miracol. Sînt atîţia oameni care se resemnează a trăi cu o femeie care nu-i cea visată, dar e cea acceptată, căci maternitatea a sfinţit-o. Gîndeşte-te că Alicia n-a greşit şi că eu, furios, am ponegrit-o pe nedrept. Vino, o să ne vezi împăcîndu-ne peste cadavrul rivalului meu! Să ne ducem s-o căutăm la Yaguanarí. N-o cumpără nimeni, căci e însărcinată. Din pîntecul matern, fiul meu o ocroteşte!

Deodată, Ramiro, schimbîndu-se la faţă, exclamă, îndepărtîndu-se:

— El Cayeno! El Cayeno!

Mă înfior şi acum amintindu-mi chipul acelui om gras şi blond, cu o chelie rotundă şi cu nişte mustăţi lungi care, luîndu-l de guler pe generalul Vácares, îl trînti jos, poruncind să fie imediat spînzurat de picioare şi să i se aprindă un foc în dreptul feţei.

— Dracu să vă ia! repeta, într-una. La dracu! N-am poruncit să fie instalate cîteva posturi pe torent? Cine-a trimis o şalupă spre Brazilia?

Şi, în timp ce călăii executau supliciul ordonat, El Cayeno zbiera, smulgîndu-i madonei pălăria cea nouă:

— Tîrfă! De ce nu-ţi scoţi pălăria? Ce faci aici? Nu ţi-am arătat că nu-ţi datorez nimic? Unde-i cauciucul pe care mi l-ai furat?

Şi, cum madona mă arăta cu degetul, perfidul francez veni spre mine.

— Banditule! Continui să-mi aţîţi peonii? Scoală-te în picioare! Unde sînt cei doi prieteni ai tăi?

Am vrut să mă ridic şi să-l înfrunt, dar piciorul umflat mă împiedecă. Atunci, omul se năpusti asupra-mi, cu lovituri de picior şi de bici, spunîndu-mi că sînt un hoţ, om de-al indianului Funes, pînă ce mă lăsă în nesimţire.

Cînd m-am ridicat, plin de sînge, l-am văzut pe El Cayeno inspectînd depozitele. Vechii peoni invadaseră curtea unde se afla un grup de indieni prizonieri, cu mîinile legate iar acolo unde frînghiile-i răniseră colcăiau viermii. Printre ei se învîrtea Petardo Lesmes, zorind pe vătafii care cercetau turma aceea de oameni recent prinşi, ca să-i împartă în echipe. O larmă surdă umplea atmosfera, cînd văzui că din mulţimea de oameni îl scoaseră pe Pipa, cu mîinile legate, pe Pipa, care venea să mă identifice, conform instrucţiunilor date de Petardo. Se apropie de mine şi, apăsîndu-mi pieptul cu piciorul lui imund, strigă:

— El e iscoada de la San Fernando!

— Şi tu, animalule, îi răspunse un *cauchero* foarte gras care îl urma, eşti Chispita de la Chorrera, cel care-i omorai după bunul tău plac, zgîriindu-i, şi care te-ai uitat de-atîtea ori chiorîş la mine! Ia arată-mi unghiile să le văd.

Şi, apucîndu-l de curea, îl trase după el, în zeflemelele peonilor; apoi, furios, îi reteză braţele cu securea dintr-o singură lovitură şi

azvîrli în aer, asemeni unui ciorchine livid și sîngeriu, perechea de mîini legate. Pipa, năucit, se ridică de jos, ca și cum le-ar fi căutat, mușcîndu-și, la înălțimea capului, cioturile din care țîșnea sîngele, asemeni unei fîntîni arteziene într-o pădure barbară.

Imediat ce apăru El Cayeno peste barăcile de la Guaracú se lăsă liniște.

— Columbianule! Să-mi spui unde-i barca! Să-mi restitui cauciucul ascuns! Să-mi predai pe toți tovarășii tăi!

Și cînd m-au vîrît în luntre și am traversat rîul spre barcă, am văzut pentru ultima oară pe Ramiro Estévanez și pe madona Zoraida Ayram, pe coasta micului port, plîngînd și tremurînd de groază.

Niña Griselda, văzîndu-mă lovit, ghici ceea ce se întîmplase și ieși pe bord să ne primească. El Cayeno, stingîndu-și pipa de talpa pantofului, păru că șovăie, cuprins de o bruscă bănuială, căci porunci vîslașilor de pe luntre să se apropie de barcă. Cîinii, furioși, apărau puntea, lătrînd puternic.

— Femeie, îi spusei, leagă animalele astea căci domnul vine să percheziționeze barca.

— Explică-i stăpînului că aici n-avem decît marfă. Tot cauciucul a rămas acoperit în coturile apei. Dacă stăpînul vrea, mergem acolo.

El Cayeno se instală dintr-o săritură la proră și porunci să se ridice ancora, imediat ce izbutii să mă sui.

— Cîți oameni aveți aici? Unde sînt ceilalți derbedei?

— Stăpîne, eu sînt singură cu cei trei indieni: doi la vîsle și unul la cîrmă.

Tiranul strigă marinarilor din luntre:

— Hai, întoarceți-vă la barăci ca să aduceți oameni de povară!

În timpul acesta barca continua să coboare în josul apei și niña Griselda veni să se așeze în fața lui El Cayeno, îngăimînd explicații pline de căință, ca să-l împiedece să privească baloturile de marfă. Căci acolo erau ascunși tovarășii mei, prost acoperiți cu un sac, de sub care le ieșeau picioarele. O sudoare înghețată îmi curgea pe obraz. El Cayeno îi văzu și, luîndu-și revolverul, coborî spre ei.

— Domnule, bîiguii, sînt doi băieți care au friguri!

Despotul se aplecă să tragă sacul de pe ei, cînd Franco deodată îi apucă arma cu amîndouă mîinile, în timp ce roșcovanul îl prinse de mijloc. Am sărit și eu cum am putut ca să-i ajut, dar fostul pușcăriaș, alunecînd ca un pește, ne scăpă brusc, aruncîndu-se în apă. Niña Griselda izbuti să-i dea cu vîsla în cap. Cîinii se azvîrliră asupra bulbucilor pe care-i făcea fugarul sub apă. El Cayeno se scufundă. Gata să tragă, la bord îl pîndeau carabinele.

— Aici, aici, s-a agățat de cîrmă!

Una, două, zece împușcături! Omul făcu pluta, prefăcîndu-se mort, îndepărtîndu-se de bătaia puștilor și nemaiputînd fi ajuns de cîini.

— Acolo, acolo! Nu-i lăsați timp să respire!

Vîsleam cu furie, dar capul dispărea repede, asemeni unei rațe scufundătoare, ca să reapară într-un punct neașteptat ; Martel și Dólar urmăreau în apă dîra sîngerie, urlînd neîncetat, în goană după pradă, pînă ce asistarăm, de pe coastă, la un spectacol înfiorător : unul dintre cîini trăgea cadavrul spre mal, de capătul intestinului, care se desfășura ca o panglică lungă, sinistră !

Astfel a murit străinul acela, invadatorul, cel care, înăuntrul hotarelor patriei a pustiit pădurile, a omorît indieni și mi-a înrobit compatrioții !

Duminică am ajuns la satul San Joaquín, în fața gurii rîului Vaupés, dar nu ne-au permis să debarcăm. Ne cred contaminați de ciumă, ne văd înfometați și se tem să nu le furăm alimentele și găinile. Într-un amestec de spaniolă și de portugheză, primarul ne ordona să ieșim din port, în timp ce mulțimea, adunată pe plajă, bătrîni, femei și copii, ne amenințau, ridicînd puști, mături, ciomege.

— Columbieni, nu ! Columbieni, nu !

Și-l blestemau pe Barrera care le adusese la Río Negro o asemenea plagă.

Iar la San Gabriel, sat clădit în pasul pe unde se precipită fluviul cel gigantic, a trebuit să părăsim barca, fiindcă riscam s-o distrugem în torent. Monseniorul Massa ne-a primit cu bunăvoință și ne-a oferit barca cu motor a Misiunii ca să ajungem la Umarituba. El mi-a dat și-o știre care ne-a umplut de bucurie : don Clemente trecuse pe acolo de mult și consulul Columbiei va urca la sfîrșitul săptămînii, cu vaporul „Inca", care face cursa între Manaos și Santa Isabel.

Umarituba ! Umarituba ! Joao Castanheira Fontes nu s-a mulțumit numai să ne dăruiască haine, apărătoare de țînțari și provizii, ci ne-a pregătit și o barcă pentru călătoria la Yaguanarí. Marți ne vom continua drumul pe Río Negro, plini de speranță, tremurînd de neliniște. Boala mi-a lăsat piciorul amorțit, insensibil, ca de cauciuc. Dar sufletul îmi strălucește iar în ochi, puternic ca o flacără. Nu știu ce se va întîmpla !

Astăzi, coborîm pe fluviu ! Iată dealul solemn pe la poalele căruia curge rîul Curicuriarí, rîul pe care-l căutaseră Clemente Silva și ceilalți *caucheros* atunci cînd se rătăciseră în pădure.

Santa Isabel ! La agenția de vapoare am lăsat o scrisoare pentru consul. În ea fac apel la sentimentele lui umanitare pentru a ușura suferințele compatrioților mei, victime ale jafului și ale sclaviei, care gem în pădure, departe de cămin și de patrie, amestecînd cu laptele de cauciuc propriul lor sînge. În scrisoarea aceea îmi luam rămas bun de la tot ceea ce fusesem, de la tot ce năzuisem, de la tot ce, în altă ambianță, aș fi putut să fiu. Am presentimentul că drumul meu se apropie de sfîrșit și, ca un foșnet surd de ramuri în furtună, percep amenințarea vîltorii.

Curaj ! Curaj ! Astăzi vom ajunge la Yaguanarí şi vîslim din răsputeri deoarece am aflat că rivalul meu pleacă la Barcelos. E posibil s-o ia cu el şi pe Alicia.

Fluviul se desparte aici în nişte braţe imense, ca să cuprindă şi mai bine între ele insulele necultivate. În peninsula de pe partea dreaptă se vede cabana ciumaţilor, ţinuţi în carantină. În spatele acesteia se varsă rîul Yurubaxí.

— Roşcovanule, ar putea să te recunoască vreun şef de echipă. Ia revolverul meu. Pune-l la centură.

Încă puţin şi ajungem !

Acestea le scriu aici, în baraca lui Manuel Cardoso, unde va veni să ne caute don Clemente Silva. Am scăpat, în sfîrşit, patria de mîrşavul ei fiu. Nu mai există satrapul. L-am omorît ! L-am omorît !

Parcă mă văd şi acum cum am sărit din luntre în curtea îngustă din faţa barăcilor de la Yaguanarí. Înconjuraţi de mari focuri unde ardeau plante medicinale, ciumaţii tuşeau în fum, fără să-mi dea nici un fel de informaţie asupra duşmanului meu, de care eu întrebam neliniştit, înainte ca el să mă vadă. În momentul acela uitasem de Alicia. Niña Griselda o îmbrăţişa, ţinînd-o de gît, iar eu m-am oprit în faţa ei fără s-o salut : voiam numai să-i privesc pîntecul !

Nu ştiu cine mi-a spus că Barrera e la baie şi am alergat neînarmat, printre ierburile înalte, spre rîul Yurubaxí. Era gol, pe o scîndură, lîngă mal, scoţîndu-şi bandajele de pe răni, în faţa

unei oglinzi. Văzîndu-mă, se azvîrli peste haine, ca să pună mîna pe armă. Dar eu m-am aşezat la mijloc, şi între noi a început o luptă groaznică, mută, titanică.

Omul era puternic şi, cu toate că statura mea mă avantaja, m-a trîntit la pămînt. Lovindu-ne crunt cu picioarele, ne rostogoleam pe buruieni şi pe nisip, strîns înlănţuiţi, cu răsuflarea îngemănată, uneori el dedesubt, uneori deasupra. Corpurile ni se încolăceau ca nişte şerpi, picioarele noastre plesneau apa şi-apoi iar ajungeam peste haine, după care ne rostogoleam din nou pînă ce eu, aproape de leşin, într-o sforţare supremă, l-am muşcat de obraz şi, orb de furie, l-am scufundat sub apă ca să-l asfixiez ca pe-un porumbel.

Atunci, istovit, am asistat la spectacolul cel mai îngrozitor, mai cutremurător şi mai respingător pe care l-am văzut : milioane de caribi s-au năpustit asupra rănitului, într-un tremur de aripioare şi de sclipiri, şi, cu toate că el dădea din mîini şi se apăra, l-au descărnat într-o clipă, smulgîndu-i carnea la fiecare muşcătură, cu iuţeala unei puici înfometate, care ciuguleşte boabele de pe un cocean de porumb. Apa bulbucea în clocot dantesc, sîngerie, tulbure, tragică ; şi aşa cum, pe clişeu, se vede osatura corpului radiografiat, apăru pe placa mobilă a apei scheletul curăţat, albicios, pe jumătate scufundat sub greutatea capului şi care tremura lîngă trestiile de la mal într-un horcăit de îndurare !

Acolo a rămas, acolo era cînd am alergat s-o caut pe Alicia şi, ridicînd-o în braţe, i l-am arătat. Am culcat-o pe fundul bărcii, lividă, în nesimţire, cu simptomele unei naşteri premature.

Alaltăieri seara, în mizerie, întuneric şi lipsă de ocrotire, s-a născut la şapte luni, fiul meu. Primul lui vaiet, primul lui strigăt au fost pentru pădurile neîndurătoare. Va trăi ! Îl voi lua într-o barcă pe aceste rîuri, în căutarea ţării mele, departe de durere şi de sclavie, asemeni acelui *cauchero* din Putumayo, asemeni lui Julio Sánchez !

Ieri s-a întîmplat ceea ce prevedeam : şalupa de la Naranjal a venit să tragă asupra noastră, să ne supună. Dar am opus forţei, forţa. Mîine va reveni. Dacă ar veni, de asemenea, aceea a consulului !

Franco şi Heli străjuiesc pe stîncă pentru a împiedeca pirogele ciumaţilor să acosteze. Ascult cum tuşeşte flotila aceea imploratoare, care-mi cere, cu toată disperarea, ajutor, vrînd să vină la noi. Cu neputinţă ! În alte împrejurări m-aş sacrifica ca să uşurez suferinţele compatrioţilor mei. Astăzi, nu ! Am primejdui sănătatea Aliciei ! Mi-ar putea contamina fiul !

E cu neputinţă să-i conving pe aceşti oameni care-mi spun *salvatorul* lor. Le-am vorbit, expunîndu-mă să mă contaminez, dar ei refuză să se întoarcă. Le-am repetat că n-am alimente. Dacă mă încolţesc, vom fi nevoiţi să intrăm în

pădure. De ce nu se duc la campamentul de la Yaquanarí, în aşteptarea vaporului „Inca" ? Azimîine, trebuie să sosească.

Da, e mai bine să părăsim cabana şi să pătrundem în pădure, aşteptînd să sosească bătrînul Silva. Vom improviza un refugiu la mică distanţă de-aici, unde să-i fie uşor prietenului nostru să ne găsească şi unde să putem avea lapte de *seje* pentru copil.

Să se pregătească targa pe care va fi lungită tînăra mamă. Franco şi Heli o vor duce. Niña Griselda va duce puţinele provizii pe care le avem. Eu voi merge înainte cu primul meu născut sub *ruana*.

Iar Martel şi Dólar, în urmă !

„Don Clemente : ne pare rău că nu te putem aştepta în baraca lui Manuel Cardoso, dar ciumaţii debarcă. Aici, deschisă pe *barbacoa*, îţi las cartea aceasta ca să afli din ea drumul pe care am apucat, după schiţa pe care am desenat-o dinainte. Ai grijă de manuscrisele astea şi înmînează-le consulului. În ele e istoria noastră, deznădăjduita istorie a celor ce trudesc în *caucherías*. Cîte pagini rămase albe, cîte lucruri care n-au fost spuse !"

„Bătrîne Silva : ne vom instala la o jumătate de oră de baracă, în direcţia rîului Marié, pe poteca cea veche. În cazul în care vom întîmpina greutăţi neprevăzute, îţi vom lăsa focuri

mari pe unde vom trece. Nu întîrzia ! Nu avem alimente decît pentru şase zile ! Aminteşte-ţi de Coutinho şi de Souza Machado.
Plecăm !"

„Cu Dumnezeu !"

EPILOG

Ultima telegramă a consulului nostru, adresată domnului ministru, în legătură cu soarta lui Arturo Cova şi a tovarăşilor săi, spune textual :
„De cinci luni Clemente Silva îi caută zadarnic. Nici urmă de ei.
I-a devorat pădurea !"

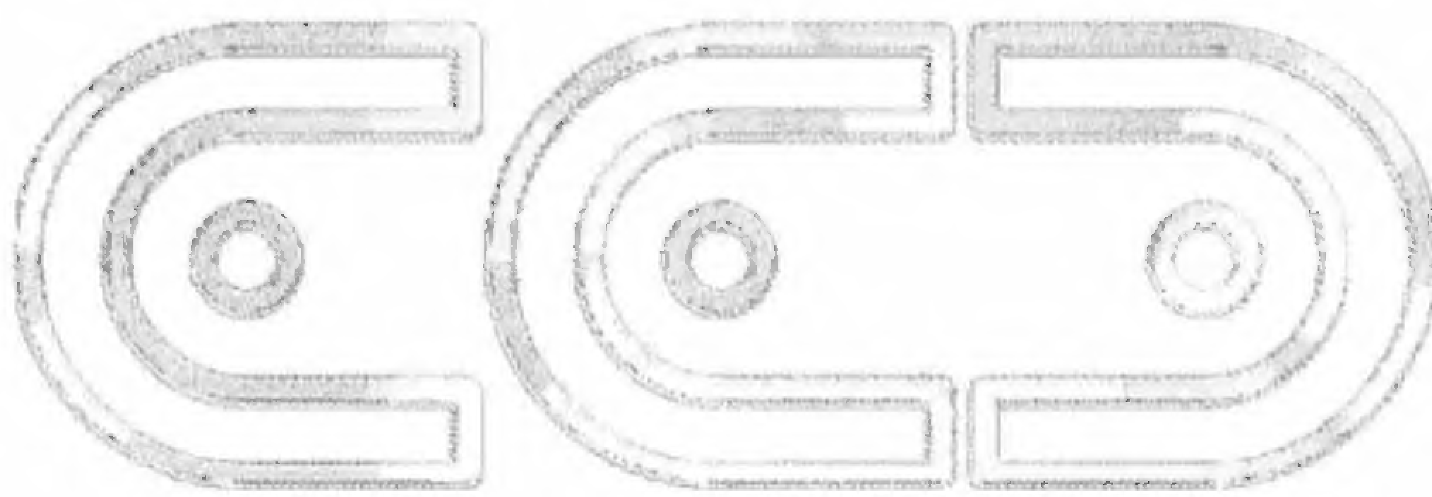
CUPRINS

Redactor responsabil: CONSTANȚA TĂNĂSESCU
Tehnoredactor: FR. BRETZ

Dat la cules 07.10.1967. Bun de tipar 23.01.1968. Apărut 1968. Tiraj 15.140 ex. broșate. Hîrtie tipar înalt B de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli editoriale 15,24. Coli de tipar 12,5. A. nr. 14.677. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 89—31=59.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București,
Republica Socialistă România,
Comanda nr. 882.

Scanare și prelucrare digitală

de

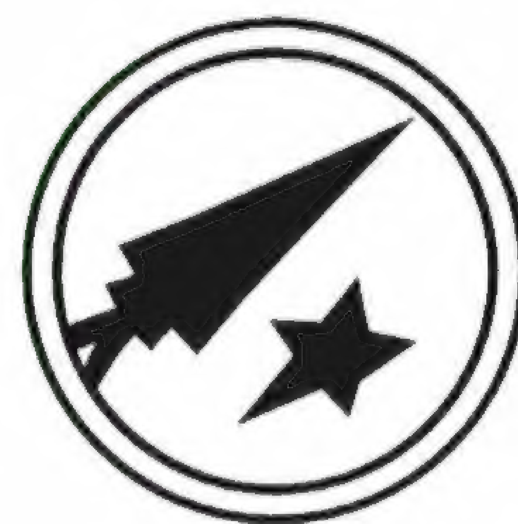

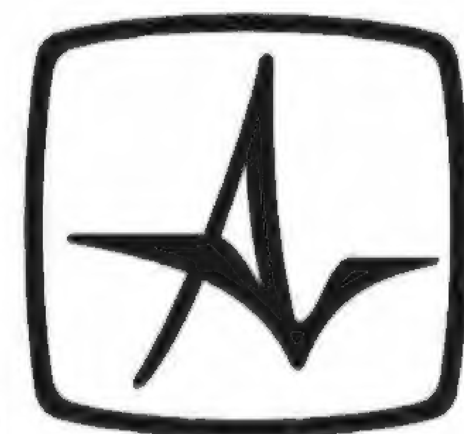

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

